PATRICK SÜSKIND

Kvepalai

Vieno žudiko istorija

XX amžiaus aukso fondas

Alma littera

PATRICK SÜSKIND

KVEPALAI

Vieno žudiko istorija

ROMANAS

Iš vokiečių kalbos vertė
Vilija Gerulaitienė

Alma littera

UDK 830–3
Su 87

Versta iš: Patrick Süskind
DAS PARFUM
1985 by Diogenes Verlag AG Zürich

ISBN 9986–02–105–7

© 1985 by Diogenes Verlag AG Zürich
© Vertimas į lietuvių kalbą, Vilija Gerulaitienė, 1995
© Leidykla „Alma littera", 2005

PIRMOJI DALIS

1

Aštuonioliktame šimtmetyje Prancūzijoje gyveno žmogus, vienas genialiausių ir bjauriausių iš daugybės genialių ir bjaurių tos epochos veikėjų. Jo istorija čia ir bus papasakota. Tai buvo Žanas Batistas Grenujis. Jo vardas, priešingai negu vardai kitų genialių pabaisų, nugrimzdo užmarštin anaiptol ne dėl to, kad išpuikimu, panieka žmonėms, amoralumu, trumpai tariant, bedievyste jis neprilygo tokiems garsiems tamsybininkams kaip de Sadas, Sen Žiustas, Fušė, Bonapartas ir kiti, o dėl to, kad jo genialumas ir vienintelė ambicija tenkinosi sritimi, nepaliekančia istorijoje jokio ženklo, – trumpalaike kvapų karalija.

Tais laikais, apie kuriuos pasakosime, miestuose viešpatavo mums, šių dienų žmonėms, sunkiai įsivaizduojama smarvė. Gatvės smirdėjo mėšlu, galukiemiai – šlapimu, laiptinės – sutrūnijusia mediena ir žiurkių išmatomis, virtuvės – sugedusiais kopūstais ir avių lajumi; nevėdinti kambariai trenkė sudususiomis dulkėmis, miegamieji – riebaluotomis paklodėmis, drėgnais patalais ir šleikščiai saldžiu naktipuodžių kvapu. Iš kaminų tvoskė siera, iš kailių raugyklų – ėdžiais šarmais, iš skerdyklų – sukrešėjusiu krauju. Žmonės ir jų neplauti drabužiai smirdėjo prakaitu; iš burnų sklido gendančių dantų kvapas, iš skrandžių – svogūnų tvaikas, o nebe visai jauni kūnai trenkė senu sūriu, rūgusiu pienu ir navikinėmis ligomis. Dvokė upės, dvokė aikštės, dvokė bažnyčios, dvokė po tiltais ir rūmuose. Valstietis smirdėjo kaip ir kunigas, amatininko pameistrys – kaip ir meistrienė, smirdėjo visa diduomenė, ir net patsai karalius – jis dvokė kaip plėšrūnas, o karalienė –

kaip sena ožka, ir vasarą, ir žiemą. Mat aštuonioliktame šimtmetyje dar nebuvo pažabota ardančioji bakterijų veikla, taigi nebuvo jokio žmonių darbo – nei kuriančio, anei griaunančio, nebuvo jokio bundančio ar nykstančio gyvenimo reiškinio, kurio nebūtų lydėjusi smarvė.

Savaime suprantama, didžiausia smarvė tvyrojo Paryžiuje, nes Paryžius buvo didžiausias Prancūzijos miestas. O pačiame Paryžiuje savo ruožtu buvo vieta, kur smirdėjo pasiutiškai. Ją vadino Nekaltųjų kapinėmis. Ištisus aštuonis šimtus metų į čia, tarp Ofero ir Feronri gatvių, buvo gabenami numirėliai iš vargšų ligoninės ir gretimų parapijų, ištisus aštuonis šimtmečius diena iš dienos karučiais dešimtimis vežami ir į ilgas duobes verčiami lavonai, ištisus aštuonis šimtmečius į rūsius ir bendrus kapus sluoksniais kraunami kauleliai ant kaulelių. Ir tik vėliau, Prancūzijos revoliucijos išvakarėse, kai keletas kapų grėsmingai įgriuvo, o aplinkiniai gyventojai, nebegalėdami pakęsti perpildytų kapinių smarvės, ėmė ne tik protestuoti, bet ir nejuokais sukilo, jas pagaliau panaikino, milijonus kaulų ir kaukolių sumetė į Monmartro katakombas, o kapinių vietoje įrengė maisto produktų prekyvietę.

Taigi čia, labiausiai dvokiančioje visos karalystės vietoje, 1738 metų liepos 17-ąją gimė Žanas Batistas Grenujis. Buvo viena karščiausių tais metais dienų. Kaitra lyg švinas gulė ant buvusių kapinių ir stūmė supuvusiais aguročiais ir susvilusiais ragais atsiduodantį tvaiką į kaimyninius skersgatvius. Kai prasidėjo sąrėmiai, Grenujo motina stovėjo prie vienos iš žuvų krautuvėlių Ofero gatvėje ir valė žvynus nuo ką tik išdarinėtų baltųjų žuvų. Žuvys, neva tik ryte ištrauktos iš Senos, dvokė taip stipriai, kad jų kvapas stelbė lavonų tvaiką. Tačiau Grenujo motina nejuto nei žuvų, nei lavonų, nes jos uoslė buvo visiškai nejautri, be to, jai skaudėjo pilvą, ir tas skausmas slopino bet kokius išorinius dirgiklius. Ji tik norėjo, kad skausmas atlėgtų ir kad kuo greičiau baigtųsi tas atgrasus gimdymas. Gimdė ji penktą kartą. Visus ankstesnius kartus čia pat, prie žuvų krautuvėlės, visi kūdikiai gimė negyvi arba leisgyviai, nes tie kruvini kūneliai, kurie pasirodydavo, nedaug kuo skyrėsi nuo besimėtančių žuvų vidurių ir gyveno ne kažin kiek

ilgiau. Vakare viską kartu kastuvu susemdavo į karučius ir nuvežDavo į kapines arba žemyn prie upės. Taip turėjo būti ir šiandien. Grenujo motina, dar jauna moteris, – kaip tik įpusėjusi trečią dešimtį, – atrodė dar visai daili, burnoje turėjo beveik visus dantis, o ant galvos šiek tiek plaukų, išskyrus podagrą, sifilį ir lengvą plaučių tuberkuliozę, nesirgo jokia rimta liga ir tikėjosi dar ilgai gyventi, – kokius penkerius ar dešimt metų, galbūt ir ištekėti kada nors, o tapusi garbinga kokio našlio amatininko žmona, pagimdyti ir tikrų vaikų... Grenujo motina tetroško, kad viskas kuo greičiau pasibaigtų. Kai ją kaip reikiant surėmė, atsitūpė po staleliu, ant kurio darinėjo žuvis, ir ten pagimdė, kaip ir ketvertą kartų iki šiol. Žuvų peiliu perpjovė ką tik gimusiam padarui virkštelę. Bet paskui nuo karščio ir smarvės, kurios ji kaip smarvės neįsisąmonino, tik kaip kaži ką nepakeliamą, kvaitinantį – tarsi lelijų lauką arba ankštą kambarėlį, kuriame sumerkta pernelyg daug narcizų, – ji apalpo, nuvirto ant šono, išsirito iš po stalo į gatvės vidurį ir išsitiesė su peiliu rankoje.

Riksmai, sumaištis, ją apsupa žioplių minia, pakviečia policiją. Moteris su peiliu rankoje vis dar guli gatvėje, pamažu ji atsigauna.

Kas jai nutikę?

– Nieko.

Ką veikianti su peiliu?

– Nieko.

Iš kur ant sijonų kraujas?

– Nuo žuvų.

Ji atsikelia, numeta peilį ir eina nusiprausti.

Bet visai netikėtai po stalu pasigirsta kūdikio riksmas. Gerai pažiūrėję, po musių spiečiumi tarp žuvų vidurių ir nupjautų galvų žmonės randa naujagimį ir ištraukia jį į dienos šviesą. Kaip ir dera, vaiką policija atiduoda žindyvei, o motiną suima. Kadangi ji nieko neneigia ir be užuolankų sakosi tikrai būtų palikusi jį nusibaigti, kaip, beje, jau padariusi su kitais keturiais, ją atiduoda teismui. Tas pripažįsta ją kalta dėl daugkartinio vaikų žudymo, ir po kelių savaičių Grevo aikštėje jai nukerta galvą.

Tuo tarpu vaikas jau tris kartus pakeitė žindyvę. Nė viena neno-

rėjo laikyti jo ilgiau nei porą dienų. Jis esąs perdėm godus, žindąs už du, atimąs iš kitų žinduklių pieną, o kartu ir jų, žindyvių, pragyvenimo šaltinį, nes vieną vienintelį kūdikį pelningai žindyti neįmanoma. Šiuos reikalus tvarkantis policijos karininkas, toksai La Fosas, greit ėmė gailėtis įsivėlęs į šią istoriją ir jau buvo beliepiąs nunešti vaiką į rastinukų ir našlaičių surinkimo punktą nuošalioje Sent Antuano gatvėje. Iš ten vaikai kasdien buvo siunčiami į valstybinius Rueno vaikų namus. Nešikai nešdavo juos plėšų pintinėse, į kurias, kad būtų greičiau, vienu kartu sukišdavo net ir keturis kūdikius. Pakeliui daug jų numirdavo, todėl nešikai privalėjo gabenti tik pakrikštytus kūdikius ir tik turinčius prideramai sutvarkytus transportavimo pažymėjimus, kuriuos reikėjo antspauduoti Ruene. Bet mažasis Grenujis nebuvo nei krikštytas, nei turėjo kokį nors vardą, kurį, kaip dera, būtų buvę galima įrašyti į transportavimo pažymėjimą, be to, pamesti vaiką surinkimo punkto pavartėj policijai būtų tiesiog neleistina, nors dėl to atkristų visi kiti formalumai... – taigi norint atsikratyti kūdikiu, reikėjo įveikti aibę biurokratinių bei administracinių techninių sunkumų, o laikas, beje, nelaukė, tad policijos karininkas La Fosas atsisakė savo pirmykščio ketinimo ir nurodė atiduoti berniuką į kurią nors bažnytinę įstaigą, kad ši, išrašiusi kvitą, pakrikštytų vaiką ir nuspręstų tolesnį jo likimą. Jį paliko Šv. Marijos vienuolyne Sen Marteno gavėje. Čia kūdikį pakrikštijo ir davė Žano Batisto vardą. Kadangi prioras tądien buvo gero ūpo, ir jo labdaros fondai dar nebuvo išsisėmę, tai vaiko į Rueną neišsiuntė, o nurodė maitinti vienuolyno lėšomis. Šiam tikslui jį atidavė žindyvei Žanai Biusi iš Sen Deni gatvės. Ši už pastangas pradžiai gavo po tris frankus per savaitę.

2

Po kelių savaičių žindyvė Žana Biusi stovėjo su pintine rankoje prie Šv. Marijos vienuolyno vartų. Vartus atidarė tėvas Terjė, kokių penkiasdešimties metų, plikas, šiek tiek actu atsiduodantis vienuolis.

– Štai! – tarė žindyvė ir pastatė pintinę ant slenksčio.

– Kas čia? – paklausė Terjė. Jis pasilenkė prie pintinės ir pauostinėjo, nes spėjo ten esant ką valgomą.

– Vaikžudės pavainikis iš Ofero gatvės!

Vienuolis paknebinėjo pirštu pintinėje ir atidengė miegančio kūdikio veidą.

– Gražiai atrodo. Rausvas ir gerai nupenėtas.

– Juk manęs prisiputo. Išsunkė iki kaulų smegenų. Bet dabar jau baigta. Toliau galite patys penėti ožkos pienu, koše, burokų sunka. Jis ėda viską, šitas išvisa.

Tėvas Terjė buvo ramus žmogus. Jis tvarkė vienuolyno labdaros fondą, skirstė pinigus vargšams ir nepasiturintiems. Už tai laukė padėkos ir tikėjosi, kad jo nebevargins kitais reikalais. Visokiomis smulkmenomis Terjė bodėjosi, nes smulkmenos visuomet reiškia sunkumus, o sunkumai drumstė sielos ramybę. To jis visai negalėjo tverti. Jis apmaudavo, kam iš viso atkėlė vartus, ir troško, kad ši moteriškė pasiimtų pintinę, eitų namo ir nesuktų jam galvos su savo kūdikiais ir jų bėdomis. Palengva Terjė atsitiesė ir įkvėpdamas įtraukė pieno ir rūgščios avių vilnos kvapo, sklindančio nuo žindyvės. Kvapas buvo malonus.

– Nesuprantu, ko tu nori. Išties nesuprantu, ko tu sieki. Galiu tik numanyti, kad šitam kūdikiui visai nekenks, jei dar kurį laiką pamaitinsi jį krūtimi.

– Jam tai ne, – suniurzgė žindyvė, – bet man kenkia. Dešimčia svarų sublogau, nors valgiau už tris. Ir dėl ko? Dėl trijų frankų per savaitę!

– Ak, suprantu, – Terjė beveik palengvėjo, – man viskas aišku: vėl pinigai.

– Ne! – atšovė žindyvė.

– O kaipgi! Visuomet visi kalba tik apie pinigus. Tie, kurie beldžiasi į šiuos vartus, kalba tik apie pinigus. Kartais svajoju, kad štai atkelsiu vartus, o ten stovės žmogus, kuriam kas kita rūpi. Tarkim, eidamas pro šalį jis atnešė mažytę dovanėlę. Pavyzdžiui, vaisių ar keletą riešutų. Juk rudenį yra aibė dalykų, kurių galima atnešti einant pro šalį. Na, kad ir gėlių. Arba kad kas ateis ir malo-

niai pasakys: „Tepadeda Dievas, tėve Terjė, geros jums dienos!“ Bet aš, matyt, to niekada nesulauksiu. Jei beldžia, vadinasi, elgeta, jei ne elgeta, tai prekeivis, jei ne prekeivis, tai amatininkas, ir jei neprašo išmaldos, tuomet pateikia sąskaitą. Jau ir į gatvę nebegaliu išeiti. Vos tik žengiu tris žingsnius, mane apsupa visokie tipai ir duok tu jiems pinigų!

– Aš ne tipas, – pyko žindyvė.

– Štai ką tau pasakysiu: tu ne vienintelė žindyvė parapijoje. Yra šimtai puikių įmočių, kurios draskysis, kad už tris frankus per savaitę gautų prisidėti šį žavų kūdikį prie krūties arba pasotinti koše, sultimis ar dar kokiu maistu...

– Tai ir atiduokit jį vienai iš tų!

– ...Kita vertus, negerai vaiką taip stumdyti. Kas žino, ar nuo kito pieno jis taip tarps kaip nuo tavojo. Jis, žinok, priprato prie tavo krūties kvapo ir prie tavo širdies plakimo.

Jis vėl giliai įtraukė šilto žindyvės tvaiko ir pastebėjęs, kad jo žodžiai nepadarė jai jokio įspūdžio, tarė:

– Dabar imk vaiką ir eik namo. Aš aptarsiu šį reikalą su prioru. Pasiūlysiu, kad tau mokėtų keturis frankus per savaitę.

– Ne, – nukirto žindyvė.

– Na, gerai jau – penkis!

– Ne.

– Tai kiekgi tu nori? – riktelėjo Terjė. – Penki frankai – krūva pinigų už tokį menką nieką kaip vaiko maitinimas!

– Aš visai nenoriu pinigų, – tarė žindyvė. – Aš nenoriu laikyti savo namuose šito išperos.

– Kodėl gi, mieloji moteriške? – paklausė Terjė ir vėl pasiknebinėjo pintinėje. – Juk čia toks mielas vaikas. Rausvutis, nerėkia, gerai miega ir pakrikštytas.

– Jį velnias apsėdęs.

Akimoju Terjė ištraukė pirštus iš pintinės.

– Tai neįmanoma! Absoliučiai neįmanoma, kad kūdikį apsėstų velnias. Kūdikis – ne žmogus, tik žmogaus užuomazga, jo siela dar nesusiformavusi. Todėl velniui jis neįdomus. Gal jis jau kalba? Gal jį tąso traukuliai? O gal jis stumdo daiktus kambaryje? Ar nuo jo sklinda blogas kvapas?

– Jis suvis niekuo nekvepia, – tarė žindyvė.

– Na matai! Tai aiškus ženklas. Jei būtų apsėstas velnio, tai smirdėtų.

Kad nuramintų žindyvę ir įrodytų esąs narsus, Terjė pakėlė pintinę ir prisikišo sau prie nosies.

– Neužuodžiu nieko keisto, – tarė kiek pauostinėjęs. – Išties nieko keisto... Bet, man regis, kaži kas smirda vystykluose.

Jis kyštelėjo pintinę moteriškei, kad toji patvirtintų jo spėjimą.

– Ne tai turiu galvoje, – šiurkščiai atrėžė žindyvė ir atstūmė krepšį. – Kalbu ne apie tai, kas vystykluose. Aišku, kad jo išmatos smirda. Tik jis pats, tas mergvaikis, neturi kvapo.

– Nes yra sveikas, – sušuko Terjė, – sveikas, todėl ir nesmirda! Tik ligoti vaikai turi kvapą, kas to nežino. Sakykim, jei vaikas serga raupais, tai atsiduoda arklio mėšlu, jei skarlatina – tai senais obuoliais, džiovininkas trenkia svogūnais. Šitas sveikas, ir nieko jam netrūksta. Ko gi jam smirdėti? Argi tavo pačios vaikai smirda?

– Ne, – atsakė žindyvė. – Mano vaikai kvepia taip, kaip ir turi kvepėti žmonių vaikai.

Terjė atsargiai pastatė pintinę ant žemės, nes pajuto, kad šios moteriškės užsispyrimas pradeda vesti jį iš kantrybės. Jei ginčas plėtosis toliau, gali nutikti, kad jam reikės laisviau gestikuliuoti abiem rankomis, ir jis nenorėjo, kad dėl to nukentėtų kūdikis. Bet kol kas Terjė sunėrė rankas už nugaros, atkišo žindyvei savo drūtą pilvą ir griežtai paklausė:

– Tai tu tvirtini žinanti, kaip turi kvepėti žmogaus kūdikis, kuris visgi – tą noriu priminti – yra ir Dievo kūdikis, tuo labiau, jei jis pakrikštytas?

– Taip, – tarė žindyvė.

– Ir dar tvirtini, kad jei jis nekvepia kaip tu manai jį turint kvepėti, – tu, žindyve Žana Biusi iš Sen Deni gatvės, – kad tuomet jis esąs velnio išpera?

Išmojęs kairę ranką iš už nugaros, jis grasinamai lyg klaustuką surietė jai panosėje pirštą. Žindyvė svarstė. Jai buvo neparanku, kad pokalbis ūmai išvirto į teologinę apklausą, kurioje ji tikrai pralaimės.

– To visai nesakiau, – atsakė ji išsisukinėdama. – Ar čia yra kas bendro su velniu, ar ne, spręskite patys, tėve Terjė, šito aš neišmanau. Žinau viena: šis kūdikis kelia man siaubą, nes nekvepia taip, kaip turi kvepėti vaikai.

– Aha, – Terjė patenkintas vėl švystelėjo ranką už nugaros. – Taigi žodžius apie velnią atsiimame. Gerai. Tada malonėk man pasakyti: kaipgi kvepia žindomi kūdikiai, kai kvepia taip, kaip tu manai juos turint kvepėti?

– Gerai kvepia, – tarė žindyvė.

– Ką reiškia „gerai"? – užriaumojo Terjė. – Daug kas kvepia gerai. Kuokštelis levandų kvepia gerai. Mėsa sriuboje kvepia gerai. Arabiški sodai kvepia gerai. Aš noriu žinoti, kaip kvepia kūdikiai.

Žindyvė delsė. Ji, aišku, žinojo, kaip kvepia žindomi kūdikiai, kuo puikiausiai žinojo, juk jau dešimtis jų buvo maitinusi, globojusi, sūpavusi, bučiavusi... naktį galėdavo juos rasti iš kvapo, tą kvapą ir dabar kuo aiškiausiai jautė, bet dar niekada nebandė nusakyti žodžiais.

– Nagi? – vamptelėjo Terjė nekantriai spragsėdamas pirštais.

– Tai... – pradėjo žindyvė, – tai ne taip lengva pasakyti, nes... nes jie ne visur kvepia vienodai, bet užtat visur kvepia gerai. Dvasiškas tėve, supraskite, jų kojytės, pavyzdžiui, kvepia kaip glotnūs šilti akmenukai, ne, veikiau kaip varškė... arba kaip sviestas, taip, jos kvepia kaip šviežias sviestas. O kūnas... kaip džiūvėsėlis, pamirkytas piene. O viršugalvis, ties pakaušiu, kur plaukai vejasi į sūkurį, pažvelkite, šventasis tėve, va štai čia, kur jūsų jau nieko nebelikę... – ir ji pabaksnojo per plikę Terjė, kuris nuo tokių kvailų smulkmenų antplūdžio akimirksnį neteko amo ir klusniai palenkė galvą, – ...čia, būtent čia, jie kvepia skaniausiai. Čia jie kvepia karamele, taip saldžiai kvepia, taip nuostabiai, dvasiškas tėve, kad jūs net įsivaizduoti negalite! Kai tik čia pauostai, tai ir pamilsti, vis tiek, savas ar svetimas. Taip ir ne kitaip turi kvepėti maži vaikai. O jei nekvepia, jei čia, viršuje, nekvepia visai, dar mažiau nei šaltas oras, kaip šis mergvaikis, tai... Galite aiškinti kaip norite, dvasiškas tėve, bet aš, – ji ryžtingai sukryžiavo rankas ant krūtinės ir

metė tokį pasibjaurėjimo kupiną žvilgsnį į krepšį sau po kojomis, tarsi jame lindėtų rupūžės, – aš, Žana Biusi, daugiau nebeimsiu štai šito!

Tėvas Terjė pamaži pakėlė galvą, perbraukė porą kartų pirštu per plikę tarsi norėdamas suglostyti plaukus, lyg netyčiom prisidėjo pirštą prie nosies ir susimąstęs pauostė.

– Kaip karamelė?.. – paklausė ir pamėgino darsyk prabilti griežtai. – Karamelė! Ką tu žinai apie karamelę? Ar kada ją valgei?

– Ne visai taip, – atsakė žindyvė. – Bet kartą buvau dideliame viešbutyje Sent Onorė gatvėje ir mačiau, kaip ją gamina iš tirpdyto cukraus ir grietinėlės. Kvepėjo taip skaniai, kad aš per amžius neužmiršiu.

– Gerai jau, gerai, – Terjė patraukė pirštą iš panosės. – O dabar malonėk patylėti! Mane be galo vargina toks niekų tauškimas. Matau, jog dėl šiokių ar tokių priežasčių atsisakai toliau maitinti tau patikėtą kūdikį Žaną Batistą Grenujį ir grąžini jį laikinajam jo globėjui Šv. Marijos vienuolynui. Labai gaila, bet, regis, negaliu nieko pakeisti. Tu laisva.

Tai pasakęs, stvėrė pintinę, dar kartą įkvėpė beišsisklaidančio šilto vilnų ir pieno tvaiko ir, užtrenkęs vartus, pasuko į savo kontorą.

3

Tėvas Terjė buvo išsilavinęs žmogus. Jis studijavo ne tik teologiją, bet buvo skaitęs ir filosofų raštus, be to, domėjosi botanika ir alchemija. Jis stengėsi lavinti savo kritinį protą. Tiesa, nebūtų leidęsis taip toli kaip tie, kurie ima abejoti stebuklais, orakulais arba Šventojo Rašto pasakojimų tiesa, net kai šie iš esmės ir nepaaiškinami protu arba jam net prieštarauja. Tokių klausimų geriau neliesdavo, jie buvo nemalonūs, galėjo sukelti kankinančių dvejonių ir nerimo, o juk norint vadovautis protu kaip tik būtini tvirti įsitikinimai ir ramybė. Bet tėvas Terjė kuo ryžtingiausiai kovojo su paprastų žmonių prietarais. Šie raganavo, būrė kortomis, nešiojo

amuletus, užkalbinėjo nuo piktos akies, iššaukinėjo dvasias, rodė fokusus mėnulio pilnaty – ir ko tik jie neišdarinėjo! Jį labai slėgė, kad tokie pagoniški papročiai vis dar neišgyvendinti, nors krikščioniškoji religija išpažįstama jau daugiau kaip tūkstantis metų. O atidžiau patyrinėjus daugelį vadinamojo velnio apsėdimo ir parsidavimo šėtonui atvejų paaiškėdavo, kad tai tik prietarai ir akių dūmimas. Tiesa, neigti paties šėtono egzistavimą, abejoti jo galybe – taip toli tėvas Terjė nebūtų nuėjęs; spręsti klausimus, susijusius su teologijos pamatais, – ne paprasto, kuklaus vienuolio reikalas, tam yra kitos instancijos. Kita vertus, jei tokia ribota moteriškė kaip toji žindyvė tvirtina aptikusi kaži kokią velniavą, tai aišku kaip dieną, kad velnias čia nagų nebus prikišęs. Ji tarėsi jį aptikusi, ir būtent tai aiškiai įrodo, kad nieko velniško čia negali būti, nes velnias juk ne toks kvailas, kad leistųsi susekamas žindyvės Žanos Biusi. Ir dar uosle! Tuo paprasčiausiu, pačiu primityviausiu iš visų pojūčių. Tarsi iš pragaro sklistų sieros, o iš rojaus – smilkalų ir miros kvapai! Juk tai tamsiausias prietaras, kaip slogiais pagonių laikais, kai žmonės dar gyveno kaip gyvuliai, kai jų regėjimas dar buvo toks silpnas, kad neskyrė spalvų, bet jie patys manė jaučią kraujo kvapą, pagal kvapą manė galį atskirti draugą nuo priešo, įsivaizdavo, kad juos užuodžia milžinai žmogėdros ir vilkolakiai, kad jų tyko erinijos, – todėl savo atgrasiems dievams ant aukurų aukojo dvokiančias, dūmų stulpais virstančias aukas. Siaubinga! „Kvailys mato nosimi“ daugiau negu akimis, ir, matyt, Dievo duotojo proto šviesa turės šviesti dar tūkstantį metų, kol išvaikys paskutinius pirmykščių tikėjimų likučius.

– Ak, vargšas mažutėlis! Nekaltas kūdikėlis! Guli sau kraitelėje, saldžiai snaudžia ir nė nenutuokia, kaip bjauriai yra įtarinėjamas. Ta akiplėša drįsta tvirtinti, esą tu nekvepi, kaip turi kvepėti žmonių vaikai. Na, ką mes į tai atsakysime? U tiu tiu!

Ir jis lengvai pasūpavo kraitelę ant kelių, pirštu paglostė kūdikiui galvelę, keletą kartų pakalbino „u tiu tiu“. Šis kreipinys jam atrodė toks meilus ir raminantis.

– Atseit turi kvepėti karamele, kokia nesąmonė, u tiu tiu.

Po kiek laiko jis ištraukė iš krepšio pirštą, pakišo sau po nosi-

mi, apuostė, bet neužuodė jokio kito kvapo be raugintų kopūstų, kurių buvo valgęs pietums.

Akimirką padvejojęs ir apsidairęs, ar kas neseka, pakėlė pintinę nuo žemės ir įkišo į ją savo storą nosį. Įkišo taip giliai, kad plonyčiai rusvi vaiko plaukučiai pakuteno šnerves, ir apuostė kūdikio galvutę, tikėdamasis pajusti kokį nors kvapą. Jis nelabai įsivaizdavo, kaip turi kvepėti kūdikio galvutė. Žinoma, tik ne karamele, tai buvo aišku, juk karamelė – ištirpdytas cukrus, tad kaipgi kūdikis, iki šiol gėręs tik pieną, kvepės tirpdytu cukrumi. Galėtų kvepėti pienu, maitintojos pienu. Bet pienu jis nekvepėjo. Galėjo kvepėti plaukais, oda ir plaukais, ir galbūt šiek tiek vaikišku prakaitu. Ir Terjė pasiruošė užuosti odos, plaukų ir švelnaus vaikiško prakaito kvapą. Bet neužuodė nieko. Kad ir labai norėdamas. Tikriausiai kūdikiai neturi kvapo, pagalvojo, taip ir bus. Mat jeigu kūdikis valyvai prižiūrimas, tai jis negali kvepėti, taip kaip nemoka kalbėti, bėgioti ir rašyti. Tie dalykai įgyjami augant. Tiesą sakant, žmogus ima skleisti stiprų kvapą tik pradėjęs lytiškai bręsti. Taip – ir ne kitaip. Argi Horacijus kadaise nerašė: „Jaunuolis kvepia ožiuku, o mergaitė pražysdama – kaip baltas narcizo žiedelis...“ – o romėnai šį tą nutuokė apie tuos dalykus. Žmogaus kvapas – visada kūniškas, taigi nuodėmingas. Tai kaipgi kvepės kūdikis, kuris nė sapne nesapnavo kūniškų nuodėmių? Kuo jis kvepės? U tiu tiu? Niekuo!

Terjė vėl pastatė kraitelę ant kelių ir palengva pasūpavo. Vaikas vis dar kietai miegojo. Jo dešinė rankytė, suspausta į kumštelį, mažytė ir rausva, kyšojo iš po antklodės ir kartais jaudinančiai krypteldavo prie skruosto. Terjė nusišypsojo ir visai nelauktai pajuto palaimą. Akimirkai jis leido sau fantastiškiausią mintį, tarsi jis pats – vaiko tėvas. Tarsi jis – ne vienuolis, o paprastas miestietis, gal doras amatininkas, turintis pačią, tokią šiltą vilna ir pienu kvepiančią moteriškę, su ja susilaukęs sūnaus ir štai sūpuojantis jį ant kelių, savo paties kūdikį, u tiu tiu... Nuo tos minties jam pasidarė gera. Ji buvo kažkokia tvarkinga. Tėvas sūpuoja ant kelių sūnų, u tiu tiu, paveikslas senas kaip pasaulis, bet vis naujas ir teisingas nuo pat pasaulio sukūrimo, taigi! Terjė širdis apsalo, jį užplūdo sentimentalūs jausmai.

Čia vaikas prabudo. Pirmiausia nubudo jo nosis. Mažutė nose-

lė sujudėjo, užsirietė viršun ir ėmė uostinėti. Įtraukė oro ir iškvėpė su trumpais trūkčiojimais, tarsi nevykusiai nusičiaudėdama. Tada nosis susiraukė, ir vaikas atsimerkė. Jo akys buvo neaiškios spalvos – tarp austrių pilkumo, opalo ir baltai kreminio atspalvio, tarsi gleimaus rūko aptrauktos ir, matyt, dar nelabai prisitaikę regėti. Terjė pasirodė, kad jos visai jo nemato. Kas kita nosis. Blausios vaiko akys skersavo nežinia kur, bet nosis, regis, surado aiškų tikslą, ir Terjė apėmė be galo keistas jausmas, kad tas tikslas – tai jis, jo asmuo, pats Terjė. Mažyčiai nosies sparneliai aplink dvi mažytes skylutes vaiko veide išsipūtė lyg besiskleidžiantis pumpuras. Arba veikiau lyg taurelės plėšriųjų augalėlių, augančių karališkajame botanikos sode. Tarsi jos, kaip ir tie augalai, turėtų kažkokią nepaprastą traukos jėgą. Terjė pasirodė, kad vaikas mato jį šnervėmis, žiūri į jį akylai tyrinėdamas, skvarbiau, negu įmanoma žvelgti akimis, tarsi ryte rydamas nosimi kažką sklindantį nuo jo, nuo Terjė, ko jis negali nei suturėti, nei paslėpti... Bekvapis vaikas be jokios gėdos uostinėja jį, va kaip! Vaikas jį uodžia! Staiga Terjė pasijuto dvokiąs – prakaitu ir actu, raugintais kopūstais ir neplautais drabužiais. Pasijuto nuogas ir bjaurus, tarsi nužiūrinėjamas to, kuris pats niekuo neišsiduoda. Net per odą, regis, jis jį uodė, kiaurai skverbdamasis iki pat sielos gelmių. Švelniausi jausmai, nedoriausios mintys apsinuogino priešais šią goslią nosytę, kuri dar nė nebuvo tikra nosis, vien tik kauburėlis. Ritmingai besiraukšlėjantis, besipučiantis ir virpčiojantis mažulytis skylėtas organas. Terjė nupurtė šiurpas. Dabar jis irgi suraukė nosį lyg užuodęs kažką dvokaus, su kuo nenorėjo turėti jokių reikalų. Išgaravo širdžiai miela mintis, kad tai jo paties kūnas ir kraujas. Išsisklaidė sentimentali tėvo, sūnaus ir kvepiančios motinos idilė. Nuplėštas jaukus minčių šydas, kuriuo vaizduotėje jis buvo apgaubęs šį vaiką ir save patį: svetima, šalta būtybė gulėjo jam ant kelių, priešiškas gyvis, ir jei ne Terjė charakteriui būdinga savitvarda, Dievo baimė ir racionalus požiūris į pasaulį, tai pasibjaurėjimo pagautas būtų bloškęs jį šalin kaip kokį vorą.

Staiga Terjė atsistojo ir pastatė krepšį ant stalo. Jis norėjo atsikratyti šiuo padaru, kuo greičiau, tuoj pat, tučtuojau.

Ir štai kūdikis ėmė rėkti. Jis prisimerkė, išvertė raudoną gerklę ir užklykė taip nepakenčiamai, taip ausį veriančiai, kad Terjė kraujas sustingo gyslose. Jis ėmė purtyti pintinę ištiesta ranka ir šaukti „u tiu tiu" norėdamas numaldyti vaiką, bet tas rėkė vis garsiau, jo veidas pamėlo ir atrodė, kad jis tuoj plyš nuo riksmo.

Kuo greičiau šalin jį! – smilktelėjo Terjė, kad šią pat akimirką neliktų šito... „velnio", norėjo pasakyti, bet susigriebė ir prikando liežuvį, šalin šitą pabaisą, šį nepakenčiamą vaiką! Bet kur? Šiame kvartale jis žinojo tuziną žindyvių ir našlaičių namų, bet jie buvo per arti, tiesiog pašonėje, o šį padarą reikia nudanginti taip toli, kad neliktų nė garso, taip toli, kad niekas nebegalėtų kada panorėjęs vėl pastatyti po durimis; jei įmanoma, jį reikia pasiųsti į kitą parapiją, dar geriau – į kitą Senos krantą, o geriausia *extra muros**, į Sent Antuano priemiestį, va kur! Ten keliaus tas rėksnys, toli į rytus nuo miesto, anapus Bastilijos, kur nakčiai užrakinami vartai.

Terjė pasikaišė sutaną, stvėrė klykiantį krepšį ir leidosi bėgti skersgatvių labirintu į Sent Antuano priemiestį, lėkė palei Seną aukštyn į rytus, užmiestin, vis tolyn iki Šarono gatvės ir šia gatve beveik iki galo, kur netoli Šventosios Magdalietės vienuolyno žinojo tokios ponios Gajar adresą. Ji imdavosi išlaikyti bet kokio amžiaus ir bet kokios kilmės vaikus, jei tik už tai kas nors mokėdavo. Tėvas Terjė atidavė jai teberėkiantį vaiką, sumokėjo už metus į priekį ir spruko atgal į miestą. Parsigavęs vienuolynan, nusimetė drabužius, lyg jie būtų suteršti, nusiprausė nuo galvos iki kojų ir, savo celėje nuslinkęs į lovą, daug kartų persižegnojo, ilgai meldėsi, kol pagaliau palengvėjusia širdimi užmigo.

4

Ponia Gajar, nors neturėjo dar nė trisdešimties metų, savo gyvenimą buvo jau nugyvenusi. Jos išvaizda atitiko tikrąjį amžių,

*Už miesto ribų (*lot.*; čia ir toliau – vert. past.).

bet tuo pat metu ji atrodė du, tris, šimtąkart senesnė, ji buvo tarsi mergaitės mumija; o viduje buvo seniai mirusi. Vaikystėje tėvas trenkė jai pagaikščiu per kaktą, tiesiai į tarpuakį, ir nuo to karto ji prarado uoslę, nebejuto jokios žmogiškos šilumos nei šalčio, nei apskritai kokių stiprių jausmų. Vienu smūgiu buvo užmuštas ir švelnumas, ir pasibjaurėjimas, ir džiaugsmas, ir neviltis. Vėliau, miegodama su vyru ir gimdydama vaikus, ji taip pat nejautė nieko, visiškai nieko. Ji negedėjo tų, kurie mirdavo, ir nesidžiaugė tais, kurie liko gyvi. Mušama vyro, ji nė nekrūpteldavo ir nepajuto jokio palegvėjimo, kai šis vargšų ligoninėje mirė nuo choleros. Ją paliesdavo tik du jutimai: artėjant kasmėnesinei migrenai siela vos pastebimai apniukdavo ir vos pastebimai prašviesėdavo, kai migrena liaudavosi. Daugiau ši apmirusi moteris nejuto nieko.

Kita vertus... o gal būtent dėl to, kad ponios Gajar nevaldė jokios emocijos, ji turėjo negailestingą tvarkos ir teisingumo jausmą. Nė vienam iš jai patikėtų vaikų ji neteikė pirmenybės ir nė vieno neskriaudė. Valgyti duodavo tris kartus per dieną ir nė mažiausio kąsnelio daugiau. Mažylius vystydavo irgi tris kartus per dieną ir tik iki metų. Jei kuris po to dar darydavo į kelnes, be žodžių gaudavo antausį ir vieną kartą likdavo nevalgęs. Lygiai pusę maistui skirtų pinigų ji išleisdavo augintiniams, lygiai pusę pasilikdavo sau. Ji nemėgindavo lengvesniais laikais pasididinti pajamų, bet ir nepridėdavo nė vieno solio vaikams sunkiais laikais, net jei tai būdavo gyvybės ar mirties klausimas. Kitaip jos verslas būtų buvęs nuostolingas. Pinigų jai reikėjo. Ji buvo viską labai tiksliai apskaičiavusi. Senatvėje ketino nusipirkti rentą ir, be to, turėti dar tiek pinigų, kad galėtų leisti sau numirti namie, o ne nusibaigti vargšų prieglaudoje kaip jos vyras. Jo mirtis jos nesujaudino. Tačiau ji bjaurėjosi tokiu viešu šimtų vienas kitam svetimų žmonių bendru merdėjimu. Mirti ji norėjo viena, o tam reikėjo visų nuo maisto likusių pinigų. Tiesa, būdavo žiemų, kai iš poros tuzinų mažųjų jos gyventojų trys ar keturi numirdavo. Tačiau ir tai buvo kur kas mažiau negu pas daugelį privačių įmočių ir juo labiau didžiosiose valstybinėse ar bažnytinėse prieglaudose.

Jose nuostoliai būdavo labai dideli – neretai mirdavo devyni pamestinukai iš dešimties. Betgi pakeisti juos vargo nebuvo. Paryžius kasmet paleisdavo į pasaulį per dešimtį tūkstančių naujų pamestinukų, nesantuokinių ir našlaičių. Taigi į šiokius tokius nuostolius buvo žiūrima atlaidžiai.

Mažajam Grenujui ponios Gajar įstaiga buvo tikra palaima. Tikriausiai niekur kitur jis nebūtų įstengęs išgyventi. O čia, pas šią bejausmę moterį, jis tarpo. Jis buvo tvirtai sudėtas ir ištvermingas. Tas, kuris kaip jis tarp atmatų atlaikė savo gimimą, ne taip jau lengvai leisis išstumiamas iš šio pasaulio. Dienų dienas jis galėdvo šlerpti pavandenijusias sriubas, pasitenkindavo pačiu liesiausiu pienu, suvirškindavo perdėm supuvusias daržoves ir pašvinkusią mėsą. Vaikystėje ištvėrė tymus, dizenteriją, vėjaraupius, cholerą, buvo įkritęs į šešių metrų gylio šulinį ir nusiplikęs krūtinę verdančiu vandeniu. Nors liko randai, rauplėta, nušašusi oda ir šiek tiek suluošinta koja, kuria truputį šlepetavo, bet jis gyveno. Jis buvo atsparus kaip kokia gerai prisitaikiusi bakterija ir nereiklus tarsi erkė, tūnanti ant medžio ir gyvenanti iš menkutėlaičio, kadaise prasimanyto kraujo lašelio. Kūnui jam pakako minimalaus kiekio maisto ir apdarų. Sielai nereikėjo nieko. Globa, atida, švelnumas, meilė ir kiti panašūs dalykai, kurie atseit būtini vaikams, Grenujui buvo visiškai nereikalingi. Dar daugiau, mums rodos, jis pats nuo pat pradžios jų atsisakė, kad išgyventų. Riksmas, kuriuo jis apreiškė gimęs, riksmas iš po stalo žuviai darinėti, pasiuntęs ant ešafoto jo motiną, nebuvo instinktyvus užuojautos ir meilės prašymas. Tai buvo gerai pasvertas, beveik norėtųsi sakyti, gerai apgalvotas riksmas, kuriuo naujagimis ryžtingai pasisakė *prieš* meilę, bet visgi *už* gyvenimą. Beje, esamomis sąlygomis pastarasis buvo įmanomas tik be pirmosios, ir jeigu vaikas būtų pareikalavęs abiejų, tai, be jokios abejonės, kaipmat būtų apgailėtinai pražuvęs. Aišku, jis galėjo anuomet pasinaudoti ir antra jam suteikta galimybe – tylėti ir pasirinkti kelią nuo gimimo tiesiai į mirtį, nedarant lanksto per gyvenimą. Taip būtų apsaugojęs pasaulį ir save patį nuo begalės nelaimių. Tačiau kad taip kukliai išeitų į nebūtį, reikėjo nors trupučio įgimto draugiškumo, o jo Grenujis neturėjo.

Nuo pat pradžių jis buvo bjaurus. Jis apsisprendė gyventi iš gryno užsispyrimo ir piktumo.

Savaime suprantama, jis apsisprendė ne taip, kaip apsisprendžia suaugęs žmogus, kuris, rinkdamasis vieną iš skirtingų galimybių, pasitelkia didesnį ar mažesnį protą ir patirtį. Jis pasirinko vegetatyviai, kaip daro išmesta pupa: ji pasirenka, leisti jai daigelį ar geriau likti kaip buvus.

Arba kaip ta erkė ant medžio, kuriai gyvenimas nepasiūlo nieko kito, tik nuolatinį žiemojimą. Maža bjauri erkė susuka savo švino pilkumo kūnelį į kamuoliuką, kad su išoriniu pasauliu liestųsi kuo mažesniu paviršiumi; savo odą ji padaro lygią ir tvirtą, kad nieko neskleistų į aplinką, nė menkiausio nieko neišgarintų. Ji tyčia pasidaro maža ir neišvaizdi, idant niekas jos nepastebėtų ir nesutremptų. Vieniša erkė susitraukusi kiūto ant medžio, akla, kurčia ir nebyli, ir tik uodžia, metai iš metų uodžia kraują atstu per kelias mylias pro šalį vaikštinėjančių gyvūnų, kurių pati viena niekuomet nepasieks. Erkė galėtų imti ir nukristi. Ji galėtų nukristi ant miško žemės ir šešiomis mažutėlėmis kojytėmis nuropoti keletą milimetrų šen ir ten, o paskui palįsti po lapais ir numirti, ir niekam jos nebūtų gaila, Dievas mato, nebūtų. Bet ne, užsispyrusi, atkakli ir šlykšti erkė priglunda, gyvena ir laukia. Laukia, kol koks nors netikėčiausias atsitiktinumas jai tiesiog po medžiu atgins kraujo kokio žvėries pavidalu. Ir tik tuomet ji liaunasi slapsčiusis, krinta, įsikimba ir įsisiurbia į svetimą kūną...

Tokia erkė buvo mažasis Grenujis. Jis gyveno užsisklendęs ir laukė geresnių laikų. Pasauliui jis nieko, be savo išmatų, nedavė; nė šypsnio, nė šūksnio, nė akių blyksnio, ir netgi nė kvapo. Bet kuri kita moteris būtų atstūmusi šį baisų vaiką. Tik ne ponia Gajar. Juk ji neužuodė, kad jis nekvepia, ir nesitikėjo iš jo jokio sielos virpesio, nes jos pačios siela buvo tarsi vašku užantspauduota.

Užtat kiti vaikai išsyk pajuto, kad su Grenuju kažkas ne taip. Nuo pat pirmos dienos naujokas kėlė jiems siaubą. Jie vengė eiti pro dėžę, kurioje jis gulėjo, ir gūždavosi viens prie kito savo gultuose, tarsi kambaryje būtų pasidarę šalčiau. Mažesnieji kartais naktį pravirkdavo; jiems atrodydavo, kad kambaryje traukia skers-

vėjis. Kiti sapnuodavo, tarsi jiems kažkas atima kvapą. Kartą vyresnieji susimokė jį uždusinti. Suvertė jam ant galvos skudurų, antklodžių ir šiaudų, viską užslėgė plytomis. Kai kitą rytą ponia Gajar jį atkapstė iš po šitos krūvos, jis buvo visas užilsęs, sumankytas ir pamėlęs, bet nemiręs. Vaikai mėgino dar porą kartų – veltui. Paprasčiausiai pasmaugti rankomis apgniaužus kaklą ir užkišti jam burną ir nosį būtų buvę patikimiau, bet jie nedrįso. Nenorėjo liestis prie jo. Bjaurėjosi juo kaip didžiuliu voru, kurį šlykštu savo rankomis sutrinti.

Kai Grenujis paaugo, jie liovėsi kėsinęsi į jo gyvybę. Matyt, suvokė, kad jį sunaikinti neįmanoma. Dabar jie suko jam iš kelio, bėgo šalin ar bent vengė prisiliesti. Nepasakysi, kad nekentė jo. Arba kad pavyduliavo, pavydėjo jam geresnio kąsnio. Tokiems jausmams ponios Gajar namuose nebuvo nė mažiausio preteksto. Jiems paprasčiausiai nepatiko, kad jis čia buvo. Jie jo neužuodė. Jie jo bijojo.

5

Vis dėlto iš pažiūros Grenujis neturėjo nieko, kas galėtų kelti siaubą. Paūgėjęs nebuvo nei pernelyg aukštas, nei labai stiprus, tiesa, negražus, bet ne toks jau bjaurus, kad išsigąstum išvydęs. Jis nebuvo agresyvus, niekšiškas, klastingas, prie nieko nekibo. Mieliau laikėsi nuošalyje. Jo intelektas, rodos, tuo labiau negalėjo ko nors bauginti. Tik trejų metų jis atsistojo ant kojų, o pirmąjį žodį ištarė sulaukęs ketverių. Tai buvo žodis „žuvys“ – jis išsprūdo jam lyg aidas netikėto susijaudinimo akimirką, kai Šarono gatve iš tolo artinosi žuvų pardavėjas garsiai siūlydamas savo prekę. Kiti jam išslydę žodžiai buvo „pelargonija“, „ožkidė“, „kalafioras“ ir „Žakas Pabaisa“, pastarasis – tai pravardė sodininko padėjėjo iš netolimo Šv. Kryžiaus vienuolyno, priešokiais jis dirbdavo pas ponią Gajar pačius sunkiausius ir juodžiausius darbus ir pasižymėjo tuo, kad nė karto per visą gyvenimą nebuvo prausęsis. Veiksmažodžiai, būdvardžiai ir dalelytės Grenujui visai nerūpėjo. Be „taip“ ir „ne“,

kuriuos, beje, pirmąsyk ištarė irgi labai vėlai, jis sakydavo tik daiktavardžius, tiesą sakant, tik konkrečių daiktų, augalų, gyvūnų pavadinimus bei žmonių vardus, bet ir tai tik tada, kai tie daiktai, augalai, gyvūnai arba žmonės netyčiom užkliudydavo jo uoslę.

Vieną saulėtą kovo dieną Grenujis sėdėjo įsitaisęs ant buko malkų rietuvės, jos traškėjo nuo šilumos, ir tada jis pirmąkart ištarė žodį „malkos". Šimtus kartų buvo jas matęs, šimtus kartų girdėjęs tą žodį. Suvokė jį, juk žiemą dažnai būdavo siunčiamas atnešti malkų. Tačiau pats daiktas – malkos – jam niekada neatrodė toks įdomus, kad norėtųsi ištarti jo pavadinimą. Tai nutiko tik tą kovo dieną besėdint ant rietuvės. Malkos buvo sukrautos kaip suolelis prie ponios Gajar pašiūrės pietinės sienos po nukarusiu stogu. Viršutinės pliauskos kvepėjo saldžiais gruzdėsiais, iš rietuvės gilumos sklido samanų kvapas, o nuo įkaitusios pušinės sienos plaukė rupaus sakų aromato srovelės.

Grenujis sėdėjo ant rietuvės ištiesęs kojas, nugara atsišliejęs į pašiūrės sieną, sėdėjo užsimerkęs ir nejudėdamas. Jis nieko nematė, nieko negirdėjo ir nejautė. Tik traukė medžio kvapą, tvyrantį aplink, kylantį ir besitvenkiantį po stogu lyg po kokiu gaubtu. Gėrė šį kvapą, maudėsi jame ir stengėsi prisisiurbti kiekviena kūno ląstele, pats virto medžiu, lyg medinė lėlė, lyg Pinokis gulėjo ant malkų rietuvės, lyg negyvas, ir tik po kiek laiko, gal tik po pusės valandos, išsviedė žodį „malkos". Tarsi iki ausų būtų buvęs prigrūstas malkų, tarsi malkos būtų styrojusios jau gerklėje, tarsi pilvas, ryklė, nosis būtų buvę užkišti malkomis, – taip jis spjaute išspjovė šitą žodį. Ir išsyk atsigavo, išgelbėtas nuo tokios apčiuopiamos medžio būties, nuo jo kvapo, grasinusio jį uždusinti. Tada susikaupė, nusirito nuo rietuvės ir medinėmis kojomis nuklibinkščiavo šalin. Ir po keleto dienų dar buvo apkvaitęs nuo to stipraus kvapo, jį nuolat prisimindavo, o prisiminęs lyg užkeikimą pats sau bambėdavo „malkos, malkos".

Taip jis mokėsi kalbėti. Daugiausia vargo su žodžiais, nusakančiais ne kvapą skleidžiančius daiktus, tai yra su abstrakčiomis sąvokomis, visų pirma etinėmis ir moralinėmis. Negalėjo jų įsiminti, painiojo jas, net suaugęs vartojo nenoriai ir dažnai

klaidingai; teisė, sąžinė, Dievas, džiaugsmas, atsakomybė, nuolankumas, dėkingumas – šių ir panašių žodžių reikšmė buvo ir liko jam miglota.

Kita vertus, kasdieninės kalbos greitai būtų nepakakę pavadinti tiems dalykams, kuriuos Grenujis buvo pažinęs ir įsidėmėjęs uosle. Netrukus iš kvapo atskirdavo ne tik šiaip malkas, bet ir jų rūšis, kur klevinės, ąžuolinės, pušinės, guobinės, kriaušinės, kur senos, šviežios, sutrešusios, samanotos, atpažindavo iš kvapo net paskiras pliauskas, skiedras ir nuobiras – ir taip aiškiai, kad kiti žmonės nė akimis geriau nebūtų atskyrę. Panašiai klojosi jam ir su kitais daiktais. Tai, kad tas baltas gėrimas, kurio kas rytas ponia Gajar įpildavo savo globotiniams, visada vadinosi pienu, nors kiekvieną rytą Grenujis jautė, kad jo kvapas ir skonis vis kitoks, tai priklausė nuo to, šaltas ar šiltas jis buvo, iš kurios karvės pamelžtas, ko toji karvė buvo priėdusi, kiek grietinėlės liko nenugriebta ir taip toliau... tai, kad dūmai, tokie besimaišantys, kas minutę, net kas sekundę kintantys ir į naują visumą susiliejantys šimtų paskirų kvapų dariniai, kaip laužo dūmai, vadinosi tik vienu žodžiu, būtent „dūmai"... tai, kad žemė, gamta, oras, kiekviename žingsnyje ir sulig kiekvienu įkvėpimu prisigeriantys vis kitokio kvapo ir dėl to labai besiskiriantys viens nuo kito, visgi vadinosi tik tais trimis negrabiais žodžiais, – visi tie groteskiški neatitikimai tarp uosle juntamo turtingo pasaulio ir vargingos kalbos vertė mažąjį Grenujį abejoti pačiu kalbos prasmingumu; ir jis teikdavosi vartoti ją tik tuomet, jei to neišvengdavo bendraudamas su kitais žmonėmis.

Šešerių metų jis jau buvo išuostinėjęs visą savo aplinką. Ponios Gajar namuose nebuvo nė vieno daikto, šiaurinėje Šarono gatvės dalyje nė vienos vietos, nė vieno žmogaus, akmens, medžio, krūmo ar statinių tvoros, nė mažiausio lopinėlio, kurio nebūtų pažinęs ir išmokęs atskirti uosle ir kurio kvapo ypatumų nebūtų tvirtai įsidėmėjęs. Jis buvo surinkęs dešimt, šimtą tūkstančių specifinių, nepakartojamų kvapų ir surikiavęs juos taip aiškiai, taip tiksliai, kad ne tik prisimindavo vos tik iš naujo užuodęs, bet ir iš tikrųjų užuosdavo, vos tik vėl prisiminęs; dar daugiau, – jis net gebėjo

vaizduotėje juos iš naujo vieną su kitu suderinti ir šitaip susikurdavo tokių kvapų, kurių iš tikrųjų nė nebuvo. Tarsi būtų įsigiję milžinišką kvapų žodyną, kurio dėka galėjo sudarinėti kiek nori naujų darinių, – o juk buvo tokio amžiaus, kai kiti vaikai vargais negalais rinkdami jiems įkaltus žodžius lemena pirmuosius trumpučius, paprastučius, pasauliui nusakyti toli gražu nepakankamus sakinius. Šitais gabumais jis turbūt labiausiai priminė muzikos vunderkindą, kuris iš melodijų ir dermių susirenka atskirų garsų abėcėlę ir štai jau pats kuria visiškai naujas melodijas ir dermes, – tiesa, skirtumas tas, kad kvapų abėcėlė nepalyginti didesnė ir įvairiapusiškesnė už garsų abėcėlę, ir dar tas, kad kūrybinės vunderkindo Grenujo veiklos niekas be jo paties negalėjo matyti.

Išoriškai jis darėsi vis uždaresnis. Jam labiausiai patiko vienam slampinėti po šiaurinį Sent Antuano priemiestį, naršyti po daržus, vynuogynus, pievas. Kartais vakarais negrįždavo į namus, keletui dienų kažkur pradingdavo. Kai gaudavo už tai lazdų, nesipriešindavo ir nesiskųsdavo. Namų areštas, maisto atėmimas, darbas už bausmę jo elgesio pakeisti negalėjo. Pastebimos įtakos nepadarė ir parapinė Dievo Motinos malonės mokykla, kurią pusantrų metų priešokiais lankė. Ten išmoko šiek tiek skiemenuoti ir parašyti savo vardą, daugiau nieko. Mokytojas laikė jį silpnapročiu.

Užtat ponia Gajar pastebėjo, kad jis turi tam tikrų be galo neįprastų, galima sakyti, antgamtinių sugebėjimų ir savybių: jis nebijojo kaip kiti vaikai tamsos ir nakties. Jį buvo galima bet kuriuo metu bet kokiu reikalu pasiųsti į rūsį, kur kiti vaikai net ir su žibintu vos išdrįsdavo eiti, arba nors ir tamsiausią naktį paprašyti, kad atneštų iš pašiūrės malkų. Jis niekada neimdavo kuo pasišviesti, bet greitai surasdavo ir kaipmat atnešdavo ką lieptas, nepadaręs nė vieno netikslaus judesio, už nieko neužkliuvęs ir nieko neapvertęs. Bet dar keisčiau buvo tai, kad jis, kaip tarėsi ne vieną kartą įsitikinusi ponia Gajar, kiaurai permatė popierių, medžiagą, medį, net tvirtas mūro sienas ir užvertas duris. Net neįžengęs į miegamąjį žinojo, kas iš auklėtinių ten yra. Juto, kad žiediniame kopūste susirangęs vikšras, nors kopūstas dar nebuvo perpjautas.

O vieną kartą, kai ponia Gajar taip gerai paslėpė pinigus, kad nė pati nebegalėjo rasti (ji vis keisdavo savo slėptuves), nė sekundės nedvejojęs, nurodė vietą už židinio dūmtraukio, ir ką gi, – jie ten ir buvo! Net ir ateitį galėdavo numatyti: būdavo, gerokai iš anksto praneša apie kokio nors žmogaus apsilankymą arba neklysdamas nuspėja artinantis audrą, nors danguje dar nė mažiausio debesėlio. Kad jis visa to, žinoma, nematė neregėjo akimis, bet užuodė vis jautrėjančia ir stiprėjančia uosle, – vikšrą kopūste, pinigus už dūmtraukio, žmones kiaurai sieną ir už keleto kvartalų, – apie tai ponia Gajar nė sapne nebūtų susapnavusi, net jei jos uoslės ir nebūtų pažeidęs anas smūgis pagaikščiu. Ji buvo tikra, kad šis berniukas – silpnaprotis ar ne – turi antrą veidą. O kadangi žinojo, kad dviveidžiai užtraukia nelaimę ir mirtį, jai darėsi kraupu. Dar kraupesnė, tiesiog nepakeliama buvo mintis, kad su ja po vienu stogu gyvena žmogus, iš prigimties gebantis kiaurai sienas ir dūmtraukius matyti rūpestingai paslėptus pinigus. Kai tik pastebėjo šią siaubingą Grenujo galią, nutarė juo atsikratyti, ir kaip tik taip susiklostė, kad maždaug tuo laiku – Grenujui buvo aštuoneri metai – Šv. Marijos vienuolynas, nepaaiškinęs priežasčių, liovėsi mokėti kasmetines įmokas. Ponia nebepriminė vienuolynui apie skolą. Padorumo dėlei lukterėjo dar savaitę, bet pinigų nesulaukė, tada paėmė berniuką už rankos ir leidosi su juo į miestą.

Morteleri gatvėje, netoli upės, gyveno vienas jos pažįstamas odininkas, pavarde Grimalis, kuriam nuolat darbams reikėjo jaunuolių – ne mokinių ar pameistrių, o pigių juodadarbių. Juk šiame amate tenka atlikti tokių pavojingų sveikatai darbų, – kaišti pūvančius žvėrių kailius, maišyti nuodingus rauginimo ir dažymo tirpalus, išgauti ėdžius kandikus odai apdoroti, – kad sąmoningas meistras stengiasi patausoti apmokytus pagalbininkus ir samdosi bedarbius, benamius valkatas arba beglobius vaikus, kurių, atsitikus nelaimei, niekas nepasigestų ir kurių likimu niekas nesidomėtų. Be abejo, ponia Gajar žinojo, kad Grenujis Grimalio raugykloje pagal žmogaus galimybes neturėjo šansų išgyventi. Bet ji buvo ne iš tų moterų, kurios dėl to suka galvą. Juk savo pareigą ji atliko. Globos sutartis baigėsi. Kas toliau nutiks globotiniui, jos

nebedomino. Jei išgyvens – gerai, jeigu mirs – irgi gerai, – svarbiausia, kad viskas vyktų teisėtai. Todėl ji paprašė iš pono Grimalio raštiško patvirtinimo, kad perdavė jam berniuką, savo ruožtu pasirašė gavusi penkiolika frankų komisinių ir patraukė atgal į Šarono gatvę. Ji nejuto nė mažiausių sąžinės priekaištų. Priešingai, manė, kad pasielgė ne tik teisėtai, bet ir teisingai, nes išlaikyti vaiką, už kurį niekas nemoka, buvo galima tik kitų vaikų arba savo pačios sąskaita. Tai gal net keltų grėsmę kitų vaikų ar net ir jos ateičiai, o galų gale užtikrintai privačiai mirčiai, tam vieninteliam norui, likusiam jos gyvenime.

Kadangi čia mes skiriamės su ponia Gajar ir daugiau nebesusitiksime, keliais sakiniais nupasakosime jos dienų pabaigą. Nors ponios siela užgeso dar vaikystėje, ji pati, savo nelaimei, sulaukė žilos senatvės. 1782 mūsų Viešpaties metais, sulaukusi beveik septyniasdešimties, ji paliko savo verslą, nusipirko, kaip buvo ketinusi, rentą, ir sėdėdama savo namelyje laukė mirties. Bet mirtis vis neatėjo. Vietoj jos atėjo kitkas, ko negalėjo numatyti nė vienas žmogus pasaulyje ir ko dar niekada čionai nebuvo, ogi revoliucija, tas pašėlęs visų visuomeninių, moralinių ir transcendentinių santykių perversmas. Iš pradžių ši revoliucija nedarė jokios įtakos ponios Gajar likimui. Bet vėliau – ji jau buvo veik aštuoniasdešimties – netikėtai paaiškėjo, kad žmogus, mokėjęs jai rentą, priverstas emigruoti, jo turtas nusavintas ir iš varžytinių parduotas vienam kelnių fabrikantui. Kurį laiką dar atrodė, kad ši permaina neturės poniai Gajar lemtingų padarinių, nes kelnių fabrikantas ir toliau rentą mokėjo tvarkingai. Bet paskui atėjo diena, kai pinigus ji gavo nebe monetomis, o mažais spausdintais popierėliais, ir tai buvo jos materialinio žlugimo pradžia.

Po dvejų metų rentos nebeužteko net užsimokėti už malkas. Ponia buvo priversta parduoti namą už apgailėtinai mažą kainą, nes ir be jos staiga atsirado tūkstančiai žmonių, kuriems taip pat teko parduoti savo namus. Ir vėl mainais gavo tik šituos netikusius popierėlius, ir vėl po dvejų metų jie buvo kone beverčiai, o 1797-aisiais – artinosi jos devyniasdešimtas gimtadienis – ji prarado visą per savo amžių alinančiu triūsu po kruo-

pelę sukauptą turtą ir prisiglaudė mažučiame kambarėlyje Kokil gatvėje. Ir tik dabar, vėluodama dešimt dvidešimt metų, pasivertusi kamuojančiu augliu, atkėblino mirtis. Liga stvėrė ponią už gerklės, atėmė iš pradžių apetitą, paskui balsą, ir ji nė žodeliu negalėjo pasipriešinti, kai buvo gabenama į vargšų prieglaudą. Ten ją paguldė toje pačioje salėje, kimšte prikimštoje šimtais mirtimi besigaluojančių žmonių, kurioje kadaise mirė jos vyras, įkišo į vieną lovą su penketu kitų visiškai svetimų senių. Jos gulėjo prigludusios viena prie kitos, kol po trijų savaičių visiems matant atėjo mirtis. Paskui ją užsiuvo į maišą, ketvirtą valandą ryto kartu su penkiasdešimčia kitų numirėlių sumetė į vežimą ir tyliai skimbsint varpeliui nuvežė į naujas Klamaro kapines, tas, kur už mylios nuo miesto vartų, ir palaidojo bendrame kape po storu negesintų kalkių sluoksniu.

Tai buvo 1799 metais. Dėkui Dievui, ponia nenujautė tokio savo likimo, kai aną 1747 metų dieną ėjo namo, palikusi berniuką Grenujį ir mūsų pasakojimą. Ko gero, būtų praradusi tikėjimą teisingumu, o kartu ir vienintele jai suvokiama gyvenimo prasme.

6

Metęs pirmąjį žvilgsnį į poną Grimalį, ne, su pirmuoju įkvėpimu įtraukęs Grimalio kvapo dvelksmą, Grenujis suprato, kad šis žmogus galėtų mirtinai primušti nors ir už menkiausią nusižengimą. Jo gyvenimas dabar tebuvo vertas tiek, kiek darbas, kurį galėjo atlikti, tik tiek, kiek naudos iš jo tikėjosi Grimalis. Ir Grenujis nuolankiai pakluso savo šeimininkui, ir nė karto nemėgino pasipriešinti. Jis vėl diena iš dienos kaupė savyje užsispyrimo ir atkarumo energiją, naudojo ją vien tam, kad, panašiai kaip erkė, pergyventų besiartinantį ledynmetį: kantriai, santūriai, nepastebimai, pasilikdamas sau mažiausią, bet gerai saugomą vilties kibirkštėlę. Jis tapo paklusnumo, nereiklumo ir uolumo pavyzdžiu, kiekvieną paliepimą suprasdavo iš pusės žodžio, tenkinosi bet kokiu maistu. Vakarais klusniai leisdavosi uždaromas į kamarėlę, pristatytą

prie dirbtuvės šono, kur buvo laikomi visokie rakandai ir kabojo pasūdytos žalios odos. Čia jis miegodavo ant plikos plūktinės aslos. Ištisas dienas dirbdavo sulig šviesa, žiemą – aštuonias, vasarą – keturiolika, penkiolika, šešiolika valandų: kaišdavo pragariškai dvokiančius kailius, mirkydavo vandeny, valydavo nuo jų plaukus, kalkindavo, ėsdindavo, mindavo, įtrindavo alūnu, skaldydavo malkas, lupdavo beržų ir kukmedžių žievę, leisdavosi į rauginimo duobes, pilnas ėdžių garų, klodavo sluoksniais odas ir žieves, kaip liepdavo pameistriai, apibarstydavo sugrūstais juodaisiais riešutais, tą šiurpų laužą apdangstydavo kukmedžio šakomis ir apkasdavo žeme. Po kelerių metų jam tekdavo jį vėl atkasti ir lyg iš kapų traukti kailių lavonus, išraugintų odų mumijas.

Jei neužkasinėdavo ir neatkasinėdavo kailių, tai tampydavo vandenį. Mėnesių mėnesiais vilkdavo iš upės vandenį, vis po du kibirus, šimtus kartų per dieną, nes odininkui reikėdavo galybės vandens odoms plauti, mirkyti, plikyti, dažyti. Mėnesių mėnesiais šis vandens nešėjas būdavo permirkęs iki paskutinio siūlelio, vakarais jo drabužiai varvėte varvėjo, oda buvo šalta, minkšta ir išburkusi kaip zomša.

Po metų šios labiau gyvuliškos nei žmogiškos egzistencijos jis susirgo juodlige, baisia kailiadirbių liga, kuri paprastai baigiasi mirtimi. Grimalis jau nebedėjo jokių vilčių ir dairėsi pamainos – beje, labai apgailestaudamas, nes klusnesnio ir pajėgesnio darbininko už šį dar niekada nebuvo turėjęs. Bet visai netikėtai Grenujis išsitaisė. Liko tik randai už ausų, ant kaklo ir skruostų nuo didelių juodų piktvočių, jie subjaurojo veidą, padarė dar atgrasesnį negu anksčiau. Bet užtat Grenujis įgijo neįkainojamą pranašumą – atsparumą juodligei, taigi nuo šiol galėjo netgi sutrūkinėjusiomis, kruvinomis rankomis kaišti pačius blogiausius kailius nebijodamas vėl apsikrėsti. Tuo jis išsiskyrė ne tik iš mokinių ir pameistrių, bet ir iš galimų savo darbo tęsėjų. Kadangi jau nebebuvo taip lengva kaip anksčiau jį pakeisti kitu, padidėjo jo darbo, o kartu ir gyvenimo vertė. Išsyk nebereikėjo miegoti ant plikos aslos, o buvo leista susikalti stoginėje medinį gultą, pasiklėsti šiaudų ir apsikloti antklode. Nakčiai jo jau nebeužrakindavo. Maistas

pasidarė geresnis. Grimalis dabar jį laikė ne kaip šiaip kokį gyvulį, o kaip naudingą naminį gyvulį.

Kai jam sukako dvylika metų, sekmadieniais Grimalis duodavo pusę laisvos dienos, o nuo trylikos buvo leista net ir šiokiadieniais vakare po darbo valandai išeiti ir daryti ką nori. Jis nugalėjo, nes liko gyvas, jis gavo šiek tiek laisvės, kurios užteko, kad būtų galima toliau gyventi. Žiemojimo laikas baigėsi. Erkė Grenujis vėl sukrutėjo. Jis užuodė ryto orą. Jį pagavo medžioklės aistra. Jam atsivėrė didžiausias pasaulyje kvapų medžioklės plotas – Paryžius.

7

Tai buvo tartum pasaka. Vien tik gretutiniai Sen Žak de la Bušri ir Šv. Eustachijaus kvartalai buvo pasakų šalis. Skersgatviuose aplink Sen Deni ir Sen Marteno gatves žmonės gyveno taip tankiai, penkių, šešių aukštų namai stovėjo taip susigrūdę, kad nesimatė dangaus, o oras prie žemės slūgsojo lyg užsistovėjęs vanduo kanale, prisisodrinęs visokių kvapų. Čia maišėsi žmonių ir gyvulių, valgių ir ligų, vandens, akmens, pelenų ir odos, muilo, ką tik iškeptos duonos ir acte virtų kiaušinių, makaronų ir nublizginto žalvario, šalavijų ir alaus, ašarų ir taukų, drėgnų ir sausų šiaudų kvapai. Tūkstančių tūkstančiai kvapų liejosi į nematomą košę, užpildančią skersgatvių griovas. Virš stogų jie išsisklaidydavo tik retkarčiais, o prie žemės – niekada. Ten gyvenantys žmonės buvo seniai pripratę prie šio kvapų mišinio, juk jis buvo susidaręs iš jų pačių ir be paliovos vėl smelkėsi į juos, juk tai buvo oras, kuriuo jie kvėpavo ir gyveno, jis buvo kaip ilgai dėvėtas šiltas drabužis, kurio nebejauti ant kūno ir nebeužuodi jo kvapo. Bet Grenujis viską uodė tarsi pirmąsyk. Ir ne tik juto šio kvapų mišinio visumą, bet skaidė jį analitiškai į smulkiausias ir atskiriausias dalis ir dalelytes. Jautri uoslė narpliojo iš tvaiko ir smarvės raizginio pavienes pagrindinių, jau nebeskaidomų kvapų gijas. Jam buvo nenusakomai malonu jas išpainioti ir gražiai išvynioti.

Jis dažnai sustodavo, atsišliedavo į namo sieną ar įsisprausdavo

į kokį tamsų kampą ir stovėdavo ten užsimerkęs, pravėręs burną, išpūtęs šnerves, nejudėdamas, tarsi plėšri žuvis gilioje, tamsioje, lėtoje tėkmėje. Ir kai pagaliau oro dvelktelėjimas pamėtėdavo jam plonytės kvapo gijos galiuką, jis nerdavo prie jo ir nebepaleisdavo, nebejusdavo daugiau nieko, vien tik tą kvapą, nustverdavo jį, traukdavo savin ir įsimindavo visam laikui. Tai galėjo būti ir seniai žinomas kvapas arba jo atmaina, ir visai naujas, beveik arba visiškai nepanašus į tai, ką iki šiol buvo tekę užuosti, o tuo labiau pamatyti: na, kad ir laidyto šilko, čiobrelių arbatos, sidabru siuvinėto brokato skiautės, kamščio nuo reto vyno butelio ar vėžlenos šukų kvapas. Grenujis vaikėsi tokius dar nepatirtus kvapus, gaudė aistringai ir kantriai kaip meškeriotojas žuvį ir kaupė savyje.

Į valias prisiuostęs tiršto skersgatvių tvaiko, leisdavosi į erdvesnes vietas, kur kvapai būdavo skystesni, maišydavosi su vėju ir sklaidydavosi beveik kaip kvepalai: kad ir į turgaus aikštę, kur vakarais tebedvoluodavo diena, nematoma, bet tokia aiški, tarsi spūstyje dar vis tebešmaižiotų prekiautojai, tebestovėtų pintinės, pilnos daržovių ir kiaušinių, statinės, pilnos vyno ir acto, maišai su prieskoniais, bulvėmis ir miltais, dėžės su vinimis ir varžtais, mėsininkų stalai, prekystaliai, nukrauti medžiagomis, indais ir puspadžiais bei šimtais kitų daiktų, kuriais būdavo prekiaujama dieną... kur visas tas bruzduliavimas iki menkiausios smulkmenos tebešiulendavo vakaro ore. Uosdamas Grenujis, galima sakyti, matydavo visą turgų. Ir užuosdavo tiksliau, negu kitas būtų galėjęs regėti akimis, kadangi jusdavo jį tarsi pavymui, taigi daug iškilniau – kaip esenciją, kaip kažko buvusio dvasią, netrikdomą įprastų dabarties atributų, tokių kaip triukšmas, per didelis ryškumas, grasus gyvų žmonių stumdymasis.

Arba eidavo ten, kur buvo giljotinuota jo motina, į Grevo aikštę, tartum didžiulis liežuvis įsikišusią į upę. Čia, ištraukti ant kranto arba pririšti prie stulpų, anglimi, grūdais, šienu ir šlapiais lynais kvepėjo laivai ir valtys.

O iš vakarų, per tą vienintelę prorėžą, kurią per miestą darė upė, plūdo platūs vėjo gūsiai nešdami kvapus iš kaimo nuo pievų palei Neji, iš miškų tarp Sen Žermeno ir Versalio, iš tokių tolimų

miestų kaip Ruanas arba Kanas, o kartais net ir nuo jūros. Jūra kvepėjo tarsi išpūsta burė, prisisiurbusi vandens, druskos ir šaltų saulės spindulių. Tas kvapas buvo paprastas, bet kartu ir toks didelis, toks nepakartojamas, kad Grenujis neskubėjo skaidyti jo į žuvies, druskos, vandens, jūros dumblių, gaivumos ir kitokius kvapus. Jam buvo geriau pasilikti jūros kvapą neišskirstytą, saugoti atminty vientisą ir mėgautis juo iškart visu. Jūros kvapas jam taip patiko, kad jis panoro kada nors įkvėpti jo gryno, be priemaišų, įkvėpti tiek, kad apsvaigtų. O vėliau, kai iš pasakojimų sužinojo, kokia jūra didelė ir kad joje ištisomis dienomis galima plaukioti laivais neišvystant kranto, jis dažnai įsivaizduodavo sėdįs tokiame laive, aukštai krepšyje ant priešakinio stiebo, sklendžiąs per nesibaigiantį jūros kvapą, kuris visai ir ne kvapas, o kvėpavimas, atodūsis, visų kvapų pabaiga, ir iš pasitenkinimo tame kvėpavime tarsi ištirpstąs. Bet tam nebuvo lemta išsipildyti, nes Grenujui, stovinčiam Grevo aikštėje ant Senos kranto ir nosimi gaudančiam mažyčius jūros vėjo šuorus, niekada gyvenime neteko pamatyti jūros, tikros jūros, didžiulio vandenyno, tyvuliavusio vakaruose, niekada neteko susilieti su tuo kvapu.

Netrukus jis taip gerai išuostinėjo kvartalą tarp Šv. Eustachijaus bažnyčios ir miesto rotušės, kad nebūtų čia pasiklydęs net ir tamsiausią naktį. Tada išplėtė savo medžioklės plotą, pirmiausia į vakarus iki Sent Onorė priemiesčio, paskui aukštyn Sent Antuano gatve iki Bastilijos ir pagaliau net ligi Sorbonos kvartalo ir Sen Žermeno priemiesčio kitame upės krante, kur gyveno turtingi žmonės. Pro geležinius vartų pinučius kvepėjo karietų oda ir pažų perukų pudra, o per aukštus mūrus iš sodų veržėsi prožirnių ir rožių, ir ką tik apkarpytų ligustrų krūmų aromatas. Kaip tik čia Grenujis pirmąsyk užuodė kvepalus tikrąja žodžio prasme: paprastą levandų ar rožių vandenį, kurio per iškilmes įpildavo į sodų fontanus, ir sudėtingesnius, brangesnius muskuso tinktūros, sumaišytos su narcizų ir tuberozų, žonkilių, jazminų arba cinamono aliejais, kvapus, vakarais kaip sunkus šleifas besivelkančius paskui ekipažus. Jis įsimindavo šiuos kvapus kaip ir kasdieniškus, smalsiai, bet ne itin žavėdamasis. Beje, jis pastebėjo, kad kvepalų

tikslas – apkvaitinti ir pavergti, ir pripažino, jog visos juos sudarančios esencijos yra savaip geros. Bet kaip visuma jie visgi atrodė jam prasti ir niekam tikę, kažkokie suplakti, o ne suderinti, jis jautė, kad turėdamas tas pačias sudėtines medžiagas galėtų padaryti visai kitokius aromatus.

Daugumą šių medžiagų žinojo nuo seniau – iš gėlių ir prieskonių krautuvėlių turguje, kitos buvo naujos, jas išskirdavo iš kvapų mišinių ir bevardes laikydavo atmintyje: ambrą, cibetiną, pačulę, sandalmedį, bergamotę, vetiveriją, opoponaksą, benzojinę dervą, apynių žiedus, bebrų išangės išskyras...

Jis nebuvo išrankus. Nedarė skirtumo tarp to, kas buvo priimta vadinti geru, o kas blogu kvapu, kol kas dar ne. Jis buvo nepasotinamas. Į medžioklę traukdavo tik tam, kad sukauptų visus kvapus, kokius tik galėjo pasiūlyti pasaulis. Vienintelė sąlyga – kvapai turėjo būti nauji. Jis lygiai taip pat vertino arklio prakaito kvapą ir švelnų žalią besiskleidžiančio rožės pumpuro aromatą, o aitrią blakės smarvę nemažiau už lašinukų prismaigstyto veršienos kepsnio kvapą, virstantį iš poniškų namų virtuvių. Jis rijo, traukė į save viską, viską iš eilės. Jo fantazijos virtuvės, kurioje be perstojo susidarinėjo nauji kvapų deriniai, dar nevaldė joks estetinis principas. Jis kūrė ir čia pat vėl griovė įmantrias kompozicijas, visai kaip vaikas, žaidžiantis su kaladėlėmis, – išradingai ir destruktyviai, be jokio aiškaus kūrybinio sumanymo.

8

1753 metų rugsėjo pirmąją, per karaliaus įžengimo sostan metines, ant Karališkojo tilto Paryžius surengė fejerverką. Jis nebuvo toks didingas kaip fejerverkas karaliaus jungtuvių garbei arba kaip anas legendinis dofino gimimo proga, bet visgi tai buvo labai įspūdingas reginys. Ant laivų stiebų buvo pritvirtinti auksiniai saulės ratai. Vadinamieji ugnies jaučiai nuo tilto į upę spjaudė liepsnojantį žvaigždžių lietų. Aplink su kurtinančiu triukšmu sproginėjo petardos, ant grindinio lyg varlės šokinėjo papliauškos, į viršų ki-

lo raketos ir juodame dangaus skliaute piešė baltas lelijas. Daugiatūkstantinė žmonių minia, susirinkusi ant tilto ir abiejose upės krantinėse, lydėjo šį spektaklį susižavėjimo kupinais aikčiojimais, šūksniais „bravo!“ ir net „vivat!“, nors karalius į sostą buvo įžengęs jau prieš trisdešimt aštuonerius metus ir jo populiarumo apogėjus buvo seniai praeity. Štai ką gali fejerverkas.

Grenujis tylomis stovėjo Floros paviljono šešėlyje, dešiniajame krante, priešais Karališkąjį tiltą. Jis nė karto nesuplojo rankomis, nė karto nežvilgtelėjo į kylančias raketas. Jis atėjo tikėdamasis užuosti ką nors nauja, bet veikiai paaiškėjo, kad fejerverkas jam nieko nežada. Visa ta prabangi įvairovė kibirkščiavo, žėrėjo, traškėjo ir švilpė, bet skleidė tik nykiai vienodą sieros, alyvos ir salietros kvapų mišinį.

Jis jau ketino palikti šį nuobodų renginį ir palei Luvro galeriją sukti namų link, bet čia vėjas kažką atpūtė, menkutėlį, vos juntamą silpnutį šuorelį, švelnaus kvapo atomą, ne, dar mažiau: veikiau nuojautą nei tikrą kvapą – ir kartu visgi tvirtą nuojautą, kad nieko panašaus niekada nebuvo uodęs. Grenujis vėl prisišliejo prie sienos, užsimerkė ir išplėtė šnerves. Aromatas buvo toks švelnus ir toks lengvas, niekaip nesulaikomas, kad vis išslysdavo iš pajautų, jį užslopindavo petardų parako dūmai, užstodavo nuo žmonių kylantis tvaikas, sklaidė ir blaškė tūkstančiai kitų miesto kvapų. Bet paskui jis vėl netikėtai atplaukdavo, tas mažas draiskalėlis, vos trumpai sekundei atklysdavo kaip nuostabi užuomina... ir bemat pranykdavo. Grenujis tiesiog kentėjo. Pirmąkart kentėjo ne tik goslus jo charakteris, patyręs įžeidimą, bet ir širdis. Jį apniko nerimastinga nuojauta, kad šis aromatas bus raktas, padėsiants įspėti visų kitų kvapų tvarką, kad neįmanoma nieko nutuokti apie kitus kvapus nesuvokus šio vienintelio, ir jis, Grenujis, veltui pragyvens gyvenimą, jei jam nepavyks jo pagauti. Jį reikia surasti ne tik tam, kad turėtum, bet kad nurimtų širdis.

Nuo susijaudinimo jį kone pykino. Jis dar net neišsiaiškino, iš kurios pusės sklinda šis kvapas. Kartais tarpai tarp dvelktelėjimų trukdavo kelias minutes, ir Grenujį kaskart apimdavo niauri bai-

mė, kad prarado jį visiems laikams. Prisikamavęs galų gale nusprendė, kad kvapas sklinda iš kito upės kranto, kažkur iš pietryčių pusės.

Atsiplėšęs nuo Floros paviljono sienos, Grenujis nėrė į žmonių tirštynę ir ėmė skintis kelią per tiltą. Kas keletą žingsnių vis sustodavo, pasistiebdavo ant pirštų galų ir pauostinėdavo viršum žmonių galvų. Iš pradžių apimtas begalinio susijaudinimo neužuosdavo nieko, bet paskui visgi šį tą pagaudavo, kartais pajusdavo tą kvapą net geriau nei pirma, įsitikindavo, kad eina teisinga kryptimi, vėl nerdavo į minią žioplinėtojų ir pirotechnikų, kas akimirką fakelais uždeginėjančių raketų dagtis; aitriuose parako dūmuose pamesdavo savąjį kvapą, puldavo į paniką, paskui vėl braudavosi, alkūnėmis ir visu kūnu irdavosi pirmyn... ir po kelių begalinių minučių pasiekė kitą krantą, Meji rūmus, Malako krantinę, tą vietą, kur prie upės išeina Senos gatvė...

Čia sustojo, susikaupė ir ėmė uosti. Jis pagavo jį. Dabar nepaleis. Kvapas tarsi kaspinas driekėsi Senos gatve, nepaprastai aiškus, bet toks pat švelnus ir labai subtilus. Grenujis juto tvaksint širdį ir suprato, kad ji tvaksi ne nuo įtempto bėgimo, o nuo jaudulio ir bejėgiškumo prieš šį kvapą. Jis mėgino prisiminti ką nors panašaus, su kuo galėtų jį palyginti, bet nė vienas palyginimas netiko. Šis kvapas turėjo gaivumo, bet tas gaivumas buvo ne saldžiųjų ar pomerantinių citrinų, ne miros ar cinamono, ne garbanotųjų mėtų ar beržų lapų, kamparo ar pušų spyglių, ne gegužio lietaus, ne žvarbaus vėjo, ne šaltinio vandens... Kartu jis skleidė ir šilumą, bet ne tokią kaip bergamotės, kiparisai, muskusas, ne kaip jazminai ir narcizai, ne kaip rožių krūmai, ne kaip vilkdalgiai... Šiame kvape maišėsi ir viena, ir kita, lakumas ir sunkumas, net ne maišėsi, o jungėsi į kažką neryškaus ir silpno, bet visgi stipraus ir patvaraus – kaip gabalėlis plono tviskančio šilko... ir vėlgi ne, tai ne šilkas, tai lyg medaus saldumo pienas ir jame ištirpęs pyragaitis, – bet juk ir labai norėdamas nesuderinsi pieno ir šilko! Nesuvokiamas tas kvapas, nenusakomas, prie nieko nederantis, niekur netelpantis, tiesą sakant, tokio iš viso neturėtų būti. Bet visgi jis buvo – šito niekaip nenuginčysi. Grenujis ėjo paskui jį baugiai

plakančia širdimi, nes juto, kad ne jis seka kvapą, bet kvapas paėmė jį nelaisvėn ir dabar nenugalimai traukia prie savęs.

Jis ėjo Senos gatve aukštyn. Gatvėje nebuvo nė gyvos dvasios. Namai stovėjo tušti ir tylūs. Žmonės apačioje prie upės grožėjosi fejerverku. Dabar jam netrukdė nei įsikarščiavusios minios kvapas, nei aitrūs parako dūmai. Gatvėje tvyrojo įprasti vandens, paplavų, žiurkių ir daržovių atliekų kvapai. Tačiau virš jų švelniai ir aiškiai sklandė tas kaspinas, atvedęs jį čionai. Už kelių žingsnių silpną naktinio dangaus šviesą užstojo aukšti namai, toliau Grenujis ėjo tamsoje. Jam nereikėjo nieko matyti. Kvapas patikimai vedė paskui save.

Už penkiasdešimties metrų pasuko į dešinę, į Marė gatvę, ko gero, dar tamsesnį, neką platesnį, negu siekia išskėstos rankos, skersgatvį. Keista, bet kvapas nedaug tesustiprėjo. Tik pasidarė grynesnis ir dėl to, dėl šio vis aiškesnio grynumo, traukė dar stipriau. Grenujis ėjo ne savo valia. Vienoje vietoje kvapas jį ūmai pasuko dešinėn, atrodė, kad jis tuoj atsitrenks į kažkokio namo sieną. Bet sienoje pasirodė žema arka, vedanti į kiemą. Lyg nakviša Grenujis pralindo pro arką, perėjo kiemą, pasuko už kampo ir pateko į antrą, mažesnį kiemelį. Šiame kelių žingsnių ilgio ir pločio kvadratiniame kieme buvo šviesiau. Prie sienos pražulniu kampu rėmėsi medinė pastogė. Po ja degė ant stalelio prilipinta žvakė. Prie stalelio sėdėjo mergaitė ir valė mirabeles. Ji imdavo vaisius iš krepšio sau iš kairės, nutraukdavo kotelį, peiliu išimdavo kauliuką ir mesdavo mirabelę į kibirą. Mergaitei galėjo būti trylika keturiolika metų. Grenujis sustojo. Jis bemat suprato, iš kur sklido tas kvapas, kurį jis pajuto už pusės mylios nuo šios vietos, kitame upės krante, – jį skleidė ne šis nešvarus kiemas, ne mirabelės. Jį skleidė mergaitė.

Grenujis sutriko. Akimirksnį jam pasirodė, kad tikrai gyvenime nėra regėjęs nieko nuostabesnio už šitą mergaitę. O juk žvakės šviesoje matė tik jos siluetą iš nugaros. Jis, žinoma, turėjo galvoje tai, kad niekada nieko puikesnio nėra uodęs. Bet kadangi žmonių kvapai jam vis dėlto buvo pažįstami, daug tūkstančių vyrų, moterų ir vaikų kvapų, jis negalėjo suvokti, kaip toks nuo-

stabus aromatas gali sklisti nuo žmogaus. Paprastai žmonių kvapas neišraiškingas arba netikęs. Vaikai kvepia prėskai, vyrai atsiduoda šlapimu, aitriu prakaitu ir sūriu, moterys – laiškiais riebalais ir gendančia žuvimi. Žmonių kvapas visiškai neįdomus, atstumiantis... O štai dabar pirmąsyk gyvenime Grenujis nebegalėjo patikėti savo nosimi ir turėjo pasitelkti pagalbon akis, kad įsitikintų tuo, ką užuodė. Tiesą sakant, jausmų sąmyšis truko neilgai. Iš tiesų jam prireikė tik akimirkos, kad regėjimas patvirtintų uoslės įspūdį ir kad jis jau nė kiek nedvejodamas galėtų ja pasikliauti. Dabar jis *užuodė,* kad ji yra žmogus, užuodė jos pažastų prakaitą, plaukų riebumą, iš tarpukojo kylantį žuvies kvapą, užuodė su didžiausiu pasitenkinimu. Jos prakaitas kvepėjo taip gaiviai kaip jūros vėjas, plaukai – saldžiai kaip riešutų aliejus, šakumas – kaip vandens lelijų puokštė, oda – kaip abrikoso žiedas... o visų šių komponentų junginys sudarė tokį dievišką, tokį harmoningą, tokį kerintį aromatą, kad visi aromatai, kuriuos Grenujis lig šiol buvo uodęs, visi kvapų deriniai, kuriuos žaisdamas mintyse buvo sukūręs, vienu sykiu sugriuvo nebetekę jokios prasmės. Šimtai tūkstančių kvapų atrodė nieko verti palyginus su šiuo vienu. Šis vienas buvo tas aukštesnysis principas, pagal kurį turėjo išsidėstyti visi kiti. Jis buvo tikrasis grožis.

Grenujui buvo aišku, kad jei neįsigis šio aromato, tai jo gyvenimas nebeteks prasmės. Turi ištyrinėti jį iki menkiausios smulkmenos, iki paskutinio švelniausio niuanso, vien bendro prisiminimo nepakaks. Jis norėjo šį apoteozinį aromatą tarsi antspaudą įsispausti į savo juodos sielos sumaištį, ištyrinėti jį kuo smulkiausiai ir nuo tol mąstyti, gyventi ir uosti tik pagal šios stebuklingos formulės vidines struktūras.

Jis ėmė iš lėto slinkti prie mergaitės, vis artyn ir artyn, žengė po stogeliu ir sustojo per žingsnį už nugaros. Ji jo negirdėjo.

Jos plaukai buvo rusvi, ji vilkėjo pilką berankovę suknelę. Jos pečiai buvo labai balti, o rankos pageltusios nuo pjaustomų mirabelių sulčių. Grenujis stovėjo palinkęs virš jos ir traukė tą kvapą, dabar visiškai gryną, be jokių priemaišų, kylantį nuo kaklo, plau-

kų, nuo suknelės iškirptės ir plūstantį į jį tarsi gaivi srovė. Dar niekada jam nebuvo taip gera. Bet mergaitei pasidarė vėsu.

Ji Grenujo nematė. Bet pajuto kažkokį baugų jausmą, keistą šiurpulį, koks nukrečia, kai staiga apninka primiršta, seniai įveikta baimė. Jai pasirodė, kad už nugaros traukia šaltas skersvėjis, tarsi kas būtų iki galo atlapojęs duris, vedančias į milžinišką šaltą rūsį. Ir ji padėjo virtuvinį peilį, prispaudė rankas prie krūtinės ir atsigrįžo.

Pamačiusi jį, taip nustėro iš siaubo, kad jam visiškai pakako laiko apgniaužti rankomis jos kaklą. Ji nė nešūktelėjo, nesuspurdėjo, nepamėgino nors kokiu judesiu apsiginti. Savo ruožtu jis į ją nė nepažvelgė. Nematė nei smulkaus, strazdanomis nusėto veido, nei raudonų lūpų, nei didelių žiburiuojančių žalių akių, nes smaugė ją kietai užmerkęs akis ir bijojo tik vieno – kad neprarastų nė truputėlio jos aromato.

Mirusią paguldė ant žemės tarp mirabelių kauliukų, praplėšė suknelę, ir jos aromatas kaip potvynio banga siūbtelėjo į jį ir liete užliejo visą. Jis prigludo veidu prie jos odos ir plačiai išplėstomis šnervėmis perėjo nuo pilvo iki krūtinės, prie kaklo, per veidą ir plaukus ir atgal prie pilvo, žemyn iki šakumo, per jos baltas kojas. Išuostė visą nuo galvos iki kojų pirštelių, surinko paskutinius kvapo likučius prie smakro, bambos ir nuo raukšlių alkūnių linkiuose.

Kai ji išuostyta suglebo, jis kurį laiką dar tupėjo šalia, kad atsikvošėtų, nes buvo sklidinas jos kvapo. Nenorėjo nė trupučio prarasti. Pirmiausia reikėjo sandariai užsklęsti vidines pertvaras. Tik tada jis atsistojo ir užpūtė žvakę.

Tuo metu Senos gatve dainuodami ir šūkaudami „vivat!“ pradėjo grįžti namo šventės dalyviai. Grenujis tamsoje pagal kvapą rado išėjimą į skersgatvį ir į Mažųjų Augustinų gatvę, kuri, kaip ir Senos gatvė, vedė prie upės. Kiek vėliau žmonės aptiko mirusiąją. Kilo triukšmas. Uždegė fakelus. Atvyko miesto sargyba. O Grenujis jau seniai buvo kitame krante.

Tą naktį jo kamaraitė atrodė jam besanti rūmais, o lentų gultas – prabangia lova su baldakimu. Per visą gyvenimą jis dar ne-

buvo patyręs, kas yra laimė. Gal retkarčiais ir jusdavo kažkokį neaiškų pasitenkinimą. Bet dabar virpėjo iš laimės ir apimtas begalinės palaimos negalėjo užmigti. Jis jautėsi lyg antrąsyk gimęs, ne, ne antrąsyk, o pirmąsyk, nes iki šio laiko tik egzistavo kaip gyvulys, turintis apie save miglotą supratimą. Bet šiandien jam atrodė, kad jis pagaliau sužinojo, kas iš tikrųjų esąs: ogi ne kas kitas kaip genijus; ir kad jo gyvenimas turi prasmę ir paskirtį, tikslą ir aukštesnį pašaukimą: ir būtent ne mažesnį kaip padaryti perversmą kvapų pasaulyje; ir kad jis vienas pasaulyje turi visas tam būtinas priemones: puikią uoslę, fenomenalią atmintį ir, svarbiausia, tos mergaitės iš Marė gatvės įsimintiną kvapą, kuriame lyg magiškoje formulėje yra viskas, kas sudaro kvepalus, – švelnumas, jėga, patvarumas, įvairovė ir gąsdinantis, kerintis grožis. Jis surado kompasą savo būsimam gyvenimui. Ir kaip ir visi genialūs pabaisos, išorinio įvykio pastūmėti į tiesų kelią, vedantį į spiralinį jų sielų chaosą, Grenujis nebenukrypo nuo to, ką manėsi suvokęs kaip savo lemtį. Dabar jam pasidarė aišku, kodėl taip atkakliai ir įnirtingai kabinosi į gyvenimą: jis turėjo tapti kvapų kūrėju. Ir ne šiaip sau kokiu. Didžiausiu visų laikų parfumeriu.

Dar tą pačią naktį prieš užmigdamas, o paskui sapne jis patikrino milžiniškus savo prisiminimų griuvėsius. Peržiūrėjo milijonų milijonus kvapų kaladėlių ir sistemingai jas sutvarkė: geras prie gerų, blogas prie blogų, subtilias prie subtilių, šiurkščias prie šiurkščių, smirdžias prie smirdžių, dieviškas prie dieviškų. Per kitą savaitę ši tvarka vis tobulėjo, kvapų katalogas vis gausėjo ir diferencijavosi, vis labiau aiškėjo hierarchija. Ir netrukus Grenujis jau galėjo planingai pradėti statyti pirmuosius kvapų statinius: namus, sienas, pakopas, bokštus, rūsius, kambarius, slaptas menes... kasdien vis besiplečiančią, kasdien vis gražėjančią ir vis tobulesnės sandaros įstabiausių kvapų kompozicijų tvirtovę.

Kad šios grožybės kūrimas prasidėjo nuo žmogžudystės, jo nė kiek nejaudino, jei jis išvis tai įsisąmonino. Mergaitės iš Marė gatvės, jos veido, jos kūno jis jau nebeprisiminė. Juk pasisavino ir išsaugojo visa, kas joje buvo geriausio, – jos kvapo esmę.

Anais laikais Paryžiuje buvo geras tuzinas parfumerių. Šešetas jų gyveno dešiniajame upės krante, šešetas – kairiajame, o vienas – per patį vidurį, ant Mainų tilto, jungusio dešinįjį krantą su Sitė sala. Abiejose šio tilto pusėse buvo taip tankiai pristatyta keturaukščių namų, kad niekur nesimatė upės ir atrodė, jog vaikštai paprasčiausia, ant tvirto pagrindo nutiesta ir, be to, nepaprastai elegantiška gatve. Iš tiesų Mainų tiltas buvo viena ištaigiausių prekybos vietų mieste. Čia veikė garsiausios krautuvės, čia buvo įsikūrę auksakaliai, inkrustuotojai, geriausi perukų, rankinių ir lagaminų meistrai, ploniausių moteriškų baltinių ir kojinių gamintojai, rėmų paveikslams dirbėjai, prekiautojai ilgaauliais raitelių batais, antpečių siuvinėtojai, auksinių sagų liejikai ir bankininkai. Čia stovėjo ir parfumerio bei pirštininko Džiuzepės Baldinio parduotuvė ir kartu gyvenamasis namas. Virš jo vitrinos buvo ištemptas prašmatnus žaliai nulakuotas baldakimas, šalia kabojo iš aukso nulietas herbas: auksinis flakonas, iš kurio stiebėsi auksinių gėlių puokštė. Prie durų gulėjo raudonas kilimas, irgi su auksu išsiuvinėtu Baldinio herbu. Kai tik durys prasiverdavo, suskambėdavo varpelis ir pasigirsdavo persiška melodija, o du sidabriniai garniai imdavo švirkšti iš savo snapų našlaičių vandenį į paauksuotą dubenį, kuris savo ruožtu irgi buvo kaip tas flakonas iš Baldinio herbo.

O už šviesaus bukmedžio pertvarėlės stovėdavo pats Baldinis, senas ir sustingęs tarsi kolona, su peruku, nubarstytu sidabrine pudra, ir mėlynu surdutu, papuoštu aukso galionais. Kas rytą jis apsipurkšdavo Frandžipanio migdolų vandeniu ir todėl būdavo apsuptas kone regimo debesies, tarsi pasitraukęs į ūkanotą tolumą. Stovėdavo nejudėdamas nelyginant parduotuvės inventorius. Bet vos tik pasigirsdavo melodingas varpelio skambėjimas ir imdavo laistytis garniai, – o tai ne pernelyg dažnai nutikdavo, – jis akimirksniu atgydavo, susitraukdavo, pasidarydavo mažas ir mitrus ir taip vikriai atskrisdavo iš už pertvarėlės, kad kvepiantis migdolų vandens debesis vos spėdavo jam iš paskos. Nuolankiai lanks-

tydamasis prašydavo klientą sėstis ir leisti jam pademonstruoti rafinuočiausius kvapus bei kosmetiką.

Baldinis jų turėjo tūkstančių tūstančius. Jis galėjo pasiūlyti visko: nuo grynųjų esencijų, žiedų aliejų, tinktūrų, ištraukų, sekretų, balzamų, dervų ir kitokių preparatų – birių, skystų ar tąsių, be to, įvairiausių pomadų, pastų, pudrų, muilų, kremų, sausų kvepalų, fiksatorių, briliantinų, eliksyrų barzdai stiprinti, lašų karpoms naikinti, grožio muselių iki įtrynimų, losjonų, uostomųjų druskų, tualetinių skysčių ir begalės tikrų kvepalų. Bet Baldinis nesitenkino tik šiomis klasikinėmis kosmetikos priemonėmis. Jis laikė garbės reikalu kaupti savo krautuvėlėje viską, kas skleidžia kokį aromatą ar kaip nors kitaip gali pasitarnauti kvapams. Todėl šalia smilkymo pastilių, kvapnių sakinių žvakių ir smilkymo juostelių ten buvo visokiausių prieskonių – nuo anyžių sėklų iki žiognagės lapų, taip pat sirupų, likerių ir vaisvandenių, vynų iš Kipro, Malagos ir Korinto, daugybė rūšių medaus, kavos, arbatos, džiovintų ir cukrintų vaisių, figų, saldainių, šokoladų, valgomųjų kaštonų ir netgi konservuotų kapario pumpurų, agurkų, svogūnų ir marinuoto mėlynojo tuno. O paskui dar ir kvepiančios smalkos, kvapnaus laiškų popieriaus, rožių aliejumi dvelkiančio rašalo meilės laiškams, aplankų iš ispaniškosios odos, plunksnakočių iš baltojo sandalmedžio, dėželių ir skrynučių iš kedro, puodelių ir dubenėlių žiedlapiams, žalvarinių indų smilkalams, krištolinių flakonų ir mažų tiglių su šlifuotais gintariniais kamštukais, kvepiančių pirštinių, nosinaičių, muskato žiedais kimštų adatinių ir muskusu garintų sienų apmušalų, ilgiau nei šimtą metų galinčių skleisti kambaryje aromatą.

Žinoma, visos šios prekės nebūtų tilpusios prašmatnioje, į gatvės (tai yra į tilto) pusę esančioje krautuvėje, o kadangi name nebuvo rūsio, tai sandėliais buvo paversti ne tik namo podėliai, bet ir visas antras bei trečias aukštai ir beveik visos pirmo aukšto patalpos į upės pusę. Dėl to Baldinio namuose viešpatavo nenusakomas kvapų chaosas. Tegu ir puikiausia buvo atskirų produktų kokybė, – mat Baldinis pirkdavo tik geriausios kokybės prekes, –

bet jų kvapų mišinys buvo nepakeliamas, tarytum koks tūkstančio muzikantų orkestras, kuriame kiekvienas griežia fortissimo vis kitą melodiją. Pats Baldinis ir jo tarnautojai seniai priprato prie šio chaoso ir buvo abejingi jam lyg senstantys dirigentai, – jie juk visi būna apykurčiai. Net ir Baldinio žmona, kuri gyveno ketvirtame aukšte ir įnirtingai gynėsi nuo tolesnio patalpų vertimo sandėliais, su ta daugybe kvapų buvo apsikentusi. Kas kita pirkėjas, pirmąsyk įžengęs į Baldinio krautuvę. Kvapų mišinys tarsi kumščiu trenkdavo jam į nosį, sužavėdavo arba suglumindavo, nelygu koks žmogaus būdas, šiaip ar taip, visai sujaukdavo jausmus, kad vargšas dažnai nebesusivokdavo, ko čia atėjo. Pasiuntinukai pamiršdavo, ko buvo siųsti. Galingi vyrai sukiuždavo. Ne vieną damą ištikdavo pusiau isterijos, pusiau klaustrofobijos priepuolis, jos alpdavo ir teatsigaudavo tik nuo pačios aitriausios uodžiamosios druskos iš gvazdikėlių aliejaus, amoniako ir kamparo spirito.

Šitaip klostantis, tiesą sakant, nekėlė nuostabos tai, kad varpelis prie Džiuzepės Baldinio krautuvės durų vis rečiau beskambindavo persišką melodiją, o sidabriniai garniai vis rečiau bepurkšdavo našlaičių vandenį.

10

– Šenjė! – sušuko Baldinis iš už pertvarėlės, kur jau keletą valandų stovėjo lyg stulpas, įrėmęs akis į duris. – Užsidėkite peruką!

Tarp statinių su alyvų aliejumi ir ant kablių kabančių kumpių iš Bajonės pasirodė Šenjė, Baldinio pameistrys, mažumą jaunesnis už aną, bet taip pat jau senas žmogus. Įėjęs į puošnesnįjį krautuvės skyrių, išsitraukė iš surduto kišenės peruką ir užsimaukšlino ant galvos.

– Jūs išeinate, pone Baldini?

– Ne, – atsakė Baldinis. – Keletui valandų einu į savo darbo kambarį ir norėčiau, kad manęs absoliučiai niekas netrukdytų.

– Ak, suprantu! Komponuosite naujus kvepalus.

BALDINIS. Taip, taip. Grafo Veramono užsakymu. Jis nori aromatizuoti gabalą ispaniškosios odos ir pageidauja ko nors visiškai naujo. Reikalauja ko nors tokio kaip... kaip... tai, ko jis reikalauja, rodos, vadinasi „Amūras ir Psichė", juos esą sukūręs tas... tas nemokša iš Sent Andrė Dezaro gatvės, kaip jis ten...

ŠENJĖ. Pelisjė.

BALDINIS. Taip. Pelisjė. Teisingai. Tas mažamokslis. Pelisjė „Amūras ir Psichė". Ar žinote tuos kvepalus?

ŠENJĖ. Taip, taip, o kaipgi. Jais dabar visur kvepia. Ant kiekvieno gatvės kampo. Bet jei jau manęs klausiate – nieko ypatingo! Jie tikrai nieku gyvu negali susilyginti su Jūsų sukurtaisiais, pone Baldini.

BALDINIS. Žinoma, negali.

ŠENJĖ. Jie visai prastai kvepia, tie „Amūras ir Psichė".

BALDINIS. Vulgariai?

ŠENJĖ. Be galo vulgariai, kaip ir visi kiti jo sukurti. Manau, kad juose yra limečių aliejaus.

BALDINIS. Tikrai? O ko dar?

ŠENJĖ. Gal apelsinų žiedų esencijos. Gal dar ir rozmarino tinktūros. Bet labai tiksliai negaliu pasakyti.

BALDINIS. O man tai nė kiek ir nerūpi.

ŠENJĖ. Žinoma.

BALDINIS. Man nusispjaut, ko tas nevėšėlis Pelisjė įmaišė į savo kvepalus. Man jis ne pavyzdys!

ŠENJĖ. Jūs teisus, pone.

BALDINIS. Kaip Jums žinoma, man niekas nenurodinės. Kaip Jums žinoma, savo kvepalus aš sudarinėju pats.

ŠENJĖ. Žinau, pone.

BALDINIS. Visas savo idėjas subrandinu pats!

ŠENJĖ. Žinau.

BALDINIS. Ir ketinu sukurti grafui Veramonui tokius kvepalus, kurie sukels tikrą furorą.

ŠENJĖ. Aš tuo neabejoju, pone Baldini.

BALDINIS. Jūs perimate krautuvę. Man reikia ramybės. Niekam neleiskite jokiais reikalais manęs trukdyti, Šenjė...

Taip taręs senis nusliūkino, anei kiek nebe stotingas, bet, kaip ir dera jo amžiui, sulinkęs, beveik lyg būtų primuštas, ir lėtai užkopė laiptais į antrąjį aukštą, kur buvo jo darbo kambarys.

Šenjė įsitaisė už pertvarėlės, atsistojo lygiai taip pat, kaip pirmiau stovėjo meistras, ir įrėmė sustingusį žvilgsnį į duris. Jis žinojo, kas atsitiks per artimiausias valandas: krautuvėje visiškai nieko, o viršuje, Baldinio darbo kambaryje – įprastinė katastrofa. Baldinis nusivilks savo mėlyną Frandžipanio vandeniu persiėmusį surdutą, atsisės prie rašomojo stalo ir lauks įkvėpimo. O įkvėpimas neateis. Tada Baldinis puls prie spintos su šimtais buteliukų ir ims kaip pakliuvo maišyti. Tas mišinys bus nevykęs. Baldinis pratrūks keiktis, atplėš langą ir nusvies jį žemyn į upę. Paskui bandys sumaišyti dar ką nors, bet jam vėl nepasiseks, tada ims šaukti ir šėlti ir, apsvaigęs nuo kambaryje susikaupusių kvapų, praplyš raudoti. Apie septintą valandą vakaro nusileis apgailėtinas apačion, visas tirtės, ašaros ir skųsis: „Nebeturiu uoslės, Šenjė, negaliu sukurti šitų kvepalų, negaliu, negaliu padaryti grafui ispaniškosios odos, aš žuvęs, manyje viskas jau mirę, ir aš noriu mirti, Šenjė, padėkite man numirti!“ Šenjė pasiūlys parsisiųsdinti buteliuką „Amūro ir Psichės“ iš Pelisjė, ir Baldinis sutiks, bet tik su sąlyga, kad nė vienas žmogus nesužinotų apie tokią gėdą. Šenjė prisieks, ir naktį slapčiomis jie iškvėpins grafui Veramonui odą svetimais kvepalais. Viskas bus taip ir ne kitaip, ir Šenjė tetroško, kad visas tas spektaklis kuo greičiau baigtųsi. Baldinis jau nebe didis parfumeris. Taip, anksčiau, kai buvo jaunas, prieš trisdešimt, keturiasdešimt metų, jis išrado „Pietų rožę“ ir „Galantiškąją Baldinio puokštę“, dvejus išties nepakartojamus kvepalus, padėjusius jam susikrauti turtą. Bet dabar jis jau senas ir išsekęs, nebeišmano šiuolaikinių madų ir naujoviško žmonių skonio. Jei kada ir pavyksta jam sukurpti kokius kvepalus, tai išeina labai senamadiškas darinys. Jų niekas neperka, o po metų atskiestus dešimtį kartų tenka iškišti kaip priemaišą fontanų vandeniui. Gaila jo, mąstė Šenjė ir pasitikrino veidrodyje, ar gerai laikosi perukas, gaila senojo Baldinio, gaila gražaus verslo, juk nusmukdys jį; ir savęs gaila, nes kai bus suvis nusmukdęs, aš būsiu per senas ir negalėsiu jo perimti...

Nors Džiuzepė Baldinis ir nusivilko kvepiantį surdutą, bet tik iš seno papratimo. Frandžipanio vandens aromatas jau seniai nebetrukdė jam uosti kitų kvapų, juk per kelis dešimtmečius taip prie jo priprato, kad visiškai nebejautė. Nors ir darbo kambario duris buvo užsidaręs, ir ramybės pareikalavęs, bet nesėdo prie rašomojo stalo mąstyti ar laukti įkvėpimo, nes žinojo geriau už Šenjė, kad įkvėpimo nesulauks; juk dar niekada nebuvo sulaukęs. Taip, tiesa, jis senas, pavargęs ir jau nebe didis parfumeris, bet jis žino, kad ir per visą savo gyvenimą niekada didis nebuvo. „Pietų rožę" paveldėjo iš tėvo, o „Galantiškosios Baldinio puokštės" receptą nusipirko iš keliaujančio prekeivio prieskoniais, atklydusio iš Genujos. Visi kiti jo kvepalai buvo nuo seno žinomi mišiniai. Ir niekada jis nieko nebuvo išradęs. Jis nebuvo išradėjas. Jis buvo stropus gerų kvepalų gamintojas – lyg virėjas, kuris iš patyrimo ir pagal gerus receptus paruošia puikių valgių, bet visgi niekada nesukuria savo patiekalo. Visus tuos fokusus su laboratorija, eksperimentais, įkvėpimu ir slapukavimu suvaidindavo tik tam, kad sudarytų ir palaikytų meistro – parfumerio ir pirštininko – profesinį įvaizdį. Parfumeris – tai pusė alchemiko, jis daro stebuklus, taip mano žmonės – ir tegu! Kad jo menas yra amatas kaip ir kiekvienas kitas, žinojo tik jis pats ir tuo didžiavosi. Jis visai nenorėjo būti išradėju. Išradimai jam atrodė įtartini, nes visuomet reiškė kokios nors taisyklės laužymą. Jis visai ir nesiruošė išrasti grafui Veramonui naujus kvepalus. Aišku, jis nesileis vakare Šenjė įkalbamas parsinešti iš Pelisjė „Amūrą ir Psichę". Jis juos jau turi. Štai – stovi ant rašomojo stalo priešais langą stikliniame flakonėlyje su nušlifuotu kaištuku. Nusipirko jau prieš keletą dienų. Žinoma, ne pats. Juk jis negali pats asmeniškai nueiti pas Pelisjė ir nusipirkti kvepalų! Jis tai darė per tarpininką, o tas – per kitą tarpininką... Reikėjo būti atsargiam. Mat Baldinis norėjo panaudoti kvepalus ne tiesiog ispaniškajai odai aromatizuoti, to menko kiekio tam nebūtų nė užtekę. Jis sumanė kai ką žymiai blogesnio: sumanė juos nuplagijuoti.

Tai, beje, nebuvo uždrausta. Tik be galo nepadoru. Slapta nuplagijuoti konkurento kvepalus ir pardavinėti juos kaip savo – tai buvo baisiai nepadoru. Bet dar nepadoriau – būti užkluptam taip darant, todėl Šenjė neturi nieko apie tai žinoti, nes Šenjė labai plepus.

Ak, kaip negerai, kad toks dorybingas žmogus priverstas eiti tokiais kreivais keliais! Kaip negerai, kad pačią didžiausią brangenybę, kokią turi, – savo garbę – tenka taip niekingai suteršti! Bet kas gi jam belieka? Vis dėlto grafas Veramonas yra toks klientas, kokio jis jokiu būdu negali prarasti. Be to, jis teturi vos vieną kitą užsakovą. Jam vėl reikia bėgioti paskui juos kaip kokiam dvidešimtmečiui, kai pradėjęs savo karjerą traukdavo gatvėmis, užsikabinęs ant pilvo dėžę su prekėmis. Dievas mato, jis, Džiuzepė Baldinis, didžiausios Paryžiuje kvapiųjų medžiagų parduotuvės patogiausioje vietoje savininkas, tesuveda galą su galu tik vaikščiodamas su lagaminėliu rankoje po klientų namus. Ir tai jam visai ne prie širdies, nes jis jau seniai persiritęs per šeštąją dešimtį ir negali pakęsti, kai reikia laukti šaltuose prieškambariuose ir demonstruoti senoms markizėms tualetinį vandenį iš kraujažolių, actą „Keturi plėšikai“ arba girti tepalą nuo migrenos. Be to, tuose prieškambariuose verda pasibjaurėtina konkurencija. Ten sutiksi tą išsišokėlį Brujė iš Dofino gatvės, kuris tvirtina turįs patį didžiausią Europoje pomadų asortimentą; arba Kalto iš Mokonsėjo gatvės, prasimušusį į grafienės d'Artua rūmų tiekėjus; arba tą nenuspėjamą Antuaną Pelisjė iš Sent Andrė Dezaro gatvės, kiekvieną sezoną pateikiantį vis naujus kvepalus, dėl kurių visas pasaulis pameta galvą.

Šitie Pelisjė kvepalai galėjo sukelti sumaištį visoje rinkoje. Vienais metais pasidarė madingas vengriškas tualetinis vanduo, ir kai tik Baldinis atitinkamai apsirūpino levandomis, bergamotėmis ir rozmarinu, kad galėtų patenkinti paklausą, Pelisjė išmetė rinkon „Muskuso vėją“, prisotintą sunkaus muskuso aromato. Visus staiga apėmė neapsakomas noras kvepėti gyviuliškai, ir Baldiniui teko perdirbti rozmariną į skystį plaukams, o levandas sukimšti į uostomuosius maišelius. Ir jei jis kitais metais užsisakydavo pakanka-

mai muskuso, cibetino ir ricinos, tai Pelisjė nei iš šio, nei iš to sumanydavo kvepalus „Miško gėlė“, ir jie akimoju susilaukdavo pasisekimo. Kai po ilgų bandymų naktimis arba už pašėlusius pinigus Baldinis pagaliau išsiaiškindavo „Miško gėlių“ sudėtį, Pelisjė vėl kirsdavo „Turkiškų naktų“, „Lisabonos kvapų“, „Karaliaus rūmų puokštės“ ar dar velniai žino kokiu koziriu. Vienaip ar kitaip, savo nežabotu išradingumu šis žmogus kėlė grėsmę visam verslui. Gaila, kad griežti senųjų gildijos teisių laikai praėjo. Telieka svajoti apie drakoniškiausias priemones prieš tą išsišokėlį, tą kvapų infliacininką. Iš jo reikėtų atimti patentą, su triukšmu uždrausti jam užsiimti šiuo amatu... ir išvis tas vaikėzas turėtų pirmiausia išeiti mokslus! Juk jis nesimokė parfumerio ir pirštininko amato, tasai Pelisjė. Jo tėvas tebuvo actadarys, actadarys tėra ir Pelisjė – ir niekas daugiau. Ir tik todėl, kad acto gamintojai turėjo teisę dirbti su spirito produktais, vien tik todėl jis įstengė įsibrauti į tikrų parfumerių valdas ir dabar siautėja jose kaip koks smirdžius. Kam, sakykit, kiekvieną sezoną reikia vis naujų kvepalų? Ar tai yra taip jau būtina? Publika anksčiau būdavo visai patenkinta našlaičių vandeniu ir paprastomis gėlių kvapų kompozicijomis, kurios kas kokį dešimtmetį gal ir pakisdavo nežymiai. Tūkstančius metų žmonės tenkinosi smilkalais ir mira, vienu kitu balzamu, aliejumi ir džiovintomis aromatingomis žolėmis. Ir net po to, kai išmoko su kolbomis ir distiliavimo aparatais distiliuoti vandenį ir veikdami vandens garais išgauti iš žolelių, gėlių bei medienos kvapųjį pradą ir paversti jį eteriniais aliejais, ąžuoliniais presais išspausti kvapnumą iš sėklų, kauliukų ir vaisių žievelių arba išvilioti jį iš žiedlapių kruopščiai išfiltruotais riebalais, net ir tada kvapų buvo dar visai menkai. Tokio tipo kaip Pelisjė tais laikais apskritai negalėjo būti, nes anuomet paprasčiausiai pomadai paruošti reikėjo tokių sugebėjimų, kokių šitas actininkas nė sapne nebuvo regėjęs. Reikėjo ne tik mokėti distiliuoti, bet ir pačiam gamintis tepalus, būti vaistininku, alchemiku ir amatininku, prekiju, humanitaru ir sodininku – viskuo iš karto. Reikėjo sugebėti atskirti avinų inkstų taukus nuo veršių lajaus, o Viktorijos našlaitę nuo Parmos našlaitės. Reikėjo mokėti lotynų kalbą. Rei-

kėjo žinoti, kada skinti heliotropus, kada žydi pelargonijos ir kad jazmino žiedai saulei pakilus netenka aromato. Savaime aišku, apie tokius dalykus tas Pelisjė neturi nė mažiausio supratimo. Greičiausiai dar niekada nebuvo iškėlęs kojos iš Paryžiaus, gyvenime nematęs žydinčio jazmino. Ir juo labiau nieko nenutuokia apie didžiulį triūsą, norint iš šimtų tūkstančių jazminų žiedų išsunkti gumulėlį *Concrète* arba keletą lašelių *Essence Absolue*. Tikriausiai jis žino tik ją, pažįsta jazminą tik kaip koncentruotą tamsiai rudą skystį mažame buteliuke, stovintį nedegamoje spintoje šalia daugybės kitų buteliukų, iš kurių jis maišo savo madinguosius kvepalus. Ne jau, toks akiplėša kaip tas Pelisjė senais gerais amatininkų laikais nebūtų galėjęs žengti nė žingsnio. Jam trūksta visko: charakterio, išsilavinimo, santūrumo ir supratimo apie subordinaciją tarp gildijos narių. Už savo sėkmę parfumerijoje jis turi būti dėkingas vienam vieninteliam atradimui, kurį dar prieš du šimtus metų padarė genialusis Mauricijus Frandžipanis (beje, italas!) ir kurio esmė tokia: kvapiosios medžiagos tirpsta etilo alkoholyje. Sumaišydamas kvapiuosius miltelius su alkoholiu ir šitaip perkeldamas jų kvapą į lakųjį skystį, Frandžipanis išlaisvino kvapą nuo materijos, sudvasino jį, pavertė grynuoju kvapu, trumpai tariant, sukūrė kvepalus. Koks nuopelnas! Tiesiog epochos laimėjimas! Palyginamas išties tik su didžiausiais žmonijos pasiekimais, tokiais kaip asirų sukurtasis raštas, Euklido geometrija, Platono idėjos ir vynuogių pavertimas vynu Graikijoje. Tiesiog prometėjiškas žygdarbis!

Ir visgi visi genialūs darbai ne tik skleidžia šviesą, bet ir meta šešėlius, o žmonijai sukelia ne tik malonumų, bet ir apmaudo bei rūpesčių. Deja, liūdnos ir puikiojo Frandžipanio atradimo pasekmės: juk dabar, kai išmokta gėlių, žolių, medžių, dervų ir gyvūnų sekreto dvasią įvilioti į tinktūras ir supilstyti į buteliukus, parfumerijos menas pamažu ima sprūsti negausiems universaliems amato meistrams iš rankų ir atsiveria kelias šarlatanams, jei tik jų uoslė bent pusėtina, kaip, tarkim, šito smirdžiaus Pelisjė. Visai nesidomėdamas, kaip kadaise atsirado nuostabusis jo buteliukų turinys, jis dabar gali paprasčiausiai atsiduoti savo uoslės užgaidoms ir maišyti, kas tik šauna į galvą arba ko šią akimirką pageidauja publika.

Tikriausiai šis mišrūnas Pelisjė, būdamas vos trisdešimt penkerių metų, jau dabar yra susikrovęs didesnį turtą nei jis, Baldinis, sunkiu, atkakliu darbu sukaupė per trijų kartų gyvenimą. Tokių pelisjė kasdien vis daugėja, o tuo tarpu jų, baldinių, diena iš dienos mažėja. Anksčiau tai būtų buvę tiesiog neįmanoma! Kad gerbiamas amatininkas ir patyręs komersantas būtų priverstas kovoti už teisę egzistuoti, – tai prasidėjo tik prieš kelis dešimtmečius! Nuo tada, kai visose srityse kilo naujovių karštinė, tiesiog nesuvaldomas veiklos troškimas, tas įnirtingas eksperimentavimas, ta didybės manija, apėmusi prekybą, transportą ir mokslą!

Arba, sakykim, tas pamišimas dėl greičio! Kam reikia tiek daug naujų kelių, kurie visur kasiojami, tiek naujų tiltų? Kam? Ar yra kokia nauda iš to, kad iki Liono galima nuvykti per savaitę? Kam tai labai svarbu? Kam tai naudinga? Arba plaukti per Atlantą, per mėnesį nudumti į Ameriką, – lyg tūkstantmečiais žmonija kuo puikiausiai neišsivertė ir be šito kontinento. Ką pametė civilizuotas žmogus indėnų džiunglėse arba pas negrus? Net į Laplandiją jie nuvyko, tą, kur šiaurėje amžinųjų ledynų sukaustyta, kur gyvena laukiniai, ėdantys žalias žuvis. Maža to – jie nori atrasti dar vieną žemyną, kuris, sako, esąs Pietų jūroje ar dar kažin kur. Ir kam gi tas pamišimas? Mat kiti darė tą patį, ispanai, prakeiktieji anglai, akiplėšos olandai, su kuriais po to teko kautis, o šito tai iš viso nebuvo galima leisti. Bent 300 000 livrų kainuoja karo laivas, o nuskandinamas per penkias minutes vienu vieninteliu patrankos šūviu, ir sudie amžinai, likite sveiki, mūsų pinigėliai. Ponas finansų ministras pastaruoju metu reikalauja dešimtosios visų įplaukų dalies, tikra pragaištis, net jei jos ir nemokėsi, nes jau pats toks mąstymas pražūtingas.

Visos žmogaus nelaimės kyla iš to, kad jis nenori sėdėti sau tyliai kambary – ten, kur jam vieta. Taip sako Paskalis. Bet Paskalis juk buvo didis žmogus, minties Frandžipanis, kuo tikriausias savo amato meistras, o tokie šiandien nebereikalingi. Dabar jie skaito kurstytojiškas hugenotų arba anglų knygas. Arba rašo traktatus, vadinamuosius mokslo veikalus, kuriuose viskuo ir visais abejoja. Viskas esą nebe taip, viskas dabar staiga turį būti kitaip.

Vandens stiklinėje atseit plaukioja mažutaičiai gyvūnėliai, kurių anksčiau nesimatė; sifilis esąs paprasčiausia liga, o nebe Dievo rykštė; Dievas sukūręs pasaulį ne per septynias dienas, o per milijonus metų, jei dar iš viso jis tai padaręs; laukiniai – tokie pat žmonės kaip ir mes; vaikus mes auklėjame neteisingai; o Žemė nebe apvali kaip anksčiau, tačiau iš viršaus ir iš apačios suplota kaip koks agurotis – tarsi tai būtų svarbu! Visose srityse jie kelia klausimus, naršo, tyrinėja, šniukštinėja ir vis iš naujo eksperimentuoja. Nebepakanka pasakyti, kas ir kaip yra, – viską dabar dar reikia įrodyti, geriausiai su liudytojais, pateikti skaičius, padaryti kažin kokius juokingus bandymus. Visi tie didro ir d'alamberai, volterai ir ruso, ir balažin dar kaip ten tie visi rašeivos vadinasi, – net ir dvasiškių, ir kilmingųjų tarp jų yra! – jie savo pasiekė: jiems iš tikrųjų pavyko savo pačių klastingą nerimą, tą gryną pomėgį niekuo nesitenkinti ir niekuo pasaulyje neapsiriboti, trumpai tariant, jų galvas apvaldžiusį beribį chaosą paskleisti visoje visuomenėje!

Kur pažvelgsi, visus krečia karštligė. Žmonės skaito knygas, net ir moterys. Kunigai lindi kavinėse. O jei kada ir įsikiša policija, ir įgrūda kalėjiman vieną kurį tų sukčių vadeivų, tai leidėjai ima staugti, įteikinėti peticijas, aukščiausieji ponai ir ponios panaudoja savo įtaką, kol po kelių savaičių jis vėl išeina į laisvę arba būna išsiunčiamas į užsienį, o ten tuomet jau be jokių kliūčių toliau sau kuria pamfletus. Salonuose tauškiama vien apie kometų trajektorijas ir ekspedicijas, sverto jėgą ir Niutoną, apie kanalų kasimą, kraujotaką ir Žemės rutulio skersmenį.

Net ir pačiam karaliui buvo pademonstruota kažkokia naujamadiška nesąmonė, tam tikra dirbtinė perkūnija, vadinama elektra: visam dvarui stebint vienas žmogus patrynė butelio šoną ir pažiro kibirkštys, ir Jo Didenybei, kaip girdėti šnekant, tai padarė didelį įspūdį. Neįmanoma įsivaizduoti, kad jo prosenelis, iš tikrųjų didysis Liudvikas, kuriam sėkmingai valdant Baldinis dar turėjo laimės gyventi daugelį metų, būtų pakentęs tokią juokingą demonstraciją savo akivaizdoje! Štai tokia naujųjų laikų dvasia, ir geruoju visa tai nesibaigs!

Juk jeigu jau be jokios gėdos ir taip įžūliai galima suabejoti Dievo Bažnyčios autoritetu, jei apie Dievo duotą monarchiją ir lygiai taip pat šventą karaliaus asmenį kalbama kaip apie vieną iš viso sąrašo valdymo formų, kurias galima keisti ir pasirinkti pagal savo norą, jei galų gale taip įsidrąsinama, kad ir pats Dievas, Visagalis Viešpats, pats Aukščiausiasis, laikomas nereikalingu ir kuo rimčiausiai tvirtinama, esą tvarka, padorumas ir laimė Žemėje įmanomi ir be Jo, vien dėl pačių žmonių prigimtinio moralumo ir proto... Dieve, Dieve! – tiesą sakant, tuomet nėra ko stebėtis, kad viskas verčiasi aukštyn kojomis, papročiai genda, o žmonija užsitraukia bausmę to, kurį neigia. Blogai visa tai baigsis. Didžioji 1681 metų kometa, iš kurios jie šaipėsi, kurią vadino tiktai žvaigždžių spiečiumi, buvo niekas kitas kaip Dievo perspėjimas, nes ji – dabar mes tai jau žinome – išpranašavo pasileidimo amžių, pakrikimą, dvasinį, politinį ir religinį liūną, kurį žmonija pati susikūrė, į kurį pamažu grimzta ir kuriame puikiai tarpsta tik tokios pasišiaušusios ir dvokiančios balų gėlės kaip tas Pelisjė!

Jis, senis Baldinis, stovėjo prie lango priešais besileidžiančią saulę ir pykčio kupinu žvilgsniu žvelgė į upę. Apačioje išnirdavo baržos ir lėtai plaukdavo į vakarus Naujojo tilto link ir į uostą palei Luvro galerijas. Nė vienos netraukdavo prieš srovę, jos įsukdavo į upės atšaką kitoje salos pusėje. Čia viskas plaukė tolyn: tušti ir pakrauti laivai, irklinės valtys ir negilios žvejų valtelės ir nešvarus rudas, ir auksu tviskantis vanduo, – viskas iš lėto, plačiai ir nesulaikomai plaukė tolyn. O kai Baldinis persisvėrė per langą ir metė įkypą žvilgsnį žemyn, palei pat namo sieną, jam pasivaideno, kad vandens tėkmė tarsi traukia paskui save tilto pagrindus. Jam apsisuko galva.

Jis padarė klaidą, kad nusipirko namą ant tilto, dar didesnė klaida buvo pasirinkti namą vakarų pusėje. Štai dabar prieš akis upė vis bėga į tolumas, ir regisi, kad jis pats ir jo namas, ir per daugelį dešimtmečių įsigytas turtas irgi kažkur išplaukia kaip upė, kad jis per senas ir per silpnas atsispirti šiai galingai srovei. Kartais, kai turėdavo reikalų kairiajame krante, kvartale aplink Sorboną arba prie Šv. Sulpicijaus bažnyčios, jis neidavo per salą ir

Sen Mišelio tiltą, o leisdavosi ilgesniu keliu – per Naująjį tiltą, nes šisai nebuvo apstatytas namais. Tuomet atsistodavo prie turėklų rytų pusėje ir žvelgdavo prieš srovę, kad nors kartą pajustų, kaip viskas srūva link jo. Keletą akimirksnių mėgaudavosi vaizduodamasis, kad jo gyvenimas pasisuko antraip, verslas klesti, šeima gyvena laimingas dienas, moterys laksto jam iš paskos, o jo būtis ne menkėja, o vis plečiasi.

Bet vos tik truputį pakeldavo akis, už kelių šimtų metrų ant Mainų tilto išvysdavo savo namą – tokį trapų, siaurą ir aukštą, išvysdavo savo kambario langą antrame aukšte, matydavo save patį, stovintį prie lango ir žvelgiantį į upę, stebintį į tolį tekantį vandenį, taip kaip dabar. Bemat išsisklaidydavo gražus sapnas, ir Baldinis, stovintis ant Naujojo tilto, nusigrįždavo dar labiau prislėgtas nei anksčiau, toks prislėgtas kaip dabar, kai nusisukęs nuo lango priėjo prie rašomojo stalo ir atsisėdo.

12

Priešais stovėjo flakonas su Pelisjė kvepalais. Saulės šviesoje rusvas skystis tviskuliavo auksu, skaidrus, be menkiausių drumzlelių. Atrodė visai nekaltas, lyg nestipri arbata, o juk, be keturių penktadalių alkoholio, jame buvo penktadalis paslaptingo mišinio, užkerėjusio visą miestą. Tą mišinį galėjo sudaryti ir trys, ir trisdešimt įvairių medžiagų, sumaišytų tam tikru santykiu – vienu iš nesuskaičiuojamos daugybės galimų variantų. Tai buvo kvepalų dvasia, jei tik kalbant apie to šaltakraujo verteivos Pelisjė kvepalus tinka minėti dvasią. Jos sandarą dabar ir reikėjo nustatyti.

Rūpestingai išsišnypštęs nosį, Baldinis truputėlį nuleido lango žaliuzes, nes tiesioginiai saulės spinduliai kenkia kvapiosioms medžiagoms ir neleidžia susikaupti uodžiant subtilesnius kvapus. Iš rašomojo stalo stalčiaus išsitraukė švarią baltą nėriniuotą nosinaitę ir išskleidė ją. Tuomet lengvai pasukdamas kamštuką atkimšo flakoną. Galvą laikė atkraginęs, o šnerves užspaudęs, nes nenorėjo, gink Dieve, per greitai pagauti kvapo įspūdį tiesiai iš buteliu-

ko. Kvepalus visuomet dera uosti laisvus, sklindančius, jokiu būdu ne koncentruotus. Jis užlašino keletą lašų ant nosinės, pamosavo ją ore, kad išsigaruotų alkoholis, tuomet pasikišo sau po nosimi. Trimis trumpais staigiais įkvėpimais lyg miltelius įtraukė kvapą į save, čia pat išpūtė, pavėdavo sau oro, dar kartą trigubu trūktelėjimu pauostinėjo ir galiausiai įkvėpė labai giliai, paskui viską iškvėpė, iš lėto, daug kartų sulaikydamas, lyg leisdamas orui sprūsti ilgais nuožulniais laiptais žemyn. Numetė nosinę ant stalo ir susmuko į krėslą.

Kvepalai buvo pasibaisėtinai geri. Deja, tas pasigailėjimo vertas Pelisjė išmanė savo darbą. Jis – meistras, tegu Dievas atleidžia, nors, suk jį devynios, ir niekur nesimokė! Baldinis troško, kad tai būtų jo sukurti kvepalai – „Amūras ir Psichė". Jie nė iš tolo nebuvo vulgarūs. Tiesiog klasikiniai, tobuli ir harmoningi. Ir vis dėlto kerinčiai nauji. Jie buvo gaivūs, bet ne įgrisūs. Spalvingi, bet ne per saldūs. Jie turėjo gilybės, kažkokios didingos, neblunkančios, prašmatnios, tamsiai rusvos gilybės, – ir vis dėlto nebuvo nė kiek įmantrūs ar perkrauti.

Baldinis veik pagarbiai atsistojo ir dar kartelį pakėlė nosinę prie nosies.

– Nuostabu, nuostabu... – murmėjo jis godžiai uosdamas. – Jie linksmi, žavūs, tarsi melodija, jie tiesiog kelia nuotaiką... Nesąmonė, kokia čia nuotaika!

Įtūžęs jis vėl sviedė nosinę ant stalo, apsisuko ir nuėjo į tolimiausią kambario kampelį, tarsi gėdindamasis savo susižavėjimo.

Juokinga! Švaistytis tokiais komplimentais. „Tarsi melodija. Linksmi. Nuostabūs. Kelia nuotaiką". – Kvailystės! Vaikiškos kvailystės. Akimirksnio įspūdis. Sena klaida. Tai vis temperamentas. Tikriausiai itališka prigimtis. Niekada nevertink, kol uodi! Tai svarbiausia taisyklė, Baldini, tu senas avigalvi! Uosk, kai uodi, o vertink, kai jau būsi prisiuostęs. „Amūras ir Psichė" nėra nelygūs kvepalai. Jie gana vykęs gaminys. Sumaniai sukurptas niekalas. Vos ne iliuzija. O ko kito gali tikėtis iš tokio žmogaus kaip Pelisjė, tik iliuzijos. Aišku, toks subjektas kaip Pelisjė negamina eilinių kvepalų. Šis sukčius apdumia akis puikiausia meistryste, suglumina

uoslę tobula harmonija, šis žmogus yra klasikinio kvapų meno vilkas avies kailiu, vienu žodžiu, – talentingas pabaisa. O tai daug blogiau už kokį savo teisumu įsitikinusį niekdarį.

Bet tu, Baldini, neleisi savęs mulkinti. Tu tik akimirksnį buvai nustebintas pirmojo šio niekalo sukelto įspūdžio. Bet kas žino, kaip jis kvepės po valandos, kai išsisklaidys lakiausios substancijos ir išryškės esmė. Arba kaip jis kvepės šiandien vakare, kai kvapą beskleis tik tie sunkūs, tamsūs komponentai, kurių aromatas dabar yra lyg prieblandoje, dar slepiasi po maloniu žiedų šydu? Luktelėk, Baldini!

Antroji taisyklė sako: kvepalai gyvena laike; jie turi jaunystę, brandos metą ir senatvę. Ir tik tuomet juos galima laikyti vykusiais, jei visais trimis skirtingais gyvenimo laikotarpiais jie skleidžia vienodai malonų aromatą. Argi ne dažnai nutinka, kad mišinys, kurį gaminame, per pirmą bandymą kvepia nuostabiai gaiviai, po kiek laiko – supuvusiais vaisiais, o galiausiai jau tik atgrasiai– grynu cibetinu, nes buvome pernelyg padidinę jo dozę. Apskritai su cibetinu reikia elgtis atsargiai! Vienas jo lašas viršaus gali sukelti katastrofą. Amžina klaida. Kas žino – gal Pelisjė atmatavo per daug cibetino? Gal iki vakaro iš jo ambicingųjų „Amūro ir Psichės" beliks vien tik kačių šlapimo tvaikas? Dar pažiūrėsim.

Dar pauostysim. Kaip aštrus kirvis sukapoja rąstigalį į mažiausius šipulėlius, taip mūsų uoslė suskaidys jo kvepalus į smulkiausias dalelytes. Tuomet paaiškės, kad šis tariamai stebuklingas aromatas sukurtas paprasčiausiu, gerai visiems žinomu būdu. Mes, parfumeris Baldinis, perkąsime tą actadarį. Nuplėšime jam nuo terlės kaukę ir parodysime novatoriui, ką gali senas amatas. Tikslių tiksliausiai sumaišysime kvepalus pagal jo madinguosius, savo rankomis pagaminsime juos iš naujo, taip tobulai nukopijuosime, kad joks kurtas jų neatskirs nuo tikrųjų. Ne! Mums to negana! Mes juos dar pagerinsime! Surasime ir pašalinsime jo klaidas, ir šitaip pirštu priduriamai parodysime: „Tu niekdirbys, Pelisjė! Niekingas smirdžius! Išsišokėlis parfumerijoje, daugiau niekas!"

Dabar prie darbo, Baldini! Įtempk uoslę ir uosk be jokių sentimentų! Išskaidyk kvapą pagal visas šio meno taisykles! Šiandien iki vakaro turi turėti formulę!

Ir jis puolė atgal prie rašomojo stalo, išsitraukė popieriaus, rašalo, švarią nosinę, viską susidėliojo po ranka ir pradėjo analitinį darbą. Štai kaip tai vyko: ką tik suvilgytą kvepalais nosinę jis greitai pranešdavo sau pro nosį ir iš praplevenančio kvapo debesėlio mėgindavo pagauti vieną ar kitą sudėtinę dalį, neužmiršdamas bendro visų dalių mišinio; tuomet, laikydamas nosinę ištiestoje rankoje kuo toliau nuo savęs, pasižymėdavo atpažinto komponento pavadinimą ir tuoj pat vėl traukdavo nosinę pro nosį mėgindamas nutverti kitą kvapo fragmentą, ir taip toliau...

13

Jis be atvangos darbavosi dvi valandas. Vis karštligiškesni darėsi judesiai, vis nerimastingiau plunksna čežino popierių, vis didesnė kvepalų dozė kliustelėdavo iš flakono ant nosinės ir buvo kišama po nosim.

Baldinis jau vargiai ką beužuodė, jau seniai buvo apkvaitęs nuo įkvepiamų eterinių substancijų, jau nebegalėjo atskirti nė to, ką bandymo pradžioje manė be jokių abejonių išanalizavęs. Jis žinojo, kad toliau uostyti nebėra prasmės. Jis niekada taip ir neištirs, iš ko sudaryti šie naujoviški kvepalai, tuo labiau šiandien, bet neištirs nei rytoj, net jei jo nosis ir atsigaus su Dievo padėjimu. Jis taip ir neišmoko uostydamas išskirti kvapus. Skaidyti kvapą jam visada buvo nelabas ir atgrasus užsiėmimas. Visumą, geriau ar blogiau susietą visybę narstyti į paprastus fragmentus? Tai neįdomu. Pakaks.

Tačiau jo ranka per tūkstančius kartų išlavėjusiu grakščiu judesiu ir toliau mechaniškai vilgė kvepalais nėriniuotą nosinę, ją kresteldavo ir vikriai pavėduodavo priešais veidą, ir jis kaskart nosinaitei plazdenant pro šalį mechaniškai įtraukdavo į save porciją kvapų prisodrinto oro, o paskui, kaip dera suturėdamas kvėpavimą, leisdavo jam išeiti. Kol pagaliau pati nosis išlaisvino jį nuo tų kančių: iš vidaus alergiškai išpurto, tarsi užsikimšo vaškiniu kamščiu. Dabar jis nieko nebeužuodė ir vos bekvėpavo. Nosis buvo

užgulta lyg sergant sunkia sloga, o akių kampučiuose tvenkėsi mažos ašarėlės. Dėkui Dievui aukštybėse! Dabar ramia sąžine galima baigti. Jis jau atliko savo pareigą, atliko iš paskutiniųjų, pagal visas šio meno taisykles ir, kaip jau ne kartą buvo, vėl nesėkmingai. *Ultra posse nemo obligatur**. Baigta. Rytoj ryte pasiųs ką nors pas Pelisjė parnešti didelį butelį „Amūro ir Psichės" ir iškvėpins jais, kaip buvo užsakęs grafas Veramonas, ispaniškąją odą. Paskui pasiims savo lagaminėlį, prikrautą senamadiškų muilų, kremų, pomadų, sausų kvepalų ir apsuks ratą po sukriošusių hercogienių salonus. O vieną dieną numirs paskutinė iškaršusi hercogienė, o kartu ir paskutinė jo klientė. Tada ir jis pats jau bus nusenęs ir turės parduoti savo namą Pelisjė ar kokiam kitam kylančiam prekijui, gal ir gaus už jį kelis tūkstančius livrų. Susikrovęs vieną kitą lagaminą, iškeliaus Italijon su savo sena žmona, jei tik ši iki to laiko nebus mirusi. Jei šią kelionę ištvers, nusipirks kaime prie Mesinos mažą namuką – ten jie pigesni. Ir ten jis, Džiuzepė Baldinis, kadaise garsiausias Paryžiaus parfumeris, numirs didžiausiame skurde, kada Dievas panorės. Taip ir turės būti.

Jis užkimšo flakoną, padėjo ant stalo plunksną ir paskutinįkart suvilgyta nosine perbraukė sau per kaktą. Pajuto tik garuojančio alkoholio vėsą, daugiau nieko. Nusileido saulė.

Baldinis atsistojo. Pakėlė žaliuzes, ir jo kūnas, iki kelių paniręs į vakaro šviesą, nušvito lyg dar rusenantis deglas. Jis žvelgė į sodriai raudoną saulės kraštelį už Luvro ir į blankesnį jos atspindį ant banguotų miesto stogų. Apačioje upė spindėjo lyg auksas, laivų nebebuvo. Matyt, kilo vėjas, nes nuo jo gūsių vandens paviršius atrodė tarsi žvynuotas, žiburiai, blaškydamiesi virš upės, vis artėjo, sakytum milžino delnas būtų pažėręs į vandenį milijonus smulkių luidorų, ir akimirksnį pasirodė, kad upė apgręžė savo tėkmę: tas žėrintis gryno aukso srautas sruvo į Baldinį.

Baldinio akys buvo drėgnos ir liūdnos. Valandžiukę jis nejudėdamas stebėjo šį nuostabų reginį. Paskui ūmai atplėšė langą, nubloškė sąvaras į šonus ir gerai atsivėdėjęs sviedė laukan flakoną su

*Niekas neįpareigojamas daryti tai, ko negalima *(lot.)*.

Pelisjė kvepalais. Jis matė, kaip tas pliūkštelėjo trumpam sudraskydamas žiburiuojantį vandens kilimą.

Gaivus oras plūstelėjo į kambarį. Baldinis įkvėpė ir pajuto, kaip atslūgsta užburkusi nosis. Tada užvėrė langą. Beveik tą pat minutę stojo naktis, visai netikėtai. Auksu žiburiuojantis miesto ir upės vaizdas pavirto sustingusiu pilku siluetu. Kambarys iškart apniuko. Baldinis vėl stovėjo ta pačia poza kaip ir anksčiau, įsmeigęs akis į langą.

– Nesiųsiu ryt nieko pas Pelisjė, – ištarė jis ir abiem rankomis suėmė kėdės atlošą. – Nesiųsiu. Ir nesileisiu per salonus. Rytoj pat vykstu pas notarą ir parduodu namą ir krautuvę. Ir baigta!

Jo veidas įgavo užsispyrusią, vaikėziską išraišką, staiga jis pasijuto labai laimingas. Jis vėl buvo tas ankstesnysis jaunasis Baldinis, narsus ir kaip kadais pasiryžęs pasipriešinti likimui, net jei tas priešinimasis šiuokart tebuvo atsitraukimas. Net jei ir taip! Juk nieko kito ir nelieka. Pašėlęs laikas neleidžia rinktis. Dievas duoda mums patirti gerų ir blogų dienų, bet Jis nenori, kad sunkiais laikais dejuotume ir skųstumės, mes turime elgtis vyriškai. Dabar Jis davė ženklą. Krauju užlietas auksinis miesto miražas buvo perspėjimas: veik, Baldini, kol dar nevėlu! Tebestovi tvirtas tavo namas, tavo podėliai dar pilni, už savo smunkančią krautuvę dar galėsi užsiprašyti gerus pinigus. Sprendimas vis dar tavo rankose. Kukli senatvė Mesinoje – ne toks, tiesa, buvo tavo gyvenimo tikslas, bet tai doriau ir Dievui maloniau negu triukšmingas žlugimas Paryžiuje. Tegu triumfuoja sau Brujė, Kalto ir Pelisjė. Džiuzepė Baldinis pasitraukia. Bet daro tai laisva valia ir nenulenkęs galvos!

Dabar jis savimi tiesiog didžiavosi. Pajuto begalinį palengvėjimą. Pirmąsyk per daugelį metų atsileido nevalingas paslaugumo mėšlungis, rakinęs jam sprandą ir vis nuolankiau lenkęs pečius, be jokių pastangų dabar jis stovėjo tiesus, atsipalaidavęs, išsilaisvinęs ir džiaugėsi. Jis lengvai kvėpavo pro nosį, aiškiai juto „Amūro ir Psichės“ kvapą, pasklidusį kambaryje, bet tai jo nebetrikdė. Baldinis pakeitė savo gyvenimą ir jautėsi puikiai. Dabar užlips pas žmoną ir praneš ką nutaręs, o paskui nukeliaus į Dievo Motinos katedrą ir užžiebs žvakę – kaip padėką Dievui už maloningą žen-

klą ir už nepaprastai tvirtą charakterį, kurį jam, Džiuzepei Baldiniui, Jis suteikė.

Kone jaunatviškai nerūpestingai užsimetė ant plikės peruką, įsmuko į mėlyną surdutą, pastvėrė nuo stalo žvakidę ir išėjo iš darbo kambario. Vos tik nuo lajinių laiptinės šviestuvų prisidegė žvakę, kad galėtų pasišviesti kelią į viršų, apačioje, pirmajame aukšte, išgirdo skambutį. Ne tą gražiąją persišką melodiją prie krautuvės durų, bet trūkčiojantį skambalą prie durų tarnams, atgrasų, visuomet jį erzinusį garsą. Ne kartą norėjo nukabinti tą daiktą ir pakeisti maloniau skambančiu varpeliu, bet čia pat pasidarydavo gaila išlaidų, o štai dabar, – šovė jam galvon, ir jis net sukrizeno nuo tos minties, – dabar tai nebeturi jokios reikšmės: tą įkyrųjį skambalą parduos su visu namu. Tegul niršta naujasis namo savininkas!

Vėl sudžeržgė skambalas. Baldinis įsiklausė, kas darosi apačioje. Šenjė, matyt, bus jau išėjęs iš krautuvės. Tarnaitė irgi nesiruošė prieiti. Todėl Baldinis pats nulipo atidaryti durų.

Jis atšovė skląstį, atstūmė sunkias duris, – bet nieko neišvydo. Tamsa visiškai prarijo žvakės šviesą. Paskui šiaip ne taip įžiūrėjo nedidukę žmogystą, vaiką, o gal pusaugį bernioką, užsimetusį kažką ant rankos.

– Ko nori?

– Aš iš metro Grimalio, atnešiau ožkenas, – pratarė žmogysta, žengė artyn ir atkišo Baldiniui sulenktą ranką su keliomis viena ant kitos sumestomis odomis. Žvakės šviesoje Baldinis įžiūrėjo berniuko veidą su baugščiai tykančiomis akimis. Jis stovėjo susikūprinęs. Atrodė, slepiasi už savo atkištos rankos tarsi laukdamas smūgių. Tai buvo Grenujis.

14

Ožkenos ispaniškajai odai! – dingtelėjo Baldiniui. Prieš keletą dienų buvo Grimaliui užsakęs ploniausios, minkščiausios zomšos – pakloto popieriams grafui Veramonui ant rašomojo stalo, už kiekvieną po penkiolika frankų. Tačiau dabar, tiesą sakant, jam jų ne-

bereikia, pinigus būtų galima ir pataupyti. Bet kita vertus, ar bus gerai, jei ims ir paprasčiausiai išsiųs berniuką atgal?.. Kas žino, tai gali padaryti nekokį įspūdį, žmonėms gali užkliūti, tada ims sklisti paskalos: girdi, Baldiniu nebegalima pasitikėti, Baldinis nebegauna užsakymų, Baldinis nebeišgali užsimokėti... o tai būtų negerai, ne, ne, tokios kalbos, galimas daiktas, labai numuštų krautuvės pardavimo kainą. Jau geriau priimti tas nebereikalingas ožkenas. Niekas neturi per anksti sužinoti, jog Džiuzepė Baldinis pakeitė savo gyvenimą.

– Įeik!

Jis įleido berniuką vidun ir jiedu pasuko į krautuvę, Baldinis su žvakide priekyje, o Grenujis su odomis pridurmui. Pirmą kartą Grenujis įžengė į parfumerijos krautuvę, kur kvapai buvo ne koks priedas, o aiškiausiai puikavosi visų dėmesio centre. Savaime suprantama, jam buvo pažįstamos visos miesto kvepalų ir parfumerijos parduotuvės, ištisas naktis jis prastovėdavo prie vitrinų arba prispaudęs nosį prie durų plyšio. Jis pažinojo visus kvapus, kuriais čia būdavo prekiaujama, ir dažnai mintyse jungdavo iš jų įstabiausius kvepalus. Taigi čia negalėjo būti nieko naujo. Bet lygiai kaip muzikalus vaikas nekantrauja iš arti pamatyti orkestrą ar bent kartą užlipti į bažnyčios chorą, prie nematomo vargonų manualo, taip Grenujis degė noru kada nors pamatyti parfumerijos krautuvę iš vidaus, todėl išgirdęs, kad reikės į Baldinio krautuvę nešti odas, kaip įmanydamas stengėsi, kad šitą užduotį pavestų jam.

Ir štai jis stovėjo Baldinio krautuvėje, toje Paryžiaus vietoje, kur pačioje ankščiausioje erdvėje buvo sukaupta daugiausia profesionalių aromatų. Praslystančioje žvakės šviesoje nedaug ką pamatė, tik trumpam išvydo pertvarėlės su svarstyklėmis šešėlį, tuos du garnius virš dubens, krėslą klientams, tamsias lentynas prie sienų, akimirką švystelėjusį žalvarinį prietaisą ir baltas etiketes ant stiklinių indų ir tiglių; ir nebeužuodė nieko daugiau, nei buvo užuodęs dar gatvėje. Bet bemat pajuto šiuose kambariuose viešpataujančią rimtį, tiesiog norėtųsi pasakyti – šventą rimtį, jei žodis „šventas“ Grenujui būtų ką nors reiškęs; jis jautė šaltą rimtį, blaivų amatininkišką, sausą praktiškumą – jų pėdsakus ant visų

baldų, prietaisų, kubilų, butelių ir puodų. Taip beeinant įkandin Baldinio, jo šešėlyje, mat Baldinis nesivargino jam pašviesti, Grenujį užklupo mintis, kad jo vieta čia ir niekur kitur, kad jis čionai pasiliks ir iš čia apvers visą pasaulį.

Be jokios abejonės, ši mintis buvo tiesiog groteskiškai nekukli. Nieko, žinoma, ničnieko nebuvo tokio, kas būtų leidę neaiškios kilmės priklydusiam odminio juodadarbiui puoselėti viltį, kad jis be ryšių ar protekcijos, nepriklausydamas jokiam luomui galėtų įsitvirtinti garsiausioje Paryžiaus kvepalų krautuvėje; juo labiau, kad, kaip mums žinoma, ką tik buvo nuspręsta ją likviduoti. Betgi kalbama čia ne apie viltį, gimusią nekukliose Grenujo mintyse, o apie tvirtą įsitikinimą. Jam buvo aišku, kad iš šios krautuvės jis išeis tik vieną kartą – atsinešti drabužių iš Grimalio – ir daugiau niekuomet. Erkė pajuto kraują. Metų metais ji tykiai kiūtojo užsisklendusi savyje ir laukė. Dabar ji krenta žemyn – kad ir kas nutiktų, kad ir nebūtų nė menkiausios vilties. Štai kodėl jo įsitikinimas buvo toks tvirtas.

Jiedu perėjo krautuvę. Baldinis atvėrė duris į galinį kambarį, išeinantį į upės pusę, kuris buvo naudojamas ir kaip podėlis, ir kaip dirbtuvė, ir kaip laboratorija, ten buvo verdami muilai, maišomos pomados, pilvotuose buteliuose plakami uostomieji skysčiai.

– Štai, – Baldinis parodė į stalą prie lango, – padėk jas ten!

Grenujis žengė iš Baldinio šešėlio, padėjo odas ant stalo, vėl vikriai šoko atgal ir atsistojo tarp Baldinio ir durų. Baldinis kurį laiką dar delsė. Žvakę laikė atokiau, kad ant stalo neužvarvėtų nė lašelis vaško, ir pirštų krumpliais pabraukė per lygų odos paviršių. Paskui viršutiniąją apvertė, paglostė delnu aksominę, kiek gruoblėtą, bet vis dėlto minkštą vidinę pusę. Ši oda buvo labai gera. Kaip tik ispaniškajai odai. Džiovinama ji beveik nesusitrauks, o jei tinkamai perbrauksi lankstikliu, vėl pasidarys elastinga, tai pajuto iš karto, vos tik suspaudęs ją tarp nykščio ir smiliaus; kvapų ji galėjo sugerti penkeriems, o gal net ir dešimčiai metų. Tai buvo gera, be galo gera oda – galbūt pasisiūs iš jos pirštines, tris poras sau ir tris poras žmonai, kelionei į Mesiną.

Jis atitraukė ranką. Stalas sukėlė jam graudulį: štai viskas paruošta – stiklinė vonelė odai aromatizuoti, stiklinė plokštelė džiovinti, grūstuvės tinktūrai maišyti, grūstukas, mentelė, teptukas, lankstiklis ir žirklės. Regis, tie daiktai dabar miega, nes jau tamsu, o rytoj jie ir vėl atgis. Gal stalą pasiimti su savimi į Mesiną? Ir dalį įrankių, tik pačius svarbiausius?.. Prie šio stalo buvo gera sėdėti ir dirbti. Jis padarytas iš ąžuolinių lentų, ir apačia taip pat, rėmas sutvirtintas skersai lentelėmis, todėl stalas netirta ir nekliba; jo neveikia jokios rūgštys, jokie aliejai ir peilio įbrėžimai, – bet nugabenti jį į Mesiną atsieis visą krūvą pinigų! Net ir laivu! Todėl jis bus parduotas, šis stalas rytoj pat bus parduotas, ir viskas, kas ant jo, po juo ir šalia jo, taip pat bus parduota! Mat nors jo, Baldinio, širdis ir minkšta, bet charakteris tvirtas, ir todėl, kad ir kaip sunku, jis įvykdys savo ketinimus; su ašaromis akyse visko atsisakys, bet vis tiek tai padarys, nes žino, kad taip reikia, juk jam duotas ženklas.

Jis pasisuko eiti. Bet žiū – duryse tas sukrypęs žmogelis, buvo jį jau užmiršęs.

– Oda gera, – tarė Baldinis. – Perduok meistrui, kad oda gera. Artimiausiomis dienomis užeisiu ir sumokėsiu.

– Žinoma, – atsakė Grenujis, bet nepajudėjo iš vietos, stovėjo užtvėręs kelią Baldiniui, ketinusiam jau eiti iš dirbtuvės. Baldinis truputį sutriko, bet nieko neįtardamas berniuko elgesį palaikė ne akiplėšiškumu, o drovumu.

– Kas yra? – paklausė. – Gal dar ką nors turi man pasakyti? Na, tai sakyk!

Grenujis stovėjo susigūžęs, įsmeigęs į Baldinį žvilgsnį, kupiną, kaip galėjo pasirodyti, baugštumo, bet iš tikrųjų atsargų, sutelktą ir pasalūnišką.

– Aš noriu pas jus dirbti, metre Baldini, pas jus, jūsų parduotuvėje noriu dirbti.

Tai buvo pasakyta ne prašant, bet reikalaujant ir, tiesą sakant, net ne pasakyta, bet išspausta, kaip gyvatės iššnypšta. Begalinėje Grenujo savikliovoje Baldinis ir vėl teįžiūrėjo vaikišką silpnumą. Jis maloniai nusišypsojo.

– Esi odminio mokinys, sūnau, – pasakė, – neturiu darbo odminio mokiniui. Turiu sau pameistrį, o mokinio man nereikia.

– Šias odas norite iškvėpinti, metre Baldini? Juk šias odas, kurias jums atnešiau, norite iškvėpinti? – prašnypštė Grenujis, tarsi nė neišgirdęs Baldinio atsakymo.

– Na taip, – pripažino Baldinis.

– Pelisjė „Amūru ir Psiche"? – paklausė Grenujis dar labiau susigūždamas.

Lengvas išgąstis šiurpuliu perbėgo Baldiniui per visą kūną. Ne todėl, kad būtų kilęs klausimas, iš kur tas berniokas taip gerai viską žino, bet kad buvo garsiai ištartas pavadinimas tų neapkenčiamų kvepalų, kurių mįslės jis šiandien taip gėdingai neįminė.

– Kaip tau galvon galėjo ateiti tokia nesąmonė, kad naudoju svetimus kvepalus...

– Jūs jais kvepiate! – sušvokštė Grenujis. – Tas kvapas – ant jūsų kaktos, o dešinėje surduto kišenėje turite nosinę, jais sumirkytą. Jie nekokie, tie „Amūras ir Psichė", jie netikę – per daug juose bergamočių, per daug rozmarino ir per mažai rožių aliejaus.

– Aha, – pratarė Baldinis labai nustebęs, kad pokalbis pakrypo į tokius konkrečius dalykus. – O dar ko per daug?

– Apelsinų žiedų, limečių, gvazdikėlių, muskuso, jazminų, etilo alkoholio ir dar kažko, ko pavadinimo nežinau, bet jis štai, va čia, žiūrėkite, štai! Šiame butelyje! – ir jis dūrė pirštu į tamsą. Baldinis pakėlė žvakidę nurodyta kryptimi, jo žvilgsnis nusekė berniuko smilių iki lentynos ir užkliuvo už butelio su pilkšvai gelsvu balzamu.

– Stiraksas? – paklausė jis.

Grenujis linktelėjo.

– Taip, ir šito yra. Stirakso. – Jis vėl susirietė lyg sutrauktas mėšlungio, mažiausiai gerą tuziną kartų murmuliuodamas sau po nosimi „stiraksas stiraksas stiraksas stiraksas..."

Baldinis prikišo žvakę prie žmogystos, gromuliuojančios stiraksą, ir pagalvojo: „Arba jis apsėstas, arba gudrus sukčius, arba apsigimęs talentas. Juk visai galimas daiktas, kad kvepalus „Amū-

ras ir Psichė“ sudaro tam tikras minėtų medžiagų derinys, tikriausiai taip ir yra. Rožių aliejus, gvazdikėliai ir stiraksas – štai tie trys komponentai, kurių taip įnirtingai šią popietę ieškota. Kitos šios kompozicijos dalys, kurias ir jis tarėsi atspėjęs, jungėsi su jais taip, kaip jungiasi atskiri gabalėliai į dailų apskritą pyragą. Liko tik nustatyti, kokiu tiksliu santykiu reikia vieną su kitu maišyti. Norėdamas tai sužinoti, jis, Baldinis, turėtų dienų dienas eksperimentuoti. Šiurpą keliantis darbas, turbūt dar baisesnis už paprastą dalių identifikavimą, nes tada reikia matuoti, sverti, užsirašinėti ir, be viso to, dirbti velniškai dėmesingai, nes menkiausias neatidumas – sudrebės pipetė, suklysi skaičiuodamas lašus, – ir viskas sugadinta. O kiekvienas nepavykęs bandymas – tai grynas nuostolis. Kiekvienas sugadintas mišinys atsieina nemažai pinigų... Jam magėjo išbandyti tą žmogutį, magėjo iškvosti tikslią „Amūro ir Psichės“ formulę. Jei jis ją žinos, gramo ir lašo tikslumu, – bus akivaizdu, kad tai – akių dūmėjas, kažkaip išgavęs iš Pelisjė receptą, kad įsigytų pasitikėjimą ir įsitaisytų pas Baldinį. O jei atspės apytiksliai, bus aišku, kad turi genialią uoslę, tada kaip genijus jis kels Baldiniui profesinį susidomėjimą. Ne, tai nereiškė, kad Baldinis ėmė abejoti savo priimtuoju sprendimu palikti šį verslą! Jam visai nerūpėjo tie Pelisjė kvepalai. Net jei šis berniokas jų ir litrus pramanytų, Baldiniui nė į galvą nebūtų atėjusi mintis aromatizuoti jais grafo Veramono ispaniškąją odą, bet... Bet juk visą gyvenimą būta parfumeriu, visą gyvenimą vargta sudarinėjant kvepalus, tai ar gali per valandą išblėsti visa profesinė aistra! Dabar jam knietėjo sužinoti tų prakeiktų kvepalų formulę, o dar labiau – išmėginti talentą šio keisto berniuko, pagavusio kvapą nuo jo kaktos. Jis panūdo atskleisti paslaptį. Jam tiesiog pasidarė smalsu.

– Atrodo, tavo puiki uoslė, jaunuoli, – kreipėsi jis į Grenujį, kai tas liovėsi švankšti, ir pasukęs atgal į dirbtuvę, atsargiai pastatė žvakidę ant darbo stalo, – be jokios abejonės, puiki uoslė, bet...

– Mano uoslė geriausia Paryžiuje, metre Baldini, – pertarė Grenujis. – Pažįstu visus kvapus, kokie tik yra pasaulyje, visus Paryžiaus kvapus, visus, tik ne visų žinau pavadinimus, bet ir juos galiu

išmokti, kvapų, turinčių pavadinimus, nėra daug, vos keli tūkstančiai, aš išmoksiu juos visus, neužmiršiu ir to balzamo vardo, stiraksas, tas balzamas vadinasi stiraksas, stiraksas...

– Nutilk! – užriko Baldinis. – Nepertraukinėk manęs, kai kalbu! Esi įžūlus ir pasipūtęs. Nėra tokio žmogaus, kuris žinotų tūkstančio kvapų pavadinimus. Net ir aš pats nežinau tūkstančio, o tik kelių šimtų, nes mūsų amate daugiau ir nėra, visa kita – ne kvapai, o smarvė!

Pradėjęs savo ilgą veržlią kalbą, Grenujis beveik išsitiesė, susijaudinęs vienu metu net ėmė abiem rankomis brėžti ratą, kad parodytų, kaip jis žino „viską viską", bet gavęs atkirtį, tą pat mirksnį vėl užsisklendė, susigūžė lyg maža juoda rupūžė ir tykodamas sustingo ant slenksčio.

– Savaime suprantama, – toliau dėstė Baldinis, – man jau seniai žinoma, kad „Amūras ir Psichė" susideda iš stirakso, rožių aliejaus ir gvazdikėlių, o taip pat bergamočių, rozmarino ekstrakto *et cetera**. Tam nustatyti užtenka, kaip jau sakiau, tik šiokios tokios uoslės, ir visai galimas dalykas, kad Dievas apdovanojo tave pusėtina uosle kaip ir daugelį kitų žmonių, ypač tavo amžiaus. O va parfumeriui, – Baldinis iškėlė smilių ir išpūtė krūtinę, – parfumeriui reikia daugiau negu pusėtinos uoslės. Jam reikia dešimtmečiais lavinto, bešališkai savo darbą atliekančio uoslės organo, kad galėtų kuo tiksliausiai iššifruoti net ir pačius sudėtingiausius kvapus – jų rūšį ir sudėtį, taip pat kurti naujus, dar nežinomus kvapų derinius. Su tokia nosimi, – bakstelėjo į savąją smiliumi, – *negimstama,* jaunuoli! Tokia nosis išsiugdoma tik kantriu ir atkakliu darbu. O gal galėtum man čia pat pasakyti tikslią „Amūro ir Psichės" formulę? Na? Ar galėtum?

Grenujis nieko neatsakė.

– Gal bent apytiksliai gali pasakyti? – paragino Baldinis kiek palinkdamas į priekį, kad geriau matytų tą duryse užsislėpusią rupūžę. – Nors maždaug, bendrais bruožais? Nagi, geriausioji Paryžiaus nosie, sakyk!

*Ir taip toliau *(lot.)*.

Bet Grenujis tylėjo.

– Matai? – Baldinis nusiraminęs, bet lygiai taip pat ir nusivylęs vėl išsitiesė. – Nežinai. Aišku, kad nežinai. Ir iš kurgi tu gali žinoti. Tu kaip tas, kuris valgydamas sriubą atskiria, ko į ją dėta – garšvų ar petražolių. Na gerai – ir tai jau šis tas. Bet tu dar toli gražu ne virėjas. Kiekviename mene, kiekviename amate, – įsidėk tai į galvą prieš išeidamas, – talentas beveik nieko nereiškia, viską lemia patirtis, įgyjama kukliu ir nuosekliu darbu.

Jis jau tiesė ranką prie žvakidės, stovinčios ant stalo, kai išgirdo iš tarpdurio prislopintu balsu niaurojant:

– Aš nežinau, kas yra formulė, metre, šito nežinau, bet visa kita – žinau!

– Formulė – tai visų kvepalų alfa ir omega, – griežtai atrėžė Baldinis, mat jau rengėsi baigti šį pokalbį. – Tai tiksli instrukcija, kokiais kiekiais reikia sumaišyti ingredientus, kad gautum tą vienintelį, su niekuo nepalyginamą kvapą, – štai kas yra formulė. Ji yra receptas, jei geriau supranti šį žodį.

– Formulė, formulė, – Grenujis net truputį padidėjo durys e, – man nereikia formulės. Receptas mano nosyje. Ar sumaišyti jums jį, metre, ar sumaišyti, ką?

– Kaip? – gana garsiai šūktelėjo Baldinis ir prikišo žvakę neūžaugai arčiau veido. – Kaip sumaišyti?

Pirmą kartą Grenujis nebešastelėjo atgal.

– Taigi jie visi čia, kvapai, kurių reikia, visi čia, šitam kambary, – paaiškino jis ir vėl dūrė pirštu į tamsą. – Rožių aliejus štai ten! Apelsinų žiedai štai čia! Va gvazdikėliai, o čia rozmarinas!..

– Žinoma, kad čia! – užriaumojo Baldinis. – Visi čia! Betgi jau sakiau tau, kvaily, iš to jokios naudos, jei nežinai formulės!

– ...Jazminai čia, spiritas ten, bergamotės ten, o stiraksas va kur, – švarkštė Grenujis, sulig kiekvienu pavadinimu rodydamas vis į kitą kambario vietą, nors buvo taip tamsu, kad lentynas su buteliais begalėjai nuspėti nebent pagal šešėlius.

– Ei, bene tu ir naktį matai, – užsipuolė jį Baldinis, – gal tavo ne tik jautriausia uoslė Paryžiuje, bet ir skvarbiausios akys, ką? O jei ir ausys bent pakenčiamos, tai gerai klausyk, ką tau pasakysiu:

esi mažas apgavikas. Tikriausiai nugirdai ką nors iš Pelisjė, kažką iššnipinėjai, ar ne? Ir manai, kad apmausi mane?

Grenujis stovėjo duryse dabar jau visai išsitiesęs, taip sakant, visu ūgiu, šiek tiek prasižergęs ir išskėtęs rankas, taigi panėšėjo į juodą vorą, įsikibusį į slenkstį ir staktą.

– Duokite man dešimt minučių, – ištarė jis gana sklandžiai, – ir aš pagaminsiu jums kvepalus „Amūras ir Psichė". Dabar pat ir čia pat, šiame kambaryje. Metre, duokite man penkias minutes!

– Manai, leisiu tau turkštis savo dirbtuvėje? Su esencijomis, kurios kainuoja didelius pinigus? Tau?

– Taip, – atsakė Grenujis.

– Na jau ne! – sušuko Baldinis, vienu kartu iškvėpdamas iš plaučių visą orą. Paskui giliai įkvėpė, įrėmė žvilgsnį į vorą Grenujį ir susimąstė. Apskritai tai nė kiek nesvarbu, galvojo jis, juk rytoj vis tiek viskas baigsis. Nors ir žinau, kad to, ką tvirtina mokąs, jis nepadarys ir negali padaryti, nebent pranoktų net didįjį Frandžipanį. Tačiau kodėl gi nepasižiūrėjus ir neįsitikinus tuo, ką ir taip žinau? Ar neatsitiks, kad vieną dieną Mesinoje – juk seni žmonės kartais darosi keisti ir įsikala į galvas beprotiškiausių idėjų – man dingtelės, kad neįžiūrėjau kvapų genijaus, būtybės, kuriai taip dosniai suteikta Dievo malonių, neatpažinau vunderkindo... Tai visiškai neįmanoma. Jeigu klausyčiau proto balso, tai neįmanoma, bet stebuklų juk būna, tai faktas. Kas bus, jei kada nors Mesinoje gulint mirties patale mane nusmelks mintis: tada, Paryžiuje, aną vakarą, ar neužmerkei akių išvydęs stebuklą?.. Nelabai malonu būtų, Baldini! Teišlaisto tas kvėša keletą lašų rožių aliejaus ir muskuso tinktūros, tu ir pats būtum išlaistęs, jei dar iš tiesų tave domintų Pelisjė kvepalai. Kas tie keli lašai, – nors ir brangūs, ak, kokie brangūs! – lyginant su užtikrintu žinojimu ir ramia senatve?

– Klausyk, – Baldinis nutaisė griežtą balsą, – klausyk! Aš... – tiesa, kuo tu vardu?

– Grenujis, – atsakė berniukas. – Žanas Batistas Grenujis.

– Aha, – ištarė Baldinis. – Taigi klausyk, Žanai Batistai Grenuji! Aš viską apmąsčiau. Reikia tau leisti dabar, tučtuojau įrodyti tai, ką tvirtini. Kartu gausi progą patyręs visišką nesėkmę pasimo-

kyti kuklumo, tos dorybės, kuri – gal ir dovanotina, kad tavo jaunuose metuose ji dar taip neišsiskleidusi, – vėliau bus būtina tavo kaip savosios gildijos ir luomo atstovo, kaip sutuoktinio, pavaldinio, žmogaus ir doro krikščionio kilimo sąlyga. Aš pasiruošęs duoti tau tą pamoką už savo pinigus, nes dėl tam tikrų aplinkybių šiandien esu dosniai nusiteikęs, be to, kas žino, gal kada nors man bus linksma visa tai prisiminti. Bet nemanyk, manęs neapmulkinsi! Džiuzepės Baldinio nosis sena, bet jautri, pakankamai jautri, kad bemat užuostų net ir menkiausią skirtumą tarp tavo mikstūros ir va šito produkto, – ir jis ištraukė iš kišenės „Amūru ir Psiche" sumirkytą nosinaitę ir pamosavo ja Grenujui panosėje. – Eikš arčiau, geriausioji Paryžiaus nosie! Eikš prie šio stalo ir parodyk, ką moki! Bet žiūrėk, kad man nieko neapverstum ir nenumestum žemėn! Ir nedrįsk nieko liesti! Pirmiausia uždegsiu daugiau žvakių. Juk reikia šį eksperimentėlį gražiai apšviesti, ar ne?

Taip taręs jis paėmė dar dvi žvakides, stovėjusias ant didžiojo ąžuolinio stalo krašto, ir užžiebė žvakes. Visas tris žvakides išrikiavo ant tolesnio išilgojo stalo krašto, pastūmė į šoną odas, nukraustė viską nuo stalo vidurio. Paskui ramiais, bet vikriais judesiais surinko nuo mažos etažerės rykus, reikalingus šiam darbui: didelį pilvotą butelį maišymui, stiklinį piltuvėlį, pipetę, mažąją ir didžiąją menzūrėles – ir viską tvarkingai sustatė priešais save ant ąžuolinio stalo.

Grenujis atsiplėšė nuo durų staktos. Kol Baldinis rėžė savo pompastišką kalbą, jis atkuto, nebestirksojo suakmenėjęs ir pasalūniškai susitraukęs. Jis girdėjo tik sutikimą, tik „taip", širdyje džiūgavo lyg užsispyręs vaikas, pasiekęs nuolaidų sau, – jam jau buvo nusišvilpt į visokius apribojimus, sąlygas ir moralinius postringavimus. Jis stovėjo atsipalaidavęs, pirmąkart labiau panašus į žmogų nei į žvėrį ir kantriai laukė, kol Baldinis baigs savo tiradą, nes žinojo, kad šį žmogų, jam nūnai nusileidusį, jis jau įveikė.

Baldinis dar statinėjo ant stalo žvakides, o Grenujis jau šmurkštelėjo į tamsų dirbtuvės pakraštį, kur stovėjo stelažai su brangiosiomis esencijomis, aliejais ir tinktūromis, ir pasikliaudamas patikima uosle vieną po kito griebė nuo lentynų reikiamus buteliu-

kus. Jų buvo devyni: apelsinų žiedų esencija, limečių aliejus, gvazdikėlių ir rožių aliejus, jazminų, bergamočių ir rozmarino ekstraktai, muskuso tinktūra ir stirakso balzamas. Viską greitai susirankiojęs, susidėliojo ant stalo krašto. Galiausiai atsivilko balioną su beveik grynu spiritu. Tada atsistojo už Baldinio, kuris vis dar rūpestingai, pedantiškai rikiavo maišomuosius indus: vieną stiklą stumtels šen, kitą ten, kad viskas būtų pagal nuo seno nusistovėjusią tvarką ir gražiai spindėtų žvakių šviesoje, – ir tirtėdamas iš nekantrumo laukė, kada gi senis pasitrauks ir užleis jam vietą.

– Štai, – pagaliau pratarė Baldinis ir žengė į šalį. – Čia išrikiuota viskas, ko reikės tavo – vadinkime jį meiliai – eksperimentui. Nieko man nesukulk, nė lašelio neišliek! Įsidėmėk: šie skysčiai, su kuriais tau leidžiu darbuotis penkias minutes, yra tokie brangūs ir reti, kad tu per visą gyvenimą tokių koncentruotų niekada negausi į rankas!

– Kiek jums padaryti, metre? – paklausė Grenujis.

– Ką padaryti?.. – nesuprato Baldinis, kuris dar nebuvo užbaigęs savo kalbos.

– Kiek tų kvepalų? – sušvankštė Grenujis. – Kiek jų norite? Gal pripildyti sklidinai šitą storą butelį? – Ir jis parodė maišomąjį butelį, kuriame būtų tilpę mažų mažiausiai trys litrai.

– Ne, nereikia! – pasibaisėjęs suriko Baldinis, jo balse pasigirdo giliai įsišaknijusi, bet kartu ir spontaniška baimė iššvaistyti turtą. Tarsi susigėdęs, kad taip iššidavė, jis susyk užriaumojo: – Ir nedrįsk manęs pertraukti! – paskui šiek tiek nusiramino ir pridūrė jau truputį ironišku tonu: – Kam gi mums reikia trijų litrų kvepalų, kurių mes abu nevertiname? Iš esmės pakaktų ir pusės menzūrėlės. Bet kadangi tokį mažą kiekį sunku tiksliai nutaikyti, tai leidžiu tau padaryti trečdalį maišomojo butelio.

– Gerai, – tarė Grenujis. – Trečdalį šio butelio pripildysiu „Amūro ir Psichės“. Tiktai, metre Baldini, darysiu savaip. Nežinau, ar tai tinkamas būdas, bet kitaip nemoku ir darysiu savaip.

– Prašau, – sutiko Baldinis. Jis žinojo, kad šiame darbe nėra „mano“ ar „tavo“ būdo, yra tik vienas vienintelis galimas ir taisyklingas būdas: žinant formulę ir pagal ją atitinkamai apskaičia-

vus norimą kiekį, iš įvairių esencijų sumaišyti kuo tiksliausių proporcijų koncentratą, po to jį sutaurinti alkoholiu, vėl kuo tiksliausiu santykiu – jis dažniausiai svyruoja nuo vieno su dešimt iki vieno su dvidešimt – ir gauti kvepalus. Kito būdo, jis tai žinojo, nėra. Todėl tai, ką išvydo šiuokart ir iš pradžių stebėjo iš šalies pašaipiai, paskui sumišęs, o galiausiai bejėgiškai nustebęs, jam turėjo pasirodyti kone stebuklas. Ta scena taip įsirėžė į atmintį, kad iki dienų galo jis jos nepamiršo.

15

Pirmiausia žmogutis Grenujis atkimšo balioną su spiritu. Tik vargais negalais jam pavyko pakelti sunkų indą. Kelti teko bemaž sulig galva, nes tokiame aukštyje buvo maišomojo butelio kaklelis su stikliniu piltuvėliu. Į jį tiesiai iš baliono, be menzūrėlės, Grenujis ėmė pilti alkoholį. Baldinį net šiurpas nukrėtė pamačius, kaip jis nieko nesugeba: šis vaikėzas ne tik aukštyn kojom vertė parfumerijos pasaulio tvarką darbą pradėdamas nuo tirpiklio, o ne nuo koncentrato, kurį reikės tirpinti, – bet ir fiziškai tam neturėjo jėgų! Jis tiesiog tirtėjo nuo įsitempimo, o Baldinis kiekvieną akimirksnį laukė, kada sunkusis balionas tėkšis ant stalo ir viską, kas ten stovi, sudaužys. Žvakės, o Dieve, žvakės! Tuoj viskas sprogs, jis supleškins mano namus!.. Jau norėjo pulti ir išlupti iš to pamišėlio rankų balioną, bet Grenujis spėjo pats jį atversti, sveiką pastatė ant grindų ir vėl užkimšo. Butelyje teliūskavo skaidrus skystis – nė lašas neišsiliejo pro šalį. Keletą akimirksnių Grenujis, nutaisęs tokią patenkintą miną, lyg būtų įveikęs sunkiausią darbo dalį, gaudė kvapą. Ir iš tiesų po to viskas vyko taip greitai, kad Baldinis vos spėjo sužiūrėti, kas po ko daroma, o ką jau kalbėti apie paties proceso suvokimą.

Grenujis, rodės, nė nesirinkdamas stveria kurį nors iš surikiuotų flakonų su kvapų esencijomis, ištraukia stiklinį kamštuką, pakiša indelį sekundei panosėn, tada įpila iš jo į piltuvėlį, įlašina šiek tiek iš kito, šliūkšteli truputį iš trečio ir taip toliau. Pipetės, mė-

gintuvėlio, menzūrėlės, šaukštelio ir maišomosios lazdelės – visų tų įrankių, be kurių parfumeris negali atlikti sudėtingos maišymo procedūros, Grenujis nepalietė nė karto. Atrodė, kad jis tik žaidžia, tarškina indais ir pliuškenasi kaip vaikas, iš vandens, žolių ir purvo maišantis šleikščią marmalienę ir tvirtinantis verdąs sriubą. Taip, visai kaip vaikas, galvojo Baldinis. Staiga jis ir panašus pasidarė į vaiką, nors ir negrabiom rankom, randų išrantytu veidu, gumburiuota senio nosimi. Maniau, kad jis vyresnis, negu yra, o dabar man atrodo jaunesnis, kokių trejų ar ketverių metų, kaip tie neprieinami, nesuvokiami, aikštingi primatai, kurie yra tariamai nekalti, bet galvoja tik apie save ir viską šiame pasaulyje nori despotiškai pajungti sau. Tikriausiai taip ir padarytų, jei nepažabotum jų didybės manijos ir griežčiausiu auklėjimu jų nuolat netramdytum, nepratintum prie savitvardos, prie tikrų žmonių egzistencijos. Štai toks fanatiškas mažvaikis tūno šiame jaunuolyje, degančiomis akimis stovinčiame prie stalo; pamiršęs viską aplinkui, jis tikriausiai net nebejaučia, kad dirbtuvėje yra dar kas nors be jo ir butelių, kuriuos jis greitu negrabiu judesiu palenkia prie piltuvėlio, vis maišydamas savo beprotišką bizalą, o paskui, kaip mane gyvą matai, tvirtins, – ir pats tuo tikės! – esą tai nepakartojami kvepalai „Amūras ir Psichė“. Baldinį krėtė šiurpas žiūrint į blaksinčioje žvakės šviesoje taip baisiai atbulainiškai ir taip užtikrintai besidarbuojančią žmogystą. Tokių kaip šis, – pagalvojo jis ir vėl staiga pajuto liūdesį, graudulį ir įniršį, kaip pavakary, kai prieblandoje žvelgė į raudoniu užlietą miestą, – tokių kaip šis anksčiau nebūdavo, tai visai naujos padermės egzempliorius, galėjęs atsirasti tik šiais pakrikusiais visuotinio nuosmukio laikais... Bet jis dar gaus pamoką, tas išverstakis! Po šito juokingo spektaklio Baldinis sudoros menkystą taip, kad jis išslinks iš čia toks pat susigūžęs, koks ir atėjo. Parazitas! Šiais laikais išvis nederėtų su niekuo prasidėti, nes aplink knibždėte knibžda visokių parazitų!

Baldinį buvo apnikęs toks didelis pasipiktinimas ir pasibaisėjimas šiais laikais, kad jis ne išsyk susigaudė, kodėl Grenujis staiga užkimšo visus flakonus, ištraukė piltuvėlį iš maišomojo butelio, o patį butelį čiupo už kaklelio, uždengė kairės rankos delnu ir ėmė

stipriai kratyti. Tik tuomet, kai butelis keliskart šūstelėjo ore, o brangus jo turinys kaip limonadas sukliukėjo iš dugno į kaklelį ir atgal, įtūžęs ir pasibjaurėjęs Baldinis užriko:

– Sustok! Užteks! Tuoj pat liaukis! Gana! Tučtuojau pastatyk butelį ant stalo ir daugiau nieko neliesk, supratai? Daugiau nieko! Turbūt man smegenys buvo nusekę, kad paklausiau tavo paistalų. Kaip tu elgiesi su daiktais, koks atžarumas, koks bukaprotiškumas. Dabar matau, kad esi nemokša, barbaras, maža to, niekingas ir įžūlus snarglianosis. Tu netinki net į limonado maišytojus, net į paprasčiausius saldymedžio vandens pardavėjus, o lendi į parfumerius! Džiaukis, būk patenkintas ir dėkok savo meistrui, kad jis ir toliau leis tau turlintis su kailiaraugiais. Daugiau nedrįsk, girdi, ką sakau? Nedrįsk peržengti jokio parfumerio namų slenksčio!

Taip kalbėjo Baldinis. Jam bekalbant kambaryje pasklido „Amūro ir Psichės" kvapas. Kvapo įtaiga stipresnė už žodžius, reginius, jausmus ir valią. Kvapo įtaigai neįmanoma atsispirti, jis patenka į mus kaip oras į plaučius, jis užlieja mus, tiesiog užtvindo ir niekas negali nuo jo apsiginti.

Grenujis pastatė butelį, atitraukė nuo kaklelio šlapią delną ir nubraukė jį į švarko kraštą. Žengė vieną, du žingsnius atgal ir visu kūnu nerangiai tūptelėjo po Baldinio svaidomais žaibais – to užteko, kad sujudėtų oras. Jo bangos paskleidė ką tik sukurtą aromatą. Daugiau ir nereikėjo. Nors Baldinis vis dar niršo, dejavo ir plūdosi, bet sulig kiekvienu įkvėpimu laukan besiveržiantis įtūžis vis mažiau begavo peno viduje. Jis pajuto, kad yra įveiktas, ir dėl to jo kalba pabaigoje išvirto į tuščią patosą. Jis nutilo ir valandėlę patylėjo. Ir Grenujis galėjo nė neburbtelėti: „Gatava". Baldinis ir pats tai žinojo.

Nors iš visų pusių jau supamas stipraus „Amūro ir Psichės" kvapo, jis vis tiek žengė prie seno ąžuolinio stalo ketindamas išmėginti kvepalus. Iš surduto kišenės, iš kairiosios, išsitraukė švarią, sniego baltumo nėriniuotą nosinaitę, išlankstė ją ir užvarvino keletą lašų, ilga pipete ištraukęs iš butelio. Ištiesęs ranką pavasnojo, kad kvepalai šiek tiek išsivadėtų, tada grakščiu, gerai išlavin-

tu judesiu paplazdino sau panosėje ir įtraukė kvapo. Protrūkiais iškvėpdamas atsisėdo ant taburetės. Ką tik nuo įniršio priepuolio smarkiai išraudęs veidas ūmai visai išblyško.

– Neįtikėtina, – sumurmėjo pats sau tyliai, – Dievas mato – neįtikėtina.

Jis vis kišo ir kišo nosį prie nosinės, uostinėjo, purtė galvą ir murmėjo: „Neįtikėtina". Tai buvo „Amūras ir Psichė", be jokios abejonės, „Amūras ir Psichė", tas nepakenčiamai genialus kvapų mišinys, ir nukopijuotas taip tiksliai, kad nė pats Pelisjė negalėtų atskirti nuo savojo.

– Neįtikėtina...

Sukritęs ir išblyškęs sėdėjo didysis Baldinis ant taburetės. Jis atrodė tiesiog juokingai su ta nosinaite rankoje, vis spaudė ją prie nosies lyg kokia sloguojanti senmergė. Jis galutinai neteko žado. Net nebekartojo „neįtikėtina", tik vis linksėjo galva, spoksojo į skystį butelyje ir monotoniškai mykė: „Hm hm hm... hm hm hm... hm hm hm..." Po kurio laiko prislinko Grenujis, tykiai lyg šešėlis žengė prie stalo.

– Šie kvepalai nėra geri, – prašneko jis, – šių kvepalų sudėtis labai prasta.

– Hm hm hm, – teištarė Baldinis, o Grenujis nenurimo:

– Jei leisite, metre, aš juos pagerinsiu. Duokite man vieną minutę, ir aš iš jų padarysiu deramus kvepalus!

– Hm hm hm, – lingavo galva Baldinis. Ne todėl, kad būtų sutikęs, bet kad buvo taip nugrimzdęs į apatiją, jog į viską būtų lingavęs galva: hm hm hm. Jis vis lingvo ir mykė, ir nė nebandė kištis, kai Grenujis antrąkart ėmėsi darbo, antrąkart į maišomąjį butelį, į ten jau esančius kvepalus, iš baliono įpylė spirito, antrąkart į piltuvėlį ėmė pilstyti flakonų turinį, rodės, be jokios tvarkos ir kokiais į galvą šauna kiekiais. Tik prieš pat procedūros pabaigą, – šį kartą Grenujis butelio nekratė, o tik švelniai pasiūturiavo lyg stiklą konjako, gal atsižvelgdamas į Baldinio jautrumą, o gal dėl to, kad turinys šį kartą jam atrodė vertingesnis, – taigi tik dabar, kai gatavas skystis jau teliūskavo butelyje, Baldinis atsigavo nuo kvaitulio ir pakilo, tiesa, vis dar prispaudęs nosinaitę prie

nosies, tarsi norėdamas ja lyg skydu pridengti savo sielą nuo naujo antpuolio.

– Jau baigiau, – tarė Grenujis. – Dabar kvapas jau gana neblogas.

– Taip taip, gerai jau, gerai, – atsiliepė Baldinis ir numojo laisvąja ranka.

– Ar nenorite išmėginti? – vėl sugargė Grenujis. – Nenorite, metre? Nemėginsite?

– Vėliau, dabar nesu nusiteikęs... man rūpi kas kita. Dabar jau eik! Eikš su manim!

Jis paėmė vieną žvakidę ir išėjo pro duris, į parduotuvę. Grenujis nusekė iš paskos. Jie pasuko į siaurą koridorių, vedusį link durų tarnams. Senis nušlempsėjo prie vartelių, atšovė velkę, atvėrė juos ir pasitraukė į šoną praleisdamas berniuką.

– Tai ar galėsiu pas jus dirbti, metre, ar galėsiu? – klausė Grenujis jau stovėdamas ant slenksčio, vėl susigūžęs, vėl tykančiu žvilgsniu.

– Nežinau, – atsakė Baldinis, – aš pagalvosiu. Eik!

Tada Grenujis pranyko, dingo išsyk, jį prarijo tamsa. Baldinis tebestovėjo ir išsproginęs akis žiūrėjo į naktį. Dešinėje rankoje laikė žvakidę, kairėje – nosinaitę, galėjai pamanyti, kad jam kraujuoja nosis, o iš tikrųjų jį buvo apsėdusi baimė. Skubiai užsklendė duris, tada nuo veido atitraukė nosinę, įsikišo kišenėn ir per parduotuvę grįžo į dirbtuvę.

Aromatas buvo dangiškai malonus, Baldiniui net akys sudrėko. Nereikėjo nieko bandyti, jis tik stovėjo prie darbo stalo su maišomuoju buteliu ir kvėpavo. Kvepalai buvo puikūs. Greta „Amūro ir Psichės“ jie buvo lyg simfonija greta vienišo smuiko brūžavimo. Ir dar kažkas daugiau. Baldinis užsimerkė, jį užplūdo tauriausi prisiminimai. Matė save jaunuolį, vaikštinėjantį po vakarėjančio Neapolio sodus; regėjo save kažkokios garbanotos juodaplaukės glėby, regėjo ant palangės siluetą rožių puokštės, gaivinamos nakties vėjo, girdėjo čiulbant medžių šakose išsislapsčiusius paukščius ir tolimą iš uosto smuklės sklindančią muziką; girdėjo šnabždesį prie pat ausies, girdėjo „aš tave myliu“ ir juto, kaip iš laimės

šiaušiasi plaukai. Dabar! Dabar, šią akimirką! Jis praplėšė akis ir sudejavo iš pasitenkinimo. Tokių kvepalų ligi šiol nėra buvę. Tai ne aromatas, nuo kurio geriau kvepiama, ne kremas, ne tualeto reikmuo. Tai visiškai naujas, savitas dalykas, galintis pats vienas sukurti ištisą pasaulį, stebuklingą, turtingą, kur jūs akies mirksniu užmirštate visą bjaurastį aplink save ir pasijuntate esąs turtingas, laimingas, laisvas, geras...

Pašiurpę plaukeliai ant Baldinio rankų vėl prigludo, jo sielą užplūdo svaigi ramybė. Jis paėmė odas, ožkų odas, gulėjusias ant stalo krašto, paskui peilį ir jas supjaustė. Gabalus sudėjo į stiklinę vonelę, apliejo naujaisiais kvepalais. Ant vonelės užvožė stiklinę plokštelę, kvepalų likutį supylė į du buteliukus, užklijavo etiketes ir užrašė „Neapolio naktis". Tada užpūtė žvakes ir išėjo.

Viršuje vakarieniaudamas su žmona neištarė nė žodžio. Visų pirma nieko neprasitarė apie šventų švenčiausią sprendimą, priimtą pavakary. Žmona irgi nieko nesakė, nes pastebėjo, kad jis smagiai nusiteikęs, ir buvo labai patenkinta. Jis nebenuėjo į Dievo Motinos katedrą padėkoti Dievui už tvirtą charakterį. Tądien pirmąkart pamiršo sukalbėti net ir vakaro maldą.

16

Kitą rytą nieko nelaukdamas nuėjo pas Grimalį. Pirmiausia sumokėjo už ožkų odas, beje, sumokėjo visą kainą neniurzgėdamas ir nė kiek nesiderėdamas. Tada pakvietė Grimalį į „Sidabrinį bokštą" išgerti stiklą balto vyno ir išsiderėjo iš jo mokinį Grenujį. Savaime suprantama, jis neišsidavė, kodėl jo nori ir kam jo reikia. Kažką sumelavo apie didelį užsakymą iškvėpinti odas, o tam jam reikią vieno neapmokyto padėjėjo. Jam reikią santūraus berniuko paprasčiausiems darbams, odoms sukirpti ir panašiai. Baldinis užsakė dar vieną butelį vyno ir pasiūlė dvidešimties livrų kompensaciją už nepatogumus, kuriuos patirs Grimalis netekęs Grenujo. Dvidešimt livrų buvo nepaprastai didelė suma. Grimalis bemat sutiko. Jie sugrįžo į kailių raugyklą, ten, kad ir labai keista,

jau rado Grenujį, susiruošusį ryšelį ir belaukiantį. Baldinis atskaičiavo dvidešimtį livrų ir iš karto pasiėmė berniuką su savimi, nes gerai žinojo, kad sudarė geriausią sandėrį gyvenime.

Grimalis, savo ruožtu irgi įsitikinęs, kad sudarė geriausią sandėrį gyvenime, sugrįžo į „Sidabrinį bokštą", išgėrė dar du butelius vyno, paskui apie vidurdienį patraukė į „Auksinį liūtą" kitame upės krante ir ten taip be saiko nusitašė, kad kai vėlai naktį vėl norėjo nukakti į „Sidabrinį bokštą", supainiojo Žofrua l'Anjė ir Nonendjerų gatves, taigi užuot iš karto atsidūręs, kaip tikėjosi, ant Marijos tilto, nelemtai atsirėmė į Guobų krantinę, o nuo jos visu ūgiu galva žemyn šlumštelėjo į vandenį kaip į pūkų patalą. Tą pat akimirksnį ir mirė. Bet upei prireikė dar daug laiko, kol nuo seklaus kranto pro lynais sukabintas baržas išnešė jį į stipresnę srovę, į upės vidurį. Ir tik ankstyvą rytą odminys Grimalis, teisingiau, jo šlapias lavonas, jau daug greičiau ėmė plaukti žemyn, į vakarus.

Kai jis pasiekė Mainų tiltą, be garso, neužkliūdamas už tilto atramų, dvidešimt metrų virš jo Žanas Batistas Grenujis kaip tik ruošėsi lovon. Tolimiausiame Baldinio dirbtuvės kampe jam buvo pastatytas gultas, į kurį jis dabar ir taisėsi, o tuo tarpu jo buvęs duondavys plaukė ištieseęs kojas šalta Sena žemyn. Grenujis patenkintas susirietė į kamuoliuką ir susitraukė kaip ta erkė. Miegui artinantis, jis grimzdo vis gilyn ir gilyn ir triumfuodamas įžengė į savo sielos tvirtovę, kur šventė kvapų pergalės šventę, grandiozišką orgiją su smilkalų dūmais ir miros garais savo paties garbei.

17

Įsigijusi Grenujį Džiuzepės Baldinio firma suklestėjo ir įgavo pripažinimą visoje šalyje ir netgi Europoje. Varpeliai krautuvėje ant Mainų tilto netilo skambinę persišką melodiją, garniai nesiliovė laistę vandenį.

Patį pirmąjį vakarą Grenujui teko paruošti didelį balioną „Neapolio nakties". Iš jo kitą dieną buvo parduota per aštuoniasde-

šimt flakonų. Garsas apie šiuos kvepalus sklido pašėlusiu greičiu. Šenjė tiesiog pastėro akys beskaičiuojant pinigus ir paskaudo nugara žemai besilankstant – juk atvykdavo vienas už kitą garbingesni ponai ar bent jau tų vienas už kitą garbingesnių ponų tarnai. O kartą durys staiga atsilapojo su baisiu triukšmu, vidun įžengė grafo d'Aržansono liokajus ir užriko taip, kaip tik liokajai moka, kad pageidauja penkių buteliukų tų naujųjų kvepalų, o Šenjė ir po penkiolikos minučių vis dar virpėjo iš begalinės pagarbos, nes grafas d'Aržansonas buvo intendantas, Jo Didenybės karo ministras ir pats galingiausias žmogus Paryžiuje.

Taigi Šenjė parduotuvėje vienas atmušinėjo klientų antpuolius, o Baldinis su naujuoju mokiniu sėdėjo užsirakinęs dirbtuvėje. Šią aplinkybę Šenjė jis teisindamasis aiškino kažkokia fantastine teorija, kurią vadino „darbo pasidalijimu ir racionalizacija". Metų metus, pareiškė, jis kantriai stebėjęs, kaip Pelisjė ir į jį panašūs gildijos tradicijas ignoruojantys veikėjai viliojo iš jo klientūrą ir niokojo verslą. Bet dabar jo kantrybė trūkusi. Dabar jis priims iššūkį ir smogs tiems įžūliems parveniu atgal. Ir atmokės jiems tuo pačiu pinigu: kiekvieną sezoną, kiekvieną mėnesį, jei labai reikės, tai ir kiekvieną savaitę mes kozirį – naujus kvepalus, ir dar kokius kvepalus! Rieškučiomis sems savo kūrybingumą. O tam reikią, kad jis, vieno neapmokyto pagalbininko padedamas, galėtų užsiimti vien kvepalų gaminimu, o Šenjė turįs atsidėti tik jų pardavinėjimui. Šis modernus metodas pradės naują etapą parfumerijos istorijoje, nušluos konkurenciją ir padarys mus neapsakomai turtingus, – taip, jis sąmoningai ir nedviprasmiškai sakąs „mus", nes ketinąs savo ilgai ištarnavusiam pameistriui skirti tam tikrą procentą nuo tų nesuskaičiuojamų turtų.

Dar prieš keletą dienų tokias meistro šnekas Šenjė būtų palaikęs beprasidedančiu senatviniu proto suskystėjimu. „Jau pats laikas jam į Šaritė, – būtų pamanęs, – netrukus jis jau galutinai atsisveikins su parfumerio grūstuvu". Bet dabar jis nieko negalvojo. Tam visiškai neturėjo laiko, paprasčiausiai buvo per daug darbo. Darbo buvo tiek daug ir vakarais jis būdavo toks pavargęs, jog vos beįstengdavo ištuštinti kimšte prikimštą kasą ir atsiskai-

čiuoti savo dalį. Jam nė į galvą nebūtų atėję suabejoti, kad čia kažkas ne taip, – juk kone kasdien matydavo Baldinį išeinantį iš dirbtuvės su kokiais nors naujais aromatais.

Ir ne bet kokiais aromatais! Tai buvo ne tik aukščiausios, visų aukščiausios klasės kvepalai, bet ir kremai, pudros, muilai, losjonai plaukams, tualetiniai vandenys, aliejai... Viskas, kam derėjo kvepėti, dabar pakvipo naujai, kitaip ir daug puikiau, kaip dar niekad nebuvo kvepėję. Ir viską, dievaži, viską, net ir naujoviškus kvapiuosius kaspinus plaukams, kuriuos neįprastos nuotaikos pagautas vieną dieną sukūrė Baldinis, pirkėjai stvarstė kaip apkerėti, kainos nebeturėjo jokios reikšmės. Viskas, ką tik Baldinis pagamindavo, susilaukdavo pasisekimo. Ir tokio stulbinančio, kad Šenjė žiūrėjo į jį kaip į kokį gamtos reiškinį ir netyrinėjo priežasčių. Kad toks pasakiškas verslo suklestėjimas galėtų būti susijęs su naujuoju mokiniu, tuo apgailėtinu neūžauga, tuo niekingu padaru, kaip koks šuo prisiglaudusiu dirbtuvėje ir kartais, meistrui žengiant pro duris, pasirodančiu kambario gilumoje, kur valė stiklus bei šveitė grūstuves, – tuo Šenjė nebūtų patikėjęs net ir tuomet, jei kas nors jam apie tai būtų pasakęs.

Bet būtent nuo to nykštuko čia viskas ir priklausė. Ką Baldinis atnešdavo į krautuvę ir palikdavo Šenjė parduoti, būdavo tik maža dalelytė to, ką Grenujis sumaišydavo už užrakintų durų. Baldinis net nebespėdavo uostyti. Kartais jis tiesiog kamuodavosi, kai reikėdavo ką išsirinkti iš tų Grenujo sukurtų grožybių. Šis stebuklingas mokinys būtų įstengęs aprūpinti receptais visus Prancūzijos parfumerius nepasikartodamas ir nė sykio nesukurdamas ko nors nevertingo ar kad ir vidutiniško. Tai yra receptais, taigi formulėmis, jis jų *nebūtų* galėjęs aprūpinti, nes savo kvapus vis dar komponavo ta chaotiška ir visiškai neprofesionalia, bet Baldiniui jau pažįstama maniera: iš akies ir, regis, kaip pakliuvo maišydamas ingredientus. Norėdamas tą pamišėlišką darbą jei ne kontroliuoti, tai bent jau mažumą suprasti, Baldinis vieną dieną pareikalavo, kad ruošdamas mišinius Grenujis teiktųsi naudotis svarstyklėmis, menzūrėle ir pipete, nors jam ir atrodė, kad tai visai nereikalinga; be to, jis turįs įsisąmoninti, kad etilo alkoholis nėra

kvapi medžiaga, o tik tirpiklis, kurio įpilama paskiausiai; ir galų gale, jis turįs darbuotis, dėl Dievo meilės, neskubėdamas, iš lėto ir ramiai, kaip dera amatininkui.

Grenujis pakluso. Ir štai pirmąsyk Baldinis galėjo sužiūrėti kiekvieną to raganiaus veiksmą ir viską užsirašyti. Su plunksna ir popieriaus lapu įsitaisęs šalia Grenujo, vis primindamas, kad neskubėtų, jis užsirašinėjo, kiek gramų šio, kiek padalų ano, kiek lašų trečio ingrediento patenka į maišomąjį butelį. Tokiu keistu būdu – iš paskos analizuodamas procesą ir naudodamas tam priemones, be kurių jis, tiesą sakant, iš pat pradžių visai negalėjo vykti, – Baldinis galų gale visgi įsigijo tą sintetinimo instrukciją. *Kaip* Grenujis be jos įstengė maišyti kvepalus, jam taip ir liko mįslė, netgi stebuklas, tačiau dabar Baldinis tą stebuklą bent jau suvedė į formulę ir nors iš dalies patenkino savo taisyklių ištroškusią sielą, o parfumerio pasaulėvaizdį apsaugojo nuo visiško kracho.

Taip po truputį jis išviliojo iš Grenujo visų iki šiol jo išrastų kvepalų receptūras, o paskui net uždraudė imtis maišyti naujus kvapus, kol jis, Baldinis, nepasirodys su plunksna ir popieriaus lapu, kad stebėdamas procesą Argo akimis viską iš eilės užsirašytų. Paskui savo užrašus – netrukus tai buvo jau dešimtys formulių – kaligrafiška rašysena pedantiškai perkeldavo į dvi skirtingas knygeles, kurių vieną laikydavo užrakinęs nedegamoje spintoje, o kitą nuolat nešiodavosi su savimi, net ir naktį miegodavo su ja. Taip buvo saugiau. Juk dabar, jei tik panorės, galės pats atkartoti Grenujo stebuklus, taip giliai jį sukrėtusius, kai pirmąkart patyrė. Rinkdamas formulių kolekciją jis tikėjosi sutramdysiąs pasibaisėtiną kūrybinį chaosą, veržte besiveržiantį iš jo mokinio vidaus. Be to, ta aplinkybė, kad kūrybos aktuose jis dalyvauja ne vien tik kvailai stebėdamas, bet ir viską sekdamas bei registruodamas, veikė Baldinį raminamai ir stiprino pasitikėjimą savimi. Po kiek laiko jis net ėmė manyti, kad jo indėlis kuriant tauriuosius aromatus nėra toks neesminis. O jau įrašęs juos į savo knygeles ir paslėpęs nedegamoje spintoje bei prispaudęs prie krūtinės, jis nė kiek neabejojo, kad tai jo ir tik jo nuosavybė.

Tačiau ir Grenujis gavo naudos iš to drausminančio metodo, kurį jam primetė Baldinis. Tiesa, jis galėjo išsiversti ir be jo. Jam nereikėjo ieškotis senos formulės, kad po kelių savaičių ar mėnesių galėtų atkurti kvepalus, nes kvapų jis nepamiršdavo. Bet privalėdamas dirbti su menzūrėle ir svarstyklėmis, pramoko parfumerijos kalbos ir instinktyviai jautė, kad šios kalbos mokėjimas jam gali praversti. Po kelių savaičių Grenujis ne tik įsiminė visų Baldinio kvapiųjų medžiagų pavadinimus, bet jau ir pats mokėjo užrašyti savo kvepalų formules ir atvirkščiai – svetimas formules ir instrukcijas paversti kvepalais ar kitokiais kvapiais gaminiais. Maža to! Kartą išmokęs savo parfumeriškas idėjas išreikšti gramais ir lašais, jis apsieidavo net ir be tarpinės eksperimentų pakopos. Kai Baldinis duodavo užduotį sukurti naują aromatą, nesvarbu kam – nosinaitėms kvėpinti, sausiems kvepalams ar veido skaistalams, Grenujis nebesigriebdavo flakonų ir miltelių, o paprasčiausiai sėsdavo prie stalo ir tiesiog surašydavo formulę. Jis išmoko prailginti kelią nuo kvapo savo vaizduotėje iki gatavų kvepalų: galėdavo sudaryti dar ir formulę. Jo supratimu tai buvo aplinkinis kelias. Tačiau pasaulio, tai yra Baldinio, akimis tai buvo pažanga. Grenujo stebuklai ir liko stebuklais. Bet receptūra, kurią prie jų pridėdavo, pašalindavo jų keliamą baimę, o tai buvo didelis privalumas. Kuo geriau Grenujis įvaldė amatininkiškus būdus ir metodus, kuo normaliau gebėjo išsisakyti įprasta parfumerijos kalba, tuo mažiau meistras jo bijojo ir jį įtarinėjo. Baldinis nors ir laikė jį neįtikėtinai gabiu kvapams žmogumi, bet netrukus nebežiūrėjo į jį kaip į antrąjį Frandžipanį arba siaubingą raganių, o Grenujui tai buvo labai paranku. Amato taisyklės ir įpročiai jį tinkamai maskavo. Jis tiesiog užliūliavo Baldinį pavyzdingai svarstydamas priedus, skalanduodamas maišomąjį butelį, kvepalais šlakstydamas baltą mėginių nosinaitę. Jau mokėjo ją beveik taip pat grakščiai kaip meistras krestelėti, taip pat elegantiškai plastelėti po nosimi. O kartais, gerai apskaičiavęs laiko tarpus, tyčia darydavo klaidų, tokių, kokias Baldinis būtinai turėdavo pastebėti: pamiršdavo ką nors išfiltruoti, neteisingai sureguliuodavo svarstykles, į formulę įrašydavo absurdiškai didelę ambros tinktūros

dalį – ir leisdavosi peikiamas už klaidą, kad paskui kuo rūpestingiausiai galėtų ją ištaisyti. Jam pavyko užčiučiuoti Baldinį ir galų gale išsklaidyti įtarimus, kad čia kažkas ne taip. Juk jis nenorėjo senio įbauginti. Jis tikrai norėjo iš jo mokytis. Ne kvepalus maišyti, ne teisingai juos komponuoti, žinoma, ne! Šioje srityje nebuvo nė vieno žmogaus pasaulyje, kuris būtų galėjęs jį ko nors išmokyti, ir visų ingredientų Baldinio krautuvėje toli gražu nebūtų užtekę, norint sukurti jo įsivaizduojamus tikrai didžius kvepalus. Kvapai, kuriuos galėjo komponuoti pas Baldinį, buvo tik vaikų žaidimai lyginant su tais, kuriuos nešiojosi savyje ir ketino vieną gražią dieną realizuoti. Bet tam, jis gerai žinojo, buvo būtinos dvi sąlygos. Viena – miestelėno egzistencijos skraistė, bent jau pameistrystė, kuria prisidengęs galėtų atsiduoti savo tikrosioms aistroms ir niekieno netrukdomas siekti tikrųjų tikslų. Kita – amato išmanymas: kaip gaminti, išskirti, koncentruoti, konservuoti kvapiąsias medžiagas, taigi kaip paruošti jas tolimesniam naudojimui. Mat nors Grenujis iš tiesų turėjo geriausią nosį pasaulyje, mokančią ir skaidyti, ir vaizduotis, bet dar nesugebėjo valdyti kvapų fiziškai.

18

Taigi Grenujis noriai leidosi mokomas, kaip iš kiaulių taukų virti muilą, kaip iš zomšos siūti pirštines, iš kvietinių miltų, migdolų sėlenų ir į miltelius sutrintų našlaičių šaknų maišyti pudrą. Iš medžio anglių, salietros ir sandalmedžio drožlių ritino kvapiąsias žvakeles. Presavo rytietiškas pastiles iš miros, benzojinės dervos ir gintaro miltelių. Minkė smilkalus, šelaką, vetiveriją ir cinamoną ir riteno iš jų smilkomuosius rutuliukus. Sijojo ir mentele trynė maltus rožių žiedlapius, levandų žiedus ir kaskariljos žievę imperatoriškajai pudrai. Virė grimą, baltą ir mėlyną kaip kraujagyslės, lipdė riebius karmazininius lūpų dažus. Vandeniu skiedė smulkiausius miltelius nagams ir mėtinę kreidą dantims. Plakė skystį perukų plaukams garbiniuoti ir lašus karpoms ir nuospaudoms

naikinti, baltiklį strazdanoms ant odos blyškinti ir beladonos ištrauką akims gydyti, tepalą ispaniškosioms muselėms priklijuoti ponams ir higieninį actą ponioms... Kaip gaminti visus tuos vandenėlius ir miltelius, tualetinius ir kosmetinius reikmenis, taip pat arbatų ir šaknelių mišinius, likerius, marinatus ir panašius dalykus, trumpai tariant, visko, ką Baldinis rodė perteikdamas savo paveldėtą išmintį, Grenujis mokėsi tegu ir be ypatingo susidomėjimo, bet nesiskųsdamas ir sėkmingai.

Užtat itin uoliai įnikdavo į darbą, kai Baldinis aiškindavo, kaip ruošti tinktūras, ištraukas ir esencijas. Nepailsdamas galėdavo spausti sraigtiniu presu karčiųjų migdolų branduolius arba grūsti muskuso grūdelius, kapoti kapokle riebius pilkus ambros gumbelius arba tarkuoti našlaičių šaknis, o paskui tas drožles užpildavo spiritu ir padarydavo antpilą. Jis įgudo naudotis skiriamuoju piltuvėliu, kuriuo atskiriamas grynas išspaustų citrinų žievių aliejus nuo drumstų nuosėdų. Išmoko džiovinti žoleles ir žiedus ant ardelių šiltame pavėsyje ir konservuoti šnarančius lapus vašku aplietuose puoduose ir skrynutėse. Perprato meną plauti pomadas, daryti ištraukas, jas filtruoti, koncentruoti, skaidrinti ir rektifikuoti.

Tiesą sakant, Baldinio dirbtuvė nebuvo pritaikyta dideliems kiekiams žiedų ar žolelių aliejų gaminti. Ir vargu ar Paryžiuje būtų atsiradę pakankamai tam reikalingų šviežiai skintų augalų. Vis dėlto kai kada, kai turguje būdavo galima pigiai nusipirkti šviežių rozmarinų, šalavijų, mėtų ar anyžiaus sėklų, kai pasitaikydavo gauti didesnę siuntą vilkdalgių gumbų, valerijono šaknų, kmynų, muskato riešutų ar džiovintų gvazdikų žiedų, tuomet Baldiniui suvirpėdavo alchemiko gyslelė ir jis išsitraukdavo didįjį distiliavimo aparatą, varinį distiliavimo kubilą su kondensavimo indu viršuje, – vadinamąjį distiliatorių su „mauro galva“, kaip išdidžiai pranešė Baldinis, – su kuriuo jis jau prieš keturiasdešimt metų pietiniuose Ligurijos šlaituose ir Liuberono kalvose po atviru dangumi distiliavo levandas. Ir kol Grenujis smulkindavo žaliavą, Baldinis karštligiškai skubėdamas – mat greitas perdirbimas buvo šio darbo alfa ir omega – kurdavo mūrinį ugniakurą ir statydavo ant jo

varinį katilą, pripiltą vandens. Į jį sumesdavo susmulkintus augalus, užkimšdavo viršugalį „mauro galva“ su dvigubom sienelėm ir prijungdavo prie jos dvi žarneles vandeniui įbėgti ir išbėgti. Šitą rafinuotą vandens aušinimo sistemą, aiškino jis, pritaisęs tik vėliau, neš anuomet dirbant laukuose, savaime suprantama, aušindavęs paprasčiausias vėjas. Tada įpūsdavo ugnį.

Netrukus masė katile imdavo pamažu kunkuliuoti. O po kurio laiko, iš pradžių nedrąsiai, lašelis po lašelio, paskui siūlo plonumo srovele, distiliatas pradėdavo tekėti iš trečio „mauro galvos“ vamzdelio į florentietišką butelį, kurį Baldinis būdavo pastatęs apačioje. Iš pradžių jis atrodydavo gana nekaip, kaip skysta neskaidri sriuba. Bet paskui po truputį, ypač kai pilną butelį pakeitę kitu pirmąjį pastatydavo atokiau, ta tirštynė išsiskirdavo į du skirtingus skysčius: apačioje nusistodavo žiedlapių arba žolelių vanduo, o paviršiuje plūduriuodavo storas aliejaus sluoksnis. Per apatinį florentietiško butelio kaklelį atsargiai nupylus švelniai kvepiantį žiedlapių vandenį, likdavo grynas aliejus, esencija, kvapioji augalo esmė.

Grenujį šis procesas pakerėjo. Jei kas nors gyvenime kėlė jam susižavėjimą – aišku, išoriškai nematomą, užslėptą, lyg šalta liepsna deginantį, – tai tik šis metodas ugnimi, vandeniu, garais ir gudriai sumanyta aparatūra išplėšti iš daiktų jų kvepiančią dvasią. Juk ši kvepianti dvasia, eterinis aliejus ir buvo juose geriausia, tik dėl jo Grenujis tais daiktais domėjosi. Niekam tikusios atliekos – žiedai, lapai, lukštai, vaisiai, spalvos, grožis, gyvumas ir dar balažin koks nereikalingas šlamštas – jam nerūpėjo. Tai buvo vien tik apvalkalas, balastas. Jo reikėjo atsikratyti.

Kartkartėm, kai distiliatas pasidarydavo skaidrus kaip vanduo, jie nuimdavo distiliavimo aparatą nuo ugnies, atidengdavo ir iškrėsdavo suvirusius tirščius. Jie būdavo suglebę, blankūs lyg išmirkę šiaudai, blyškūs lyg mažų paukštelių kaulai, lyg per daug ilgai virusios daržovės, beskonės, skaidulingos, ištižusios, vos beatpažįstamos, šlykščiai primenančios lavonus ir beveik visiškai nebeturinčios kvapo. Jie išmesdavo tirščius pro langą į upę. Tada vėl prikraudavo distiliavimo aparatą šviežių augalų, įpildavo vandens

ir vėl pastatydavo ant ugniakuro. Ir vėl katilas imdavo kunkuliuoti, vėl augalų gyvybės syvai tekėdavo į florentietiškus butelius. Kartais tai trukdavo ištisą naktį. Baldinis prižiūrėdavo krosnį, Grenujis nenuleisdavo akių nuo srovelės, daugiau nebūdavo kuo užsiimti iki pakeičiant vieną butelį kitu.

Jiedu sėdėdavo ant suolelių palei ugnį, nesitraukdami nuo gremėzdiško kubilo, abu pakerėti, nors ir dėl labai skirtingų priežasčių. Baldinis mėgaudavosi ugnies kaitra, besiplaikstančių liepsnų ir vario raudoniu, jam patikdavo klausytis, kaip spragsi degančios pliauskos, kaip gurguliuoja distiliavimo aparatas, nes taip būdavo ir anksčiau. Ir kaipgi nenuklysi į svajas! Iš krautuvės jis atsinešdavo butelį vyno, mat nuo karščio jį imdavo troškinti, o vynas irgi primindavo praeitį. Tuomet jis leisdavosi pasakoti begalines istorijas apie anuos laikus. Apie Ispanijos įpėdinystės karą, prie kurio jis, kovodamas su austrais, nemažai prisidėjęs, apie partizanus, su kuriais sukėlęs sumaištį Sevenuose, apie vieno hugenoto dukterį Estrelio kalnuose, kuri, apkvaitusi nuo levandų kvapo, atsidavė jo valiai, apie miško gaisrą, kurio tada tik per plauką nesukėlęs ir kuris tikrai būtų nusiaubęs visą Provansą, kaip mane gyvą matai, būtų nusiaubęs, nes tąsyk pūtęs labai stiprus mistralis. Pasakodavo ir apie distiliavimą, vis apie aną, plynam lauke, naktį, mėnesienoje, gurkšnojant vyną ir klausantis, kaip čirpia cikados; ir apie levandų aliejų, kurį tada išgaudavęs tokį puikų ir stiprų, kad jam už jį sidabru mokėdavę; apie mokymąsi Genujoje ir apie keliones, ir apie Graso miestą, kuriame tiek daug parfumerių kaip kur nors kitur batsiuvių, ir tokių turtingų buvę tarp jų, kad gyvenę jie kaip kunigaikščiai, puikiuose namuose su ūksmingais sodais, terasomis ir lentutėmis iškaltais valgomaisiais, kuriuose valgydavę iš porceliano lėkščių su auksiniais peiliais ir šakutėmis, ir taip toliau...

Štai tokias istorijas porindavo senasis Baldinis gurkšnodamas vyną, ir nuo vyno, nuo ugnies kaitros ir susižavėjimo savo paties istorijomis jam raudoniu užkaisdavo skruostai. Bet Grenujis, sėdėdavęs atokiau šešėlyje, visiškai nesiklausydavo. Jo nedomino senos istorijos, jį domino vien tik naujasis procesas. Nenuleisdamas akių jis spoksodavo į vamzdelį prie distiliatoriaus galvutės, iš kurio plona srovele tekėjo distiliatas. Taip įsistebeilijęs imdavo

vaizduotis pats esąs toks distiliatorius, kuriame taip pat kaip šiame kunkuliuoja ir iš kurio taip kaip iš šio, tik dar geriau, naujau, neįprasčiau sruvena distiliatas nuostabių augalų, išaugusių jame pačiame, jame pražydusių, niekieno be jo paties neuostytų, savo neprilygstamais aromatais galinčių paversti pasaulį kvepiančiu Edeno sodu, kuriame ir jam, jo uoslei būtų bent jau pakenčiama gyventi. Būti didžiuliu distiliatoriumi, užtvindančiu savaisiais distiliatais visą pasaulį, – toks buvo jo troškimas, į tokias svajones pasinėrė Grenujis.

Užkaitęs nuo vyno Baldinis rentė vis neįtikimesnes istorijas apie tai, kas buvo seniau, ir vis beviltiškiau painiojosi savo paties svajonėse, o Grenujis greitai liovėsi keistai fantazavęs. Pirmiausia jis išgujo iš galvos didžiulio distiliatoriaus vaizdą ir ėmė svarstyti, kaip panaudoti ką tik įgytas žinias artimiausiems tikslams pasiekti.

19

Netrukus jis tapo distiliavimo specialistu. Jis nustatė, – o jo nosis čia pagelbėjo labiau negu visos Baldinio taisyklės, – kad distiliato kokybė labiausiai priklauso nuo ugnies karščio. Kiekvienam augalui, kiekvienam žiedui, kiekvienai medienos rūšiai ir aliejingam vaisiui reikėjo vis kitokios procedūros. Vieniems tekdavo sukaupti tirščiausius garus, kitus virti tik ant vidutinio stiprumo ugnies, o kai kurie žiedai atiduodavo ką turi geriausio tik palikti prakaituoti ant visai silpnutės ugnies.

Ne mažiau svarbus buvo ir paruošimas. Mėtas ir levandas būdavo galima distiliuoti ištisais krūmeliais. Kitką prieš dedant į varinį katilą reikėdavo kruopščiai perrinkti, nuskainioti, supjaustyti, sukapoti, sutarkuoti, sugrūsti arba net paruošti kaip salyklą. O kai ko visai nepavykdavo išdistiliuoti, ir tai kėlė Grenujui begalinį apmaudą.

Matydamas, kaip užtikrintai Grenujis įvaldęs aparatūrą, Baldinis davė jam visišką valią dirbti su distiliatoriumi, ir šia laisve Grenujis netruko pasinaudoti nė kiek nesivaržydamas. Dienomis jis maišydavo kvepalus ir kitokius kvapiuosius bei prieskoninius

produktus, o naktimis užsiimdavo vien tik slėpininguoju distiliavimo menu. Jis sumanė išgauti absoliučiai naujų kvapiųjų medžiagų, kad galėtų sukurti bent keletą kvapų, kuriuos nešiojosi savyje. Pradžioje jis pasiekė šiokių tokių laimėjimų. Jam pavyko pagaminti aliejų iš dilgėlių žiedų ir pipirnės sėklų ir tualetinį vandenį iš šviežiai nuluptos šeivamedžio žievės ir kukmedžio šakų. Nors distiliatai kvepėjo visiškai kitaip negu pradinės medžiagos, bet vis dėlto buvo gana įdomūs ir tinkami perdirbti toliau. Žinoma, buvo medžiagų, kurioms šis metodas visiškai netiko. Pavyzdžiui, Grenujis mėgino išdistiliuoti stiklo kvapą, molingą ir vėsų lygaus stiklo kvapą, kurio paprasti žmonės net neužuodžia. Jis pasirūpino langų ir butelių stiklo, sudaužė į gabalus, į šukes, į krislelius, sutrynė iki dulkelių – nieko neišėjo. Bandė distiliuoti žalvarį, porcelianą ir odą, grūdus ir žvirgždą. Gryną žemę. Kraują ir medieną bei šviežias žuvis. Savo paties plaukus. Galiausiai net vandenį, Senos vandenį, kurio savitas kvapas jam atrodė vertas išsaugoti. Jis tikėjosi, kad su distiliatoriumi galės iš šių medžiagų išplėšti jų ypatingą kvapą, kaip buvo padaręs su čiobreliais, levandomis ir kmynų sėklomis. Juk jis nežinojo, kad distiliavimas – tai ne kas kita, kaip būdas skaidyti mišrias substancijas į lakesnes ir ne tokias lakias dalis, kad parfumerijoje jis tik padeda atskirti tam tikrų augalų lakius eterinius aliejus nuo jų bekvapių ar beveik bekvapių likučių. Aišku, kad medžiagoms, kurios neturi eterinio aliejaus, šis metodas absoliučiai netinka. Mums, šiuolaikiniams žmonėms, susipažinusiems su fizika, tai iškart aišku. O Grenujis tik vargais negalais suvokė tai po aibės nepavykusių bandymų. Ilgus mėnesius jis kasnakt tūnojo prie distiliatoriaus ir visais įmanomais būdais mėgino gauti radikaliai naujų kvapų, tokių kvapų, kurių koncentruotų šioje žemėje dar nė būti nėra buvę. Ir, be keleto apgailėtinų augalinių aliejų, nieko iš to neišėjo. Iš gilaus, neišmatuojamai turtingo savo vaizduotės šulinio jis nepasėmė nė vieno konkrečios kvapo esencijos lašelyčio, iš visų kvapų, šmėklojusių jo vaizduotėje, negalėjo realizuoti nė vieno atomo.

Suvokęs nesėkmę, nutraukė bandymus ir susirgo taip sunkiai, kad net jo gyvybei kilo pavojus.

20

Jam pašoko karštis, pirmomis dienomis lydimas stipraus prakaitavimo, o vėliau, kai nebeatlaikė odos poros, visas kūnas apėjo begale pūlinukų. Grenujis nuo galvos iki kojų buvo sėte nusėtas raudonomis pūslelėmis. Daugelis jų sprogdavo ir išliedavo savo vandeningą turinį, kad ir vėl iš naujo prisipildytų. Kitos išaugdavo į tikrus furunkulus, išpursdavo iki raudonumo, tada prasiverždavo kaip krateriai išspjaudami gliaumius pūlius ir su gelsvomis gleivėmis susimaišiusį kraują. Netrukus Grenujis atrodė kaip kankinys, iš vidaus daužomas akmenimis ir pūliuojantis iš šimto žaizdų.

Baldinis, aišku, labai nerimastavo. Jam būtų buvę be galo negerai prarasti savo vertingą mokinį būtent dabar, kai jau ketino išplėsti prekybą už sostinės, net už visos šalies sienų. Nes iš tiesų vis dažniau nutikdavo taip, kad užsakymų tiems naujoviškiems kvepalams, dėl kurių Paryžius kraustėsi iš proto, atplaukdavo ne tik iš provincijos, bet ir iš užsienio, iš karališkųjų rūmų; ir Baldinis brandino mintį patenkinti šią paklausą įkūrus Sent Antuano priemiestyje filialą, kuo tikriausią nedidelę manufaktūrą, kurioje mėgstamiausi kvepalai būtų *en gros** maišomi ir *en gros* pilstomi į mielus flakonėlius ir, mielų mergyčių supakuoti, išsiuntinėjami į Olandiją, Angliją ir Vokietijos imperiją. Paryžiuje įsikūrusiam meistrui toks žygis nebūtų buvęs labai jau teisėtas, bet pastaruoju metu Baldinis juk turėjo viršūnėse pažinčių, kurių atsirado jo rafinuotų kvapų dėka; jį globojo ne tik intendantas, bet ir tokios svarbios asmenybės kaip ponas Paryžiaus muitinės viršininkas bei karališkojo finansų kabineto narys ir ekonomiškai klestinčių firmų rėmėjas ponas Fedo de Bru. Pastarasis net prasitarė galįs parūpinti karališkąją privilegiją – geriausia, apie ką išvis gali svajoti, juk tai būtų tarsi visraktis, leidžiantis apeiti visas valstybines ir luomines užkardas, tai reikštų visų verslo rūpesčių pabaigą ir amžiną užtikrinto ir netrikdomo gyvenimo garantiją.

*Urmu *(pranc.)*.

Be to, Baldinis brandino dar ir kitą, savo mėgstamiausią planą, lyg ir antipodą Sent Antuano priemiesčio manufaktūrai, kurioje būtų gaminama jei ir ne masinė, tai bent jau kiekvienam įperkama produkcija. Jis norėjo kurti asmeniškus kvepalus rinktiniams aukštiems ir aukščiausiems klientams, tiksliau, vadovauti kuriant kvepalus, kurie kaip kad pagal matus sukirpti drabužiai tinka tik vienam asmeniui, tik jo gali būti ir tik jo garbingu vardu gali vadintis. Jis įsivaizdavo kvepalus „Markizė de Sernė", „Maršalas de Vijaras", „Hercogas d'Egijonas" ir taip toliau. Svajojo apie kvepalus „Markizė de Pompadur", net apie „Jo Didenybės Karaliaus" kvepalus dailiai nušlifuotame agato flakonėlyje su išgraviruotu auksiniu aptaisu, o vidinėje kojelės pusėje vos pastebimai išraižytu kukliu užrašu „Džiuzepė Baldinis, parfumeris". Karaliaus ir jo paties vardas ant vieno ir to paties daikto. Baldinis įsidrąsino vaizduotis net ir tokius puikius dalykus! Bet štai Grenujis ėmė ir susirgo. O juk Grimalis, tebūnie jam Dangaus karalystė, dievagojosi, kad šiam niekada nieko neskauda, šis viską ištvers, net juodasis maras jo neims. Ir va, nei iš šio, nei iš to susirgo mirtinai. O jei numirs? Siaubas! Tada kartu su juo pražus ir visos svajonės apie manufaktūrą, apie mielas mergytes, apie privilegiją ir kvepalus karaliui.

Todėl Baldinis nusprendė išbandyti viską, kad išgelbėtų brangią savo mokinio gyvybę. Jis liepė perkelti jį nuo gulto dirbtuvėje į švarią lovą viršutiniame namo aukšte. Lovą liepė apkloti damastu. Pats savo rankomis padėjo užnešti ligonį ankštais laiptais, nors ir kaip neapsakomai bjaurėjosi votimis ir pūliuojančiais furunkulais. Žmonai liepė išvirti vištienos sultinio su vynu. Pasiuntė parvesti žymiausią kvartalo gydytoją, tokį Prokopą, kuriam reikėjo iš anksto mokėti – dvidešimt frankų! – vien už tai, kad teiktųsi atvykti.

Daktaras atėjo, pirštų galiukais kilstelėjo paklodę, metė vieną vienintelį žvilgsnį į Grenujo kūną, tarsi išvarpytą šimto kulkų, ir išėjo iš kambario nė neatidaręs portfelio, kurį jam iš paskos nešiojo asistentas. Reikalas visiškai aiškus, pradėjo dėstyti Baldiniui. Tai sifilinė juodųjų raupų atmaina, sumišusi su pūliuojančiais ty-

mais *in stadio ultimo**. Gydyti esą beprasmiška jau vien todėl, kad yrančio kūno, panašesnio į lavoną negu į gyvą organizmą, nėra net kaip perrėžti raižikliu kraujui nuleisti. Ir nors šiai ligai progresuojant atsirandančios maro smarvės dar nesijaučia, – o tai, tiesą sakant, keista ir grynai moksliniu požiūriu šiek tiek kurioziška, – nereikia abejoti, kad per keturiasdešimt aštuonias valandas pacientas nukeliaus į amžinybę, tai taip tikra, kaip kad jis vadinasi daktaru Prokopu. Baigęs pareikalavo dar dvidešimties frankų už atliktą vizitą ir nusakytą prognozę – penkis frankus iš jų galima būsią susigrąžinti tuo atveju, jei numirėlis, turintis klasikinę simptomatiką, būsiąs atiduotas viešai demonstruoti – ir atsisveikino.

Baldinis nebeteko savitvardos. Iš nevilties rypavo ir vaitojo. Įtūžęs ant likimo kandžiojo pirštus. Štai ir vėl jo planai apie labai labai didelį pasisekimą eina niekais, nors tikslas buvo taip arti. Kadaise jam sutrukdė Pelisjė ir jo bendrai su savo nesuskaičiuojamais išradimais. Dabar štai šis vaikinas su neišsemiamomis naujų kvapų atsargomis, šis už auksą vertesnis mažas suskretėlis, kuriam būtent dabar, taip sėkmingai plečiantis prekybai, reikėjo susigriebti tuos sifilinius raupus ir pūlingus tymus *in stadio ultimo!* Būtent dabar! Kodėl ne po dvejų metų? Kodėl ne po metų? Iki to laiko būtų buvę galima išsemti jį iki dugno kaip sidabro gyslą, apiplėšti kaip aukso asilą. Po metų galėtų sau ramiai mirti. Tai ne! Jis mirs dabar, kad jį devynios, per keturiasdešimt aštuonias valandas!

Trumpą akimirką Baldinis svarstė, ar nenukeliavus į Dievo Motinos katedrą, neuždegus žvakės ir nepasimeldus prie Šventosios Dievo Motinos paveikslo už Grenujo pasveikimą. Bet tos minties tuoj atsisakė, nes laiko turėjo nedaug. Nubėgo atsinešti rašalo ir popieriaus ir išvijo žmoną iš ligonio kambario. Norįs budėti pats. Tada atsidėdo ant kėdės prie lovos, lapus užrašams pasidėjo ant kelių ir laikydamas rankoje rašale pamirkytą plunksną mėgino pastūmėti Grenujį parfumeriškai išpažinčiai. Tenenusineša, dėl Dievo meilės, tyliai į aną pasaulį savyje slypinčių lobių! Tepalieka dabar, savo paskutiniosiomis valandomis, te-

*Paskutinėje stadijoje *(lot.)*.

stamentą, teatiduoda jį į ištikimas rankas, kad nuo būsimųjų kartų neliktų nuslėpti geriausieji visų laikų kvapai! Jis, Baldinis, ištikimai tvarkys šį testamentą, šį pačių tauriausių kada nors uostytų kvapų formulių kanoną, ir neleis jam pražūti. Nemirtinga šlove jis papuoš Grenujo vardą, ir net – prisiekia visais šventaisiais – geriausiąjį iš tų kvapų padės pačiam karaliui prie kojų auksu padabintame agato flakonėlyje su išgraviruota dedikacija „Nuo Žano Batisto Grenujo, Paryžiaus parfumerio". – Taip kalbėjo, tiksliau, šnabždėjo Baldinis Grenujui į ausį, nenuilstamai prisiekinėdamas, maldaudamas ir meilikaudamas.

Bet viskas buvo veltui. Be vandeningo sekreto ir kraujingų pūlių Grenujis daugiau nieko neišdavė. Gulėjo nebylus damaste ir leido tik tuos šlykščius syvus, bet savo turtų, savo žinių neatsižadėjo, nepasakė nė menkiausios kokio aromato formulės. Baldinis įmanydamas būtų jį pasmaugęs, užmušęs, o geriausia – iš merdinčio kūno daužyte išdaužęs brangiąsias paslaptis, jei tik būtų turėjęs bent kokios vilties, kad pasiseks... ir jei tai nebūtų akivaizdžiai prieštaravę jo krikščioniškam supratimui apie artimo meilę.

Taigi jis ir toliau kuždėjo ir suokė saldžiausiomis gaidomis. Tupinėjo apie ligonį, atsargiai drėgnais rankšluosčiais šluostė – nors ir kaip baisiai turėjo save pergalėti – šlapią nuo prakaito kaktą ir liepsnojančius žaizdų ugnikalnius, šaukštu pylė į burną vyno, kad tik prakalbintų, ištisą naktį – viskas veltui. Rytui brėkštant nuleido rankas. Išsekęs krito į fotelį kitame kambario gale ir jau net nebetūždamas, tik atsidavęs tyliai rezignacijai žiūrėjo į mažą lovoje mirštantį Grenujo kūną, kurio neįstengė nei išgelbėti, nei apiplėšti. Jau nieko nebegalėjo iš jo pasiimti, galėjo tik bejėgiškai stebėti jo žūtį, kaip kapitonas, kurio akyse skęsta laivas, į gelmes nusinešdamas visus jo turtus.

Bet staiga mirtino ligonio lūpos prasivėrė, ir jis prašneko tokiu aiškiu ir tvirtu balsu, kad vargiai būtum galėjęs numanyti greitą galą:

– Sakykite, metre, ar yra dar kitų būdų, be presavimo ir distiliavimo, kvapui iš kūno išgauti?

Baldinis, pamanęs, kad balsas jam pasivaideno arba pasigirdo iš anapus, mechaniškai atsakė:

– Taip, yra ir kitų.

– Kokių? – atsklido klausimas iš lovos, ir Baldinis praplėšė pavargusias akis. Grenujis nejudėdamas gulėjo pagalvėse. Ar tas lavonas čia kalba?

– Kokių? – vėl pasigirdo klausimas, ir šįkart Baldinis įžiūrėjo krutant Grenujo lūpas.

„Dabar tai jau baigta, – pamanė, – jis jau atsisveikina su šiuo pasauliu, tai kliedesiai arba mirties agonija".

Ir jis atsistojo, priėjo prie lovos ir pasilenkė ties ligoniu. Šis gulėjo atmerktomis akimis ir žvelgė į Baldinį tuo pačiu keistai pasalūnišku žvilgsniu, kurį meistras buvo pastebėjęs dar per pirmą jų susitikimą.

– Kokių? – paklausė Grenujis.

Baldinis atsipeikėjo, susitvardė – nenorėjo nepatenkinti paskutinio mirštančiojo noro – ir atsakė:

– Yra trys būdai, mano sūnau: *enfleurage à chaud, enfleurage à froid ir enfleurage à l'huile**. Jie daug kuo pralenkia distiliavimą, šie būdai naudojami išgaunant subtiliausius aromatus – iš jazminų, rožių ir apelsinų žiedų.

– Kur? – paklausė Grenujis.

– Pietuose, – atsakė Baldinis. – Daugiausia Graso mieste.

– Gerai, – tarė Grenujis.

Tuomet užsimerkė. Baldinis palengva išsitiesė. Jis jautėsi labai prislėgtas. Susirankiojo savo popieriaus lapus, ant kurių nebuvo užrašęs nė vienos eilutės, ir užpūtė žvakę. Lauke jau dienojo. Jis buvo šuniškai išvargęs. Reikėtų pakviesti kunigą, pagalvojo. Dešine skubotai sumetė kryžiaus ženklą ir išėjo iš kambario.

Tačiau Grenujis toli gražu nebuvo miręs. Jis tik labai kietai miegojo nugrimzdęs į gilų sapną ir traukė syvus atgal į save. Pūslelės

*Kvapo išgavimas karščiu, kvapo išgavimas šalčiu ir kvapo išgavimas aliejumi *(pranc.)*.

ant odos pradėjo džiūti, piktvočių krateriai ako, žaizdos ėmė trauktis. Po savaitės jis visai pasveiko.

21

Labiau už viską jam norėjosi tuoj pat keliauti į pietus, ten, kur galima išmokti naujų technikų, apie kurias pasakojo senis. Bet apie tai, žinoma, nebuvo ko nė svajoti. Jis juk buvo tik mokinys, vadinasi, niekas. Tiesą sakant, kaip paaiškino Baldinis, – vos tik įveikęs jį ištikusį džiaugsmo priepuolį dėl Grenujo prisikėlimo, – tiesą sakant, jis esąs dar mažiau negu niekas, nes tikram mokiniui dera būti nepriekaištingos, tai yra santuokinės, kilmės, jis turi turėti atitinkamo luomo giminaičius ir mokymo sutartį, o Grenujis nieko to neturįs. Tad jei visgi jis, Baldinis, vieną dieną ir padės jam įsigyti pameistrio raštą, tai tik atsižvelgdamas į neeilinius Grenujo gabumus, pavyzdingą elgesį ateityje ir dar dėl savo, Baldinio, begalinio geraširdiškumo, nuo kurio jis niekuomet negalįs susiturėti, nors ir ne kartą per tai yra nukentėjęs.

Suprantama, kol buvo ištesėtas pažadas parodyti geraširdiškumą, praėjo nemažai laiko – beveik treji metai. Per tuos metus Baldinis su Grenujo pagalba įgyvendino savo garbėtroškiškas svajones. Įkūrė manufaktūrą Sent Antuano priemiestyje, su savo rinktiniais kvepalais prasimušė į rūmus, įsigijo karališkąją privilegiją. Jo puikūs kvapieji gaminiai buvo parduodami net į Peterburgą, į Palermą, į Kopenhagą. Vienų ypatingų muskusu apsunkusių kvepalų geidė net Konstantinopolis, o juk ten dievai žino kiek savų aromatų. Solidžiose kontorose Londono centre Baldinio kvepalai laikėsi taip pat patvariai kaip ir Parmos rūmuose, Varšuvos pilyje ne kitaip kaip Lipės ir Detmoldo grafo pilaitėje. Jau apsipratęs su tuo, kad senatvę praleis Mesinoje didžiai skursdamas, septyniasdešimties metų sulaukęs Baldinis iškilo iki neginčijamai didžiausio Europos parfumerio ir vieno turtingiausių Paryžiaus piliečių.

1756 metų pradžioje, – iki to laiko greta senojo namo ant Mainų tilto jis įsigijo dar vieną, skirtą vien tik gyventi, nes senasis tiesio-

gine prasme iki pat stogo buvo prikimštas kvepiančiųjų medžiagų ir specijų, – jis pranešė Grenujui sutinkąs jį paleisti, bet tik su trimis sąlygomis: pirma, ateityje jis neturi teisės nei pats gaminti po Baldinio stogu sukurtų kvepalų, nei perduoti jų formulių tretiesiems asmenims; antra, turi išvykti iš Paryžiaus ir, kol Baldinis gyvas, į jį nesugrįžti; o trečia – niekam, absoliučiai niekam neprasitarti apie pirmąsias dvi sąlygas. Tegul prisiekia visais šventaisiais, nelaiminga savo motinos siela ir savo paties garbe.

Grenujis, neturėdamas nei garbės jausmo, nei tikėdamas šventaisiais, o juo labiau savo motinos nelaiminga siela, prisiekė. Jis būtų prisiekęs viskuo. Būtų priėmęs bet kokią Baldinio sąlygą, nes jam būtinai reikėjo to kvailo pameistrio rašto, kurio dėka galėtų gyventi niekam nekrisdamas į akis, netrukdomas keliauti ir susirasti tarnybą. Visa kita jam nerūpėjo. Ir kokios jau čia tos sąlygos! Nebegrįžti į Paryžių? Kuriam galui jam tas Paryžius! Juk pažinojo jį kiaurai iki paskutinio dvokiančio užkaborio, nešiojosi jį savyje visur ir visada, Paryžius jam priklausė jau ne vienerius metus. – Nebegaminti nė vienų garsiųjų Baldinio kvepalų, niekam neduoti formulių? Tarsi jis negalėtų sugalvoti tūkstančio kitų, tokių pat gerų ar dar geresnių, jei tik panorėtų! Bet juk jis visai nenorėjo. Jis nė neketino pradėti konkuruoti su Baldiniu ar kokiu nors kitu biurgerišku parfumeriu. Netroško iš savo meno krauti turtų, nenorėjo net gyventi iš jo, jei tik būtų buvę įmanoma gyventi kaip nors kitaip. Jis norėjo išlieti savo vidų, ne ką kitą, o savo vidų, kurį laikė nuostabesniu už viską, ką gali duoti išorinis pasaulis. Štai kodėl Baldinio sąlygos Grenujui nieko nereiškė.

Pavasarį jis išsiruošė į kelią, vieną gegužės dieną, ankstų rytą. Iš Baldinio buvo gavęs mažą kuprinėlę, antrus marškinius, dvi poras kojinių, didelę dešrą, gūnią ir dvidešimt penkis frankus. Tai esą kur kas daugiau, negu priklauso duoti, sakė Baldinis, juolab kad Grenujis nė solio nemokėjęs už tą išsamų mokslą, kurį čia išėjo. Jo pareiga esanti duoti du frankus kelionpinigių, daugiau nieko. Bet jis negalįs įveikti savo geraširdiškumo ir tos begalinės simpatijos, kuri per praėjusius metus susitvenkė jo širdyje šauniajam Žanui Batistui. Linkįs jam daug laimės kelionėse ir dar kartą primygtinai

prašąs nepamiršti priesaikos. Taip šnekėdamas nulydėjo Grenujį prie durų tarnams, kur kadaise pasitiko, ir išleido į visas keturias puses. Rankos jam nepadavė, taip toli jo simpatijos nesiekė. Niekada nebuvo jam ištiesęs rankos. Ir apskritai vengė prie jo prisiliesti, lyg kokio pamaldaus pasibjaurėjimo apimtas, tarsi grėstų pavojus užsikrėsti, susitepti. Paskubomis pasakė „sudie". Grenujis linktelėjo ir susigūžęs nuėjo savais keliais. Gatvėje nebuvo nė gyvos dvasios.

22

Baldinis žvelgė jam įkandin, kol jis šlepetavo per tiltą link salos, mažas, susigūžęs, su kuprine lyg su kupra ant pečių; iš nugaros jis atrodė tarsi senis. Anapus, prie Parlamento rūmų, kur gatvė darė vingį, jis pametė Grenujį iš akių ir pajuto nepaprastą palengvėjimą.

Niekada to bernioko nemėgo, niekada, dabar pagaliau galėjo sau tai prisipažinti. Visą tą laiką, kol glaudė Grenujį po savo stogu ir apiplėšinėjo, jam buvo negera. Jautėsi taip, kaip jaučiasi doras žmogus, pirmąsyk daręs kažką uždrausto, žaidžiąs žaidimą neleistinomis priemonėmis. Žinoma, rizika, kad bus demaskuotas, buvo nedidelė, o sėkmės tikimybė – milžiniška; bet kiek dėl to teko nervintis, kiek patirti sąžinės priekaištų. Iš tiesų, per visus tuos metus nebuvo nė dienos, kad jo nepersekiotų nemalonus pojūtis, jog kažkaip turėsiąs atsiskaityti už tai, kam prasidėjo su šituo žmogumi. Kad tik viskas būtų gerai, – nuolat baimingai meldėsi, – kad tik pasisektų nusiraškyti šios drąsios avantiūros vaisius, bet netektų paskui už tai kentėti! Kad tik man pasisektų! Nors ir negerai elgiuosi, bet Dievas užmerks vieną akį, Jis tikrai tai padarys! Per visą gyvenimą Jis ne kartą mane pakankamai griežtai baudė, ir be jokios priežasties, taigi būtų teisinga, jei šįkart būtų man maloningas. Ir kurgi tas mano nusižengimas, jei tai iš viso nusižengimas? Daugių daugiausia veikiau truputėlį apeidamas gildijos nuostatus, mat eksploatavau stebuklingus bemokslio gabumus ir pateikdavau jo sugebėjimus kaip savo paties. Daugių daugiausia žengiau mažą žingsnelį į šoną nuo tradicinio amatininkiškos dorybės tako. Daugių daugiau-

sia šiandien darau tai, ką dar vakar smerkiau ir keiksnojau. Argi tai nusikaltimas? Kiti apgaudinėja visą gyvenimą. O aš tik keletą metų truputėlį pasukčiavau. Ir tik todėl, kad atsitiktinumas davė man nepakartojamą progą. Galbūt tai buvo net ir ne atsitiktinumas, gal pats Dievas atsiuntė man į namus šitą burtininką, kad atlygintų už tą laiką, kai kentėjau Pelisjė ir jo bendrininkų pažeminimus? Gal dieviškoji lemtis nukreipta visai ne į mane, o *prieš* Pelisjė! Visai galimas dalykas! Kaip kitaip Dievas galėtų nubausti Pelisjė, jei ne išaukštindamas mane? Todėl mano laimė – tai dieviško teisingumo pirštas, ir ją kaip tokią ne tik galiu, bet ir turiu priimti, nesigėdydamas ir nė trupučio neatgailaudamas...

Taip per praėjusius metus nuolatos mąstydavo Baldinis, rytais, lipdamas žemyn siaurais laiptais į parduotuvę, vakarais, kopdamas aukštyn su pilnutėle kasa, skaičiuodamas ir užrakindamas seife sunkias auksines bei sidabrines monetas, naktimis, gulėdamas šalia knarkiančių žmonos kabakštų ir negalėdamas užmigti iš baugesio dėl savo laimės.

Bet dabar pagaliau nebekamuos jo tos nelemtos mintys. Kraupus svečias išėjo ir niekuomet nebegrįš. O va turtas liko, garantuotas visai amžinybei. Baldinis pridėjo ranką prie krūtinės ir per surduto audinį prie širdies apčiuopė mažą knygelę. Čia buvo surašyta šeši šimtai formulių – daugiau, negu pajėgtų realizuoti ištisos parfumerių kartos. Jei šiandien jis viską prarastų, tai vien tik su šia nuostabia knygele per vienerius metus vėl pasidarytų turtingas. Na, ko gi dar gali norėti!

Rytmečio saulė, šilta ir geltona, virš namų anapus gatvės frontonų švietė jam į veidą. Baldinis vis dar tebeklaidžiojo žvilgsniu po gatvę, einančią į pietus, Parlamento rūmų link – kaip vis dėlto malonu, kad Grenujo daugiau nebematyti! – ir apimtas per kraštus besiliejančio dėkingumo, nusprendė dar šiandien nukeliauti į Dievo Motinos katedrą, įmesti į aukų dėželę auksinę monetą, uždegti tris žvakes, pulti ant kelių ir padėkoti savo Viešpačiui, kad apdovanojo jį tokia didele laime ir apsaugojo nuo atpildo.

Bet paskui ir vėl nelemtai susitrukdė. Pavakary, kai jau buvo susiruošęs eiti bažnyčion, pasklido gandas, kad anglai paskelbė Prancūzijai karą. Šiaip jau tai nebuvo grėsminga žinia. Bet kadan-

gi kaip tik šiomis dienomis Baldinis norėjo pasiųsti į Londoną siuntą kvepalų, tai vizitą į Dievo Motinos katedrą atidėjo kitam kartui ir nuėjo į miestą pasirinkti žinių, o paskui į manufaktūrą Sent Antuano priemiestyje – kol kas atšaukti prekių siuntimą į Londoną. Naktį lovoje, prieš pat užmiegant, jam atėjo į galvą geniali mintis: atsižvelgiant į būsimus karinius susidūrimus dėl kolonijų Naujajame pasaulyje išleisti į rinką kvepalus „Kvebeko šlovė“, herojišką sakų aromatą. Jų populiarumas – tuo nė kiek neabejojo – su kaupu atlygins nuostolius dėl neįvykusio sandėrio Anglijoje. Su šia palaiminga mintimi savo iškvėšusioje galvoje, kurią apsiraminęs padėjo ant pagalvės, po ja maloniai jausdamas formulių knygelės kietumą, metras Baldinis užmigo ir niekada daugiau nebeprabudo.

Mat tą naktį įvyko nedidelė katastrofa, kuri, kaip ir dera, kiek padelsus davė karaliui pretekstą išleisti įsakymą pamažu nugriauti visus namus nuo visų Paryžiaus tiltų. Tai štai – be jokios aiškios priežasties sugriuvo Mainų tiltas iš vakarinės pusės tarp trečios ir ketvirtos atramos. Du namai įgriuvo į upę taip staiga ir taip netikėtai, kad nė vieno iš gyventojų nebuvo galima išgelbėti. Laimei, žuvo tik du žmonės, būtent Džiuzepė Baldinis ir jo žmona Tereza. Tarnai, vieni pasiprašę, kiti ne, namie nenakvojo. Šenjė tik ankstų rytą lengvai įkaušęs grįžo namo – tikriau, norėjo grįžti namo, nes juk namų nebebuvo, – ir jį ištiko nervinis šokas. Trisdešimt metų jis puoselėjo viltį, kad Baldinis, neturėdamas nei vaikų, nei giminaičių, testamentu paskirs jį savo paveldėtoju. Ir štai visas palikimas akimirksniu pražuvo, viskas – namas, parduotuvė, žaliavos, dirbtuvė, pats Baldinis – ir net testamentas, pagal kurį galbūt dar buvo galima tikėtis gauti nuosavybėn ir manufaktūrą.

Nieko nepavyko rasti – nei palaikų, nei seifo, nei knygelės su šešiais šimtais formulių. Vienintelis dalykas, likęs iš Džiuzepės Baldinio, didžiausio Europoje parfumerio, buvo sumišęs muskuso, cinamono, acto, levandų ir tūkstančio kitų medžiagų aromatas, kuris daugelį savaičių plaikstėsi virš Senos nuo Paryžiaus iki Havro.

ANTROJI DALIS

Tuo metu, kai sugriuvo Džiuzepės Baldinio namai, Grenujis traukė į Orleaną. Didmiesčio tvankuma liko už nugaros, ir sulig kiekvienu žingsniu, vis labiau tolinusiu jį nuo miesto, oras aplinkui darėsi vaiskesnis, švaresnis ir gaivesnis. Jis tarytum išretėjo. Kas metras liovėsi rungtis ir pašėlusiai vienas su kitu stumdytis šimtai, tūkstančiai skirtingiausių kvapų, o tie nedaugelis, kurie čia pleveno, – smėlėto kelio, pievų, žemės, augalų, vandens, – ilgom drobulėm driekėsi pažemiu, vinguriavo palengva sklaidydamiesi ir beveik niekada staiga nenutrūkdami.

Grenujui šis paprastumas buvo tikras išganymas. Ramūs kvapai tarsi glostė jo nosį. Pirmąsyk gyvenime jam nebereikėjo sulig kiekvienu įkvėpimu būti pasirengusiam užuosti ką nors naujo, netikėto, priešiško arba stengtis neprarasti ko nors malonaus. Pirmąsyk galėjo kvėpuoti beveik laisvai, nes nebereikėjo kas minutę įsitempus uostinėti. Sakome „beveik“, nes iš tikro laisvai pro Grenujo nosį nepralįsdavo niekas. Net jei ir nebūdavo nė mažiausio preteksto, jame budėdavo instinktyvus šaltas santūrumas, akylai sekantis viską, kas plūsta iš išorės ir ką tenka įsileisti į vidų. Per visą gyvenimą, net ir tais retais akimirksniais, kai patirdavo kažką panašaus į pasitenkinimą, malonumą, galbūt net ir laimę, jis mieliau iškvėpdavo negu įkvėpdavo – juk ir savo gyvenimą pradėjo ne kupinu vilties įkvėpimu, bet žudikišku riksmu. Bet susivaržęs tik tiek ir tebuvo, kiek jį varžė pati prigimtis, ir kuo labiau tolo nuo Paryžiaus, tuo geriau jautėsi: kvėpavo vis laisviau, žingsniavo energingiau, kartais net išsities-

davo kaip styga, tad iš tolo žiūrint atrodė beveik kaip paprastas pameistrys, taigi kaip visai normalus žmogus.

Labiausiai pasijuto išsilaisvinęs, kai atitolo nuo žmonių. Paryžiuje jie gyveno daug anksčiau negu bet kuriame kitame pasaulio mieste. Paryžiuje spietėsi šeši septyni šimtai tūkstančių žmonių. Kirbėte kirbėjo gatvės ir aikštės, namai buvo prisikimšę nuo rūsių iki pastogių. Vargu ar būtum radęs nors vieną kampelį, neprisigrūdusį žmonių, nors vieną akmenį, nors vieną žemės lopinėlį, neatsiduodantį žmonėmis.

Kad šis dusnus žmonių tvaikulys aštuoniolika metų slėgė jį lyg prieš audrą pritvinkęs oras, Grenujui paaiškėjo tik dabar, kai pradėjo iš jo pamažu trauktis. Iki šiol jis manė, kad visas pasaulis toks ir kad reikia apskritai jo šalintis. Bet ne pasaulis čia buvo kaltas, o žmonės. Dabar jam atrodė, kad su pasauliu, pasauliu be žmonių, visai įmanoma sugyventi.

Trečią kelionės dieną jis pateko į Orleano kvapų gravitacijos lauką. Dar gerokai prieš pirmuosius ženklus, rodančius netoli esant miestą, Grenujis ore pajuto tirštėjantį žmonių kvapą, tad nusprendė atsisakyti savo pirmykščio ketinimo ir aplenkti Orleaną. Jam nesinorėjo, kad ką tik įgytą kvėpavimo laisvę vėl bemat sudergtų slopus žmogiškas dvokulys. Jis padarė didelį lanką, apsuko miestą prie Šatonefo, atsidūrė ant Luaros kranto ir persikėlė per ją prie Siuli. Iki čia dešros jam pakako. Tada nusipirko kitą ir, palikęs upės vagą, patraukė į krašto gilumą.

Jis vengė ne tik miestų, bet ir kaimų. Buvo lyg apspangęs nuo vis retėjančio, vis mažiau žmones beprimenančio oro. Tik norėdamas apsirūpinti maistu prisiartindavo prie kokios nors gyvenvietės ar atokios sodybos, nusipirkdavo duonos ir vėl pranykdavo miškuose. Po kelių savaičių jį ėmė varginti net ir tie reti keleiviai, kuriuos sutikdavo nuošaliuose keliuose, jis nebegalėjo pakelti kvapo, tarpais pasklindančio nuo valstiečių, pievose pjaunančių pirmąją žolę. Baugščiai traukėsi iš kelio kiekvienai avių bandai, ne dėl avių, bet norėdamas apeiti piemenų kvapą. Nepaisydamas kelių žygiavo per laukus, susitaikė su tuo, kad tekdavo keletą mylių sukti į šoną, jei užuosdavo dar ne vienos valandos atstumu atjo-

jant raitelių eskadroną. Ne todėl, kad būtų bijojęs kaip kiti amatininkai ir valkatos, jog iš jo pareikalaus dokumentų arba net paims tarnauti kariuomenėn, – jis net nežinojo, kad vyksta karas, – bet vien todėl, kad jam darėsi bloga nuo žmogiško raitelių kvapo. Taip savaime, be jokio ypatingo sprendimo, planas trumpiausiu keliu nuvykti į Grasą palengva išblėso; tas planas, sakytum, ištirpo laisvėje, kaip ir visi kiti planai ir ketinimai. Grenujis nebenorėjo kur nors nukakti, tik pasitraukti toliau, kuo toliau nuo žmonių.

Galiausiai jis ėmė keliauti tik naktį. Dieną nulįsdavo į pamiškes, miegodavo pakrūmėse, brūzgynuose, sunkiausiai prieinamose vietose, susirangęs kaip koks gyvūnas, žemės spalvos gūnią užsitraukęs ant galvos ir kūno, nosį lyg pleištą įvaręs į alkūnės linkį, veidą priplojęs prie žemės, kad net ir menkiausias kvapas nesutrikdytų jo sapnų. Saulei leidžiantis pabusdavo, pašniukštinėdavo aplink save ir tik įsitikinęs, kad jau ir pats paskutinis valstietis paliko savo lauką, net ir narsiausias keliauninkas prieš užslenkant tamsai susirado prieglobstį, tik tuomet, kai naktis su savo tariamais pavojais išvaikydavo iš apylinkių žmones, Grenujis išlįsdavo iš savo slėptuvės ir leisdavosi toliau. Jo akims nereikėjo šviesos. Jau ir anksčiau, kai dar keliaudavo dienomis, dažnai valandų valandas eidavo užsimerkęs, vedamas tik nosies. Ryškus kraštovaizdis, akinanti šviesa, staiga išnyrantys, akį rėžiantys reginiai jam kėlė skausmą. Jis galėjo pakęsti tik mėnesieną. Mėnesienoje nesimatė spalvų, tik švelnūs vietovės kontūrai. Ji aptraukdavo žemę purvina pilkuma ir nakčiai prislopindavo viską, kas gyva. Šis lyg iš švino nulietas pasaulis, kuriame niekas nejudėjo, nebent vėjas, protarpiais lyg šešėlis gulantis ant pilkų miškų, ir kuriame nebuvo nieko gyvo, nebent plikos žemės kvapai, – buvo vienintelis pasaulis, kurį Grenujis pripažino, kadangi jis panėšėjo į jo sielos pasaulį.

Taip Grenujis traukė į pietus. Apytikriai į pietus, nes vadovavosi ne kokiu nors magnetiniu, o savo nosies kompasu, rodančiu, kaip apeiti kiekvieną miestą, kiekvieną kaimą, kiekvieną gyvenvietę. Ištisas savaites nesutikdavo nė gyvos dvasios. Būtų galėjęs guostis jaukia mintimi, kad yra vienas tame tamsiame arba šaltos

mėnesienos apšviestame pasaulyje, jei jo jautrusis kompasas nebūtų rodęs ko kito.

Žmonių pasitaikydavo ir naktimis. Žmonių būdavo net tolimiausiuose užkampiuose. Tik jie tūnodavo nuošaliose lindynėse kaip žiurkės ir miegodavo. Žemė neapsivalydavo nuo jų, nes net ir miegodami jie skleidė kvapą, o šis pro pravirus langus ir būstų plyšius veržėsi laukan ir teršė tariamai likimo valiai paliktą gamtą. Kuo labiau Grenujis priprato prie tyro oro, tuo smarkiau jį žeidė toks žmonių kvapas, staiga, visai nelauktai atklystantis nakčia, šlykštus kaip srutų smarvė, išduodantis kur nors netoliese apsistojus piemenis arba esant angliadegių lūšnelę ar plėšikų irštvą. Jis bėgo nuo jo vis toliau, vis jautriau reaguodamas į rečiau ir rečiau besutinkamą žmonių būties kvapą. Taip uoslė vedė jį į vis atokesnius kraštus, vis toliau stūmė nuo žmonių ir vis labiau ginė prie pačios didžiausios vienatvės magnetinio poliaus.

24

Šis polius, visoje karalystėje labiausiai nuo žmonių nutolęs taškas, buvo Centriniame masyve, Overnė, maždaug penkios dienos kelio į pietus nuo Klermono, ant dviejų tūkstančių metrų aukščio Plom diu Kantalio ugnikalnio viršūnės.

Kalną sudarė milžiniška kūgio formos švino pilkumo uola, apsupta bekraščio skurdaus plokštikalnio, apaugusio vien pilkom samanom ir pilkais brūzgynais, iš kurių kur ne kur lyg išpuvę dantys kyšojo rudos uolų viršūnės ir keletas nuo gaisrų apanglėjusių medžių. Ir šviesiausią dieną ši vietovė buvo tokia niauri ir bedvasė, kad net pats vargingiausias šios neturtingos provincijos aviganis nebūtų atginęs čia savo bandos. O naktį, blyškioje mėnulio šviesoje, ši Dievo apleista dykynė atrodė esanti ne šio pasaulio. Net ir visoje šalyje ieškomas Overnė plėšikas Lebrunas būtų geriau traukęs į Sevenus ir leidęsis ten sugaunamas ir ketvirčiuojamas, negu slapstęsis Plom diu Kantalyje, kur jo tikrai niekas nebūtų nei ieškojęs, nei radęs, bet kur lygiai taip pat tikrai būtų

laukusi jam dar baisesnė vienišiaus mirtis. Kalno apylinkėse per mylių mylias negyveno joks žmogus ir joks padorus šiltakraujis gyvūnas, tik vienas kitas šikšnosparnis, vienas kitas vabalas ir žaltys. Jau daug dešimtmečių į šią viršūnę niekas nebuvo užkopęs.

Grenūjis pasiekė kalną vieną 1756 metų rugpjūčio naktį. Kai ėmė brėkšti, jis jau stovėjo viršūnėje. Dar nežinojo, kad čia jo kelionė užsibaigė. Manė, kad tai tik etapas pakeliui į dar tyresnes erdves; sukdamasis ratu, uosle ištyrinėjo milžinišką ugnikalnio dykynės panoramą: į rytus, kur plytėjo Sen Fluro plokštikalnė ir liumpsėjo pelkėti Rju upės krantai; į šiaurę, į tą pusę, iš kur atėjo, ištisas dienas ropšdamasis per karstinius kalnynus; į vakarus, iš kur lengvas ryto vėjas tenešė tik akmenų ir šiurkščios žolės kvapą; ir galiausiai į pietus, kur Plom diu Kantalio atšakos driekėsi mylių mylias iki tamsių Triujero tarpeklių. Žmonių nebuvo niekur, nė vienoje pasaulio šalyje, bet kiekvienas žingsnis bet kuria kryptimi vėl būtų reiškęs artėjimą prie jų. Kompasas sukosi ratu. Neberodė jokios krypties. Grenujis pasiekė tikslą. Bet tuo pat metu pakliuvo į spąstus.

Pakilo saulė, o jis tebestovėjo toje pačioje vietoje užrietęs nosį. Beviltiškai stengėsi surasti tą kryptį, iš kur grėsmingai sklistų žmonių kvapas, ir priešingą kryptį, kur jam tektų sprukti. Kiekvienoje pusėje tiesiog su liguistu įtarumu ieškojo kokios nors kad ir vos juntamos žmonių kvapo srovelės. Bet nieko nerado. Čia buvo ramybė, jei taip galima sakyti, kvapų rimtis. Aplink tarsi tylus šnaresys plaikstėsi tik vienalytis negyvų akmenų, pilkų kerpių ir sausų žolių kvapas, daugiau nieko.

Grenujui prireikė labai daug laiko, kad patikėtų tuo, ko neužuodžia. Laimė jį užtiko nepasirengusį. Nepasitikėjimas ilgai neleido suvokti geros naujienos. Kylant saulei jis net pasitelkė į pagalbą regėjimą ir akimis apieškojo horizontą – ar neras bent menkiausio žmonių egzistencijos ženklo: trobelės stogo, laužo dūmų, tvoros, tilto, bandos. Pridėjęs rankas prie ausų klausėsi, ar neišgirs kur plakant dalgį, lojant šunį ar rėkiant vaiką. Laukdamas nors menkiausio ženklo visą dieną prakiūtojo svilinančiame karštyje ant Plom diu Kantalio viršūnės, veltui. Ir tik kai saulė nusilei-

do, nepatiklumas ėmė slūgti užleisdamas vietą vis didėjančiai euforijai: jis paspruko nuo to neapkenčiamo taršalo! Iš tiesų liko visiškai vienas! Buvo vienintelis žmogus visame pasaulyje!

Jį užplūdo nenusakomas džiugesys. Kaip patyręs laivo katastrofą ir savaičių savaitėm plūduriavęs vandeny nelaimėlis ekstaziškai sveikina pirmą žmonių gyvenamą salą, taip Grenujis šventė savo atvykimą ant vienatvės kalno. Jis šaukė iš laimės. Kuprinę, gūnią, lazdą metė šalin ir trypė kojomis, mostagavo rankomis, šoko ratu stūgaudamas į visas keturias puses savo vardą, gniaužė kumščius, triumfuodamas grūmojo jais visam toli apačioje besidriekiančiam kraštui ir besileidžiančiai saulei, triumfuodamas, tarsi pats būtų išgujęs ją iš dangaus. Kaip beprotis šėlo iki vėlios nakties.

25

Keletą dienų jis praleido kurdamasis ant kalno, mat jam buvo aišku, kad taip greitai šios nuostabios vietovės nepaliks. Iš pradžių pašniukšėjo nosimi ieškodamas vandens ir rado jį lomoje prie pačios viršūnės, plona srovele rusnojantį palei uolą. Vandens buvo nedaug, bet jei kantriai laižydavo valandą, tai patenkindavo visos dienos skysčių poreikį. Rado ir maisto – mažų salamandrų ir žalčių, nugnybęs jiems galvas, prarydavo su visa oda ir kaulais. Užsikąsdavo sausomis kerpėmis, žole ir spanguolėmis. Toks miestietišku supratimu visiškai nepriimtinas maitinimosi būdas jo nė kiek netrikdė. Jau per paskutines savaites ir mėnesius jis nevalgė žmonių paruošto maisto – duonos, dešros ar sūrio. Kai pasijusdavo išalkęs, kimšdavo viską, kas tik pasitaikydavo pakelyje valgomo. Jis visai nebuvo smaližius. Apskritai nepripažino jokių kitokių malonumų, jį džiugino tik grynas bekūnis kvapas. Nerūpėjo jam nei patogumai – būtų buvęs patenkintas net ir guoliu ant plikų akmenų. Tačiau rado kai ką geresnio.

Netoli šaltinėlio aptiko gamtos sukurtą siaurą tunelį, vinguriuojantį į kalno vidurį ir maždaug už trisdešimties metrų užsibai-

giantį užgriuva. Ten, tunelio gale, buvo taip ankšta, kad Grenujo pečiai rėmėsi į uolas, ir taip žema, kad stovėti galėjo tik susikūprinęs. Bet užtat galėjo sėdėti, o jei susiriesdavo, tai net ir gulėti. Didesnio komforto jam nė nereikėjo. Mat ši vieta turėjo su niekuo nepalyginamų privalumų: tunelio gale net ir dieną buvo tamsiausia naktis, viešpatavo kapų tyla, o oras dvelkė drėgna, sūria vėsa. Grenujis kaipmat užuodė, kad čia dar niekada nebuvo įkėlęs kojos joks gyvas padaras. Jis pasijuto čia šeimininku, ir jį užplūdo kone švento drovumo jausmas. Atsargiai paklojo ant žemės gūnią, tarsi aptiesdamas altorių, ir atsigulė. Jis jautėsi lyg danguje. Gulėjo vienišiausiame Prancūzijos kalne trisdešimt metrų po žeme lyg savo paties kape. Dar niekada gyvenime nesijautė toks saugus – net ir motinos įsčiose. Dabar galėjo supleškėti ir visas pasaulis, čia jis būtų nieko nė nepastebėjęs. Grenujis tyliai pravirko. Nežinojo nė kam dėkoti už tokią beribę laimę.

Vėliau išlįsdavo į lauką tik palaižyti vandens, skubiai atsikratyti šlapimo ir išmatų bei susimedžioti driežų ar gyvačių. Naktį juos buvo lengva sugauti, jie glūdojo įsirangę po plokščiais akmenimis arba įsigavę į mažus urvelius, ten jis juos surasdavo iš kvapo.

Per pirmąsias savaites aukštyn į viršūnę buvo užkopęs dar keletą kartų – apuostyti horizonto. Tačiau netrukus tai virto daugiau varginančiu įpročiu negu būtinybe, nes nė vieno vienintelio karto neužuodė nieko grėsmingo. Todėl galiausiai metė šitas ekskursijas ir vos tik atlikęs tai, kas būtiniausia, skubindavosi kuo greičiau sugrįžti atgal į savo kapo rūsį. Juk čia, tame kape, jis gyveno tikrą gyvenimą. Tai reiškia, daugiau negu dvidešimt valandų per parą visiškoje tamsoje ir visiškoje tyloje sustingęs pratūnodavo ant savo gūnios akmeninio koridoriaus gale, atsirėmęs nugara į uolienų nuolaužas, įspraudęs pečius tarp uolų ir nieko daugiau netrokšdamas.

Mes žinome, kokie žmonės ieško vienatvės: atgailaujantys nusidėjėliai, nevykėliai, šventieji arba pranašai. Jie paprastai pasitraukia į dykumas ir gyvena ten misdami skėriais ir laukinių bičių medumi. Kai kurie netgi įsitaiso urvuose ar atsiskyrėlių nameliuose kur nors toli saloje arba mūkso – siekdami sukelti didesnę

sensaciją – aukštai ant karties iškeltuose narvuose. Taip gyvena norėdami priartėti prie Dievo. Jie marina save vienatve ir per ją daro atgailą tikėdami, kad toks gyvenimas patinka Dievui. Arba ištisus mėnesius ar metus vienatvėje laukia žinios iš dangaus, kurią tuoj pat turės pranešti žmonėms.

Grenujis buvo ne iš tokių. Apie Dievą jis neturėjo nė menkiausios minties. Jis neatgailavo ir nelaukė aukštesnio įkvėpimo. Tik savo malonumui pasitraukė iš pasaulio, kad būtų arčiau savęs paties. Mėgaudamasis paniro į niekieno nebetrikdomą savo būtį. Kaip lavonas gulėjo uoliniame kape, vos bealsuodamas, vos beplakančia širdimi, – ir visgi gyveno tokį intensyvų ir nevaržomą gyvenimą, kokio dar niekada pasaulyje nebuvo gyvenęs nė vienas ūžautojas.

26

Šitaip nevaržomai jis siautėjo – kurgi kitur – savo dvasios karalystėje, kurioje nuo pat gimimo slėpė visų kada nors sutiktų kvapų kontūrus. Kad tinkamai nusiteiktų, pirmiausia išsišaukdavo pačius seniausius, labiausiai nutolusius: koktų pridususio ponios Gajar miegamojo tvaiką, sausos jos rankų odos kvapą; rūgštų, actu dvelkiantį tėvo Terjė kvėpavimą; isterišką, karštą, motinišką žindyvės Biusi prakaitą; lavonų iš Nekaltųjų kapinių smarvę; žudikišką savo motinos kvapą. Jis aistringai svaigindavosi šiomis bjaurastimis ir atsiduodavo neapykantai, ir iš malonaus šiurpo jam šiaušdavosi plaukai.

Kartais, jei nuo šio šlykštybių aperityvo dar kaip reikiant neįsismagindavo, leisdavo sau mažą uodžiamąjį ekskursą pas Grimalį pasimėgauti žalių, mėsuotų odų ir kailiaraugių smarve arba įsivaizduodavo slogų šešių šimtų tūkstančių paryžiečių tvaikulį, susitvenkusį alpioje viduvasario kaitroje.

Ir tuomet staiga – tai ir buvo pratybų tikslas – su orgazmui prilygstančia jėga prasiveržDavo jame susikaupusi neapykanta. Lyg audra užklupdavo jis tuos kvapus, išdrįsusius įžeisti jo prakilnybę

nosį. Lyg kruša javų lauką pliekdavo, lyg viesulas blaškydavo tuos bjaurybes ir skandindavo milžiniškame apvalančiame distiliuoto vandens potvynyje. Toks pagrįstas buvo jo pyktis. Toks didingas buvo jo kerštas. Ak! Kokia iškilni akimirka! Grenujis, mažas žmogus, virpėdavo iš susijaudinimo, per kūną perbėgdavo geidulingo pasitenkinimo mėšlungis, pakilęs jis kartais net stukteldavo viršugalviu į uolas, o paskui palengva vėl subliūkšdavo ir išsitiesdavo atsipalaidavęs, jausdamas didžiulį palengvėjimą. Ak, koks malonus, tas visų atgrasių kvapų išsiveržimo ir sunaikinimo aktas būdavo iš tiesų pernelyg malonus... Ši akimirka jam buvo bene pati mieliausia visame jo sielos teatro vaidinime, nes teikdavo nuostabų užtarnauto nuovargio jausmą, koks užplūsta tik po tikrai didelių, didvyriškų žygių.

Tuomet galėdavo ramia sąžine pagulėti ilgėliau. Jis išsitiesdavo; ištiesdavo kūną tiek, kiek buvo įmanoma ankštoje akmeninėje kamarėlėje. Tačiau viduje, ant švariai nušluotų savo sielos demblių, patogiai išsitiesdavo visu ilgiu ir imdavo snūduriuoti jusdamas plazdenant aplink nosį subtilius kvapus: gaivų, tarsi nuo pavasarinių pievų atneštą oro dvelksmą; drungną gegužio vėją, šiurenantį pirmuosius žalius buko lapus; brizą nuo jūros, aitrų lyg pasūdyti migdolai. Būdavo vėlyva popietė, kai jis pakildavo – tarkime, vėlyva popietė, nes, aišku, nebuvo nei popietės ar priešpiečio, nei vakaro ar ryto, nebuvo nei šviesos, nei tamsos, nei pavasarinių pievų, nei žalių buko lapų... Grenujo sielos visatoje iš viso jokių daiktų nebuvo, o buvo tik daiktų kvapai. (Todėl tai tik *façon de parler*[7] kalbėti apie šią visatą kaip apie kažkokią vietovę, tiesa, adekvatus ir vienintelis įmanomas būdas, nes mūsų kalba netinka kvapų pasauliui nusakyti.) Taigi būdavo vėlyva popietė, noriu pasakyti, tokia būsena ir toks laikas Grenujo sieloje, koks viešpatauja pietuose baigiantis siestai, kai gamtoje palengva ima slūgti vidurdienio stingulys ir vėl pradeda atgyti prislopęs gyvenimas. Įtūžiu deganti kaitra – taurių kvapų priešas – praėjo, demonų gauja išvaikyta. Dvasios plotai, pliki ir purūs, plyti atsidavę tingiai geidulingai pabudimo ramybei ir laukia, kokia bus jų Viešpaties valia.

[7]Kalbėjimo būdas *(pranc.)*.

Ir Grenujis pakildavo – kaip jau sakyta – ir nupurtydavo nuo sąnarių miegus. Jis atsistodavo, didžioji Grenujo dvasia, jis atrodydavo kaip milžinas, visam prašmatnume ir didybėje – gražu pažiūrėti ir beveik gaila, kad niekas jo nematydavo! – ir apsižvalgydavo aplink, išdidžiai ir oriai.

Taip! Tai buvo jo karalystė! Nepakartojama Grenujo viešpatija! Jo, neprilygstamojo Grenujo, sukurta ir valdoma, jo niokojama, kada tik panori, ir vėl atstatoma, plečiama iki neišmatuojamų tolių ir ugniniu kalaviju ginama nuo bet kokio įsibrovėlio. Čia niekas neturėjo jokios valios be jo, didžiojo, nuostabiojo, nepakartojamo Grenujo. Ir kai bjaurūs praeities kvapai jau buvo sunaikinti, jis panoro, kad jo valdose kvepėtų. Ir tvirtu žingsniu leidosi per dirvonuojančius laukus, sėdamas įvairiausių rūšių kvapus, čia skalsia, ten taupia ranka, į bekraštes plantacijas ir jaukias lysveles, žerdamas sėklas saujomis arba po vieną kaišiodamas į nužiūrėtas vietas. Į tolimiausius savo karalystės kraštus nusigaudavo Didysis Grenujis, tas padūkęs sodininkas, ir netrukus nebeliko nė vieno kampelio, kur nebūtų įmestas jo kvapų grūdas.

Ir matydamas, kad tai buvo gera ir kad visa šalis persiėmusi dieviškąja Grenujo sėkla, Didysis Grenujis užleido spirito lietų, lengvą, bet nepaliaujamą, ir viskas aplink sujudo dygti ir želti, pasėliai sužaliavo ir džiugino širdį. Vešliai vilnijo plantacijos, o atokiuose soduose tiesėsi syvų pritvinkę stiebai. Ir žiedpumpuriai kone plyšdami veržėsi iš savo dangalų.

Tuomet Didysis Grenujis įsakė lietui liautis. Ir taip įvyko. Ir jis pasiuntė į šalį švelnią savo šypsnio saulę, nuo kurios vienu kartu išsiskleidė milijonai puikių žiedų, nuo vieno karalystės krašto iki kito nusidriekė ištisas margaspalvis kilimas, išaustas iš miriadų brangiausių aromatų taurelių. Ir Didysis Grenujis matė, kad tai buvo gera, labai labai gera. Ir kvėptelėjęs paleido ant viso krašto vėją. Ir paglamonėti žiedai suskato skleisti aromatą ir miriadus savo kvapų maišyti į raibuliuojantį ir nuolat kintantį, bet visgi kaskart į vieną susiliejantį universalų Jį, Didįjį, Vienintelį, Puikųjį Grenujį garbinantį kvapą, o Grenujis, sėdėdamas aukštai ant auksinio kvapnaus debesies, vėl traukė į save šį aromatą, mėgauda-

masis jam aukojamu kvapu. Ir jis nusileido žemyn laiminti savo kūrinio, o už tai jam buvo dėkojama džiaugsmingais šūksniais, džiūgavimu ir vis naujais puikių kvapų atodūsiais. Tuo tarpu atėjo vakaras, ir kvapai sklido vis plačiau ir plačiau, nakties mėlyje susiliedami į vis fantastiškesnius sąskambius. Artėjo tikra kvapų puotos naktis su gigantišku nuostabių kvapų fejerverku.

Bet Didysis Grenujis pajuto nuovargį, nusižiovavo ir tarė: „Štai nuveikiau didelį darbą ir esu juo labai patenkintas. Bet kaip ir viskas, kas užbaigta, jis pradeda man atsibosti. Noriu pasitraukti ir baigti šią darbingą dieną leisdamas sau pasidžiaugti savo širdies menėse".

Taip taręs Didysis Grenujis paliko paprastą kvapų liaudį džiaugsmingai šokti ir linksmintis, o pats plačiai išskleistais sparnais nusklendė nuo auksinio debesies per naktinį savo sielos kraštą namo – į savo širdį.

27

Ak, kaip malonu buvo grįžti namo! Dvigubos keršytojo ir pasaulių kūrėjo pareigos gerokai nuvargino, o po to valandų valandas būti garbinamam savo paties kūrinių taip pat nebuvo grynas poilsis. Pavargęs nuo dieviškojo kūrimo ir atstovavimo, Didysis Grenujis ilgėjosi namų palaimos.

Jo širdis buvo purpurinė pilis. Ji dunksojo akmeninėje dykumoje, užsislėpusi už kopų, apsupta liūno oazės ir septynių akmens mūro sienų. Į ją patekti buvo galima tik skriste. Joje buvo tūkstantis podėlių, tūkstantis rūsių ir tūkstantis prabangių menių, tarp jų viena su paprasta purpurine kanapa, ant kurios Grenujis, dabar jau nebe Didysis, bet tiesiog Grenujis arba paprasčiausiai mielas Žanas Batistas, mėgdavo ilsėtis po dienos vargų.

Pilies podėliuose nuo grindų iki pat lubų stiepėsi lentynos, o jose buvo visi kvapai, kuriuos Grenujis buvo surinkęs per visą savo gyvenimą, daug milijonų kvapų. O pilies rūsiuose stovėjo statinaitės su geriausiais jo gyvenimo kvapais. Kai subręsdavo, jie bū-

davo supilstomi į butelius ir kilometrinėmis eilėmis išrikiuojami drėgnuose vėsiuose koridoriuose, surūšiuoti pagal pagaminimo metus ir vietą; jų buvo tiek daug, kad vieno gyvenimo nebūtų užtekę visiems išmėginti.

Ir mielasis Žanas Batistas, pagaliau sugrįžęs į *chez soi** ir prigulęs purpuriniame salone ant paprastutės jaukios sofos, – galų gale nusitraukęs, jei jau taip norite, aulinius batus, – pliaukštelėdavo delnais, pasikviesdavo tarnus – neregimus, nejuntamus, negirdimus ir, svarbiausia, neužuodžiamus, taigi visiškai menamus tarnus – ir įsakydavo nueiti į podėlius ir didžiulėje kvapų bibliotekoje suieškoti tą ar kitą tomą, nulipti į rūsį ir atnešti jam gėrimo. Menamieji tarnai išskubėdavo tekini, o Grenujo skrandis imdavo mėšlungiškai susitraukinėti nuo kamuojančio laukimo. Jis staiga pasijusdavo lyg girtuoklis, kurį smuklėje prie stalo apninka baimė, kad dėl kokios nors priežasties jam gali neatnešti užsakyto stiklo degtinės. O kas, jei rūsiai ir podėliai staiga ištuštėjo, kas, jei vynas statinėse sugedo? Kodėl jį verčia taip ilgai laukti? Kodėl niekas neateina? Jam tučtuojau reikia to gėrimo, kuo skubiausiai reikia, jis miršta iš troškulio, jis numirs vietoje, jei jo negaus.

Bet raminkis, Žanai Batistai! Nusiramink, mielasis! Juk ateis ir atneš, ko tu geidi. Štai jau atlekia tarnai. Ant nematomo padėklo neša kvapų knygą, baltom pirštinėm apmautose nematomose rankose laiko brangiuosius butelius, kuo atsargiausiai stato ant žemės, nusilenkia ir pranyksta.

O likęs vienas – pagaliau vėl vienas! – Žanas Batistas stveria išsiilgtuosius kvapus, atkemša pirmąjį butelį, prisipila sklidiną stiklą, pakelia prie lūpų ir geria. Vienu mauku iki dugno išgeria stiklą vėsaus kvapo, tokio gardaus! Jis toks išganingai geras, kad mielajam Žanui Batistui iš laimės net akys sudrėksta, ir jis kaipmat įsipila antrą stiklą – šįkart 1752 metų kvapo, nutverto pavasarį prieš patekant saulei ant Karališkojo tilto. Jį pagavo pasukęs nosį į vakarus, iš kur sklido lengvas vėjelis nešdamas sumišusį jūros, miško ir vos juntamą dervos nuo pakrantėje pririštų valčių kvapą.

*Namus *(pranc.)*.

Tai buvo kvapas besibaigiančios nakties, kurią jis pirmą kartą be Grimalio leidimo praleido bastydamasis po Paryžių. Tai buvo gaivus besiartinančios dienos, pirmosios laisvėje sutiktos aušros kvapas. Šis kvapas anuomet žadėjo jam laisvę. Žadėjo kitokį gyvenimą. Ano ryto kvapas tapo Grenujui vilties kvapu. Jis rūpestingai jį saugojo. Ir kasdien po truputį paragaudavo.

Ištuštinus antrąjį stiklą, pranyko nervingumas, pradingo abejonės ir netikrumas, užplūdo nuostabi ramybė. Grenujis prisispaudė nugara prie minkšto kanapos atlošo, atsivertė knygą ir pradėjo skaityti savo atsiminimus. Jis skaitė apie vaikystės kvapus, apie mokyklos, miesto gatvių ir užkampių, žmonių kvapus. Ir malonus šiurpulys ėjo per visą kūną, nes tai buvo vis nekenčiami kvapai, tie išstumtieji, kuriuos jis dabar vėl norėjo išsišaukti. Su pasibjaurėjimu, bet susidomėjęs Grenujis sklaidė šlykščių kvapų knygą, o kai pasibjaurėjimas pranokdavo susidomėjimą, paprasčiausiai užversdavo ją, padėdavo į šalį ir imdavo kitą.

Kartu be perstojo gurkšnojo tauriuosius aromatus. Po butelio su vilties kvapu atkimšo kitą, iš 1744 metų, pripildytą šilto malkų kvapo priešais ponios Gajar namus. O po šito išgėrė butelį vasaros vakaro aromato, dvelkiančio kvepalais ir apsunkusio nuo žiedų kvapų, jį buvo pagavęs parko Sen Žermen de Prė pakraštyje 1753-aisiais.

Dabar buvo jau kaip reikiant prisipildęs. Kūnas vis sunkiau slėgė pagalves. Protas kerinčiai pritemo. Ir visgi jis dar nebaigė savo malonumų puotos. Nors akys ir nebegalėjo skaityti, knyga buvo seniai išslydusi iš rankų, bet jis nenorėjo baigti vakaro neištuštinęs dar vieno, paskutinio, paties žaviausio butelio – su tos mergaitės iš Marė gatvės kvapu.

Gėrė jį pamaldžiai, sėdėdamas tiesiai ant kanapos, kad ir kaip buvo sunku, nes purpurinis salonas siūbavo ir sulig kiekvienu krustelėjimu imdavo suktis ratu. Sėdėjo lyg mokinukas, kelius suspaudęs, pėdas suglaudęs vieną prie kitos, kairę ranką pasidėjęs ant kairiosios šlaunies, – taip mažasis Grenujis gėrė brangiausią kvapą iš savo širdies rūsio, stiklą po stiklo, ir darėsi vis liūdnesnis. Jis žinojo, kad geria per daug. Žinojo, kad nepakelia tiek daug malo-

numų. Ir vis dėlto gėrė tol, kol ištuštėjo butelis. Pro tamsią angą įėjo iš gatvės į vidinį kiemą. Žengė link šviesos žiburėlio. Ten sėdėjo mergaitė ir pjaustė mirabeles. Iš tolumos aidėjo fejerverko raketų ir petardų poškėjimas...

Grenujis pastatė stiklą ir dar keletą minučių sėdėjo lyg suakmenėjęs, sentimentalus ir įkaušęs, sėdėjo tol, kol nuo liežuvio išnyko paskutiniai skonio likučiai. Jis spoksojo priešais save. Galva staiga ištuštėjo kaip tie buteliai. Tuomet šonu nuvirto ant purpurinės kanapos ir akimirksniu pasinėrė į svaigulingą miegą.

Tuo pačiu metu ant gūnios užmigo ir tikrasis Grenujis. Jo miegas buvo toks pat kietas kaip ir Grenujo dvasios, nes šios heraklišKi žygdarbiai ir siausmas aną išsekino ne mažiau – galų gale abu juk buvo vienas ir tas pats asmuo.

Aišku, kai budo iš miego, tai budo ne purpurinėje pilies menėje už septynių mūrų ir ne pavasariniuose savo sielos kvapų laukuose, o tik vienas akmeninio tunelio gale prie užgriuvos, ant kietos žemės, visiškoje tamsoje. Nuo alkio ir troškulio pyko širdis, krėtė šaltis ir buvo negera lyg amžinam girtuokliui po praūžtos nakties. Visom keturiom jis išropojo iš landos.

Lauke buvo nežinia koks dienos metas, nakties pradžia ar pabaiga, bet net ir vidurnaktį žvaigždžių šviesa lyg adatomis badė jam akis. Oras atrodė dulkinas, ėdus, graužė plaučius, gamta atšiauri. Jis kliuvo už akmenų. Net ir švelniausi kvapai aštriai ir aitriai dirgino nuo pasaulio atpratusią nosį. Grenujis, ta erkė, tapo jautrus lyg vėžys, išsinėręs iš kiauto ir plikas keliaujantis per jūrą.

Jis nuėjo prie šaltinio, laižė nuo uolos drėgmę, laižė valandą, dvi, tai buvo tikra kankynė, laikas slinko be galo lėtai, o tikrasis pasaulis svilinte svilino odą. Grenujis nusirovė nuo akmenų keletą gniutulėlių samanų, sunkiai nurijo, atsitūpė, ėsdamas tuštinosi, – greitai, greitai, viskas turi būti atlikta greitai, – ir lyg genamas, lyg švelniamėsis žvėrelis, virš kurio danguje jau suka ratus vanagai, spruko atgal į savo urvą, iki tunelio galo, kur tysojo gūnia. Čia ir vėl pasijuto saugus.

Atsišliejo į akmeninių guralų krūvą, ištiesė kojas ir ėmė laukti.

Kūnas turėjo visiškai nurimti, nejudėti lyg indas, kuris nuo per smarkaus judesio gali imti ir išsilieti per kraštus. Pamažu jam pavyko išlyginti kvėpavimą. Susijaudinusi širdis ėmė plakti ramiau, vidinė bangų mūša palengva rimo. Ir ūmai jo sielą lyg juodas veidrodžio paviršius užgulė vienatvė. Jis užsimerkė. Tamsios durys į jį atsivėrė, ir jis įžengė vidun. Prasidėjo dar vienas grenujiškojo sielos teatro spektaklis.

28

Taip ėjo diena po dienos, savaitė po savaitės, mėnuo po mėnesio. Taip praėjo ištisi septyneri metai.

Per tą laiką pasaulyje siautėjo karas, ne bet koks, o pasaulinis karas. Kautynės vyko Silezijoje ir Saksonijoje, Hanoveryje ir Belgijoje, Bohemijoje ir Pomeranijoje. Karaliaus daliniai žuvo Hesene ir Vestfalijoje, Balearų salose, Indijoje, prie Misisipės ir Kanadoje, jei tik dar pakeliui į tuos kraštus netapdavo šiltinės aukomis. Karas milijonui žmonių kainavo gyvybę, Prancūzijos karaliui – kolonijinę imperiją, o visoms kariavusioms šalims tiek daug pinigų, kad galiausiai jos sunkia širdimi ryžosi jį baigti.

Tuo laiku vieną žiemą Grenujis vos nesušalo ir pats to nė nepastebėjo. Penkias dienas pragulėjo purpurinėje menėje, o kai pakirdo savo landoje, nuo šalčio negalėjo nė pakrutėti. Tuojau pat vėl užsimerkė, kad užmigtų amžinai. Bet staiga prasidėjo atlydys, jis atitirpo ir šitaip išsigelbėjo.

Kartą privertė tiek sniego, kad jis nebeturėjo jėgų prasigauti iki kerpių. Tada maitinosi į kaulą sušalusiais šikšnosparniais.

Kitą kartą Grenujis rado prie urvo negyvą kranklį. Suvalgė jį. Tai buvo vieninteliai įvykiai, kuriuos jis įsidėmėjo iš išorinio pasaulio per tuos septynerius metus. Šiaip jau gyveno tik savo kalne, tik savo sielos karalystėje. Būtų likęs ten iki pat mirties (juk jam nieko netrūko), jei nebūtų įvykusi katastrofa, kuri išvijo jį iš kalno ir išspjovė atgal į pasaulį.

Katastrofa nebuvo nei žemės drebėjimas, nei miško gaisras, nei kalnų ar tunelio griūtis. Tai buvo išvis ne išorinė, o vidinė katastrofa ir dėl to itin nemaloni, nes užkirto Grenujui tą kelią, kuriuo jis paprastai pabėgdavo. Ji įvyko miegant. Tiksliau – sapnuojant. Dar tiksliau – miegant ir sapnuojant, ką vaizduojasi širdis.

Jis gulėjo purpurinėje menėje ant kanapos ir miegojo. Aplink stovėjo tušti buteliai. Jis baisiai daug išgėrė, galiausiai net du butelius rusvaplaukės mergaitės kvapo. Tikriausiai šitiek buvo per daug, nes jo miegą, nors ir labai kietą, panašų į mirtį, šį kartą lydėjo sapnai su kažkokių pamėkliškų vaizdinių ribėjimu. Šiame ribėjime sklandė aiškiai atpažįstami kvapo pluošteliai. Pradžioje jie tik siauromis juostomis vinguriavo palei Grenujo nosį, paskui sutankėjo ir virto debesiu. Atrodė, kad jis stovi vidury pelkės, iš kurios kyla rūkas. Rūkas iš lėto kilo vis aukščiau. Netrukus jis visiškai apgaubė Grenujį, persmelkė kiaurai, o tarp rūko mutulų nebeliko nė trupinėlio gryno oro. Jei nenorėjo uždusti, turėjo šiuo rūku kvėpuoti. O tasai rūkas, kaip sakyta, buvo kvapas. Ir Grenujis žinojo, kieno jis. Tai buvo jo paties kvapas. Jo, Grenujo, kvapas buvo šis rūkas.

O pasibaisėtina buvo tai, kad Grenujis, žinodamas, jog tai *jo* kvapas, negalėjo jo užuosti. Baigdamas paskęsti savyje, jokiu būdu negalėjo savęs užuosti!

Supratęs šitai, taip šiurpiai suriko, tarsi jį kas būtų deginęs gyvą. Riksmas pramušė purpurinės menės sienas, pilies mūrus, išsprūdęs iš širdies, leidosi per griovius, pelkes ir dykumas, kaip gaisro ugnis lėkė per nakties apgaubtą jo širdies kraštą, veržėsi iš gerklės, per vingrų tunelį į pasaulį, skriejo tolyn per Sen Fluro plokštikalnį, – atrodė, kad šaukia pats kalnas. Ir Grenujis pabudo nuo savo paties riksmo. Mostaguodamas rankomis, tarsi mėgindamas išsklaidyti tą bekvapį rūką, grasinusį jį uždusinti. Jis buvo mirtinai išsigandęs, drebėjo visu kūnu. Jei riksmas nebūtų sudraskęs to rūko, jis būtų prigėręs pats savyje – kokia kraupi mirtis. Vos tai prisiminus, jį nukrėsdavo šiurpas. Vis dar tirtėdamas jis sėdėjo ir bandė sugau-

dyti neaiškias, įbaugintas mintis, bet viena visiškai tikrai žinojo: turi pakeisti savo gyvenimą, tegu ir vien dėl to, kad nebenori antrąsyk susapnuoti tokį baisų sapną. Darsyk to nebeištvertų.

Jis užsimetė ant pečių gūnią ir išropojo laukan. Kaip tik buvo vėlyvas rytas, vasario pabaiga. Švietė saulė. Aplink kvepėjo drėgnais akmenimis, samanomis ir vandeniu. Vėjas jau nešiojo silpną plukių kvapą. Grenujis atsitūpė ant žemės priešais olą. Saulės spinduliai šildė. Jis įkvėpė gryno oro. Jį vis dar nukrėsdavo šiurpas prisiminus rūką, nuo kurio išsigelbėjo, nupurtydavo drebulys ir iš malonumo juntant ant nugaros šilumą. Kaip visgi gerai, kad dar gyvas šis išorinis pasaulis, tebūnie jis tik priebėga. Sunku įsivaizduoti siaubą, jei tunelio gale jau nebebūtų radęs nieko! Nei šviesos, nei kvapo, visiškai nieko, tik tą klaikų rūką – viduj, lauke, visur...

Pamažu šokas praėjo. Baimės gniaužtai pamažu atsileido, ir Grenujis pasijuto tvirčiau. Apie vidurdienį grįžo jam būdingas šaltakraujiškumas. Atgalia puse prikišo prie nosies kairiosios rankos smilių ir didįjį pirštą ir ėmė pro juos kvėpuoti. Užuodė drėgną, plukėmis prakvipusį pavasario orą. Savo pirštų neužuodė visai. Atsuko delną ir pauostė iš vidaus. Juto delno šilumą, bet nieko daugiau. Tada atraitojo nubrizgusią marškinių rankovę ir įkišo nosį į alkūnės linkį. Žinojo, kad čia ta vieta, kur susikaupia žmogaus kvapas. Tačiau ir ten neužuodė nieko. Nieko ir pažastyje, ir ant kojų, ir tarpukojy, nors pasilenkė prie jo, kiek įstengė. Tai buvo groteskiška: jis, Grenujis, per mylią galįs susekti bet kokį žmogų, neįstengia mažiau kaip per sprindį užuosti savo paties tarpukojo! Vis dėlto jis nepuolė į paniką, bet viską ramiai apsvarstęs, pasakė sau štai ką: „Negali būti, kad neturiu kvapo, juk viskas kvepia. Greičiausiai aš tik neužuodžiu, kuo kvepiu, nes ištisom dienom nuo gimimo uodžiau save, ir todėl mano nosis tam kvapui jau atbukusi. Jei galėčiau jį arba bent jo dalį atskirti nuo savęs ir po kurio laiko jau atpratęs prie jo vėl grįžti, tai labai puikiai galėčiau jį – taigi ir save – užuosti".

Jis nusitraukė gūnią, nusivilko drabužius, tiksliau, tai, kas iš drabužių buvo likę, – nusimetė draiskanas, skarmalus. Septynerius metus nebuvo jų nusirengęs. Jie turėjo būti kiaurai persiėmę

jo kvapu. Sumetė juos į krūvą priešais olą ir pasitraukė šalin. Ir štai vėl, pirmąsyk po tų septynerių metų, įkopė į kalno viršūnę. Atsistojo toje pačioje vietoje, kur stovėjo anuomet, kai čia atkeliavo, atsuko nosį į vakarus ir leido vėjui švilpauti apie savo nuogą kūną. Jis sumanė taip gerai išsivėdinti, prisisiurbti tiek vakarų vėjo, – taigi jūros ir drėgnų pievų kvapo, – kad šisai nustelbtų kūno kvapą, kad išryškėtų skirtumas tarp jo, Grenujo, ir jo drabužių kvapo, kurį po to jis aiškiai galėtų pajusti. Kad kuo mažiau užuostų save, pasilenkė visu kūnu į priekį, ištempė kaklą kiek galėdamas prieš vėją, o rankas atsuko atgal. Atrodė kaip plaukikas prieš pat šuolį į vandenį.

Tokioje be galo juokingoje padėtyje jis išbuvo daug valandų, o jo oda, atpratusi nuo šviesos, balta kaip kirmino, net ir nuo silpnos saulės paraudonavo kaip langustas. Vakarėjant jis vėl nusileido prie olos. Dar iš tolo pamatė gulint drabužių krūvą. Paskutinius metrus ėjo užsiėmęs nosį ir atleido ją tik tada, kai prikišo prie pat tos krūvos. Jis mėgino uosti, kaip buvo išmokęs iš Baldinio: giliai įtraukė oro ir su pertrūkiais iškvėpė. Kad sugautų kvapą, abu delnus sudėjo virš drabužių kaip kokį varpą, į kurį vietoj kankalo įkišo savo nosį. Išdarinėjo, ką tik išmanė, kad užuostų drabužiuose savo paties kvapą. Bet jie jo neturėjo. Juose akivaizdžiai jo nebuvo. Juose buvo tūkstantis kitų kvapų. Akmenų, smėlio, samanų, sakų, kranklio kraujo, – net dešros, kurią prieš daug metų buvo nusipirkęs netoli Siuli, ir tos kvapą dar galėjai aiškiai justi. Jo drabužiai buvo ištisas paskutinių septynerių aštuonerių metų kvapų dienoraštis. Tik jo paties kvapo, kvapo to, kuris be paliovos visą tą laiką juos nešiojo, juose nesijautė.

Jam pasidarė šiek tiek baugu. Saulė jau nusileido. Jis stovėjo nuogas prie angos į tunelį, kurio tamsiajame gale išgyveno septynerius metus. Pūtė šaltas vėjas, jis šalo, bet pats to nepastebėjo, nes jame lindėjo priešinis šaltis – baimė. Tai nebuvo ta pati baimė, patirta sapne, ta baisi baimė uždusti nuo savęs paties, kuria reikėjo bet kokia kaina nusikratyti ir nuo kurios jam pavyko pasprukti. Dabar jį apėmė baimė, kad nieko apie save nežino. Ji buvo visai priešinga anai baimei. Nuo jos jis negalėjo pabėgti, turėjo eiti jos pasitikti. Turėjo be jokių abejonių sužinoti, turi kvapą ar

ne, – kad ir koks tas atradimas būtų baisus. Jis turėjo sužinoti tai dabar pat. Tučtuojau.

Grenujis grįžo į savo urvą. Už kelių metrų jį jau supo visiška tamsa, bet jis orientavosi lyg ryškiausioj šviesoj. Daug tūkstančių kartų ėjo šiuo keliu, pažinojo kiekvieną žingsnį ir kiekvieną vingį, užuodė kiekvieną išsišovusį uolos karulį ir kiekvieną nors kiek išsikišusį akmenį. Kelią rasti nebuvo sunku. Sunku buvo kovoti su prisiminimais apie tą klaustrofobišką sapną, kas žingsnis lyg potvynio bangos jie kilo aukščiau ir aukščiau. Bet Grenujis buvo drąsus. Nežinios baime kovojo su baime žinoti, ir tai jam pavyko, nes jis suprato, kad neturi pasirinkimo. Kai priėjo tunelio galą, ten, kur kūpsojo krūva guralų, abi baimės dingo. Jis pasidarė ramus, mintys visai aiškios, o nosis aštri kaip skalpelis. Jis atsitūpė, užsidengė delnais akis ir ėmė uosti. Šioje vietoje, šiame nuo viso pasaulio nutolusiame akmeniniame kape jis išgulėjo septynerius metus. Jei jau kur nors pasaulyje turėjo juo kvepėti, tai tik čia. Jis kvėpavo lėtai. Tyrinėjo atidžiai. Neskubėjo spręsti. Ketvirtį valandos pratupėjo. Jis turėjo puikią atmintį ir gerai prisiminė, kaip ši vieta kvepėjo prieš septynerius metus: akmenimis ir drėgna, sūria vėsa, kvepėjo taip tyrai, kad jokia gyva būtybė – nei žmogus, nei gyvūnas – negalėjo būti ir kojos čionai įkėlusi... Tačiau lygiai taip pat čia kvepėjo ir dabar.

Dar kurį laiką Grenujis patupėjo, visiškai ramiai, tik palengva linguodamas galva. Tada apsisuko ir iš pradžių susirietęs, o kai leido tunelio aukštis, išsitiesęs išėjo laukan.

Lauke apsivilko savo draiskanas (batai jau prieš kelis metus buvo sutrūniję), užsimetė ant pečių gūnią ir dar tą pat naktį iškeliavo iš Plom diu Kantalio į pietus.

30

Jis atrodė pasibaisėtinai. Plaukai siekė iki pakinklių, reta barzda – iki bambos. Nagai styrojo kaip paukščio, o nuo rankų ir kojų, kur skarmalai nebedengė kūno, oda luposi skaruliais.

Pirmieji sutikti žmonės – tai buvo valstiečiai viename lauke netoli Pjerforo – jį pamatę šaukdami išsilakstė. O pačiame mieste, priešingai, jis sukėlė sensaciją. Į jį paspoksoti subėgo šimtai žmonių. Vieni laikė jį iš galerų pabėgusiu vergu. Kiti sakė, kad jis visai ne žmogus, o žmogaus ir lokio mišrūnas, tokia miško būtybė. Vienas buvęs jūreivis tvirtino, kad jis panašus į laukinės genties indėną iš Kajeno, anapus didžiojo vandenyno. Jį nuvedė pas burmistrą. Ten, visų susirinkusiųjų nuostabai, Grenujis parodė savo pameistrio raštą, pravėrė burną ir šiek tiek vograudamas – juk tai buvo pirmieji žodžiai, kuriuos jis pratarė po septynerių metų pertraukos, – bet visai suprantamai papasakojo, kad bekeliaujant buvo užpultas plėšikų, paimtas į nelaisvę ir septynerius metus laikytas oloje. Per tą laiką nematęs nei saulės šviesos, nei žmonių, buvo maitinamas iš pintinės, kurią nematoma ranka nuleisdavo į tamsą, ir galiausiai kažkieno išlaisvintas nuleidus kopėčias, taip ir nesužinojęs kodėl ir niekada nematęs nei savo grobėjų, nei gelbėtojų. Šią istoriją išgalvojo todėl, kad ji atrodė jam įtikimesnė už tiesą, tokia ir buvo, mat panašių plėšikų antpuolių Overnė, Langedoko ir Sevenų kalnuose iš tikrųjų nutikdavo ne taip jau retai. Šiaip ar taip, burmistras tuoj pat šį nutikimą užprotokolavo ir pranešė apie jį markizui de la Tejad Espinasui, miesto senjorui ir Tulūzos parlamento nariui.

Sulaukęs keturiasdešimties, markizas nusigręžė nuo Versalio rūmų gyvenimo, pasitraukė į savo valdas ir atsidėjo mokslams. Jo plunksnai priklausė reikšmingas veikalas apie dinamišką nacionalinę ekonomiką, kuriame jis siūlė panaikinti visus žemės nuosavybės ir žemės ūkio produkcijos mokesčius, taip pat įvesti atvirkščiai proporcingą pajamų mokestį, kuris labiausiai spaustų varginguosius ir verstų juos smarkiau plėtoti ūkinę veiklą. Padrąsintas knygelės pasisekimo, sukūrė traktatą apie berniukų ir mergaičių auklėjimą nuo penkerių iki dešimties metų, paskui pasuko į eksperimentinį žemės ūkį ir apvaisindamas bulių sėkla įvairias žolių rūšis mėgino sukurti kryžminį augalinį–gyvulinį produktą, kurį būtų galima melžti, – tokią tešmeninę gėlę. Iš pradžių jis pasiekė tam tikrų laimėjimų ir net pagamino sūrį iš žolės pieno, kurį Lio-

no mokslų akademija apibūdino kaip „ožkos sūrio skonio, nors ir šiek tiek kartesnį“, tačiau turėjo nutraukti bandymus dėl milžiniškų išlaidų bulių sėklai – jos laukuose išpurkšdavo hektolitrais. Visgi tyrinėdamas agrarines-biologines problemas jis susidomėjo ne tik vadinamąja dirva, bet ir žeme apskritai bei jos ryšiu su biosfera.

Vos tik baigęs praktinius darbus su pieną duodančia tešmenine gėle, pagautas neblėstančio tyrinėtojo įkvėpimo puolė prie didžiulio esė apie gyvybinių jėgų priklausomybę nuo artumo žemei. Jo tezė skelbė, kad gyvybė galinti vystytis tik tam tikru atstumu nutolusi nuo žemės, nes žemė nuolat skleidžianti puvimo dujas, vadinamąjį *fluidum letale,* kuris slopina gyvybines jėgas ir per trumpesnį ar ilgesnį laiką jas visai paraližuoja. Todėl esą visos gyvos būtybės stengiasi augdamos tolti nuo žemės, tai yra, jos auga nuo žemės, o ne, tarkime, į ją; dėl šios priežasties vertingiausias savo dalis jos kelia aukštyn: javas – varpą, gėlė – žiedą, žmogus – galvą; ir todėl kai senatvė juos suriečia ir vėl prilenkia prie žemės, nuo letalinių dujų jie neišvengiamai turi žūti. Jomis po mirties vykstant irimo procesams galiausiai ir patys pavirsta.

Kai markizo de la Tejad Espinaso ausis pasiekė žinia, esą Pjerfore atsirado individas, septynerius metus išgyvenęs oloje, tai yra iš visų pusių apsuptas puvimo elemento – žemės, jis baisiausiai susižavėjo ir liepė tučtuojau atvesti Grenujį į laboratoriją, kur nuodugniai jį ištyrė. Kuo akivaizdžiausiai pasitvirtino jo teorija: *fluidum letale* Grenujį buvo jau taip paveikęs, kad dvidešimt penkerių metų kūne aiškiai matėsi senatvinių irimo požymių. Vienintelis dalykas, neleidęs jam numirti, pareiškė Tejad Espinasas, yra tas, kad nelaisvėje Grenujis buvo maitinamas nutolusiais nuo žemės augalais, tikriausiai duona ir vaisiais. Ankstesnioji sveikatos būklė dabar tegalinti būti atstatyta išvarant tą fluidą jo, Tejad Espinaso, sukurtu gyvybinio oro ventiliavimo aparatu. Toksai aparatas stovįs jo rūmų Monpeljė sandėlyje, ir jei Grenujis sutiktų būti markizui mokslinio demonstravimo objektu, tai markizas ne tik išgelbėtų jį nuo beviltiško apsinuodijimo žemės dujomis, bet skirtų jam ir nemažą pinigų sumą...

Po dviejų valandų jie sėdėjo karietoje. Nors keliai buvo apgailėtinai prasti, šešiasdešimt keturias mylias į Monpeljė jie įveikė greičiau nei per dvi dienas, nes markizas, kad ir būdamas garbaus amžiaus, nevengė pats šmaukštelėti botagu vežikui ir arkliams, pats pridėti ranką, kai ne kartą teko taisyti sulūžusius grąžulus ar linges, – taip buvo susižavėjęs savo radiniu, taip nekantravo kuo greičiau parodyti jį išsilavinusiai visuomenei. Užtat Grenujui nebuvo leista nė vieno vienintelio karto išlipti iš karietos. Jis turėjo sėdėti su savo skarmalais, visas sususptas į gūnią, persiėmusią drėgna žeme ir moliu. Kelionės metu gavo valgyti žalių šakniavaisių. Markizas tikėjosi šitaip dar kuriam laikui užkonservuoti gryno pavidalo žemiškojo fluido užkratą.

Atvykęs į Monpeljė, liepė Grenujį tuoj pat nuvesti į rūmų rūsį ir išsiuntinėjo kvietimus visiems medicinos fakulteto, botanikų draugijos, žemės ūkio mokyklos, chemikų ir fizikų sąjungos, masonų ložės ir kitų mokslo draugijų nariams. Tokių draugijų mieste buvo ne mažiau tuzino. Po kelių dienų – praėjus lygiai savaitei nuo tada, kai paliko slėptuvę kalne, – Grenujis stovėjo ant pakylos didžiojoje Monpeljė universiteto auloje ir buvo pristatytas gausiai publikai kaip mokslinė metų sensacija.

Pranešime Tejad Espinasas pavadino jį gyvu letalinio žemės fluido teorijos teisingumo įrodymu. Vieną po kitos plėšdamas nuo jo draiskanas, aiškino apie tą pragaištingą poveikį, kurį Grenujo kūnui padarė puvimo dujos: čia matyti ėdžiųjų dujų sukelti pūlinukai ir randai, va ten ant krūtinės – didžiulė ryškiai raudona dujų karcinoma, oda visur suskerdėjusi, yra net neginčijamas fluidinis skeleto iškrypimas – tai rodo šleivos kojos ir kuprelė. Dujos smarkiai pažeidusios ir vidaus organus: blužnį, kepenis, plaučius, tulžies pūslę ir virškinamąjį traktą, – tai neabejotinai įrodąs išmatų mėginys, gulintis dubenėlyje prie demonstranto kojų ir prieinamas visiems norintiems apžiūrėti. Todėl apibendrinant būtų galima pasakyti: gyvybinės jėgos, septynerius metus veiktos *fluidum letale Taillade,* taip pakirstos, kad demonstrantas, kurio išvaizda, beje, jau įgavusi ryškių kurmiškų bruožų, turėtų būti apibūdinamas kaip būtybė, atsigręžusi labiau į mirtį negu į gyvenimą.

Tačiau referentas visgi imsiąsis per aštuonias dienas derindamas ventiliacinę terapiją su gyvybine dieta šį, tiesą sakant, mirčiai pasmerktąjį atstatyti taip, kad kiekvienam į akis krisiantys visiško pasveikimo ženklai, ir kviečiąs čia susirinkusius po savaitės atvykti ir įsitikinti šios prognozės sėkme, kuri tuomet turėtų būti neginčijamas įrodymas, jog letalinė žemės fluido teorija yra teisinga.

Pranešimas susilaukė milžiniško pasisekimo. Mokyta publika apdovanojo pranešėją karštais plojimais, o paskui pražygiavo pro pakylą, ant kurios stovėjo Grenujis. Užkonservuotas jo apsileidimas, o taip pat surembėję randai ir sužalojimų žymės iš tikrųjų darė tokį šiurpų įspūdį, kad visi manė jį esant jau pusiau sudūlėjusį ir neišgelbėjamai žuvusį, nors pats Grenujis jautėsi visiškai sveikas ir stiprus. Kai kurie reikalą išmanantys ponai jį perkutavo, matavo, žiūrėjo į burną ir akis. Keletas kalbino jį ir teiravosi apie gyvenimą oloje ir dabartinę savijautą. Bet jis griežtai laikėsi markizo nurodymo ir į tokius klausimus atsakinėjo tik prislopintu gargimu ir bejėgiškai mosikuodamas abiem rankom rodė į savo gerklas, leisdamas suprasti, jog ir šias jau pagraužė *fluidum letale Taillade.*

Renginiui pasibaigus Tejad Espinasas jį vėl apmuturiavo ir išsiuntė namo į savo rūmų sandėlį. Ten, dalyvaujant keliems rinktiniams medicinos fakulteto daktarams, įkišo į ventiliavimo gyvybiniu oru aparatą – į tokią kamaraitę iš giliai suleistų eglinių lentų. Į ją per aukštai virš stogo iškilusį kaminą patekdavo aukštuminis oras be letalinių dujų, paskui jis išeidavo pro grindyse įtaisytą odinį vožtuvą. Šio įrenginio darbą prižiūrėjo aptarnautojų brigada, dieną naktį besirūpinanti, kad nesustotų kamine įruošti ventiliatoriai. Grenujui, nuolat apsuptam valančios oro srovės, kas valandą per šoninėje sienoje įrengtas dvigubas dureles su oro šliuzu būdavo patiekiama dietinių patiekalų, pagamintų iš nutolusių nuo žemės maisto produktų: karvelių sultinio, vyturių pašteto, ragu iš laukinių ančių, konservuotų ant medžių išaugusių vaisių, duonos iš specialių aukštaūgių kviečių rūšių, Pirėnų vyno, kalnų gemzių pieno ir kremo, suplakto iš rūmų palėpėje laikomų vištų kiaušinių.

Penkias dienas truko šis kombinuotas užkrato naikinimo ir revitalizavimo kursas. Tada markizas liepė sustabdyti ventiliatorius ir nuvedė Grenujį į prausyklą, kur daug valandų mirkė drungno lietaus vandens voniose ir galiausiai nuo galvos iki kojų nuprausė muilu su riešutų aliejumi, atvežtu iš Andų miesto Potosi. Nukarpė jam rankų ir kojų nagus, gerai išsistovėjusiomis smulkiomis dolomito kalkėmis išvalė dantis, nuskuto barzdą, pakirpo ir iššukavo, pasuko ir išpudravo plaukus. Pakvietė siuvėją, batsiuvį, ir Grenujis gavo šilkinius marškinius su baltu žabo ir baltais raukinukais ant rankogalių, šilkines kojines, surdutą, kelnes, mėlyno aksomo liemenę ir gražius juodos odos batus su sagtimis, kurių dešinysis puikiai maskavo suluošintą pėdą. Pats savo rankomis markizas užtepė ant randuoto Grenujo veido baltą talko grimą, lūpas ir skruostus padažė karmazinu, o antakius tiesiog kilniai išlenkė minkštu pieštuku iš liepų medžio anglies. Tuomet apipurškė savo paties kvepalais, gana prastu našlaičių vandeniu, atsitraukė keletą žingsnių atgal ir dar ilgai negalėjo rasti žodžių pasigėrėjimui išsakyti.

– Pone, – galiausiai prabilo, – aš žaviuosi savimi. Esu sukrėstas savo genialumo. Tiesa, niekada neabejojau savosios fluidinės teorijos teisingumu, jokiu būdu, bet pamatęs ją taip nuostabiai pasitvirtinant praktinėje terapijoje, esu pritrenktas. Jūs buvote gyvulys, o aš padariau iš jūsų žmogų. Tai tiesiog dieviškas darbas. Leiskite man susijaudinti! – Prieikite prie ano veidrodžio ir pažvelkite į save! Pirmąkart gyvenime pamatysite, kad esate žmogus; ne koks nors ypatingas arba kuo nepaprastas, bet, šiaip ar taip, visiškai padorus žmogus. Nagi, pone! Pažvelkite į save, pasigrožėkite tuo stebuklu, kurį su jumis padariau!

Tai buvo pirmas kartas, kai į Grenujį kažkas kreipėsi „pone".

Jis priėjo prie veidrodžio. Iki tol dar niekada nebuvo žiūrėjęs į jį. Priešais save išvydo poną puikiais mėlynais apdarais, baltais marškiniais ir šilkinėmis kojinėmis ir instinktyviai susigūžė, kaip kad visuomet gūždavosi prieš tokius puošnius ponus. Bet ir puošnusis ponas susigūžė, o kai Grenujis vėl išsitiesė, tas puikusis ponas irgi padarė tą patį, tuomet abu sustingo ir įsispoksojo vienas į kitą.

Labiausiai Grenujį suglumino ta aplinkybė, kad jis atrodė ne-

įtikėtinai normaliai. Markizas buvo teisus: jis atrodė ne kaip nors ypatingai, ne taip jau gerai, bet ir ne itin bjauriai. Jis buvo gana žemas, šiek tiek nerangios laikysenos, šiek tiek neišraiškingo veido, trumpai tariant, atrodė kaip ir tūkstančiai kitų žmonių. Jei išeitų dabar į gatvę, nė vienas žmogus į jį neatsisuktų. Net ir jam pačiam toksai, koks dabar buvo, kur nors sutiktas niekuo nebūtų kritęs į akis. Nebent jis būtų užuodęs, kad tas anas taip pat nekvepia niekuo, išskyrus našlaites, kaip ir šis ponas veidrodyje ir jis pats, stovintis priešais.

O juk dar prieš dešimtį dienų vos jį išvydę valstiečiai išsilakstė klykdami. Jis tuomet jautėsi ne kitaip kaip dabar, o dabar, užmerkęs akis, nė truputėlio ne kitaip kaip tuomet. Jis įtraukė oro, kylančio nuo jo kūno, užuodė prastus kvepalus, aksomą ir ką tik suklijuotą batų odą; užuodė šilkinius apdarus, pudrą, grimą, silpną muilo iš Potosi aromatą. Ir staiga suprato, kad ne karvelių sultinys ir ne spektaklis su ventiliavimo aparatu padarė iš jo normalų žmogų, – niekas kitas, tik tos kelios drapanos, pakirpti plaukai ir truputis kosmetinio maskarado.

Pamirkčiojęs jis atsimerkė ir pamatė, kaip ponas veidrodyje irgi mirktelėjo jam, o per ryškiai raudonas lūpas šmėkštelėjo šypsenėlė, tarsi duodama ženklą, kad jis nėra jam visai nesimpatiškas. Ir Grenujui pasirodė, kad tas ponas veidrodyje, ta žmogumi aprengta, kaukėta, bekvapė būtybė, visai nieko sau; jam bent jau pasimatė, kad ji galėtų – dar kiek patobulinus jos kaukę – daryti įtaką pasauliui, o šito jis, Grenujis, niekada nebūtų iš savęs tikėjęsis. Jis linktelėjo tai žmogystai ir pamatė, kaip ši, atsakydama jam tuo pačiu, vogčiomis išpūtė šnerves...

31

Kitą dieną – markizas kaip tik rengėsi mokyti Grenujį reikalingiausių pozų, gestų ir šokio žingsnių artėjančiam pasirodymui visuomenėje – pastarasis suvaidino, kad jam apsisuko galva, ir apsimetęs, kad visai nebeteko jėgų ir tuoj uždus, nuvirto ant kanapos.

Markizas labai susijaudino. Pašaukė tarnus, užriko, kad atneštų vėduokles ir nešiojamuosius ventiliatorius, ir kol tarnai bėginėjo, suklupo prie Grenujo, ėmė vėduoti jam našlaičių kvepalais iškvėpinta nosinaite orą ir primygtinai prašyti, tiesiog maldaute maldauti, kad šis vėl atsikeltų, tik ne dabar išleistų paskutinį kvapą, bet palauktų, jei įmanoma, iki porytdienos, nes priešingu atveju fluidų teorijos ateičiai iškils didžiulė grėsmė.

Grenujis rangėsi ir raičiojosi, šniokštė ir vaitojo, mostaguodamas abiem rankomis stūmė nosinaitę, pagaliau dramatiškai nusirito nuo kanapos ir nėrė į tolimiausią kambario kampelį.

– Tik ne šitie kvepalai, – šaukė lyg iš paskutiniųjų, – tik ne šitie kvepalai! Jie pribaigs mane!

Ir tik kai Tejad Espinasas išmetė nosinaitę pro langą, o savo taip pat našlaitėmis kvepiantį surdutą į gretimą kambarį, Grenujis leido savo priepuoliui nurimti ir jau ramesniu balsu papasakojo, kad jo, kaip parfumerio, nosis esanti labai jautri ir visuomet, o pastaruoju metu, jam sveikstant, itin stipriai reaguojanti į tam tikrus kvepalus. O kad būtent našlaitės, šiaip jau malonios gėlės, kvapas jį taip suerzino, jis galįs paaiškinti tik tuo, kad markizo kvepaluose esanti didelė dalis našlaičių šaknų ekstrakto, dėl savo požeminės kilmės pragaištingai veikiančio tokį letalinio fluido iškamuotą žmogų kaip jis, Grenujis. Dar vakar, pirmąsyk pajutus tą aromatą, jam aptemo akyse, o šiandien, kai ir vėl užuodė šaknų kvapą, jam pasirodė, tarsi jį kas stumtų atgal į tą siaubingą troškią skylę žemėje, kurioje jis vegetavo septynerius metus. Jo prigimtis tam priešinasi, kitaip negalįs pasakyti, nes po to, kai pono markizo sugebėjimų dėka jam buvo padovanotas žmogiškas gyvenimas, jis geriau mirs vietoje, bet daugiau neatsiduos tam neapkenčiamam fluidui. Dar ir dabar vos tik pagalvojus apie kvepalus iš šaknelių jo viduje viskas susitraukia. Bet jis visiškai įsitikinęs, kad akimirksniu atgautų jėgas, jei markizas leistų jam pačiam susikurti kvepalus ir galutinai išgarbinti tą našlaičių kvapą. Jis svajojąs apie itin švelnų plevenantį aromatą, sudarytą daugiausia iš tokių nuo žemės nutolusių ingredientų kaip migdolų ir apelsinų žiedų vanduo, eukalipto, eglių spyglių ir kiparisų aliejus. Tik šlakelis

tokio aromato ant drabužių, tik keletas lašų ant kaklo ir skruostų – ir jis visiems laikams būtų apsaugotas nuo tokio nemalonaus priepuolio, koks ką tik jį buvo ištikęs...

Tai, ką mes aiškumo dėlei čia perteikėme paprasta netiesiogine kalba, iš tikrųjų buvo pusę valandos vapaliojama, kosčiojimais, šnopštimu ir dusuliais pertraukinėjama žodžių lavina, palydima dar ir drebuliais, skėtriojimusi ir išraiškingu akių vartaliojimu. Markizui tai padarė didelį įspūdį. Labiau negu ligos simptomatika jį įtikino gudri globotinio argumentacija, visiškai paremta letalinio fluido teorija. Žinoma, našlaičių kvepalai! Tas iki koktumo žemiškas, tiesiog požeminis produktas! Tikriausiai ir jis pats, tiek metų juos vartojęs, jau buvo užsikrėtęs. Ir nė nenutuokė, kad diena iš dienos šitie kvepalai artina jį prie mirties. Podagra, nutirpęs sprandas, suglebusi varpa, hemorojus, ūžesys ausyse, išpuvę dantys – visa tai, be jokios abejonės, atsirado nuo fluidu persiėmusių našlaičių šaknų smarvės. Ir šis paikas žmogiūkštis, šis apgailėtinas padaras kambario kampe padėjo jam tai suvokti. Markizas buvo sujaudintas. Jis vos susiturėjo prie jo nepriėjęs, nepakėlęs ir neprispaudęs prie savo prašviesėjusios širdies. Bet baiminosi, kad vis dar kvepia našlaitėmis, taigi vėl pašaukė tarnus ir įsakė išmesti iš namų visus našlaičių kvepalus, išvėdinti visus rūmus, užkratą iš jo drabužių pašalinti gyvybinio oro ventiliatoriumi ir tuoj pat nunešti Grenujį palankinu pas geriausią miesto parfumerį. Būtent šito savo priepuoliu ir siekė Grenujis.

Kvapų verslas Monpeljė turėjo senas tradicijas, ir nors pastaruoju metu, lyginant su konkuruojančiu miestu Grasu, buvo šiek tiek smuktelėjęs, vis tiek mieste dar gyveno ne vienas geras parfumeris ir pirštininkas. Pats įžymiausias iš jų, toksai Runelis, atsižvelgdamas į dalykinius ryšius su markizo de la Tejad Espinaso namais, kuriems tiekė muilą, aliejus ir kvapiąsias prekes, sutiko žengti tokį neįprastą žingsnį: užleisti valandai savo ateljė palankinu atneštam keistuoliui – parfumerio pameistriui iš Paryžiaus. Šis neklausė jokių paaiškinimų, visai nenorėjo žinoti, kur ką galėsiąs rasti, sakėsi jau susigaudysiąs, pats susiorientuosiąs; užsirakino dirbtuvėje ir išbuvo ten gerą valandą, o Runelis su markizo

rūmų valdytoju nuėjęs į smuklę išlenkti po stiklą vyno, sužinojo, kodėl nebeįmanomas vartoti jo našlaičių vanduo.

Runelio dirbtuvė ir krautuvė buvo toli gražu ne taip prašmatniai įrengta kaip kadaise Baldinio kvapiųjų medžiagų parduotuvė Paryžiuje. Su keliomis rūšimis žiedų aliejaus, vandens ir prieskonių paprastas parfumeris ne kažin ką galėjo nuveikti. Bet Grenujis, vos tik tiriamai įkvėpęs oro, išsyk suvokė, kad jo tikslams esamų medžiagų visiškai pakaks. Jis nesiruošė sukurti didžių kvepalų, nenorėjo sumaišyti prestižinio aromato kaip anuomet pas Baldinį, tokio, kuris iškiltų virš vidutinybės jūros ir vestų žmones iš proto. Net ir ne paprasti apelsinų žiedų kvepaliukai, kaip žadėjo markizui, buvo jo tikrasis tikslas. Populiarios neroli, eukalipto ir kiparisų lapų esencijos turėjo tik užmaskuoti tikrąjį kvapą, kurį jis sumanė pasigaminti: tai buvo žmogaus aromatas. Jis norėjo perimti žmogaus kvapą, kurio pats neturėjo, tegul kol kas tai būtų tik prastas surogatas. Tiesą sakant, žmogaus kvapo apskritai nebūna, lygiai taip pat kaip nebūna ir žmogaus veido. Kiekvienas žmogus kvepia kitaip, niekas nežinojo to geriau už Grenujį, pažįstantį tūkstančių tūkstančius individualių kvapų ir jau nuo gimimo uosle skiriantį vieną žmogų nuo kito. Ir vis dėlto egzistavo tam tikras žmogaus kvapo parfumerinis leitmotyvas, beje, gana paprastas: riebaus prakaito, gižaus sūrio, šiaip jau ganėtinai šlykštus leitmotyvas, vienodai būdingas visiems žmonėms, – o jau virš jo plazdėjo vos juntami subtilesni individualios auros debesėliai.

Bet šios auros, labai sudėtingo, su niekuo nesupainiojamo *asmeninio* kvapo šifro, dauguma žmonių vis tiek nejuto. Dauguma žmonių išvis nežinojo, kad ją turi, be to, darė viską, kad paslėptų ją po drabužiais arba madingais dirbtiniais kvapais. Jie gerai pažinojo tik tą pagrindinį kvapą, tą primityvų žmogišką šutą, jame gyveno ir jautėsi saugūs, ir nuo ko tik sklisdavo tas šlykštus visuotinis dvokulys, tas būdavo iškart pripažįstamas jiems lygiu.

Keisti buvo kvepalai, kuriuos tą dieną sukūrė Grenujis. Keistesnių iki tol pasaulyje dar nebuvo. Jie kvepėjo ne kaip kvapas, o kaip *žmogus, kuris kvepia.* Užuodus šiuos kvepalus tamsioje patalpoje galima buvo pamanyti, kad čia pat yra kitas žmogus. O jei

koks žmogus, pats kvepiąs žmogumi, būtų ėmęs juos vartoti, pagal kvapą mums būtų atrodę, kad tai du žmonės arba, dar blogiau, kad tai pabaisiška susidvejinusi būtybė, padaras, kurio neįmanoma aiškiai apčiuopti, nes jis atrodo susiliejantis ir neryškus, kaip ežero dugno atvaizdas, virpinamas bangų.

Šiai žmogaus kvapo imitacijai – gana netobulai, jis pats tai žinojo, bet visgi pakankamai vykusiai, kad apmulkintų kitus, – Grenujis susirankiojo Runelio dirbtuvėje rečiausius ingredientus.

Už durų, vedančių į kiemą, slenksčio buvo krūvelė dar gana šviežių katės išmatų. Paėmė jų pusę šaukštelio ir kartu su keliais acto lašais ir sugrūsta druska sudėjo į maišomąjį butelį. Po darbo stalu aptiko gabalėlį sūrio, didumo sulig nykščio nagu, tikriausiai nuo Runelio pietų stalo. Sūris buvo jau gerokai senstelėjęs, pradėjęs irti ir skleidė aitrų kvapą. Parduotuvės gilumoje stovėjo sardinių statinė, nuo jos dangčio nukrapštė kažką kvepiantį apkartusia žuvimi, sumaišė su supuvusiu kiaušiniu ir ricina, amoniaku, muskatu, sudildytu ragu ir pasvilinta smulkiai sutrupinta kiaulena. Įdėjo gana daug cibetino, šiuos šlykščius priedus sumaišė su alkoholiu, palaukė, kol prisitrauks, ir išfiltravo į kitą butelį. Tos marmalynės smarvė buvo siaubinga. Ji dvokė kaip kloaka trūnėsiais, ir jei vėduoklės mostelėjimu būtum sumaišęs jos dvoką su grynu oru, būtų atrodę, kad karštą vasaros dieną atsidūrei O Fer gatvėje Paryžiuje, prie Lingeri gatvės kampo, kur susilieja kvapai iš halių, iš Nekaltųjų kapinių ir perpildytų namų.

Tada ant šio šiurpą keliančio pagrindo, kuris pats savaime labiau smirdėjo maita, negu panėšėjo į žmogaus kvapą, Grenujis užpylė gaivių aliejinių kvapų: pipirmėtės, levandos, terpentino, citrinos, eukalipto, o juos bemat sutramdė ir paslėpė po puokšte tokių subtilių žiedų kaip snapučiai, rožės, apelsinai bei jazminai. Dar kartą atskiedus alkoholiu ir trupučiu acto, tas pamatas, kuriuo rėmėsi visas mišinys, nebeskleidė jokio šlykštaus kvapo. Gaivieji ingredientai užgožė paslėptą smarvę, ji tapo nebepastebima, šleikštumas, pagražintas gėlių aromatu, pasidarė kone įdomus, ir, kad ir keista, nė truputėlio nebesijautė puvėsių. Priešingai, atrodė, kad kvepalai skleidžia drąsų, pakilų gyvenimo kvapą.

Grenujis supylė juos į du flakonus, gerai užkišo kamščiais ir paslėpė savo kišenėse. Tada kruopščiai išplovė butelius, grūstuves, piltuvus ir šaukštus vandeniu, nuvalė karčiųjų migdolų aliejumi, kad panaikintų visus kvapų pėdsakus, ir paėmė antrą maišomąjį butelį. Jame greitai sukūrė kitus kvepalus, kažką panašaus į pirmuosius. Jų sudėtyje taip pat buvo gaiviųjų aliejų ir gėlių aromatų, bet jų pagrindą sudarė nebe tas raganiškas viralas, o tik, kaip įprasta, truputis muskuso, ambros, mažuma cibetino ir kedro aliejaus. Šiaip jau jie kvepėjo visiškai kitaip negu pirmieji – lėkščiau, nekalčiau, ne taip užkrečiamai, nes jiems trūko imituoto žmogaus kvapo komponento. Bet jei paprastas žmogus būtų jais pasikvėpinęs ir jie būtų susimaišę su jo kvapu, tai jų nebūtų buvę galima atskirti nuo tų, kuriuos Grenujis sukūrė vien tik sau.

Išpilstęs į flakonus ir antruosius kvepalus, jis išsirengė nuogas ir suvilgė drabužius tais pirmaisiais. Tada pasišlakstė pažastis, kojų tarpupirščius, tarpukojį, krūtinę, kaklą, ausis ir plaukus, vėl apsirengė ir išėjo iš dirbtuvės.

32

Įšėjęs į gatvę staiga išsigando, nes žinojo, kad pirmąkart gyvenime skleidžia žmogišką kvapą. Bet jam pačiam regėjosi, kad jis dvokia, šlykščiai dvokia. Jis negalėjo įsivaizduoti, jog kitiems žmonėms jo kvapas neatrodė dvokus, ir nedrįso eiti tiesiai į smuklę, kur jo laukė Runelis ir markizo dvaro valdytojas. Jam atrodė, kad ne taip rizikinga bus išmėginti naująją aurą anonimiškoje aplinkoje.

Siauriausiais ir tamsiausiais skersgatviais jis nusigavo žemyn prie upės, kur kailiadirbiai ir medžiagų dažytojai turėjo įsirengę dirbtuves ir vertėsi savo smardžiu amatu. Sutikęs praeivį arba eidamas pro namų duris, kur žaisdavo vaikai ar sėdėdavo senukės, jis prisiversdavo eiti lėčiau ir nešti savo kvapą kaip didžiulį tirštą debesį.

Nuo jaunystės buvo įpratęs, kad žmonės, prasilenkiantys su juo, nekreipdavo į jį jokio dėmesio, ne iš paniekos, – kaip kadaise galvojo, – o dėl to, kad visai nepastebėdavo jo buvimo. Aplink jį

nebuvo jokios erdvės, nuo jo, kitaip nei nuo kitų žmonių, į aplinką nesklido jokios bangos, taip sakant, jis negalėjo mesti šešėlio ant kitų žmonių veidų. Tik jei tiesiogiai su kuo nors susidurdavo, spūstyje ar netikėtai kur ant gatvės kampo, tada trumpą akimirką pastebėdavo; ir dažniausiai sutiktasis su siaubu atšokdavo, keletą sekundžių spitrėdavosi į jį, Grenujį, tarsi regėtų būtybę, kurios, tiesą sakant, neturėtų būti, būtybę, kuri nors ir neginčijamai yra *čia,* bet kažkaip jos ir nėra, – o paskui akimis nuklysdavo į tolį ir akimirksniu vėl jį užmiršdavo...

Bet dabar, Monpeljė skersgatviuose, Grenujis aiškiai juto ir matė, – ir kaskart pamačius tai, jį persmelkdavo stiprus pasididžiavimo jausmas, – kad daro žmonėms poveikį. Eidamas pro moterį, pasilenkusią per šulinio kraštą, pastebėjo, kaip sekundei ji kilstelėjo galvą pasižiūrėti, kas čia toks, o paskui, matyt, nusiraminusi, vėl ėmėsi savo kibiro. Vyriškis, stovėjęs nugara į jį, atsigrįžo ir kurį laiką smalsiai žvelgė jam pavymui. Vaikai, kuriuos sutikdavo, traukdavosi į šalį – ne baugščiai, bet leisdami jam praeiti; ir net išbėgę iš už namo kampo ir netikėtai su juo susidūrę neišsigąsdavo, bet paprasčiausiai prasmukdavo pro šalį, tarsi jau būtų nuspėję artinantis žmogų.

Po keleto tokių susidūrimų jis galėjo tiksliau įvertinti savo naujosios auros jėgą ir poveikį, įgavo pasitikėjimo ir drąsos. Greičiau prieidavo prie žmonių, arčiau su jais prasilenkdavo, netgi trupučiuką toliau ėmė mojuoti viena ranka ir lyg atsitiktinai brūkšteldavo per praeivio ranką. Kartą tarsi netyčia stumtelėjo vyriškį, kurį norėjo aplenkti. Tuomet sustojo, atsipražė, o tas žmogus, kuris dar vakar netikėtai išvydęs Grenujį būtų pasijutęs lyg perkūno trenktas, dabar elgėsi taip, tarsi nieko ir neatsitiko, priėmė atsiprašymą, net lengvai šyptelėjo ir paplekšnojo Grenujui per petį.

Iš skersgatvių išėjo į aikštę priešais Šv. Petro katedrą. Skambino varpai. Abiejose portalo pusėse grūdosi žmonės. Ką tik baigėsi sutuoktuvės. Visi norėjo pamatyti nuotaką. Grenujis nuskubėjo tenai ir įsimaišė į minią. Jis įsispraudė, sukte įsisuko į ją, veržėsi ten, kur stovėjo daugiausia žmonių, jie turėjo liestis prie jo kūno, savo kvapą jis norėjo pakišti jiems tiesiog panosėn. Ir jis išskėtė rankas šioje

sausakimšoje grūstyje, išsižergė ir prasisagstė apykaklę, kad kvapas be jokių kliūčių galėtų sklisti nuo kūno... ir jo džiaugsmas buvo begalinis, kai pamatė, kad kiti nieko nepastebi, visiškai nieko, kad visus tuos vyrus, moteris ir vaikus, prisimygusius prie jo iš visų pusių, taip lengva apgauti, kad jie įkvepia tą jo smarvę, sumaišytą iš kačių išmatų, sūrio ir acto lyg tokį pat kaip jų kvapą ir priima jį, Grenujį, gegužiuką, į savo tarpą kaip žmogų tarp žmonių.

Prie savo kelių jis pajuto vaiką, mažą mergaitę, įsispraudusią tarp suaugusiųjų. Vaidindamas susirūpinusį, pakėlė ją ant rankų, kad ši geriau matytų. Motina ne tik pakentė tai, ji jam net padėkojo, o mažylė sukrykštė iš džiaugsmo.

Taip Grenujis išstovėjo kokį ketvirtį valandos, apsuptas minios, veidmainiškai spausdamas prie krūtinės svetimą vaiką. Ir kai vestuvininkai lydimi varpų gaudesio ir žmonių džiūgavimo traukė pro šalį, o ant jų krito monetų lietus, Grenujį užplūdo kitas džiaugsmas, juodas džiaugsmas, piktas triumfo jausmas, nuo kurio jis ėmė drebėti ir svaigti lyg nuo gašlumo priepuolio ir turėjo tvardytis, kad ant visų šių žmonių nepradėtų lieti savo įtūžio ir džiūgaudamas rėkti jiems į akis, jog nebijo jų, netgi vos bejaučia jiems neapykantą, tačiau visa širdimi juos niekina, nes jie – kvaili smirdžiai, nes jie leidžiasi jo apgaudinėjami ir mulkinami, nes jie yra niekas, o jis – viskas! Ir lyg pasityčiodamas dar smarkiau prisispaudė vaiką prie savęs, įkvėpė oro ir kartu su kitais vienu balsu sušuko: „Valio nuotakai! Tegyvuoja nuotaka! Tegyvuoja žavinga pora!“

Kai vestuvininkai nutolo ir minia pradėjo skirstytis, jis atidavė vaiką motinai ir nuėjo į bažnyčią, kad atvėstų nuo susijaudinimo ir pailsėtų. Katedros viduje tvyrojo smilkalų kvapas, šaltais kamuoliais kylantis iš dviejų smilkytuvų abipus altoriaus ir kaip slopinantis apklotas gulantis ant švelnesnių kvapų, kuriuos paliko ką tik čia sėdėję žmonės. Grenujis atsisėdo ant suolo po choru.

Staiga jį užplūdo begalinis pasitenkinimas. Ne toks svaigus, kaip tuomet kalno gelmėse per anas vienišas orgijas, bet šaltas ir blaivus pasitenkinimas, kuris kyla pajutus savo galią. Dabar jis žinojo, ką gali. Menkiausiomis priemonėmis, tik savo paties genialumo

dėka sukūrė tokį patį kaip žmonių kvapą ir iš karto taip gerai pataikė, kad net ir vaikas apsigavo. Dabar jis žinojo, kad gali dar daugiau. Žinojo, kad šį kvapą gali dar pagerinti. Jis sukurs tokį kvapą, kuris bus ne tik žmogiškas, bet net antžmogiškas, jis sukurs angelišką kvapą, tokį nenusakomai gerą ir gyvybingą, kad kiekvienas jį užuodęs bus pakerėtas ir jį, šį kvapą skleidžiantį Grenujį, pamils visa širdimi.

Taip, jie turės jį pamilti; sužavėti jo kvapo, jie turės ne tik laikyti jį savu, bet mylėti iki pakvaišimo, iki visiško savęs atsižadėjimo, turės drebėti iš susižavėjimo, šaukti, verkti iš laimės net nežinodami kodėl, pulti ant kelių lyg nuo šaltų Dievo smilkalų, – kai tik *jį,* Grenujį, užuos! Jis norėjo būti visagalis kvapų dievas, koks buvo savo svajonėse, – bet tik tikrame pasaulyje ir tikriems žmonėms. Ir jis žinojo, kad tai jo galioje. Juk žmonės gali užsimerkti prieš didybę, baisybę, grožį, užsikimšti ausis nuo melodijų ar kerinčių žodžių. Bet kvapo jie negali išvengti. Mat kvapas – kvėpavimo brolis. Su oru jis patenka į žmones, jie negali nuo jo apsiginti, jei nori gyventi. Ir į pačią gilumą įsigauna kvapas, iki pat širdies, ir ten griežtai suskirsto, kam teks prielankumas, o kam panieka, kam pasibjaurėjimas, o kam aistra, kam meilė, o kam neapykanta. Kas valdo kvapus, tas valdo ir žmonių širdis.

Visiškai ramus Grenujis sėdėjo ant suolo Šv. Petro katedroje ir šypsojosi. Priimdamas sprendimą užvaldyti žmones, jis nebuvo euforiškai nusiteikęs. Jo akyse neblėsčiojo beprotystė, pamišėliška grimasa neiškreipė jo veido. Jis nebuvo išėjęs iš proto. Jo protas buvo toks aiškus ir šviesus, jog jis net klausė savęs, kodėl apskritai to nori. Ir atsakė sau: nori todėl, kad yra be galo blogas. Jis šypsojosi ir buvo patenkintas. Ir atrodė visiškai nekaltai, kaip žmogus, kuris yra laimingas.

Dar valandėlę pasėdėjo tokioje iškilmingoje rimtyje giliai kvėpuodamas smilkalų prisodrintu oru. Ir vėl giedras šypsnys šmėkštelėjo jo veidu: kaip visgi netikusiai kvepia tas Dievas! Kaip apgailėtinai blogai pagamintas tas kvapas, kuris sklinda nuo Dievo. Iš smilkytuvų kilo netgi ne tikri smilkalai, o prastas surogatas su liepos anglies, cinamono miltelių ir salietros priemaiša. Dievas

smirdėjo. Dievas buvo mažas niekingas pasmirdėlis. Jį apgaudinėjo, šitą Dievą, arba jis pats buvo apgavikas, toks pat kaip Grenujis, – tiktai kur kas blogesnis!

33

Markizas de la Tejad Espinasas susižavėjo naujais kvepalais. Sakėsi, kad net jis, letalinio fluido atradėjas, esąs sukrėstas matydamas, kaip akivaizdžiai toks nereikšmingas ir lakus dalykas kaip kvepalai, nelygu iš ko jie pagaminti, – iš arti žemės esančių ar nuo jos nutolusių produktų, – veikia bendrą individo būklę. Vos prieš kelias valandas dar gulėjęs blyškus ir alpėjantis, dabar Grenujis atrodąs toks žvalus ir žydintis kaip reta kuris sveikas jo amžiaus žmogus, galima sakyti, kad jis, – nepaisant visų ribotumų, būdingų jo luomo ir menko išsilavinimo vyrui, – įgavęs net šiokių tokių asmenybės bruožų. Šiaip ar taip, jis, Tejad Espinasas, aprašysiąs šį atvejį netrukus pasirodysiančio traktato apie letalinio fluido teoriją skyriuje, aptariančiame vitalinę dietetiką. Bet pirmiausia jis norįs pats išsikvėpinti tais naujaisiais kvepalais.

Grenujis įteikė jam abu flakonus su įprastiniais kvepalais, ir markizas jais apsišlakstė. Jis buvo labai patenkintas jų poveikiu ir net prisipažino, kad po to, kai metų metais jį lyg švinas slėgė tas pasibaisėtinas našlaičių kvapas, dabar jaučiąs, tarsi jam augtų žiedų sparnai; ir jei neklysta, atlėgstąs grasus kelio skausmas ir silpstąs ūžimas ausyse; apskritai jis dabar esąs kupinas jėgų, žvalus ir, rodos, keliais metais atjaunėjęs. Jis priėjo prie Grenujo ir apkabinęs pavadino jį „fluidiniu broliu“, pridurdamas, kad turi galvoje jokiu būdu ne visuomeninį, o grynai dvasinį kreipinį *in conspectu universalitatis fluidi letalis**, prieš kurį – ir vien tik prieš jį! – visi žmonės esą lygūs. Be to, jis planuojąs, – taip kalbėjo išleisdamas iš glėbio Grenujį, labai draugiškai, nė kiek nesibjaurėdamas, traukdamasis beveik tarsi nuo sau lygaus, – netolimoj ateity įkurti tarptautinę neluominę ložę, kurios tikslas būtų visiškai įveikti *fluidum*

*Letalinio fluido bendruoju požiūriu *(lot.)*.

letale, kad per kuo trumpesnį laiką būtų galima pakeisti jį *fluidum vitale,* ir jau dabar žadąs priimti į ją Grenujį pirmuoju prozelitu. Tada paprašė Grenujo užrašyti ant lapelio gėlių kvapų receptą, įsikišo jį kišenėn, o Grenujui padovanojo penkiasdešimt luidorų.

Lygiai po savaitės nuo pirmojo pranešimo markizas de la Tejad Espinasas vėl parodė savo globotinį universiteto auloje. Žmonių antplūdis buvo milžiniškas. Visas Monpeljė atvyko, ne tik mokslinė, bet ir visų pirma plačioji Monpeljė visuomenė, daugybė damų, norinčių pamatyti legendinį urvinį žmogų. Ir nors Tejado priešininkai, daugiausia „Universiteto botanikos sodo draugų" atstovai ir Agrikultūros plėtros sąjungos nariai, mobilizavo visus savo šalininkus, renginys susilaukė nepaprasto pasisekimo. Kad primintų publikai Grenujo būklę prieš savaitę, Tejad Espinasas pirmiausia paleido per rankas piešinius, kuriuose buvo pavaizduotas visas urvinio žmogaus bjaurumas ir nuosmukis. Tuomet paliepė įvesti naująjį Grenujį – gražiu mėlyno aksomo surdutu ir šilkiniais marškiniais, nugrimuotą, išpudruotą ir sušukuotą; ir vien jau tai, kaip jis ėjo, tiesus, mažais žingsneliais, elegantiškai siūbuodamas klubais, kaip be niekieno pagalbos užkopė ant pakylos, žemai nusilenkė, šypsodamasis linktelėjo tai į vieną, tai į kitą pusę, – vien tai nutildė visus skeptikus ir kritikus. Net ir universiteto botanikos sodo draugai suglumę tylėjo. Pernelyg jau akivaizdus buvo pasikeitimas, pernelyg sukrečiantis stebuklas, kuris čia iš tikrųjų įvyko: kur prieš savaitę jie matė kiūtant iškankintą nušiurusį žvėrį, dabar stovėjo neabejotinai civilizuotas, gražaus stoto žmogus. Salę apėmė kone pamaldi nuotaika, ir kai Tejad Espinasas pradėjo skaityti pranešimą, tvyrojo absoliuti tyla. Jis ir vėl išdėstė visiems gerai žinomą teoriją apie letalinį žemės fluidą, paskui paaiškino, kokiomis mechaninėmis priemonėmis ir dietomis išvarė jį iš demonstranto kūno, kaip pakeitė jį vitaliniu fluidu, ir galiausiai paragino visus susirinkusius, tiek draugus, tiek ir priešus, tokio neginčijamo aiškumo akivaizdoje liautis priešintis naujajam mokslui ir kartu su juo, Tejad Espinasu, stoti į kovą su piktuoju fluidu ir atsiduoti gerajam vitaliniam fluidui. Sulig tais žodžiais jis ištiesė rankas į šalis ir pakėlė akis į dangų, tą patį padarė daugelis mokytų vyrų, o moterys pravirko.

Grenujis stovėjo ant pakylos ir nesiklausė. Su didžiausiu pasitenkinimu jis stebėjo, kaip veikia visai kitas, daug realesnis – jo paties – fluidas. Atsižvelgdamas į aulos erdvę, jis išsikvėpino labai stipriai ir vos tik užkopė ant pakylos, jo kvapo aura ėmė galingai spinduliuoti. Jis matė ją – iš tikrųjų matė ją net savo akimis! – kaip ji apima pačiame priekyje sėdinčius žiūrovus, plinta toliau į galą ir pagaliau pasiekia paskutines eiles ir galeriją. Ir ką tik ji apimdavo, – Grenujo širdis krūtinėje spurdėjo iš džiaugsmo, – tą regimai pakeisdavo. Pakerėti jo kvapo, patys to nesuvokdami, žmonės keitė veido išraišką, laikyseną, pajautas. Tie, kurie iš pradžių tik spoksojo į jį be galo nustebę, dabar žvelgė maloniau; tie, kurie kritiškai surauktomis kaktomis ir reikšmingai nutįsusiais lūpų kampučiais atsilošę sėdėjo kėdėse, laisviau palinko į priekį, jų veidai įgavo vaikiškai patiklią išraišką; ir net baugščiųjų, išgąsdintųjų, pačių jautriausiųjų, – tų, kurie į jo buvusią išvaizdą žvelgė tik su pasibaisėjimu, o į dabartinę – vis dar su deramu skeptiškumu, – net ir jų veiduose vos tik atslinkus tam kvapui ėmė ryškėti palankumas, netgi simpatija.

Pranešimui pasibaigus visas susirinkimas atsistojo ir prapliupo audringai džiūgauti.

– Tegyvuoja vitalinis fluidas! Tegyvuoja Tejad Espinasas! Valio fluidų teorijai! Šalin ortodoksinę mediciną! – taip šūkaliojo Monpeljė, žymiausio Prancūzijos pietų universitetinio miesto, mokyta liaudis, taigi išmušė markizo de la Tejad Espinaso šlovės valanda.

Bet Grenujis, nulipęs nuo pakylos ir įsimaišęs į minią, žinojo, kad ovacijos iš tikrųjų skirtos jam, vien tik jam, Žanui Batistui Grenujui, nors nė vienas iš džiūgaujančių salėje to ir neįtarė.

34

Grenujis pasiliko Monpeljė dar kelias savaites. Jis tapo šiokia tokia įžymybe, jį kvietė į salonus, kur klausinėjo apie gyvenimą urve ir apie markizo gydymą. Jis turėjo vis iš naujo pasakoti istoriją apie jį sugavusius plėšikus, apie olon nuleidžiamą pintinę ir apie kopėčias. Ir kas kartą vis labiau ją gražino, pramanydavo vis naujų

detalių. Šitaip vėl ganėtinai įgudo kalbėti, tiesa, ne taip jau gerai, nes kalba visą gyvenimą jam nedaug ką reiškė. Kur kas svarbiau buvo tai, kad įprato lyg niekur nieko meluoti.

Iš esmės, suprato jis, žmonėms gali pasakoti ką nori. Vieną kartą patikėję, – o jie pajusdavo pasitikėjimą su pirmuoju įkvėpimu įtraukę jo dirbtinio kvapo, – paskui tikėjo viskuo. Be to, bendraudamas su žmonėmis jis įgavo tam tikros savikliovos, kurios anksčiau niekada neturėjo. Tai matėsi net iš išorės. Atrodė, kad jis ūgtelėjo. Kupra, regis, išsilygino. Jis ėjo beveik visai tiesiai. O kai į jį kas kreipdavosi, tai jau nebesusigūždavo, išlikdavo tiesus ir atlaikydavo į jį nukreiptus žvilgsnius. Žinoma, per tą laiką jis nevirto aukštuomenės ponu, salonų liūtu ar nepriklausomu visuomenės nariu. Tik beregint pasidarė nebe toks susigūžęs, nerangus, ir dabar jo laikysena galėjo būti suprantama kaip natūralus kuklumas arba bent jau įgimtas drovumas, tokia ji iki širdies gelmių jaudino ne vieną poną ir ponią, – mat to meto aukštuomenės sluoksniai juto silpnybę natūralumui ir žaviam netašytumui.

Kovo pradžioje Grenujis susikrovė daiktus ir išėjo, slapta, vieną ankstų rytą, vos atidarius vartus, apsivilkęs į akis nekrintančiu rudu švarku, iš vakaro įsigytu sendaikčių turguje, užsidėjęs apsitrynusią skrybėlę, pusiau uždengiančią veidą. Niekas nepažino jo, niekas nepamatė ir net nepastebėjo, nes tą dieną jis tyčia apsiėjo be kvepalų. O kai apie vidurdienį markizas sukėlė visus ant kojų, sargybiniai dievagojosi matę išeinant iš miesto daugybę įvairiausių žmonių, bet tik ne tą įžymųjį urvinį žmogų, kuris tikrai būtų kritęs jiems į akis. Tuomet markizas liepė paskleisti žinią, kad Grenujis išvyko iš Monpeljė su jo žinia ir iškeliavo į Paryžių tvarkyti šeimyninių reikalų. Širdyje jis, aišku, labai niršo, nes ketino su Grenuju vykti į turnė po visą karalystę telkdamas šalininkus savo fluidinei teorijai.

Netrukus jis nusiramino, nes šlovė sklido ir be turnė, kone be jokių pastangų. „Journal des Sçavans" ir net „Courier de l'Europe" pasirodė didžiuliai straipsniai apie *fluidum letale Taillade*, ir iš toli ėmė plūsti letaliniu fluidu apsikrėtę pacientai, tikėdamiesi išsigydyti. 1764-ųjų vasarą markizas įkūrė pirmąją „Vitalinio fluido ložę", kuri turėjo 120 narių Monpeljė ir filialus Marselyje ir

Lione. Tada nutarė surizikuoti ir padaryti šuolį į Paryžių, o iš ten savo mokslu užkariauti visą civilizuotą pasaulį. Bet prieš tai, norėdamas propagandiškai sustiprinti šį karo žygį, ketino atlikti fluidinį žygdarbį, kuris pranoktų net urvinio žmogaus išgydymą ir kitus eksperimentus, tad gruodžio pradžioje lydimas grupės bebaimių šalininkų leidosi į diu Kanigu viršukalnę, esančią tame pačiame meridiane kaip ir Paryžius ir laikomą aukščiausiu Pirėnų kalnu. Prie senatvės slenksčio stovintis vyras sumanė, kad jį užgabentų ant 2800 metrų aukščio viršūnės, ten jis tris savaites gydysis tyriausiu, šviežiausiu oru, kad per pačias Kūčias, kaip paskelbė, vėl nusileistų žemyn, virtęs žvaliu dvidešimtmečiu jaunuoliu.

Sekėjai pasidavė jau iškart už Vernė, už paskutinės gyvenvietės tų baisių kalnų papėdėje. Bet markizo niekas negąsdino. Lediniame šaltyje mesdamas nuo savęs drabužius ir garsiai džiūgaudamas vienas leidosi kopti į kalnus. Kiti dar regėjo jo siluetą su ekstaziškai į dangų iškeltomis rankomis, o paskui jis giedodamas dingo pūgoje.

Kūčių vakarą mokiniai veltui laukė sugrįžtant markizo de la Tejad Espinaso. Nepasirodė nei senis, nei jaunuolis. Kitų metų pavasarį patys narsiausieji išsiruošė jo ieškoti, užkopė į vis dar apsnigtą Kanigu viršukalnę, bet nerado nieko – nei drabužio, nei kokios kūno dalies, nė mažiausio kaulelio.

Visgi tai nė kiek nepakenkė jo mokslui. Priešingai. Netrukus pasklido legenda, esą jis kalno viršūnėje susiliejo su amžinuoju vitaliniu fluidu, ištirpo jame, o jį ištirpino savyje ir nuo to laiko plevena nematomas, bet amžinai jaunas virš Pirėnų viršūnių, o tuos, kurie pas jį užkops ir jį pajus, ištisus metus aplenks ligos ir sustos jų senėjimo procesas. Dar ir XIX amžiuje Tejado fluidų teoriją gynė ne viena medicinos katedra ir gydymui naudojo daugelis okultinių draugijų. Ir šiandieną abiejose Pirėnų pusėse, daugiausia Perpinjane ir Figerase, yra slaptų tejadininkų ložių, kurių nariai kartą per metus susitinka ir užkopia į Kanigu viršukalnę.

Ten jie užkuria didžiulį laužą, neva saulėgrąžos proga ir šventojo Jono garbei, bet iš tikrųjų garbindami savo mokytoją Tejad Espinasą ir didįjį jo fluidą ir siekdami amžinojo gyvenimo.

TREČIOJI DALIS

Pirmajam kelionės po Prancūziją etapui Grenujui prireikė septynerių metų, o antrąjį įveikė greičiau nei per septynias dienas. Jis nebevengė judrių kelių ir miestų, nebėjo apylankomis. Jis turėjo kvapą, pinigų, pasitikėjimo savimi ir labai skubėjo.

Dar tos pačios dienos vakare, kai išvyko iš Monpeljė, pasiekė Gro diu Rua, nedidelį uostamiestį į pietvakarius nuo Ege Morto, ir ten įsėdo į krovininį burlaivį, vykstantį į Marselį. Marselyje net neišėjo iš uosto, o iš karto susirado laivą, kuriuo plaukė toliau pakrante į rytus. Po dviejų dienų jis jau buvo Tulone, dar po trijų – Kanuose. Likusį kelią ėjo pėsčiomis. Jis traukė keliu, vedančiu į šalies gilumą, į šiaurę, kalvų link.

Po dviejų valandų jau stovėjo ant kalno viršūnės, priešais jį plytėjo keleto mylių upės baseinas – lyg milžiniškas landšaftinis dubuo, iš visų pusių apsuptas švelniai kylančių kalvų ir skardžių kalnagūbrių. Platus jo klonis buvo išklotas ką tik apsėtais laukais, sodais ir alyvų giraitėmis. Virš šio dubens tvyrojo savita, keistai intymi atmosfera. Nors jūra buvo taip arti, kad matėsi nuo kalvų viršūnių, čia nebuvo nieko, kas primintų jūrą, druską, smėlį, nieko atviro, tik rami vienuma, tarsi iki jūros tektų keliauti daugelį dienų. Ir nors šiaurės pusėje dunksojo dideli kalnai, ant kurių gulėjo ir dar ilgai gulės sniegas, čia nesijautė nei atšiaurumo ar skurdumo, nei šalto vėjo. Pavasaris čia buvo pažengęs toliau negu Monpeljė. Švelni ūkana lyg stiklinis varpas gaubė laukus. Jau žydėjo abrikosai ir migdolai, o šiltame ore sklandė narcizų kvapas.

Kitame šio didžiulio dubens gale, už kokių dviejų mylių, tįsojo,

arba tiksliau, į kylančius kalnus buvo įsikabinęs miestas. Iš toli jis neatrodė itin prašmatnus. Ten nebuvo didingos, virš namų iškilusios katedros, tik bažnyčios varpinės bokštelis, nebuvo nei dominuojančios tvirtovės, į akis nekrito joks prabangus namas. Miesto sienos toli gražu neatrodė neįveikiamos, namai šen bei ten buvo prasiskverbę už jų, labiausiai veržėsi žemyn, link lygumos, ir miesto siluetas dėl to atrodė šiek tiek išskidęs. Tarsi ši gyvenvietė būtų buvusi pernelyg dažnai užpuldinėjama ir vėl išvaduojama, tarsi ji būtų pavargusi nors kiek rimčiau priešintis būsimiems įsibrovėliams, bet ne dėl silpnumo, o dėl vangumo ar net kažkokios stiprybės. Atrodė, kad jai visai nereikia puikuotis. Ji valdė didžiulį kvepiantį dubenį sau po kojomis, ir to, regis, jai pakako.

Ši neišvaizdi, bet kartu ir išdidi gyvenvietė buvo Graso miestas, jau keletas dešimtmečių neginčijamas kvapiųjų medžiagų, parfumerijos prekių, muilų ir aliejų gamybos bei prekybos centras. Jo vardą Džiuzepė Baldinis visada tardavo su svajingu susižavėjimu. Šis miestas esąs kvapų Roma, parfumerių pažadėtoji žemė, ir kas neužsitarnavo čia įvertinimo, tas neturi teisės nešioti parfumerio vardą.

Grenujis žiūrėjo į Grasą labai blaiviai. Jis neieškojo pažadėtosios parfumerių žemės, širdis jam nespurdėjo matant tą prie šlaitų prikibusį lizdą. Ėjo ten, nes žinojo, kad geriau nei kur nors kitur galės išmokti kai kurių kvapų išgavimo būdų. O jų norėjo išmokti, kad galėtų siekti savo tikslų. Jis išsitraukė iš kišenės flakoną su kvepalais, truputėlį pasišlakstė ir leidosi į kelią. Po pusantros valandos, apie vidurdienį, pasiekė Grasą.

Pavalgė užeigoje viršutiniame miesto pakrašty, prie Ozero aikštės. Aikštę išilgai kirto upelis, kuriame odminiai plaudavo kailius, o paskui patiesę džiovindavo. Jų smarvė buvo tokia bjauri, kad ne vienam svečiui praeidavo noras valgyti. Tik ne Grenujui. Jam ta smarvė buvo pažįstama, jam ji teikė tvirtumo. Visuose miestuose Grenujis pirmiausia užsukdavo į odminių kvartalą. Tuomet jam dingodavosi, kad išėjęs iš tos smarvės ir nuo ten pradėjęs žvalgyti kitas miesto dalis jis nebebus čia svetimas.

Visą popietę naršė po miestą. Miestas buvo neįtikėtinai nešva-

rus, nepaisant daugybės vandens, o gal būtent dėl jo. Vanduo tryško iš gausybės šaltinių ir šulinių, gurgėjo per miestą netvarkingais upeliais ir grioveliais, leidosi žemyn ardydamas gatves arba užliedamas jas purvais. Kai kuriuose kvartaluose namai stovėjo taip tankiai, kad praėjimui ar laipteliams belikdavo vos uolekties pločio tarpas ir purvuose braidantys praeiviai turėdavo sprauste prasisprausti vienas pro kitą. Net aikštėse ir keliose platesnėse gatvėse vežimai tik vargais negalais prasilenkdavo.

Visgi nors ir labai purvinas, nevalyvas ir ankštas, miestas šurmuliavo nuo aibės verslininkų. Bevaikščiodamas Grenujis aptiko ne mažiau kaip septynias muilo viryklas, tuziną parfumerijos ir pirštinių dirbtuvių, nesuskaičiuojamą daugybę mažų distiliato dirbtuvėlių, pomadų ateljė bei prieskonių parduotuvių ir galiausiai bene septynias kvapiaisiais gaminiais urmu prekiaujančias parduotuves.

Tai buvo pirkliai, turintys stambias kvapiųjų medžiagų prekybos kontoras. Tačiau pažvelgus į jų namus dažnai to beveik nesimatė. Į gatvės pusę fasadai atrodė kukliai, kaip ir kitų miestelėnų. Bet kas slypėjo už jų, sandėliuose ir milžiniškuose rūsiuose, – statinės su aliejais, puikiausio levandų muilo rietuvės, žiedų vandens balionai, vynai, alkoholiai, iškvėpintų odų rietimai, skrynios, dėžės ir maišai, prigrūsti prieskonių... – viską iki mažiausių smulkmenų Grenujis užuodė per storiausias mūro sienas, – tai buvo turtai, kokių neturėjo nė valdovai. O dar smarkiau pauodęs, per tas į gatvės pusę išeinančias proziškas parduotuvių sales ir sandėlius kiaurai pajusdavo, kad anapus šių nuobodžių miestelėniškų namų slepiasi patys prabangiausi statiniai. Aplink mažus, bet žavius sodus, kur vešėjo oleandrai ir palmės ir pliuškeno dailučiai gėlių lysvėmis apjuosti fontanai, į pietų pusę dažniausiai pasagos forma buvo išsidėstę pagrindiniai šių namų priestatai: saulės užlieti, šilkiniais apmušalais aptraukti miegamieji viršutiniuose aukštuose, prabangūs, egzotiškų medžių lentelėmis iškalti salonai žemutiniuose ir valgomieji, kartais terasomis išeinantys į lauką. Juose iš tikrųjų, kaip pasakodavo Baldinis, buvo valgoma auksiniais šaukštais, šakutėmis ir peiliais iš porcelianinių lėkščių. Ponai, gyvenan-

tys už šių kuklių kulisų, kvepėjo auksu ir valdžia, svariu, užtikrintu turtu ir kvepėjo stipriau negu bet kas, ką ligi šiol klajodamas po provinciją buvo užuodęs Grenujis.

Prieš vieną tokį užsimaskavusį rūmą jis išstypsojo gana ilgai. Namas stovėjo Drua gatvės pradžioje – pagrindinės gatvės, kertančios miestą per visą ilgį iš vakarų į rytus. Iš pažiūros jis nebuvo kuo ypatingas, gal truputį platesnis ir solidesnio fasado negu kaimyniniai namai, bet anaiptol ne impozantiškas. Prie vartų stovėjo vežimas su statinėmis, jas iškrovinėjo per platformą. Antras vežimas laukė savo eilės. Vyriškis su dokumentais nuėjo į kontorą, paskui išėjo iš ten su kitu ir abu pradingo vartų arkoje. Grenujis stovėjo kitoje gatvės pusėje ir stebėjo tą bruzdulį. Kas ten vyksta, jo nedomino. Ir visgi jis tebestirksojo. Kažkas jį laikė vietoje.

Jis užsimerkė ir susikoncentravo į kvapus, sklindančius link jo nuo pastato. Tai buvo acto ir vyno statinių kvapai, paskui šimtai sunkių sandėlio kvapų, paskui turto kvapai, besisunkią per sienas kaip puikus auksinis prakaitas, ir galiausiai sodo kvapai, jis turėjo būti kitoje namo pusėje. Buvo nelengva sugauti švelnius sodo aromatus, nes tik plonos srovelės per namo frontoną atsruvendavo į gatvę. Grenujis atpažino magnolijas, hiacintus, žalčialunkį ir rododendrą... – bet atrodė, kad ten yra dar kažkas, kažkas pragariškai gero kvepia šiame sode, rinktinis kvapas, tokio jam dar niekada gyvenime nebuvo tekę užuosti, nors ne – visgi vieną vienintelį kartą teko... Šis kvapas traukė jį artyn.

Jis svarstė, ar nebūtų galima paprasčiausiai prasmukti pro vartų arką. Bet per tą laiką prisirinko tiek daug žmonių, – jie krovė ir tikrino statines, – kad į jį tikrai būtų atkreipę dėmesį. Jis pasiryžo grįžti gatve atgal ir rasti kokį skersgatvį ar takelį, kuris eitų išilgai kitos namo pusės. Už kelių metrų Drua gatvės pradžioje priėjo miesto vartus. Praėjo pro juos, staigiai pasuko kairėn ir palei miesto sieną ėmė leistis nuo kalno žemyn. Neilgai trukus užuodė sodo kvapą, iš pradžių silpną, dar sumišusį su laukų oru, paskui vis stipresnį. Galiausiai suprato, kad priėjo visiškai arti. Jis buvo prie pat sodo. Truputį atsitraukęs per sieną galėjo matyti viršutines apelsinmedžių šakas.

Jis vėl užsimerkė. Plūstelėjo sodo kvapai, ryškūs ir aiškiai apibrėžti kaip spalvingos vaivorykštės juostos. O tas vienas, tas vertingiausias, kuris jį taip traukė, buvo apačioje. Grenujis užkaito iš laimės ir pašiurpo iš nuogąsčio. Kraujas ūžtelėjo į galvą kaip kokiam sučiuptam berniūkščiui ir vėl nuslūgo į paširdžius, vėl pakilo ir vėl nuslūgo, ir jis nieko negalėjo padaryti. Pernelyg netikėtai jį užklupo šis kvapas. Vieną akimirką, vieną atokvėpį, visą amžinybę jam atrodė, kad laikas dvigubai sulėtėjo arba visiškai išnyko, nes jis nebežinojo, ar dabar yra dabar, o čia – tai čia, ar greičiau dabar buvo anuomet, o čia – tai ten, Marė gatvėje Paryžiuje 1753-iųjų rugsėjį: kvapas, plevenantis iš sodo, buvo rusvaplaukės mergaitės, kurią jis tada nugalavo. Laimės ašaros ištryško jam iš akių, kad ir vėl surado šį kvapą, – o mintis, kad tai galėtų būti netiesa, jį mirtinai išgąsdino.

Jam apsvaigo galva, jis susverdėjo ir turėjo atsiremti į sieną, palengva palei ją slysdamas pritūpė. Bandė susikaupti ramdydamas sielą, lemtingą kvapą pradėjo traukti į save trumpesniais, ne tokiais rizikingais įkvėpimais. Ir nustatė, kad kvapas už sienos ne visai toks pat, nors ir be galo panašus į rusvaplaukės mergaitės. Aišku, kad jis sklido taip pat nuo rusvaplaukės mergaitės – nebuvo ko nė abejoti. Tą mergaitę savo uoslės vaizduotėje Grenujis regėjo tarsi kokiam paveiksle: ji nesėdėjo ramiai vienoje vietoje, o šokinėjo šen bei ten, sušildavo ir vėl atvėsdavo, tikriausiai žaidė kokį nors žaidimą, kur reikia greitai judėti ir staiga vėl sustoti, – žaidė, beje, su kitu žmogumi, tačiau jo kvapas buvo visiškai nereikšmingas. Jos oda buvo akinančio baltumo. Akys žalsvos. Strazdanomis nusėtas veidas, kaklas ir krūtys... tai yra – Grenujui vieną akimirką užėmė kvapą, jis pauostinėjo intensyviau ir pamėgino prislopinti savo uoslės prisiminimus apie mergaitę iš Marė gatvės... tai yra, iš tikrųjų ši mergaitė dar visai neturėjo krūtų! Tik vos ryškėjančias krūtų užuomazgas. Tai buvo be galo švelnūs ir silpnai kvepiantys, strazdanom nuberti, turbūt vos prieš keletą dienų, turbūt vos prieš keletą valandų... tikriau, tik nuo šios akimirkos pradedantys kilti krūtų gauburėliai. Vienu žodžiu, ši mergaitė dar buvo vaikas. Bet koks vaikas!

Grenujui prakaitas išpylė kaktą. Jis žinojo, kad vaikai kvepia ne per labiausiai, lygiai taip pat menkai kaip žalios, dar neišskleidusios žiedo gėlės. Bet šita gėlė, šis dar beveik susiskleidęs pumpuras už sienos, kuris ką tik išleido pirmuosius kvepiančius lapelius, ir niekas kitas be jo, Grenujo, to dar nepastebėjo, jau dabar kvepėjo taip dangiškai, kad šiaušėsi plaukai. Kai ji pražys visu grožiu, skleis tokius kvepalus, kokių pasauliui dar neteko uosti. Ji jau dabar kvepia geriau, pagalvojo Grenujis, negu ana mergaitė iš Marė gatvės – ne taip stipriai, ne taip sodriai, bet subtiliau, spalvingiau ir kartu natūraliau. Bet po metų kitų šis kvapas subręs ir įgaus tokią jėgą, kad joks žmogus – nei vyras, nei moteris – negalės jam atsispirti. Žmonės bus nugalėti, nuginkluoti, bejėgiai prieš šios mergaitės kerus ir nežinos kodėl. O kadangi yra kvaili, nosis moka tik nusišnypšti ir tariasi visus ir viską pažįstą akimis, tai pasakys, kad taip yra todėl, kad mergaitė graži, grakšti ir žavinga. Tie neišmanėliai girs taisyklingus bruožus, liauną figūrą, nepriekaištingą krūtinę. O jos akys, šnekės jie, esančios kaip smaragdai, o dantys – kaip perlai, o rankos ir kojos glotnios kaip dramblio kaulas – ir dar kokių tik neprigalvos idiotiškų palyginimų. Ir išrinks ją Jazminų Karalienė, tapys paiki dailininkai, visi vėpsos į jos portretą ir sakys, kad ji – gražiausia Prancūzijos moteris. Jaunikaičiai ištisas naktis brunzgins mandoliną ir stūgaus po jos langu... stori turtingi seniai susmukdami ant kelių prieš mergaitės tėvą maldaus jos rankos... o visokio amžiaus moterys dūsaus ją regėdamos ir sapnuos, kad bent vieną dieną atrodo taip viliojančiai kaip ji. Ir niekas nesupras, kad ne jos išvaizda iš tikrųjų juos taip užvaldė, ne jos tariamai nepriekaištingas išorinis grožis, o tik su niekuo nepalyginamas karališkas kvapas! Tik jis tai žinos, jis, Grenujis, jis vienas. Juk jau dabar žino.

Ak! Jis norėjo įsigyti tą kvapą! Tik ne taip tuščiai ir nevykusiai kaip tuomet anos mergaitės iš Marė gatvės. Juk jį tik susiurbė į save ir sunaikino. Ne, mergaitės iš už sienos kvapą jis norėjo iš tikrųjų pasisavinti; nutraukti nuo jos lyg odą ir paversti savo kvapu. Kaip tai turės įvykti, dar nežinojo. Bet juk turėjo dvejus metus, kad išmoktų. Iš esmės tai negalėjo būti sunkiau, negu atimti kvapą iš retos gėlės.

Jis atsistojo. Pasitraukė vos ne pamaldžiai, tarsi paliktų ką šventą ar miegančią, susigūžęs, tyliai, kad niekas nepamatytų, niekas neišgirstų, niekas neatkreiptų dėmesio į jo vertingą radinį. Tada nėrė palei sieną kito miesto pakraščio link, kur mergaitės aromatas pagaliau pranyko ir kur jis vėl buvo įleistas pro Feneano vartus. Namų šešėlyje Grenujis sustojo. Dvokiantis gatvių tvaikas teikė pasitikėjimo savo jėgomis ir padėjo nuramdyti jį pagavusią aistrą. Po ketvirčio valandos jis buvo visiškai nurimęs. Pirmiausia, pamanė, daugiau nebeis arti to sodo už sienos. Tai nebūtina. Tai pernelyg jaudina jį. Gėlė ten tarps ir be jo pastangų, o kaip ji augs, jis ir taip žino. Jis negali per anksti svaigintis jos kvapu. Jis turi pulti prie darbo. Jam reikia plėsti žinias ir tobulinti amatininkiškus sugebėjimus, kad atėjus pjūties metui būtų tinkamai pasirengęs. Jis turi dar dvejus metus.

36

Netoli Feneano vartų, de la Luvo gatvėje, Grenujis užėjo mažą parfumerio ateljė ir pasiteiravo, ar nėra darbo.

Pasirodė, kad šeimininkas, metras parfumeris Onorė Arnulfis, buvo miręs praėjusią žiemą ir jo našlė, guvi juodaplaukė kokių trisdešimties metų moteris, verslu užsiiminėjo viena, padedama tik pameistrio.

Ponia Arnulfi, ilgai bėdojusi dėl blogų laikų ir sunkios ekonominės padėties, pareiškė, kad ji, tiesą sakant, negalinti leisti sau antro pameistrio, bet šiaip yra susikaupę daugybė darbų ir labai jo reikią; kad, be to, antro pameistrio niekaip negalinti apgyvendinti savo namuose, kita vertus, turinti mažą lūšnelę alyvų sode už pranciškonų vienuolyno, nebus nė dešimties minučių kelio nuo čia, joje nereiklus jaunuolis iš bėdos galėtų nakvoti; be to, ji, kaip garbinga meistrė, jaučianti atsakomybę už savo pameistrių kūnišką gerovę, bet, kita vertus, mananti, kad neįstengs paruošti du kartus per dieną šilto maisto, – vienu žodžiu: ponia Arnulfi –

Grenujis tai, žinoma, jau seniai buvo užuodęs – buvo klestinti, sveikai mąstanti ir dalykiškai verslą suvokianti moteris. O kadangi jam pačiam pinigai visai nerūpėjo ir jis pareiškė būsiąs patenkintas dviejų frankų užmokesčiu per savaitę ir kukliomis sąlygomis, tai jie bemat sulygo. Ji pasikvietė pirmąjį pameistrį, milžinišką vyrą, vardu Driuo, ir Grenujis išsyk sumetė, kad šis yra įpratęs dalintis su ponia lova ir ji, kaip matėsi, su juo nepasitarusi svarbių sprendimų nepriiminėja. Driuo išsižergęs atsistojo priešais Grenujį, kuris šalia šio huno atrodė tiesiog juokingai mažas ir apgailėtinas, ir paskleidęs debesį spermos kvapo, ėmė jį tyrinėti: pervėrė skvarbiomis akimis, tarsi norėdamas įžiūrėti kokių nors nedorų ketinimų arba galimą varžovą, pagaliau paniekinamai išsiviepė ir galvos linktelėjimu davė sutikimą.

Šitaip viskas buvo sutvarkyta. Grenujui buvo paspausta ranka, patiekta šalta vakarienė, duota antklodė ir raktas nuo lūšnelės, senu avių mėšlu ir šienu maloniai kvepiančios belangės kamarėlės, kur jis šiaip ne taip įsitaisė. Kitą dieną pradėjo dirbti pas ponią Arnulfi.

Buvo narcizų metas. Ponia Arnulfi augino gėles nuosavuose žemės sklypeliuose didžiajame slėnyje žemiau miesto arba pirkdavo iš valstiečių, su kuriais įnirtingai derėdavosi dėl kiekvieno loto*. Žiedus į ateljė pristatydavo ankstyvą rytą, tiesiai iš krepšių dešimtis tūkstančių suberdavo į dideles, bet kaip plunksnos lengvas kvapias krūvas. Tuo tarpu Driuo dideliame katile iki kremo tirštumo košės lydydavo kiaulių taukus ir jaučių lajų. Į juos, Grenujui nepaliaujamai maišant ilga kaip šluotkotis mente, Driuo glėbiais versdavo šviežius žiedus. Lyg mirtinai išsigandę akys jie vos sekundę užsibūdavo paviršiuje ir, mentės pagriebti ir įsukti į karštus riebalus, užsimerkdavo amžinam miegui. Beveik tą pat akimirksnį suglebdavo ir išblykšdavo, mirtis, matyt, užklupdavo staiga, kad nebelikdavo jokio kito pasirinkimo, kaip išleisti paskutinį kvapųjį atodūsį būtent į tą terpę, kuri juos įtraukdavo; mat – Grenujui buvo nenusakomas džiaugsmas tai matyti – kuo daugiau žiedų jis įmaišydavo į katilą, tuo stipriau kvepėdavo riebalai. Ir svarbiausia,

*Masės vienetas, 1/32 svaro dalis.

kad ne mirę žiedai toliau kvepėjo riebaluose, ne, tai patys riebalai buvo įsiurbę žiedų kvapą.

Kartais tyrė pasidarydavo per tiršta, ir jie turėdavo ją greitai perkošti per didelius rėčius, kad atskirtų nualintus lavonus ir paruoštų viralą šviežiems žiedams. Tada vėl berdavo, maišydavo ir košdavo, ir taip visą dieną be pertraukos, mat šis darbas nepakentė delsimo, kol pavakariop visa žiedų stirta būdavo pervaryta per riebalų katilą. Atliekas – kad niekas nepražūtų – perliedavo verdančiu vandeniu ir sraigtiniu presu išspausdavo iki paskutinio lašelio, iš to vis dar išeidavo švelniai kvepiančio aliejaus. Bet pagrindinė kvapo dalis – visos žiedų jūros dvasia pasilikdavo katile, sugauta ir saugoma neišvaizdžių pilkšvai baltų, lėtai stingstančių riebalų.

Kitą dieną maceracija (taip vadinosi ši procedūra) būdavo tęsiama, vėl kaičiamas katilas, lydomi riebalai ir kraunami nauji žiedai. Ir taip daug dienų nuo ryto iki vakaro. Darbas buvo alinantis. Kai vakarais Grenujis parlinguodavo į savo lūšnelę, jo rankos būdavo it švininės, delnai pūslėti, nugarą varstydavo diegliai. Driuo, ko gero, triskart už jį stipresnis, nė karto nepavadavo jo prie katilo, tik vis žerdavo kaip pūkas lengvus žiedus, sergėdavo ugnį ir kartais, atseit dėl kaitros, nueidavo praskalauti gerklės. Bet Grenujis nesišiaušė. Nesiskųsdamas nuo aušros iki sutemos suko į riebalus žiedus ir maišydamas beveik nejuto nuovargio, nes vis iš naujo žavėjosi procesu, vykstančiu prieš jo akis ir nosį: staigiu žiedų nuvytimu ir jų kvapo sugėrimu.

Po kurio laiko Driuo nuspręsdavo, kad riebalai jau prisotinti ir daugiau kvapų nebesugers. Jie užgesindavo ugnį, paskutinį kartą perkošdavo apsunkusią tyrę ir supilstydavo ją į fajansinius tiglius. Netrukus ji sustingdavo ir virsdavo nuostabiai kvepiančia pomada.

Tuomet išmušdavo ponios Arnulfi valanda, ji ateidavo patikrinti brangų produktą, užrašyti užrašus ir visą išeigą kuo tiksliausiai įtraukti į knygas, nurodant kokybę ir kiekį. Po to, savo rankomis užkimšusi, užantspaudavusi tiglius ir nunešusi į vėsią rūsio gilumą, užsivilkdavo juodąją suknelę, užsidengdavo našlės šydu ir apeidavo miesto pirklius ir parfumerijos prekybos namus. Jaudi-

nančiais žodžiais ji nupasakodavo tiems ponams savo – vienišos moteriškės padėtį, išklausydavo pasiūlymus, palygindavo kainas, padūsaudavo ir pagaliau parduodavo prekę – arba neparduodavo. Vėsiai laikoma parfumuota pomada išsilaikydavo ilgai. Ir jei kainos dabar netenkina, kas žino, gal šoktels žiemą arba kitą pavasarį. Be to, reikėjo pasvarstyti, ar verta parduoti šitiems verteivoms, ar ne geriau kartu su kitais smulkiais gamintojais nuplukdyti krovinį pomados į Genują arba dalyvauti konvojuje į rudens mugę Bokere, – žinia, rizikingi žingsniai, bet jei pasisektų, būtų itin pelningi. Šias įvairias galimybes ponia Arnulfi svarstydavo labai atidžiai, kartais derindavo vieną su kita, dalį turtų parduodavo, kitą pasilaikydavo, o trečią pardavinėdavo savo rizika. Bet jei žvalgytuvėse susidarydavo įspūdis, kad pomadų rinka persotinta ir artimiausiu metu paklausa jos prekėms nepadidės, tai su savo plevenančiu šydu parlėkdavo namo ir liepdavo Driuo visą produkciją perdirbti į *Essence Absolue*.

Tuomet pomadą vėl atnešdavo iš rūsio, kuo atsargiausiai pašildydavo uždengtuose puoduose, atskiesdavo aukščiausios kokybės alkoholiu ir su įmontuota maišykle, kurią sukdavo Grenujis, kruopščiai permaišydavo ir išplaudavo. Nuneštas atgal į rūsį, šis mišinys greitai atvėsdavo, alkoholis atsiskirdavo nuo stingstančių pomados riebalų, ir jį būdavo galima nupilti į butelį. Tai būdavo lyg ir kvepalai, tiesa, be galo intensyvūs, o likusi pomada prarasdavo didelę dalį savo aromato. Taigi žiedų kvapas dar kartą pereidavo į kitą terpę. Bet tuo operacija dar nesibaigdavo. Kruopščiai išfiltruotą per gazines skraistes, ant kurių užsilaikydavo net ir mažiausi riebalų gumulėliai, parfumuotą alkoholį Driuo supildavo į mažą distiliavimo aparatą ir palengva ant kuo silpniausios ugnies išdistiliuodavo. Išgaravus alkoholiui kameroje likdavo mažumėlis blyškaus atspalvio skysčio, Grenujis jį labai gerai žinojo, bet tokios kokybės ir grynumo dar niekada nebuvo uodęs nei pas Baldinį, nei, sakykim, pas Runelį. Tai buvo švarus, skaidrus žiedų aliejus, grynas jų kvapas, šimtus tūkstančių kartų koncentruotas iki šlakelio *Essence Absolue*. Ši esencija kvepėjo jau nebe maloniai. Ji kvepėjo iki skausmo intensyviai, aštriai ir gailiai. Ir visgi užtek-

davo vos vieną lašelį ištirpinti litre alkoholio, ir vėl atgydavo ir pakvipdavo visas gėlių laukas.

Išeiga buvo pasibaisėtinai menka. Skystis iš distiliavimo kameros sutilpdavo į tris flakonėlius. Iš šimtų tūkstančių gėlių kvapo likdavo tik trys flakonėliai, daugiau nieko. Bet jie būdavo verti didžiulių turtų netgi čia, Grase. O dar kiek kartų daugiau išsiųsti į Paryžių arba Lioną, Grenoblį, Genują arba Marselį! Apžiūrinėjant tuos buteliukus ponios Arnulfi žvilgsnis pasidarydavo dangiškai švelnus, ji glostydavo juos akimis, o imdama į rankas ir užkišdama glotniai nušlifuotais stikliniais kamštukais sulaikydavo kvapą, kad nenupūstų nė trupučio to brangaus turinio. O kad ir užkimšus nė menkiausias atomas neišsprūstų ir neišgaruotų, kamštukus apliedavo skystu vašku ir užmaudavo žuvies pūslę, kurią ant butelio kakliuko stipriai aprišdavo virvele. Tada sustatydavo flakonėlius į vata iškłotą dėželę ir nunešusi į rūsį užrakindavo.

37

Balandžio mėnesį jie maceravo prožirnius ir apelsinų žiedus, gegužę – jūrą rožių, kurių kvapas visam mėnesiui panardino miestą į nematomą saldų kaip kremas rūką. Grenujis dirbo kaip arklys. Nuolankiai, kone su vergišku paslaugumu jis atlikdavo visus pagalbinius darbus, kuriuos tik pavesdavo Driuo. Atrodė, kad jis bukai maišo, glaisto, plauna kubilus, šluoja dirbtuvę arba velka malkas, bet pro jo akis nepraslysdavo nė vienas iš esminių šio darbo dalykų, nė viena kvapų metamorfozė. Grenujis geriau, negu kada nors būtų įstengęs Driuo, nosimi lydėjo ir sergėjo kvapų kelionę nuo žiedlapių per riebalus ir alkoholį iki tų brangiųjų flakonėlių. Jis daug anksčiau negu Driuo užuosdavo, kad riebalai per daug įkaito, pajusdavo, kad žiedai jau nusigalavo, kad tyrė prisotinta kvapo, užuosdavo, kas vyksta maišymo induose ir tiksliai kuriuo momentu reikia baigti distiliavimo procesą. Ir kartais jis leisdavo tai suprasti, tiesa, visai abejingai ir vis tokia pat nuolankia poza. Man regis, sakydavo jis, kad riebalai, ko gero, jau per

daug įkaitę; beveik esu įsitikinęs, kad greit bus galima perkošti; kažkaip nujaučiu, kad alkoholis kameroje jau išgaravęs... O Driuo, nors ir nebuvo itin protingas, bet ir ne visiškas avigalvis, po kurio laiko patyrė, kad jo sprendimai būdavo geriausi kaip tik tada, kai jis darydavo ar liepdavo daryti tai, kas Grenujui kaip tik „regėjosi" arba ką jis „kažkaip nujausdavo". O kadangi to, ką manydavo ar nujausdavo, Grenujis niekuomet nepasakydavo akiplėšiškai ar visažinančiai ir niekuomet – tuo labiau ponios Arnulfi akivaizdoje! – net juokais nesuabejodavo Driuo autoritetu ir jo, kaip pirmojo, taigi viršesnio, pameistrio padėtimi, Driuo nematė jokios priežasties nesivadovauti Grenujo patarimais. Laikui bėgant netgi visai atvirai pradėjo leisti jam vis dažniau spręsti pačiam.

Vis dažniau nutikdavo taip, kad Grenujis ne tik maišydavo, bet kartu ir berdavo žiedus, kūrendavo krosnį ir košdavo pomadą, o Driuo tuo tarpu ištrūkdavo į „Keturis dofinus" išlenkti stiklą vyno arba viršun pas ponią pažiūrėti, ar visur tvarka. Jis žinojo, kad Grenuju gali pasitikėti. O Grenujis, nors ir dirbdavo dvigubai daugiau, mėgaudavosi vienuma, galimybe tobulinti naujus įgūdžius ir kartais truputėlį paeksperimentuoti. Ir su slaptu džiugesiu įsitikindavo, kad jo pomada nepalyginti geresnė, kad jo *Essence Absolue* ne vienu laipsniu grynesnė negu gaminta kartu su Driuo.

Liepos pabaigoje prasidėjo jazminų metas, rugpjūtį – naktinių hiacintų. Abiejų gėlių kvepalai tokie puikūs, bet kartu ir tokie skaidūs, kad jų žiedus reikėjo ne tik skinti prieš saulėtekį, bet ir labai atsargiai doroti. Šiluma silpnino jų kvapą, staiga panardinus juos į karštus maceracijos riebalus tas kvapas būtų tiesiog sunaikintas. Iš šių pačių tauriausių žiedų nebuvo taip paprasta išplėšti dvasią, reikėjo ją tiesiog meilikavimais išvilioti. Specialioje kvėpinimo patalpoje juos paberdavo ant šaltais riebalais išteptų padėklų arba laisvai suvyniodavo į aliejais išmirkytus audeklus, taip jie turėdavo palengva užmigti amžinu miegu. Tik po trijų ar keturių dienų jie nuvysdavo išleisdami kvapą ant riebalų ar aliejų, prie kurių būdavo prigludę. Tada žiedus atsargiai nurankiodavo ir paberdavo naujų. Šis procesas būdavo kartojamas gal dešimt ar dvidešimt kartų, ir kol pomada prisisotindavo, kol būdavo galima

išspausti iš audeklų kvapnųjį aliejų, ateidavo rugsėjis. Išeiga būdavo dar mažesnė negu maceruojant. Bet tokiu šaltu anfleražu gauta jazminų pasta arba pagal senovinį receptą pagamintas tuberozų aliejus būdavo kur kas puikesni ir artimesni originalui už bet kurį kitą parfumerijos produktą. Ypač jazminų, – atrodė, kad saldžiai lipnus, erotiškas žiedų kvapas lyg veidrodyje sustingsta ant riebalų padėklų ir atsispindi visiškai toks, koks buvo, – tiesą sakant, *cum grano salis**. Mat Grenujo nosis, savaime suprantama, juto dar ir skirtumą tarp žiedų kvapo ir jų konservuoto aromato: savitas riebalų, kad ir pačių švariausių, kvapas lyg plona skraistė sklandė virš originalo kvapo ir menkino jį, silpnino jo skvarbumą, galbūt tik ir darė jo grožį pakenčiamą paprastiems žmonėms... Šiaip ar taip, šaltasis anfleražas buvo rafinuočiausias ir veiksmingiausias būdas švelniems kvapams sugaudyti. Geresnio jau nebuvo. O jei ir šitas metodas negalėjo visiškai patenkinti Grenujo nosies, tai jis vis tiek žinojo, kad jo tūkstantį kartų užteks beuoslių kvailių pasauliui apmulkinti.

Jau neilgtrukus jis pralenkė savo mokytoją Driuo tiek maceruodamas, tiek ir šaltai ištraukdamas kvapą ir parodė tai išbandytu nuolankiu diskretišku būdu. Driuo mielai leisdavo jam eiti į skerdyklą, pirkti tinkamiausius riebalus, juos valyti, lydyti, filtruoti ir nustatyti santykį, kuriuo jie turi būti sumaišyti. Driuo tai buvo labai keblus ir baimę keliantis darbas, nes nešvarūs, apkartę ar pernelyg kiauliena, aviena ar jautiena atsiduodantys riebalai galėjo sugadinti visą pomadą. Jis pavedė Grenujui nustatinėti atstumą tarp riebalų padėklų kvėpinimo patalpoje, žiedų keitimo laiką, pomados prisotinimo laipsnį, gangreit patikėjo jam visus painius sprendimus, kuriuos jis, Driuo, panašiai kaip kitados Baldinis, priimdavo tik ant nuomonės, pagal išmoktas taisykles, o Grenujis nuspręsdavo pasikliaudamas savo nosimi – to Driuo, žinoma, nė nenutuokė.

– Jo lengva ranka, – sakydavo Driuo, – jis jauste nujaučia tuos dalykus.

*Su kruopele druskos, su prieskoniu *(lot.)*.

O kartais pagalvodavo: „Jis paprasčiausiai daug gabesnis už mane, jis šimtąkart geresnis parfumeris“. Ir tuo pat metu laikė jį nepataisomu mulkiu, nes Grenujis, jo manymu, iš savo gabumų nesusikrovė nė mažiausio kapitalo, o jis, Driuo, būdamas kuklesnių sugebėjimų, ketino netrukus tapti meistru. Grenujis palaikė šią jo mintį, nuolatos dėjosi kvaileliu, nerodė nė mažiausio garbės troškimo, apsimetinėjo, kad nieko nežino apie savo genialumą, dirba tik pagal daug labiau patyrusio Driuo nurodymus, o be jo būtų niekas. Todėl jie gana neblogai sutarė.

Paskui atėjo ruduo ir žiema. Dirbtuvėje pasidarė ramiau. Žiedų kvapai, sugauti į tiglius ir flakonus, stovėjo rūsyje, ir jei ponia nepageidaudavo išplauti tą ar kitą pomadą arba neliepdavo išdistiliuoti kokių nors džiovintų prieskonių maišą, tai darbo būdavo ne per daugiausia. Buvo dar alyvų, kas savaitę po porą pilnų pintinių. Jie išspausdavo iš jų pirmąjį aliejų, o likučius atiduodavo į aliejaus spaudyklą. Buvo ir vyno, dalį jo Grenujis distiliuodavo ir padarydavo gryno alkoholio.

Driuo vis rečiau beužeidavo į dirbtuvę. Jis atlikdavo savo pareigas ponios lovoje, o jei ir pasirodydavo dvokdamas prakaitu ir sperma, tai tik tam, kad bemat pradingtų „Keturiuose dofinuose“. Ir ponia retai benulipdavo žemyn. Ji buvo užsiėmusi turto reikalais ir garderobo pertvarkymu, ruošėsi tam laikui, kai baigsis gedulo metai. Dažnai Grenujis ištisas dienas nematydavo nieko, išskyrus tarnaitę, kuri per pietus atnešdavo sriubos, o vakarais – duonos ir alyvų. Jis beveik neišeidavo iš namų. Korporacijos gyvenime, tai yra nuolatiniuose pameistrių susitikimuose ir eitynėse, dalyvavo tik tiek, kad nekristų į akis nei jo buvimas, nei nebuvimas. Draugų ar artimesnių pažįstamų neturėjo, bet skrupulingai stengėsi, kad jo nelaikytų pasipūtėliu ar atsiskyrėliu. Tegu kiti pameistriai mano, kad bendrauti su juo neįdomu ir neverta. Jis meistriškai skleidė aplink save nuobodulį ir dėjosi nepataisomu kvailiu, bet niekada neperdėdavo tiek, kad iš jo būtų galima pasišaipyti arba panaudoti kaip atpirkimo ožį kokiems nors šiurkštiems gildijos pokštams. Jam pavyko atrodyti visiškai neįdomiam. Jį paliko ramybėje. O jam tik to ir tereikėjo.

Daug laiko praleisdavo ateljė. Driuo sakydavo norįs išrasti odekolono receptą, bet iš tikrųjų eksperimentavo su visai kitokiais kvapais. Jo kvepalai, kuriuos buvo susimaišęs Monpeljė, kad ir kaip taupiai vartojami, po truputį ėjo į pabaigą. Jis norėjo susikurti naujus. Bet šįsyk nebesitenkino pusėtina žmogaus kvapo imitacija iš paskubomis surinktų medžiagų, o visas savo ambicijas skyrė asmeniškam kvapui arba, geriau, daugybei asmeniškų kvapų įsigyti.

Pirmiausia pasigamino slepiamąjį kvapą, pelės pilkumo kasdieninį aromatinį apdarą, kuris nors ir turėjo rūgščiu sūriu trenkiančio žmogaus kvapo, bet į aplinką sklido tarsi pro storą sluoksnį lininių ir vilnonių drabužių, dengiančių sausą senio odą. Su tokiu kvapu jam buvo patogu sukiotis tarp žmonių. Kvepalai buvo užtektinai stiprūs, kad uosle pajustum šalia esant žmogų, bet kartu tokie nežymūs, kad negalėjo niekam įkyrėti. Jais pasišlakstęs Grenujis būdavo lyg ir neužuodžiamas, o visgi jo buvimą jie labai kukliai patvirtindavo, – ši dvilytė būsena labai praversdavo ir Arnulfi namuose, ir kai pasitaikydavo proga išsmukti į miestą.

Bet pasirodė, kad tam tikrais atvejais šis kuklus kvapas trukdo. Jei Driuo pavedimu jam tekdavo eiti apsipirkti arba jei ir pats ketindavo iš kokio nors prekiautojo nusipirkti šiek tiek cibetino ar porą grūdelių muskuso, kartais nutikdavo taip, kad dėl tobulos maskuotės jo arba visai nepastebėdavo ir neaptarnaudavo, arba nors ir matydavo, bet aptarnaudavo netikusiai, arba dar nebaigę aptarnauti vėl pamiršdavo. Tokiems atvejams jis buvo susimaišęs aitrokų, šiek tiek prakaitu atsiduodančių kvepalų, su atšiauriu ir netikėtu aromatu, suteikiančiu jam šiurkštesnę išvaizdą ir priverčiančiu žmones manyti, kad jį spaudžia reikalai ir jis labai skuba. Kai reikėdavo sužadinti tam tikrą susidomėjimą, gerai sekėsi ir su Driuo *aura seminalis* imitacija, kurią sugebėjo pasigaminti apgaulingai panašią iškvėpindamas riebaluotą drobinį audeklą pasta iš šviežių anties kiaušinių ir padegintų kvietinių miltų.

Dar vieneri kvepalai iš jo arsenalo buvo užuojautą sukeliantis

aromatas, ypač stipriai veikęs vidutinio ir vyresnio amžiaus moteris. Tai buvo lieso pieno ir švarios minkštos medienos kvapas. Jais pasišlakstęs – net jei pasirodydavo nesiskutęs, niūriu veidu ir apsivilkęs paltą – Grenujis darė vargano, išblyškusio, pagalbos reikalingo berniuko su nušiurusiu švarkeliu įspūdį. Vos jį užuodusios, turgaus moterys tiesdavo jam riešutų ir džiovintų kriaušių, toks alkanas ir bejėgis jis joms atrodydavo. O pas mėsininko žmoną, šiaip jau nepermaldaujamai griežtą bobšę, jam buvo leidžiama už dyką pasirankioti senų pašvinkusių mėsos ir kaulų atliekų, nes jo nekaltas kvapas jaudino jos motinišką širdį. Užpylęs šias atliekas alkoholiu, jis ištraukdavo iš jų pagrindinį komponentą kvapo, kurį vartodavo, kai labai norėdavo būti vienas ir niekieno netrukdomas. Šis kvapas sukurdavo aplink lengvą šleikštumo atmosferą, panašią į puvėsių smarvę, kokia muša iš senų neprižiūrėtų burnų vos pabudus. Jis buvo toks veiksmingas, kad net ne itin jautrus Driuo nevalingai nusigrįždavo ir išeidavo laukan, gerai net nesuvokdamas, kas jį iš tikrųjų išstūmė. O poros šio repelento lašų ant lūšnelės slenksčio užtekdavo, kad visi neprašyti svečiai – tiek žmonės, tiek gyvūnai – laikytųsi atokiai.

Šių skirtingų kvapų saugomas, keisdamas juos kaip drabužius priklausomai nuo išorės sąlygų, – juk jie tarnavo tam, kad žmonės paliktų jį ramybėje ir neįžvelgtų jo esmės, – Grenujis atsidavė savo tikrajai aistrai: nelengvai kvapų medžioklei. O kadangi prieš nosį turėjo didelį tikslą ir daugiau kaip metus laiko, tai ne tik su įkarščiu, bet ir nepaprastai planingai ir sistemingai galando ginklus, šlifavo technikas, atkakliai tobulino metodus. Jis pradėjo nuo to, kuo baigė pas Baldinį, – mėgino išgauti negyvų daiktų kvapus: akmens, metalo, stiklo, medžio, druskos, vandens, oro...

Ko anuomet taip apgailėtinai nepavyko padaryti šiurkščiu distiliacijos metodu, dabar pasisekdavo stiprių riebalų absorbcinių savybių dėka. Žalvarinį durų buožulą, kurio vėsus pelėsingų apnašų kvapas Grenujui patiko, jis keletui dienų apgliejo jaučio lajumi. Ir atsitik tu man taip: kai nukrapštęs tą lajų pauostė,• šis kvepėjo, nors ir labai silpnai, bet ne kuo kitu, o būtent buožulu. Ir net išplovus alkoholiu kvapas neišnyko, be galo švelnus, nuto-

lęs, pasislėpęs alkoholio garų šešėlyje ir užuodžiamas turbūt tik vieno vienintelio Grenujo nosies, – bet visgi tebebuvo čia, o tai reiškia, kad mažų mažiausia iš principo jis jį turėjo. Turėdamas dešimtis tūkstančių buožulų ir tūkstantį dienų tepdamas juos lajumi, būtų galėjęs pagaminti mažą mažutėlį lašelį žalvarinio buožulo kvapo *Essence Absolue,* tokios stiprios, kad bet kas savo panosėje būtų pajutęs nenuginčijamą originalo iliuziją.

Tą patį jam pavyko padaryti su vieno koringo kalkakmenio, rasto alyvų giraitėje priešais lūšnelę, kvapu. Maceravęs radinį, gavo mažą gniutulėlį akmens pomados, kurios nenusakomas kvapas nepaprastai jį žavėjo. Derino jį su kitais, iš įvairiausių daiktų aplink lūšnelę ištrauktais kvapais ir pamažu pagamino miniatiūrinį tos alyvų giraitės už pranciškonų vienuolyno kvapo modelį, kurį galėjo nešiotis su savimi uždarytą mažutėliame flakonėlyje ir kada tik panorėjęs vėl atgaivinti.

Jis sukurdavo virtuoziškų kvapiųjų meno kūrinių, tai būdavo nuostabūs maži pokštai, kurių niekas kitas nebūtų įstengęs įvertinti arba bent jau pastebėti. Bet jis pats žavėjosi ta beprasme tobulybe, ir jo gyvenime nei anksčiau, nei paskui nebebuvo tokios iš tikrųjų nekaltos laimės momentų kaip tomis akimirkomis, kai su žaismingu įkarščiu kūrė kvepiančius peizažus, natiurmortus ir pavienių daiktų paveikslus. Mat netrukus jis perėjo prie gyvų objektų.

Jis ėmė gaudyti žiemines muses, lervas, žiurkes, mažesnes kates ir skandinti šiltuose riebaluose. Naktimis įslinkdavo į tvartus ir keletui valandų apmuturiuodavo karves, ožkas ir paršelius riebalais išteptais audeklais arba apvyniodavo aliejingais vyturais. Arba įsigaudavo į avių gardą, slapta nukirpdavo ėriuką ir jo kvepiančią vilną išplaudavo etilo alkoholyje. Iš pradžių rezultatai nebuvo itin geri. Mat visai kitaip negu kantrūs daiktai – buožulas ar akmuo – gyvūnai labai nenoromis atiduodavo savo kvapą. Kiaulės nusibrūžindavo vyturus į žardžių kartis. Pamačiusios jį naktį artinantis su peiliu, avys pratrūkdavo bliauti. Užsispyrusios karvės nusikratydavo riebaluotus audeklus nuo tešmenų. Kai kurie sugauti vabalai, mėginami apdoroti, pašėldavo skleisti bjauriai dvokiančius sek-

retus, o žiurkės, tikriausiai iš baimės, pridergdavo jam į perdėm jautrias kvapams pomadas. Maceruojami gyvūnai, skirtingai negu žiedai, neatiduodavo savo aromato be dejonių ar vien su nebyliu atodūsiu, jie įnirtingai gindavosi nuo mirties, nenorėdavo leistis įmaišomi į tyrę, spyriodavosi, kovodavo ir todėl išskirdavo nepaprastai daug baimės ir mirties prakaito, kurio rūgštis sugadindavo šiltus riebalus. Suprantama, šitaip dirbdamas nieko gero nepadarysi. Tuos padarus reikėjo nuramdyti, ir dar taip greitai, kad jie nespėtų nei išsigąsti, nei pasipriešinti. Jis turėjo juos nugalabyti.

Pirmiausia pamėgino nudobti mažą šunelį. Prie skerdyklos gabalėliu mėsos nuviliojo jį nuo motinos, atsivedė iki dirbtuvės, ir kol gyvulėlis džiugiai sujaudintas lekavo ir striksėjo stengdamasis iš kairės Grenujo rankos pastverti mėsą, tas jam dešine smarkiai trinktelėjo per pakaušį pliauska. Mirtis šunelį užklupo taip staiga, kad jo akys ir snukutis vis tebespindėjo laime, nors jį patį Grenujis jau seniai buvo patieseęs kvėpinimo patalpoje ant ardelių tarp riebalais apglietų plokščių; ant jų jis ir skleidė savo gryną, baimės prakaito nesudrumstą šuns kvapą. Žinoma, visą laiką reikėjo būti labai atidžiam! Lavonai, kaip ir nuskinti žiedai, greitai genda. Taigi Grenujis budėjo prie savo aukos kokias dvylika valandų, kol pastebėjo, kad nuo šuns kūno ima kilti pirmosios srovelės lavono kvapo, nors ir malonaus, bet jau nebetinkamo. Jis tučtuojau nutraukė anfleražą, lavoną išnešė, o tą truputėlį kvepiančių riebalų sudėjo į katilą ir rūpestingai išplovė. Alkoholį distiliavo tol, kol liko koks antpirštis, tada tą likutį supylė į mažutėlį stiklinį vamzdelį. Kvepalai aiškiai kvepėjo drėgnu, šviežiu, blizgančiu šuns kailiu, tiesiog stebėtinai stipriai kvepėjo. Ir kai Grenujis pakišo jų pauostyti senajai kalei prie skerdyklos, toji pradėjo džiaugsmingai skalyti, vizginti uodega ir nieku gyvu nenorėjo atitraukti šnervių nuo vamzdelio. Tačiau Grenujis jį sandariai užkimšo, įsikišo kišenėn ir dar ilgai nešiojosi kaip atminimą tos triumfo dienos, kai jam pirmąkart pavyko išplėšti kvepiančią dvasią iš gyvos būtybės.

Tuomet labai pamažu ir su didžiausiu atsargumu ėmėsi žmonių. Iš pradžių per saugų atstumą sėlino su retu tinklu, nes jam ne

tiek rūpėjo sumedžioti didelį grobį, kiek išmėginti patį medžioklės principą.

Užsimaskavęs lengvu slepiamuoju kvapu, vakare įsimaišė tarp „Keturių dofinų" smuklės lankytojų ir po suolais, stalais ir atkampiose nišose prismaigstė mažyčių aliejuje ir riebaluose išmirkyto audinio skiautelių. Po kelių dienų jas susirinko ir patikrino. Iš tikrųjų greta visų įmanomų virtuvės dvokų, tabako dūmų ir vyno kvapų jos skleidė ir truputį žmonių kvapo. Bet jis buvo blankus ir išsklidęs, greičiau visuotinio tvaiko nuojauta nei koks asmeniškas kvapas. Panašią masinę aurą, bet tyresnę ir pritvinkusią pakilaus prakaitavimo, Grenujis įgijo katedroje, kur savo bandinių vėliavėles iškabinėjo po suolais gruodžio 24-ąją, o nusirankiojo 26-ąją, po to, kai virš jų buvo atsėdėtos ne mažiau kaip septynerios mišios. Į impregnuotas skiauteles liko susigėręs šiurpus kvapų konglomeratas iš išangės prakaito, mėnesinių kraujo, drėgnų pakinklių ir mėšlungiškai gniaužiamų rankų, sumišęs su tūkstančio choru giedančių ir „Ave Marija" švapančių burnų iškvėptu oru ir su slogiais smilkalų ir miros dūmais, šiurpus, neaiškiai, neapibrėžtai, šleikčiai tirštas ir visgi nepaneigiamai žmogiškas.

Pirmąjį individualų kvapą Grenujis gudriai nutvėrė prieglaudos ligoninėje. Jam pavyko nugvelbti ir taip jau sudeginti skirtą ką tik džiova mirusio odininko pameistrio paklodę, į kurią įsuptas jis išgulėjo du mėnesius. Paklodė buvo taip stipriai persisunkusi odininko riebalais, kad absorbavo jo tvaiką kaip anfleražui skirta pasta, tad ją buvo galima iš karto išplauti. Rezultatas išėjo pamėkliškas: Grenujo panosėje iš etilo alkoholio tirpalo iš numirusiųjų prisikėlęs odininkas kvapo pavidalu ėmė pleventi kambaryje, nors ir vaiduokliškai išdarkytas savotiško reprodukcijos metodo bei gausybės ligos miazmų, bet gana gerai atpažįstamas kaip individualus. Mažas trisdešimtmetis vyriškis šviesiais plaukais, negrabia nosimi, trumpomis rankomis ir kojomis, plokščiomis blyškiomis pėdomis, išburkusia varpa, tulžinga prigimtim ir bjauriu dvoku iš burnos – kvapo požiūriu gražus jis nebuvo, tas odininkas, ir nevertas kaip tas šunėkas ilgiau pasilaikyti. Ir visgi ištisą naktį Gre-

nujis leido jam – tai kvapo dvasiai – plūdinėti lūšnelėje, vis gaudė jį nosimi, laimingas ir be galo patenkintas pajutęs savo galią, įveikusią kito žmogaus aurą. Kitą dieną išmetė jį lauk.

Tomis žiemos dienomis jis atliko dar vieną bandymą. Nebylei elgetai, sliūkinusiai per miestą, sumokėjo vieną franką už tai, kad visą dieną ant pliko kūno nešiotų įvairiais riebalų ir aliejų mišiniais įmirkytus skudurėlius. Paaiškėjo, kad žmogaus kvapui sutraukti geriausiai tinka ėriukų inkstų taukų ir gerai išvalytų kiaulių bei karvių riebalų derinys santykiu du su penkiais ir su trimis, įmaišius dar truputuką šviežio aliejaus.

Tuo Grenujis ir pasitenkino. Jis atsisakė minties nutverti ir parfumeriškai apdoroti kokį nors gyvą žmogų. Tai neabejotinai būtų susiję su rizika, o jokio naujo patyrimo nebūtų davę. Jis žinojo, kad jau išmoko, kokiais būdais iš žmogaus paveržti kvapą, ir visai nebereikėjo to sau iš naujo įrodinėti.

Žmogaus kvapas pats savaime jam irgi nebuvo įdomus. Žmogaus kvapą gana gerai galėjo imituoti surogatais. O aistringai geidė tik *tam tikrų* žmonių kvapo, – būtent tų nepaprastai retų žmonių, kurie įkvepia meilę. Jie ir tapo jo aukomis.

39

Sausio mėnesį našlė Arnulfi ištekėjo už savo pirmojo pameistrio Dominiko Driuo, kuris kartu pakilo iki metro pirštininko ir parfumerio. Buvo suruoštos prašmatnios vaišės gildijos meistrams, kuklesnės – pameistriams, ponia nusipirko naują čiužinį lovai, kuria dabar jau oficialiai dalijosi su Driuo, ir išsitraukė iš spintos savo spalvingą garderobą. Visa kita liko kaip buvę. Ji pasiliko seną gerą Arnulfi vardą, pasiliko neišdalintą turtą, finansinį vadovavimą firmai ir raktus nuo rūsio; Driuo kasdien atlikinėjo savo seksualines pareigas, po to gaivinosi vynu; o Grenujis, nors ir tapo pirmuoju ir vieninteliu pameistriu, didumą susikaupusių darbų atlikdavo už tą patį menką atlyginimą, skurdų maistą ir varganą būstą.

Metai prasidėjo geltonu kasijų antplūdžiu, hiacintais, našlaičių žiedais ir narkotiniais narcizais. Vieną kovo sekmadienį – buvo praėję gal jau metai nuo atvykimo į Grasą – Grenujis susiruošė pažiūrėti, kaip klostosi reikalai už mūro sienos kitame miesto pakrašty. Šįsyk buvo pasirengęs tam kvapui, tiksliai žinojo, kas jo laukia... ir vis dėlto, kai jį užuodė, dar prie Naujųjų vartų, pusiaukelėje į tą vietą prie miesto sienos, širdis ėmė plakti smarkiau, ir jis pajuto, kaip iš laimės gyslose sušniokštė kraujas: jis niekur nedingo, tas su niekuo nepalyginamas augalas, sveikas pergyveno žiemą, augo sultingas, stiepėsi, krovė nuostabiausius žiedynus! Jo kvapas, kaip ir tikėjosi, sustiprėjo neprarasdamas švelnumo. Dar prieš metus švelniai tiškęs purslais ir lašeliais, dabar tolygiai susiliejo į tirštoką aromato upę, mirguliuojančią tūkstančiais spalvų, kurios visgi tvirtai jungėsi tarpusavy ir nebesiskyrė. O ši upė, džiaugdamasis matė Grenujis, maitinosi iš vis stiprėjančio šaltinio. Dar vieneri metai, tik metai, tik dvylika mėnesių, ir šis šaltinis išsilies per kraštus, ir Grenujis galės ateiti susisemti jį, sugauti siautulingai išsiveržusį jo kvapą.

Jis bėgo palei sieną į tą pačią vietą, už kurios buvo sodas. Nors mergaitė buvo, regis, ne sode, o name, kambarėlyje uždarais langais, jos kvapas dvelkė iš už sienos kaip nerimstantis švelnus brizas. Grenujis stovėjo visiškai tyliai. Jis nebuvo apsvaigęs ar apdujęs kaip pirmąsyk, kai ją užuodė. Jį užplūdo laimės jausmas – kaip meilužį, slapta iš tolo stebintį savo dievinamą mylimąją ir žinantį, kad po metų parsives ją į savo namus. Tikra tiesa, Grenujis, ta erkė vienišė, tas pabaisa, tas išgama Grenujis, niekada nejutęs ir niekada nesužadinęs meilės, tą kovo dieną stovėdamas prie Graso miesto sienos mylėjo ir dėl savo meilės buvo be galo laimingas.

Tiesą sakant, jis mylėjo ne žmogų, ne tą mergaitę name už mūro sienos. Jis mylėjo kvapą. Tik jį ir nieko kito, ir tik kaip savo būsimą kvapą. Po metų parsives jį namo, prisiekė tai savo gyvenimu. Ir davęs šį keistą įžadą, šitaip savotiškai susižadėjęs, prisiekęs sau pačiam ir savo būsimam kvapui ištikimybę, smagiai nusiteikęs apsisuko ir per diu Kuro vartus grįžo į miestą.

Naktį gulėdamas savo lūšnelėje vėl išsišaukė kvapą iš atmin-

ties – negalėjo atsispirti pagundai – ir pasinėrė į jį, glamonėjo ir leidosi glamonėjamas, jautė visai šalia, taip neapsakomai arti, tarsi jau iš tikrųjų jį turėtų, savo kvapą, savo nuosavą kvapą, ir mylėjo jį savyje, o dėl jo save, – ilgai juo svaiginosi ir žavėjosi. Toks save įsimylėjęs norėjo nukeliauti į sapnus. Bet būtent tuo momentu, kai užmerkė akis ir tetrūko vieno įkvėpimo, kad užsnūstų, kvapas paliko jį, staiga pranyko, o jo vietą užėmė šaltas, aštrus ožkų tvarto kvapas.

Grenujis išsigando. „Kas bus, – pamanė, – jei šis kvapas, kuris bus mano... kas bus, jei jis išnyks? Juk gyvenime ne taip kaip atminty, kur visi kvapai amžini. Realus kvapas sunyksta, jį sugeria pasaulis. Jis trumpalaikis. O kai išnyks, jau nebebus šaltinio, iš kurio jį būsiu paėmęs. Ir liksiu nuogas kaip ir lig tol, ir vėl turėsiu vaduotis savo surogatais. Ne, bus blogiau negu buvo! Juk būsiu jį jau pažinęs ir turėjęs, tą savo nuostabųjį kvapą, ir negalėsiu jo pamiršti, nes niekada jokio kvapo nepamirštu. Todėl visą amžinybę kamuosiuos prisimindamas jį, kaip kamuojuosi jau dabar, vieną akimirką prisiminęs tą, kuris bus mano... Tai kam gi man išvis jo reikia?“

Ši mintis Grenujui buvo labai nemaloni. Jis nepaprastai išsigando, kad jei ir turėtų tą dar neturimą kvapą, tai neišvengiamai jį vėl prarastų. Kuriam laikui jo užtektų? Keletui dienų? Kelioms savaitėms? Gal mėnesiui, jei labai taupiai kvepintųsi? O paskui? Jis regėjo save varvinant paskutinį lašelį iš buteliuko, skalaujant flakonėlį etilo alkoholiu, kad veltui nenueitų nė menkiausias šlakelis, ir matė, uodė, kaip jo pamiltasis kvapas negrąžinamai išsisklaido visiems laikams. Tai bus tarytum lėtas merdėjimas, atvirkščias uždusimui, kankinantis savęs paties išgarinimas į tą bjaurų pasaulį.

Jį krėtė drebulys. Pagavo noras atsisakyti savo planų, išeiti į naktį ir mauti kur akys veda. Jis troško keliauti per apsnigtus kalnus, be atokvėpio, šimtą mylių iki Overnė, ten įšliaužti į savo seną urvą ir užmigti amžinu miegu. Bet nepadarė šito. Sėdėjo kaip sėdėjęs ir tam norui nepasidavė, kad ir koks stiprus jis buvo. Nepasidavė, nes tai buvo senas noras – iškeliauti ir nulįsti į kokį

urvą. Tai buvo jau išbandyta. O turėti žmogaus kvapą, tokį nuostabų kaip tos mergaitės už mūro sienos, – šito jis dar nebuvo patyręs. Nors ir suprato, kad už kvapą turės siaubingai brangiai sumokėti, – turės netrukus jį prarasti, vis dėlto labiau geidė turėti *ir* netekti, negu iškart atsisakyti. Juk visą gyvenimą nuolatos ko nors atsisakydavo. Bet dar niekada nebuvo turėjęs ir praradęs.

Pamažu abejonės sklaidėsi, pranyko ir drebulys. Jis pajuto, kaip vėl atgijo šiltas kraujas ir sugrįžo noras imtis to, ką sumanė. Ir dar stipresnis negu pirmiau, nes šis noras kilo nebe vien iš gryno geismo, bet ir iš gerai apgalvoto sprendimo. Erkė Grenujis, turėdamas apsispręsti, ar visai sudžiūti, ar kristi žemyn, pasirinko antrąją galimybę žinodamas, kad šis krytis bus paskutinis. Jis vėl išsitiesė ant gulto, patogiai įsitaisė ant šiaudų, palindo po antklode ir pasijuto tikru didvyriu.

Tačiau Grenujis nebūtų Grenujis, jei ilgam pasitenkintų fatališko didvyriškumo jausmu. Pernelyg atkakliai jis stengėsi įsitvirtinti, buvo pernelyg landaus būdo ir pernelyg sukto proto. Na, gerai – jis pasiryžo gauti tą mergaitės už mūro sienos kvapą. Ir jei po kelių savaičių jį vėl praras, o praradęs net numirs, tai irgi bus gerai. Bet dar geriau būtų nemirti ir vis tiek turėti tą kvapą arba bent jau kiek įmanoma ilgiau jį išlaikyti. Reikia padaryti jį patvaresnį. Reikia suvaldyti jo lakumą neatimant prigimties – čia jau parfumerijos rūpestis.

Yra kvapų, išsilaikančių dešimtmečiais. Muskusu įtrinta spinta, cinamono aliejuje išmirkytas odos gabalėlis, ambros gniutulėlis, dėželė iš kedro kvepia tol, kol gyvi. O kiti – limečių aliejus, bergamotės, narcizų ir tuberozų ekstraktai ir daugelis žiedų kvapų – išsivadėja jau po kelių valandų, jei prie jų laisvai prieina grynas oras. Parfumeris priešinasi šiai fatališkai aplinkybei perdėm lakius kvapus sujungdamas su tvaresniais. Jis tarsi uždeda pirmiesiems pančius, ramdančius laisvės troškimą, bet visas menas čia yra tas, kad pančiai turi būti pakankamai lengvi, tarsi surištas kvapas būtų laisvas, ir visgi tiek užveržti, kad jis negalėtų pasprukti. Šis triukas Grenujui kartą puikiai pavyko su tuberozų aliejumi, kurio efemerišką aromatą jis supančiojo kruopelyte ci-

betino, vanilės, labdano ir kipariso ir būtent taip jį dar labiau išryškino. Kodėl negalima padaryti ko nors panašaus ir su tos mergaitės kvapu? Kodėl šį vertingiausią ir gležniausią iš visų kvapų jis turėtų švaistyti vartodamas gryną? Kaip būtų kvaila! Tiesiog negirdėtai nemokšiška! Argi kas palieka deimantus nešlifuotus? Argi kas nešioja ant kaklo aukso grynuolius? Nejaugi jis, Grenujis, bus toks primityvus kvapų plėšikas kaip Driuo ir kiti maceruotojai, distiliuotojai ir žiedų spaudėjai? Argi ne jis pats didžiausias parfumeris pasaulyje?

Jis pliaukštelėjo sau per kaktą pasibaisėjęs, kad anksčiau apie tai nepagalvojo. Aišku, šio ypatingo kvapo negalima vartoti gryno. Jį reikia aptaisyti kaip rečiausią brangakmenį. Jis turi nukalti kvapų diademą, kurios iškiliausioje vietoje spinduliuotų *jo* kvapas, supintas su kitais kvapais ir kartu virš jų iškilęs. Jis padarys kvepalus pagal visas šio meno taisykles, o mergaitės iš už mūro sienos kvapas bus jų širdis.

Žinoma, kaip palydovai, kaip apatinis, vidurinis ir viršutinis sluoksnis, kaip vainikuojantis kvapas ir fiksatorius čia netiks nei muskusas, nei cibetinas, nei rožių aliejus ar neroli, tai aišku. Tokiems kvepalams kaip žmogaus kvapo kvepalai reikia kitokių ingredientų.

40

Tų pačių metų gegužę rožių lauke, pusiaukelėje tarp Graso ir į rytus nuo jo esančio Opjo kaimo, buvo rastas penkiolikos metų mergaitės lavonas. Ji buvo užmušta lazdos smūgiu per pakaušį. Valstietis, užėjęs lavoną, to šiurpaus radinio buvo taip priblokštas, kad vos pats nesukėlė įtarimo, kai virpančiu balsu papasakojo policijos leitenantui, jog tokio grožio dar niekuomet neregėjęs, – o juk iš tikrųjų norėjo pasakyti, kad niekuomet nėra regėjęs nieko baisesnio.

Mergaitė iš tikrųjų buvo nepaprastai graži. Ji buvo iš tų ramaus būdo moterų, kurios atrodo tarsi nulipdytos iš tamsaus medaus,

glotnios ir saldžios, ir neapsakomai viliojančios; vienu valkiu gestu, plaukų krestelėjimu, vienu vieninteliu lėtu žvilgsniu it botago mostelėjimu jos užvaldo aplinkinius pačios išlikdamos ramios lyg stovėtų viesulo centre, tarsi nesuvokdamos savo gravitacinės jėgos, kurios traukai neatsispiria nei vyrų, nei moterų troškimai ir sielos. O ji buvo jauna, labai jauna, jos žavesys dar nebuvo pasiekęs pilnatvės. Jos sunkios rankos ir kojos buvo dar lygios ir tvirtos, krūtys lyg iš kiaušinio išlukštentos, o plokštokas veidas, apsuptas stiprių juodų plaukų, dar buvo švelniausių kontūrų ir turėjo dar neišryškėjusių paslaptingų bruožų. Pačių plaukų, beje, nebuvo. Žudikas juos nukirpo ir pasiėmė, lygiai kaip ir drabužius.

Buvo įtariami čigonai. Iš jų galėjai visko tikėtis. Čigonai, kaip žinia, audė kilimus iš senų drapanų, kimšo į savo pagalves žmonių plaukus, o iš pakaruoklių odos ir dantų darė mažas lėlytes. Dėl tokio iškrypėliško nusikaltimo įtarti buvo galima tik čigonus. Bet tuo metu jokių čigonų aplinkui nebuvo, visoje apylinkėje nebuvo, paskutinį kartą jie traukė pro čia gruodžio mėnesį.

Nesant čigonų iš karto imta įtarinėti keliaujančius italų darbininkus. Tačiau ir italų nebuvo, jiems pasirodyti dar buvo per anksti, jie turėjo atkeliauti tik birželį jazminų derliaus nuimti, taigi ir jie negalėjo to padaryti. Galiausiai kaltė krito perukų gamintojams, pas juos ieškota nužudytos mergaitės plaukų. Tuščiai. Tada atėjo eilė žydams, paskui atseit gašliems benediktinų vienuolyno vienuoliams, – kurie, beje, visi buvo seniai peržengę aštuntą dešimtį, – paskui cistersams, paskui masonams, vėliau pamišėliams iš prieglaudos, paskui angliadegiams, paskui elgetoms ir galų gale ištvirkusiai diduomenei, ypač markizui de Kabri, nes jis buvo jau trečiąkart vedęs, žmonės šnekėjo, kad savo rūsiuose rengdavęs mišias-orgijas ir per jas gerdavęs mergelių kraują, kad padidintų savo vyrišką potenciją. Tiesa, nieko konkretaus įrodyti nepavyko. Niekas nusikaltimo nematė, nebuvo rasti nei mirusiosios drabužiai, nei plaukai. Po kelių savaičių policijos leitenantas paieškas nutraukė.

Birželio viduryje atkeliavo italai, daugelis su šeimomis, ir norėjo parsisamdyti jazminų skynėjais. Valstiečiai, nors ir ėmė juos į

darbą, bet prisimindami žmogžudystę uždraudė žmonoms ir dukterims su jais bendrauti. Kam rizikuoti. Tegu keliaujantys darbininkai ir nekalti dėl žmogžudystės, visgi iš principo galėjo būti kalti, todėl geriau pasisaugoti.

Vos pradėjus nuiminėti jazminų derlių buvo įvykdytos dar dvi žmogžudystės. Aukomis ir vėl tapo tikros gražuolės, ir vėl iš tų ramių juodaplaukių, vėl rastos gėlių lauke nuogos ir nukirptos, su buku daiktu padaryta žaizda pakaušyje. Vėl jokių nusikaltėlio pėdsakų. Žinia sklido žaibo greitumu ir jau kilo grėsmė, kad atsiras priešiškumo atvykėliams, bet sužinota, kad abi aukos italės, padienio darbininko iš Genujos dukterys.

Visą kraštą prislėgė baimė. Žmonės nebežinojo į ką nukreipti savo bejėgį įniršį. Nors ir buvo tokių, kurie vis dar įtarinėjo pamišėlius arba nepatikimąjį markizą, bet iki galo niekas tuo netikėjo, nes pirmuosius dieną naktį prižiūrėjo, o pastarasis jau senokai buvo išvykęs į Paryžių. Taigi visi ėmė glaustis arčiau vieni kitų. Atvykėliams, iki tol apsistojusiems plikame lauke, valstiečiai atvėrė savo daržinių duris. Miestiečiai kiekviename kvartale pastatė po naktinį patrulį. Policijos leitenantas sustiprino vartų sargybą. Tačiau jokia apsauga nepadėjo. Praėjus kelioms dienoms po tų dviejų mirčių vėl buvo rastas mergaitės lavonas, lygiai taip pat sudarkytas kaip ir ankstesnieji. Šįkart tai buvo vyskupo rūmų skalbėja iš Sardinijos, užmušta netoli nuo didžiojo vandens baseino prie de la Fu fontano, taigi prie pat miesto vartų. Ir nors konsulai, spiriami susijaudinusių miestiečių, griebėsi ir kitų būdų – griežčiausios kontrolės prie vartų, naktinės sargybos sustiprinimo, draudimo visoms moteriškos lyties būtybėms išeiti iš namų sutemus, – tą vasarą nebuvo nė vienos savaitės, kad kur nors nebūtų randamas jaunos mergaitės lavonas. Ir visos jos buvo ką tik pradėjusios virsti moterimis, visos iš pačių gražiausių ir daugiausia to tamsaus ryškaus gymio. Beje, netrukus žudikas ėmė nebevengti ir tarp vietinių gyventojų vyraujančio tipo mergaičių: putnių, blyškiaodžių ir šiek tiek apkūnių. Pastaruoju metu jo aukomis tapdavo net ir brunetės, net ir šatenės, jei tik nebūdavo pernelyg liesos. Jis visur jas susekdavo – ne tik Graso apylinkėse, bet ir pačiame

mieste, net ir namuose. Vieno staliaus dukra buvo užmušta savo kambarėlyje penktame aukšte, ir niekas iš namiškių negirdėjo nė menkiausio garso, ir nė vienas iš šunų, paprastai iš tolo užuodžiančių ir aplojančių visus svetimus, nė karto neamtelėjo. Žudikas, regis, buvo nesugaunamas, bekūnis, tarsi kokia dvasia.

Žmonės piktinosi ir vainojo valdžią. Mažiausias gandas juos sukurstydavo. Tik per plauką nebuvo papjautas vienas keliaujantis prekijas, pardavinėjantis meilės miltelius ir kitokius šundaktarių gydalus, mat kažkas veptelėjo, kad jo milteliuose yra sutrintų mergaitės plaukų. Kėsintasi padegti markizo de Kabri namus ir Šaritė prieglaudą. Gelumbės pirklys Aleksandras Minaras nušovė savo tarną, naktį grįžtantį namo, nes palaikė jį tuo pagarsėjusiu mergaičių žudiku. Kas įstengė, išsiuntė paaugusias dukras pas tolimus giminaičius arba į Nicos, Ekso ar Marselio pensionatus. Miesto tarybos sprendimu policijos leitenantas buvo pašalintas iš pareigų. Naujasis pavedė gydytojų kolegijai ištirti nukirptųjų gražuolių mergystę. Paaiškėjo, kad nė viena mergaitė nepaliesta.

Kad ir kaip keista, bet ši žinia siaubą ne sumažino, o dar padidino, nes visi slapčiomis manė, kad mergaitės buvo iššagintos. Tuomet bent jau būtų žinomas žudymo motyvas. O dabar liko visai nebeaišku, visi galutinai suglumo. Tikintieji gelbėjosi malda ir prašė Dievo apsaugoti nuo nelabojo bent jų namus.

Miesto taryba, trisdešimties turtingiausių ir garbingiausių Graso miestelėnų ir aristokratų kolegija, dauguma apsišvietę ir antikleriškai nusiteikę ponai, kurie vyskupą iki šiol buvo linkę laikyti paprastu žmogeliu, o vienuolynus ir abatijas įmanydami paversti sandėliais ar fabrikais, – tie išdidūs, įtakingi miesto tarybos ponai savo negandoj nusileido iki to, kad su nuolankiai surašyta peticija kreipėsi į monsinjorą vyskupą prašydami prakeikti siaubūną mergaičių žudiką, kurio neįstengia sučiupti pasaulietinė valdžia, ir atskirti jį nuo bažnyčios, kaip 1708 metais jo didžiai gerbiamas pirmtakas pasielgė su skėriais, užpuolusiais kraštą. Ir iš tikrųjų rugsėjo pabaigoje vyskupas pats raštu visur iškabinėtuose skelbimuose ir žodžiu iš visų miesto sakyklų, tarp jų ir iš diu Piuji Dievo Motinos katedros sakyklos, iškilmingai prakeikė ir atskyrė nuo bažnyčios

mergaičių žudiką iš Graso, iki to laiko atėmusį gyvybę ne mažiau kaip dvidešimt keturioms gražiausioms mergelėms iš įvairiausių gyventojų sluoksnių.

Rezultatas buvo stulbinantis. Žudymai liovėsi sulig ta pačia diena. Spalis ir lapkritis praėjo be lavonų. Gruodžio pradžioje atėjo pranešimų iš Grenoblio, kad pastaruoju metu ten bastosi mergaičių žudikas, kuris savo aukas pasmaugia, nuo kūno nudrasko drabužius, o nuo galvos kuokštais nurauna plaukus. Ir nors tie šiurkštūs nusikaltimai niekaip nesiderino su švariai padarytais Grase, visi buvo įsitikinę, kad tai vienas ir tas pats nusikaltėlis. Graso gyventojai triskart persižegnojo jusdami palengvėjimą, kad tas išgama siautėja nebe tarp jų, o už septynių dienų kelio esančiame Grenoblyje. Vyskupo garbei jie suruošė eitynes su fakelais ir gruodžio 24-ąją atlaikė įspūdingas padėkos mišias. 1766 metų sausio 1-ąją buvo atšaukta sustiprinta apsauga ir panaikintas draudimas moterims naktimis išeiti iš namų. Neįtikėtinai greitai visuomeninis ir asmeninis gyvenimas grįžo į įprastines vėžes. Baimę tarsi kas nupūtė, niekas nebekalbėjo apie siaubą, dar prieš keletą mėnesių kaustusį miestą ir apylinkes. Net ir nelaimę patyrusiose šeimose apie tai nebuvo kalbama. Tarsi vyskupo prakeikimas būtų išgujęs ne tik žudiką, bet ir menkiausią prisiminimą apie jį. Ir žmonės buvo patenkinti.

Tik tie, kurie turėjo kaip tik to nuostabaus amžiaus dukrų, vis dar nepalikdavo jų be priežiūros, o atslenkant sutemoms, jusdavo baimę. Rytais, radę jas gyvas ir sveikas, būdavo laimingi, tiesa, atvirai neprisipažindami dėl ko.

41

Tačiau Grase buvo žmogus, kuris netikėjo šita ramybe. Tai Antuanas Rišisas. Jis ėjo Antrojo konsulo pareigas ir gyveno dideliuose gražiuose namuose Drua gatvės pradžioje.

Rišisas buvo našlys ir turėjo dukterį, vardu Lora. Nors jam dar nebuvo nė keturiasdešimties ir jis pasižymėjo pavydėtinu gyvy-

bingumu, su pakartotinėm vedybom ketino dar kurį laiką palūkėti. Pirmiausia norėjo dukrą išleisti už vyro. Ir ne už pirmo pasitaikiusio, o už įtakingo žmogaus. Buvo toks baronas de Bujonas, turintis sūnų ir leną palei Vansą, gerą reputaciją ir nelabai gerą finansinę padėtį. Su juo Rišisas jau buvo sutaręs dėl būsimos vaikų santuokos. Kai Lora bus ištekinta, tuomet ir jis pats išties jaunikio čiuptuvėlius link didžiai gerbiamų Drė, Moberų arba Fonmišelių namų. Ne todėl, kad būtų tuščiagarbis ir trūks plyš norėtų gauti kilmingą žmoną, bet kad svajojo įkurti dinastiją ir užvesti savo palikuonis ant kelio, žadančio didelę visuomeninę pagarbą ir politinę įtaką. Tam reikėjo dar bent dviejų sūnų, iš kurių vienas perimtų jo reikalus, o kitas pasuktų juridinės karjeros keliu ir per Ekso parlamentą prasimuštų aukštyn, į bajorų luomą. Tačiau jo luomo žmogus galėjo puoselėti tokias ambicijas ir tikėtis sėkmės tik kuo glaudžiausiai susijungęs pats ir sujungęs savo šeimą su Provanso aukštuomene.

Tokiems toli siekiantiems planams pagrindą davė pasakiškas turtas. Turtingumu Antuanas Rišisas buvo toli pralenkęs visus apylinkės gyventojus. Jam priklausė latifundijos ne tik aplink Grasą, kur jo nurodymu buvo auginami apelsinai, alyvos, kviečiai ir avižos, bet ir palei Vansą ir link Antibo, kur jis nuomojo žemę. Jis turėjo namų Ekse, namų kaime, gaudavo pajų iš laivų, plaukiojančių į Indiją, turėjo nuolatinę kontorą Genujoje ir didžiausią Prancūzijoje kvapiųjų medžiagų, prieskonių, aliejų ir odų prekybos sandėlį.

Bet didžiausias Rišiso turtas buvo duktė. Jai ką tik sukako šešiolika metų, ji buvo vienturtis vaikas, kaštoniniais plaukais ir žaliomis akimis. Jos veidelis buvo toks mielas, kad bet kokio amžiaus ir lyties lankytojai bematant sustingdavo ją pamatę ir nebegalėdavo atplėšti žvilgsnio, tiesiog laižyte laižydavo akimis jos veidą, kaip laižo liežuviu ledus, įgaudami kvailoko atsidavimo išraišką, tipišką tokiam saldžiam užsiėmimui. Net ir pats Rišisas žvelgdamas į dukterį sugaudavo save, kad neaišku kiek laiko, gal ketvirtį valandos, o gal pusvalandį, pamiršęs viską pasaulyje, žinoma, ir savo reikalus, – o taip net ir miegant neatsitikdavo, – visiškai nie-

ko negalvodamas žiūri į šią nuostabią mergaitę ir po to nė nebegali pasakyti, ką gi iš tikrųjų veikė. O jau kuris laikas – jam labai nemalonu tai pripažinti – vakarais, kai guldydavo ją, arba kartais rytais, kai ateidavo žadinti, o ji dar tebemiegodavo lyg Dievo rankų užsūpuota, ir per naktinių drabužių priedangą ryškėdavo klubų ir krūtų formos, o iš keturkampio tarp krūtinės, peties išlenkimo, alkūnės ir lygaus dilbio, ant kurio būdavo padėjusi skruostą, ramiai sklisdavo karštas alsavimas... – tuomet jam kažin kas skrandyje skausmingai susitraukdavo, užgniaužda vo gerklę ir versdavo ryti seiles ir – Dievas mato! – jis keikdavo save, kad yra šiai moteriai tėvas, o ne pašalietis, ne šiaip koks vyriškis, prieš kurį ji gulėtų taip, kaip dabar guli prieš jį, ir kuris nieko nesvarstydamas galėtų atsigulti šalia jos, ant jos, į ją su visu savo geismu. Ir jį išpildavo prakaitas, rankos ir kojos imdavo drebėti, kol užslopinęs tą siaubingą aistrą jis pasilenkdavo prie jos, kad pažadintų tyru tėvišku bučiniu.

Praėjusiais metais, kai prasidėjo tos žmogžudystės, tokios nepadorios pagundos jo dar nebuvo apnikusios. Žavesys, kurį tuomet skleidė dukra, buvo – taip bent jam atrodė – dar vaikiškas. Todėl jis niekuomet rimtai ir nesibaimino, kad Lora gali tapti to žudiko auka, juk jis, kaip žinia, puolė ne vaikus ir ne moteris, o tik suaugusias skaisčias mergaites. Tiesa, tėvas sustiprino namų sargybą, įtaisė naujas grotas viršutinio aukšto languose ir liepė kambarinei miegoti viename kambaryje su Lora. Bet išsiųsti jos nenorėjo, kaip padarė kiti jo luomo vyrai su savo dukterimis ir net su visomis šeimomis. Toks elgesys jam atrodė negarbingas ir nederamas tarybos nariui ir Antrajam konsului, turinčiam, jo manymu, rodyti bendrapiliečiams santūrumo, drąsos ir tvirtumo pavyzdį. Be to, jis buvo iš tų, kurie sprendimus priima nesidairydami į kitus, nei į panikos apimtą minią, nei tuo labiau į kokį nors nusikaltėlį – anoniminį niekšą. Taigi per visą tą baisų laiką jis buvo mieste vienas iš nedaugelio, kurie nepasidavė baimės karštinei ir nepametė galvos. Bet dabar, kad ir labai keista, viskas pasikeitė. Žmonės gatvėse šventė žudiko siautėjimo pabaigą, tarsi būtų jį jau pakorę, netrukus tas nelemtas dienas ir visai pamiršo, o į An-

tuano Rišiso širdį lyg bjaurūs nuodai įsismelkė baimė. Ilgai jis nenorėjo prisipažinti, kad būtent baimė vertė jį vis atidėlioti nebeatidėliotinas keliones, rečiau beišeiti iš namų, trumpinti vizitus ir posėdžius, kad kuo skubiau galėtų grįžti namo. Teisinosi pats sau, kad negaluoja, kad pervargo, net prisipažino, kad šiek tiek yra susirūpinęs, kaip ir kiekvienas tėvas, turintis subrendusią dukterį, juk tai visai suprantamas dalykas... Argi garsas apie jos grožį nebuvo pasklidęs ir plačiau? Argi nesisukiodavo galvos, kai sekmadieniais jis eidavo su ja į bažnyčią? Argi nebuvo taryboje ponų, kurie savo ar savo sūnų vardu siekė galimybės suartėti?..

42

Bet kartą, vieną kovo dieną, Rišisas sėdėjo salone ir matė, kaip Lora išėjo į sodą. Ji vilkėjo mėlyną suknelę, ant jos krito kaštoniniai plaukai ir liepsnojo saulėje, – tokios gražios jis dar nebuvo jos matęs. Ji pranyko už gyvatvorės. Kol vėl išniro, truko turbūt tik dviem širdies tvinksniais ilgiau, negu jis tikėjosi, ir jau buvo mirtinai išsigandęs, nes tiek laiko – du širdies tvinksnius – galvojo, kad prarado ją amžiams.

Tą pačią naktį jis pabudo nuo baisaus sapno, jo turinio negalėjo prisiminti, bet tai buvo susiję su Lora, ir puolė į jos kambarį įsitikinęs, kad ji negyva, kad guli lovoje užmušta, išniekinta ir nukirpta, – tačiau rado ją nepaliestą.

Grįžo į savo kambarį šlapias nuo prakaito ir drebantis iš susijaudinimo, ne, ne iš susijaudinimo, o iš baimės, dabar pagaliau prisipažino sau, kad jį pagavo klaiki baimė, ir taip prisipažinęs nurimo ir pradėjo mąstyti blaiviau. Atvirai šnekant, nuo pat pradžių netikėjo, kad ką nors būtų padėjęs vyskupo prakeikimas ir atskyrimas nuo bažnyčios; netikėjo ir tuo, kad žudikas dabar bastosi Grenoblyje; ir tuo, kad jis apskritai išsidangino iš miesto. Ne, jis tebėra čia, tarp Graso gyventojų, ir kada nors kirs naują smūgį. Rugpjūčio ir rugsėjo mėnesį Rišisas buvo matęs kelias nužudytas mergaites. Vaizdas jį sukrėtė, bet kartu – turėjo tai pripažinti – ir

pakerėjo, nes jos visos, kiekviena savaip, buvo nepaprasto grožio. Niekada nebūtų pagalvojęs, kad Grase tiek daug neįvertintos gražybės. Žudikas atvėrė jam akis. Žudikas turėjo ypač gerą skonį. Ir veikė pagal sistemą. Maža to, kad visos žmogžudystės buvo vienodai tvarkingai įvykdytos, bet ir pats aukų pasirinkimas išdavė jį turint kone ekonomiškai suplanuotų užmačių. Nors Rišisas ir nežinojo, *ko* iš tikrųjų geidė žudikas iš savo aukų, nes didžiausio jų turto – grožio ir jaunystės žavesio – juk negalėjo atimti... o gal? Šiaip ar taip, jam pasirodė, kad žudiką, nors ir kaip absurdiškai tai skambėtų, buvo apsėdusi ne griovimo, o kruopštaus kolekcionavimo manija. Jeigu į visas aukas, mąstė Rišisas, žiūrėsime ne kaip į atskirus individus, o kaip į kažkokio aukštesnio principo dalis ir idealistiškai matysime kiekvienos jų savybes susiliejusias į vieną visumą, tai iš tokių mozaikos akmenėlių sudėliotas paveikslas bus tiesiog grožio atvaizdas, o nuo jo spinduliuojantis žavesys bus nebe žmogiškas, bet dieviškas. (Kaip matome, Rišisas buvo blaiviai mąstantis žmogus, neišsigąstantis net ir šventvagiškų išvadų, ir net mąstydamas ne uoslės, o optinėmis kategorijomis buvo labai arti tiesos.)

Sakykime, toliau svarstė Rišisas, žudikas yra toks grožio kolekcionierius ir dirba prie Tobulybės portreto, net jei tai tebus tik jo nesveikos vaizduotės padarinys; sakykime, kad jis, be to, vyriškis, turintis puikų skonį ir tobulus metodus, – taip iš tikrųjų, regis, ir yra, – tada negalima įsivaizduoti, kad jis atsisakytų vertingiausio šio paveikslo elemento, kokį tik galima rasti visame pasaulyje, – Loros grožio. Visos ligšiolinės aukos būtų nieko vertos be jos. Ji turi būti jo statinį vainikuojantis brangakmenis.

Šią siaubingą išvadą Rišisas padarė sėdėdamas ant lovos su naktiniais marškiniais ir nustebo, kad staiga taip nusiramino. Jo nebekrėtė šiurpas, jis nebedrebėjo. Neaiški baimė, kamavusi keletą savaičių, išnyko, ją pakeitė konkretus pavojaus įsisąmonijimas: žudiko kėslai ir troškimai kuo aiškiausiai buvo nukreipti į Lorą, ir nuo pat pradžių. O visi kiti žudymai buvo tik pasiruošimas šiam paskutiniam, juos vainikuojančiam. Nors tebeliko neaišku, kokia galėjo būti šių žmogžudysčių materialioji prasmė ir ar apskritai

buvo koks nors tikslas, bet esmę, tai yra sisteminį žudiko metodą ir idealųjį motyvą, Rišisas perprato kiaurai. Ir kuo ilgiau apie tai galvojo, tuo labiau jam jie abu patiko, o pagarba žudikui vis didėjo, – tiesa, ta pagarba tarsi lygus veidrodis atspindėjo jo požiūrį į save, nes visgi tai jis, Rišisas, savo skvarbiu analitiniu protu permanė piktas priešininko užmačias.

Jeigu jis, Rišisas, būtų žudikas, taip kaip anas apsėstas tokių pačių aistringų idėjų, tai negalėtų veikti kitaip, negu iki šiolei veikė anas, ir griebtųsi visko, kad savo beprotišką kūrinį karūnuotų nužudydamas Lorą, nuostabiąją, neprilygstamąją Lorą.

Ši paskutinė mintis jam itin patiko. Jis sugebėjo mintyse atsirasti būsimo dukters žudiko vietoje, ir tai jį darė gerokai pranašesnį už žudiką. Juk žudikas, tai buvo aišku, kad ir koks išmaningas būtų, tikrai negalėjo suprasti Rišiso padėties – vien jau dėl to, kad negalėjo nujausti, jog Rišisas jau seniai jį perkando. Iš esmės čia buvo ne kitaip kaip versle, – žinoma, *mutatis mutandis**. Esi pranašesnis už konkurentą, kai perpranti jo ketinimus; tuomet jis tavęs ant menčių jau nepaguldys; tikrai ne, ypač jei esi Antuanas Rišisas, vėtytas ir mėtytas, kovingos prigimties žmogus. Galų gale juk ir stambiausia Prancūzijoje kvapiųjų medžiagų verslovė, kiti turtai ir Antrojo konsulo pareigos jam nenukrito iš dangaus, jis pats viską išsikovojo, pasiekė savo atkaklumu ir gudrumu, ne kartą laiku įžvelgdamas pavojus, teisingai įspėdamas konkurentų planus ir nušluodamas nuo kelio priešininkus. Jis pasieks ir savo ateities tikslus – valdžią ir bajoro titulą palikuonims. Lygiai taip pat sužlugdys to žudiko – savo konkurento kovoje dėl Loros – kėslus, vien jau todėl, kad Lora turi vainikuoti ir jo, Rišiso, planus. Žinoma, jis ją mylėjo, bet ji jam buvo dar ir reikalinga. O to, ko jam reikėjo didžiausioms ambicijoms patenkinti, jis neleido niekam paveržti, to laikėsi įsikibęs dantimis ir nagais.

Dabar jam palengvėjo. Kai naktiniuose apmąstymuose kovą su demonu pavyko nuleisti iki verslininkiško susidūrimo lygio, pajuto, kad grįžta drąsa ir net vėjavaikiškumas. Sutirpo paskutiniai

*Su reikiamais pakeitimais *(lot.)*.

baimės likučiai, pranyko nevilties ir slegiančio rūpesčio jausmas, graužęs jį lyg kretantį suvaikėjusį senį, išsisklaidė nykių nuojautų migla, kurioje jis aklinėjo visas tas savaites. Dabar buvo savo stichijoje ir jautė pajėgsiąs priimti bet kokį iššūkį.

43

Su palengvėjimu, kone džiugiai jis stryktelėjo iš lovos, truktelėjo skambučio virvutę ir įsakė įlingavusiam miegūstam tarnui suruošti drabužius ir maistą, nes švintant ketina lydimas dukters vykti į Grenoblį. Tuomet apsirengė ir išvertė iš lovų visą likusį personalą.

Vidury nakties namas Drua gatvėje pradėjo krutėti. Virtuvėje suliepsnojo ugnis, po koridorius šmirkšėjo susijaudinusios tarnaitės, laiptais aukštyn ir žemyn tekinas lakstė tarnas, po rūsių skliautais žvangėjo sandėlininko raktai, kieme švietė deglai, vežikai nubėgo išvesti arklių, kiti tempė iš tvartų mulus, žabojo, balnojo, bėginėjo, krovė daiktus – buvo galima pamanyti, kad artinasi austrų ir sardiniečių ordos, viską plėšdamos ir degindamos ugnimi kaip 1746-aisiais, ir namų šeimininkas paniškai skubėdamas ruošiasi bėgti. Toli gražu ne! Šeimininkas, pasitikintis savimi lyg Prancūzijos maršalas, sėdėjo savo kontoroje prie rašomojo stalo, gėrė kavą su pienu ir nurodinėjo vis įpuolantiems tarnams. Be to, rašė laiškus burmistrui ir Pirmajam konsului, savo notarui, advokatui, bankininkui Marselyje, baronui de Bujonui ir įvairiems verslo partneriams.

Apie šeštą valandą jis baigė tvarkyti korespondenciją ir duoti visus būtinus paliepimus. Į kišenes įsikišo du mažus kelioninius pistoletus, užsisegė diržą su pinigais ir užrakino rašomąjį stalą. Tada nuėjo žadinti dukters.

Apie aštuntą mažasis karavanas pajudėjo. Rišisas jojo priekyje, buvo apsivilkęs raudonu kaip vynas, auksu apkraštuotu surdutu, juodu redingotu, užsidėjęs juodą skrybėlę su puošniu pliumažu ir atrodė šauniai. Jam iš paskos jojo dukra, apsirengusi kukliau, bet tokia spindinčiai graži, kad žmonės gatvėse ir prie langų negalėjo

nuo jos atplėšti akių, per minią ritosi pagarbos kupini aikčiojimai, o vyrai kėlė kepures – tarytum prieš Antrąjį konsulą, bet iš tikrųjų prieš ją, šią karališką moterį. Toliau jojo beveik nepastebima kambarinė, paskui Rišiso tarnas su dviem nešuliniais arkliais, – karieta nebuvo galima važiuoti dėl pagarsėjusių blogų kelių į Grenoblį, – o vilkstinės gale, prižiūrimi dviejų raitų palydovų, žingsniavo tuzinas visokiausiomis prekėmis apkrautų mulų. Prie diu Kuro vartų sargybiniai atidavė pagarbą šautuvais ir nuleido juos tik tuomet, kai pradzimbino paskutinis mulas. Vaikai dar gerą valandėlę bėgo pavymui, mojavo gurguolei, lėtai tolstančiai įkalnėn stačiu vingiuotu keliu.

Žmonėms Antuano Rišiso išvykimas su dukra padarė savotiškai jaudinantį įspūdį. Jiems atrodė, tarsi dalyvautų archajiškoje aukojimo eisenoje. Pasklido šnekos, kad Rišisas vyksta į Grenoblį, tai yra į tą miestą, kur pastaruoju metu siautėja mergaites žudantis pabaisa. Žmonės nežinojo, ką ir manyti. Ar tai, ką darė Rišisas, yra nedovanotinas lengvabūdiškumas, ar stebėtina narsa? Ar tai iššūkis, ar bandymas pamaloninti dievus? Tik labai miglotai nujautė, kad gražiąją rusvaplaukę jie ką tik išvydo paskutinį kartą. Jie juto, kad Lora Rišis pražus.

Ši nuojauta pasirodė esanti teisinga, nors rėmėsi visiškai klaidingomis prielaidomis. Mat Rišisas vyko visai ne į Grenoblį. Pompastiška eisena buvo ne kas kita kaip gudrybė. Už pusantros mylios į šiaurės vakarus nuo Graso, netoli Sen Valjė kaimo, jis įsakė visiems sustoti. Įdavė tarnui įgaliojimus ir lydraščius ir liepė vienam su palydovais varyti mulų gurguolę į Grenoblį.

Pats su Lora ir kambarine pasuko Kabrio kryptimi, ten sustojo papietauti, paskui per Tanerono kalnyną nujojo į pietus. Kelias buvo be galo varginantis, bet juo buvo galima dideliu lanku iš vakarų pusės apeiti Grasą ir Graso slėnį ir iki vakaro nepastebėtiems pasiekti jūros pakrantę... Kitą dieną – toks buvo Rišiso planas – jis norėjo persikelti su Lora į Lerenų salas, kurių mažesniojoje stovėjo gerai įtvirtintas Šv. Honoratos vienuolynas. Jame šeimininkavo būrelis senų, bet dar puikiai pajėgiančių apsiginti vienuolių. Juos Rišisas gerai pažinojo, nes jau daugelį metų su-

pirkdavo ir realizuodavo visą vienuolyno produkciją: eukaliptų likerį, pinijų riešutus ir kiparisų aliejų. Būtent ten, Šventosios Honoratos vienuolyne, bene saugiausioje vietoje visame Provanse greta sunkiųjų darbų kalėjimo Ifo pilyje ir valstybinio kalėjimo Šv. Margaritos saloje, jis ketino pirmai pradžiai įkurdinti savo dukterį. Pats nedelsdamas grįš į žemyną, Grasą šį kartą apeis iš rytų, per Antibą ir Kanjė, ir dar tos pačios dienos vakare atvyks į Vansą. Ten jau buvo pakvietęs savo notarą, nes su baronu de Bujonu reikėjo pasirašyti sutartį dėl vaikų – Loros ir Alfonso – apvesdinimo. Jis norėjo pateikti Bujonui tokį pasiūlymą, kurio šis negalėtų atmesti: perimti barono 40 000 livrų skolas, duoti tokios pat vertės kraitį, be to, įvairių žemės sklypų, aliejaus spaudyklą prie Maganosko bei kasmetinę 3000 livrų rentą jaunajai porai. Vienintelė Rišiso sąlyga buvo tokia: jie turi susituokti per dešimtį dienų, santuokinis gyvenimas turi prasidėti vestuvių dieną, o paskui jaunieji turi persikelti į Vansą.

Rišisas žinojo, kad tokiu skubotu elgesiu nepaprastai užkėlė kainą už savo ir Bujonų šeimos sąjungą. Ilgiau palaukęs, būtų pasiekęs ją ir gerokai pigiau. Baronas būtų maldavęs jo sutikimo per savo sūnų paaukštinti miestelėno didmenininko dukters socialinę padėtį, nes garsas apie Loros grožį juk vis stiprės, lygiai taip kaip didės Rišiso turtai ir Bujono finansiniai nepritekliai. Bet tiek jau to! Ne baronas buvo šio sandėrio priešininkas, o nepažįstamasis žudikas. Tai jo planus reikėjo sužlugdyti. Ištekėjusi, netekusi nekaltybės, o gal ir pastojusi moteris nebetiks jo rinktinei galerijai. Paskutinis mozaikos akmuo nublanks, Lora nebeteks žudikui jokios vertės, jo kūrinys sužlugs. Šį pralaimėjimą jam teks patirti! Rišisas norėjo iškelti vestuves Grase, pompastiškai, viešai. Nors savo priešininko ir nepažinojo ir gal niekuomet nepažinos, jam bus didelis malonumas jausti, kad tasai dalyvauja šiame įvykyje ir savo akimis mato, kaip geidžiamiausias dalykas pastveriamas jam iš panosės.

Planas buvo puikiai sumanytas. Mums ir vėl tenka stebėtis Rišiso nuojauta, taip priartinusia jį prie tiesos. Mat iš tiesų, jei barono de Bujono sūnus būtų parsivedęs Lorą Rišis į savo namus,

tai būtų reiškę, kad Graso mergaičių žudikas patyrė triuškinantį pralaimėjimą. Bet planas dar nebuvo įgyvendintas. Dar neuždėjo Rišisas savo dukrai išganingo nuotakos šydo. Dar neperkėlė į saugų Šv. Honoratos vienuolyną. Trys raiteliai vis dar skverbėsi per niaurų Tanerono kalnyną. Kartais keliai pasidarydavo tokie blogi, kad tekdavo nulipti nuo arklių. Jie stūmėsi labai lėtai. Vakarop tikėjosi pasiekti jūrą netoli Napulio, mažo miestuko į vakarus nuo Kanų.

44

Tuo metu, kai Lora Rišis su tėvu paliko Grasą, Grenujis kitame miesto pakrašty ponios Arnulfi dirbtuvėje maceravo žonkilius. Jis buvo vienas ir gerai nusiteikęs. Jo laikas Grase ėjo į pabaigą. Artinosi triumfo diena. Lūšnelėje, vata išklotoje dėželėje, gulėjo dvidešimt keturi mažučiai flakonėliai su dvidešimt keturių nekaltų mergaičių sukrešėjusiomis auromis – brangiausiomis esencijomis, kurias Grenujis praėjusiais metais pagamino šaltu būdu iš kūnų į riebalus ištraukdamas kvapą, darydamas ištraukas ir distiliatus iš plaukų ir drabužių. O dvidešimt penktą, pačią žaviausią ir pačią svarbiausią, jis pasiims šiandien. Šiai paskutinei medžioklei jau buvo pasiruošęs mažą tiglį su kelis kartus išvalytais riebalais, ploniausio lino skepetą ir balioną išgryninto alkoholio, viską išžvalgęs iki smulkmenų. Buvo jaunatis.

Jis žinojo, kad beprasmiška laužtis į gerai saugomus namus Drua gatvėje. Todėl norėjo įsigauti vidun vos tik ims temti, dar prieš uždarant vartus, ir pasinaudodamas tuo, kad neturi kvapo ir lyg su neregimąja kepuraite yra nepastebimas nei žmonių, nei žvėrių, pasislėpti kuriame nors namų kampelyje. O vėliau, kai visi jau miegos, tamsoje vedamas nosies kompaso užlips prie savo brangenybės kambarėlio durų. Ten pat susukęs į riebalais išteptą audinį ją ir apdoros. Tik plaukus ir drabužius kaip visuomet pasiims su savimi, mat juos galima iš karto plauti spiritu, o tai patogiau daryti dirbtuvėje. Galutinai perdirbti pomadą

ir išdistiliuoti ją į koncentratą ketino kitą naktį. Jei viskas gerai klosis, – o jam nebuvo pagrindo abejoti tuo, kad viskas klosis gerai, – tai poryt turės visas esencijas, reikalingas geriausiems pasaulyje kvepalams, ir iš Graso iškeliaus kaip puikiausiai visoje žemėje kvepiantis žmogus.

Apie vidurdienį jis baigė doroti žonkilius. Užgesino ugnį, užvožė dangčiu riebalų katilą ir išėjo iš dirbtuvės šiek tiek atsigaivinti. Vėjas pūtė iš vakarų.

Jau su pirmuoju įkvėpimu pajuto, kad kažkas ne taip. Atmosfera buvo ne tokia kaip reikia. Miesto kvapų apdare, tame iš daugelio tūkstančių gijų išaustame šyde, trūko auksinio siūlelio. Per paskutiniąsias kelias savaites ši kvapioji gija buvo taip sustiprėjusi, kad Grenujis net šioj miesto pusėj, prie savo trobelės, ją kuo aiškiausiai jusdavo. Dabar jos nebebuvo, ji pradingo, net stipriai uodžiant buvo nebesugaunama. Iš išgąsčio Grenujis suakmenėjo.

Ji mirė, pagalvojo. Paskui toptelėjo dar siaubingesnė mintis: mane aplenkė kitas. Kitas nuskynė mano gėlelę ir pasisavino jos aromatą! Surikti jis neįstengė, pernelyg stipriai buvo sukrėstas, bet ašaroms jėgų užteko, jos tvenkėsi akių kampučiuose ir ūmai ėmė ristis per skruostus.

Tuo metu iš „Keturių dofinų" pietauti parėjo Driuo ir tarp kitko papasakojo, kad šįryt Antrasis konsulas su dvylika mulų ir dukra išvyko į Grenoblį. Grenujis nurijo ašaras ir puolė laukan, per visą miestą bėgte prie diu Kuro vartų. Aikštėje priešais vartus sustojo ir ėmė uosti. Ir švariame, miesto kvapų nesudrumstame vakarų vėjyje vėl sugavo savo auksinę giją, tiesa, plonytę ir silpną, bet su niekuo nesupainiojamą. Beje, mielas jam kvapas sklido ne iš šiaurės vakarų, kurlink vedė kelias į Grenoblį, o veikiau iš Kabrio pusės – ten jau buvo bene pietvakariai.

Grenujis paklausė sargybinių, kuriuo keliu išvyko Antrasis konsulas. Vienas iš jų mostelėjo į šiaurę. Ne į Kabrį? O gal kitu keliu, vedančiu į pietus, į Oribo ir į La Napulį? Tikrai ne, pasakė sargybinis, jis matęs savo akimis.

Grenujis parskubėjo atgal, į miestą, įsimetė į kelionmaišį gabalą lininio audinio, pomados indą, mentelę, žirkles ir glotnią alyv-

medžio lazdelę ir nė kiek negaišdamas leidosi į kelią, tik ne į Grenoblį, bet tuo keliu, kurį jam rodė nosis, – į pietus.

Šis kelias, tiesus kelias į Napulį, ėjo palei Tanerono prieškalnes per Frajero ir Sianės upių slėnius. Eiti buvo patogu. Grenujis sparčiai žygiāvo pirmyn. Kai dešinėje išniro Oribo, pakibęs aukštai ant kalnų viršūnių, jis pajuto, kad jau beveik pasivijo bėglius. Netrukus atsidūrė tame pačiame aukštyje kaip ir jie. Užuodė dabar kiekvieną skyrium, užuodė net jų arklių kvapą. Jie galėjo būti daugių daugiausia per pusę mylios į vakarus, kažkur Tanerono miškuose. Jie traukė į pietus, jūros link. Lygiai taip pat kaip ir jis.

Apie penktą valandą po pietų Grenujis pasiekė La Napulį. Nuėjo į nakvynės namus, pavalgė ir pasiprašė pigios nakvynės. Sakėsi esąs odminio pameistrys iš Nicos ir keliaująs į Marselį. Galįs pernakvoti arklidėje, buvo atsakyta. Ten jis ir atsigulė kamputyje pailsėti. Jo nosis juto artinantis tris raitelius. Jam tereikėjo laukti.

Jie atvyko po dviejų valandų – jau gerokai sutemus. Norėdami išlikti inkognito, visi buvo persirengę. Abi moterys dabar vilkėjo tamsius apdarus ir buvo apsigaubusios šydais, Rišisas dėvėjo juodą surdutą. Jis pasisakė esąs didikas, atvykęs iš Kastelano; rytoj norįs persikelti į Lerenų salas, šeimininkas tepasirūpina valtimi, kad saulei tekant jau būtų paruošta. Ar be jo ir jo žmonių yra dar kitų svečių šiuose namuose? Ne, atsakė šeimininkas, tik odminio pameistrys iš Nicos, jis nakvosiąs arklidėje.

Rišisas pasiuntė moteris į kambarius. O pats nuėjo į arklidę pasiimti dar kai ko iš krovinių, kaip paaiškino. Iš pradžių negalėjo rasti to odminio pameistrio, liepė arklių prižiūrėtojui paduoti žibintą. Tada pamatė jį gulintį kamputyje ant šiaudų po sena gūnia, galvą padėjusį ant kelionmaišio ir kietai miegantį. Jis atrodė taip nereikšmingai, kad Rišisui vieną akimirksnį pasirodė, jog jo net nėra, jog tai tik viena iš chimerų, atgyjančių žibinto žvakėms metant besiplaikstančius šešėlius. Šiaip ar taip, Rišisui bemat tapo aišku, kad iš šios tiesiog jaudinančiai nekaltos būtybės nėra ko tikėtis nė menkiausio pavojaus, jis tyliai išsliūkino, kad netrukdytų jam miegoti, ir grįžo atgal į nakvynės namus.

Vakarieniavo kambaryje kartu su dukra. Dar nebuvo jai sakęs,

kokia šios kelionės priežastis ir koks tikslas, nepadarė to ir dabar, nors ji ir prašė. Sakė rytoj viską paaiškinsiąs, o ji galinti būti tikra, kad viskas, ką jis planuojąs ir daręs, skirta jos gerovei ir ateityje atneš jai laimę.

Pavalgę sulošė kelias lomberio partijas, visas jis pralošė, nes užuot žiūrėjęs į savo kortas, nenuleido akių nuo jos veido ir gėrėjosi jos grožiu. Apie devintą valandą palydėjo dukrą į priešais esantį jos kambarį, pabučiavo nakčiai ir iš išorės užrakino duris. Tada ir pats nuėjo miegoti.

Ūmai pasijuto labai pavargęs po sunkios dienos ir praėjusios nakties įtampos, bet kartu labai patenkintas savimi ir įvykių eiga. Užmigo bematant, be menkiausios nerimastingos minties, be slogios nuojautos, dar vakar kankinusios jį ir neleisdavusios užmigti kaskart, kai tik užgesindavo lempą, ir miegojo nesapnuodamas, nedejuodamas, mėšlungiškai netrūkčiodamas ir nervingai nesivartydamas nuo vieno šono ant kito. Pirmąkart po ilgo laiko Rišisas įmigo kietu, ramiu, gaivinančiu miegu.

Tuo pat metu Grenujis pakilo iš savo guolio arklidėje. Jis taip pat buvo patenkintas savimi ir įvykių eiga, jautėsi nepaprastai žvalus, nors nemiegojo nė sekundės. Kai Rišisas buvo atėjęs į arklidę jo ieškoti, jis tik apsimetė miegąs, kad dar labiau sustiprintų nekaltumo įspūdį, kurį jau ir be to skleidė maskuojantis kvapas. Kitaip negu Rišisas jį, jis, beje, itin aiškiai pajuto Rišisą, pajuto iš kvapo, ir jam anaiptol neliko nepastebėtas Rišiso palengvėjimas jį pamačius.

Taigi abu per savo trumpą susitikimą įsitikino nesą vienas kitam įtartini, tik vienas iš jų klydo, ir Grenujis manė, kad tai yra gerai, nes jo tariamas ir Rišiso tikras nepavojingumas lengvino jam, Grenujui, darbą. Tokiai nuomonei Rišisas, beje, atvirkščiu atveju irgi būtų visiškai pritaręs.

45

Grenujis ėmėsi darbo su profesiniu apdairumu. Atrišo kelionmaišį, ištraukė iš jo drobulę, pomadą ir mentelę, drobulę išskleidė ant gūnios, ant kurios ką tik gulėjo, ir ėmė tepti riebaline pas-

ta. Šiam darbui reikėjo laiko, nes buvo svarbu vienur uždėti storesnį, kitur plonesnį riebalų sluoksnį priklausomai nuo to, prie kurios kūno dalies bus prigludusi atitinkama audeklo dalis. Burna ir pažastys, krūtinė, tarpvietė ir pėdos paprastai išskiria daugiau kvapų negu blauzdos, nugara ir alkūnės, delnai daugiau negu plaštakų viršus, antakiai daugiau negu vokai ir taip toliau, todėl toms vietoms turėjo tekti atitinkamai daugiau riebalų. Taigi ant lininio audeklo Grenujis tartum modeliavo kūno, kurį reikės apdoroti, kvapų diagramą, ir ši darbo dalis, tiesą sakant, teikė jam didžiausią pasitenkinimą, nes tai buvo tarytum koks menas, vienodai įtraukiantis ir protą, ir fantaziją, ir rankas, be to, idealiai leidžiantis iš anksto mėgautis laukiamu rezultatu.

Išbaigdamas puodynėlę pomados, užtepė dar šen bei ten, vienoje vietoje nubraukė nuo audinio riebalus, kitoje pridėjo, paretušavo, dar kartą patikrino sumodeliuotą riebalinį landšaftą – beje, nosimi, o ne akimis, nes darbas vyko visiškoje tamsoje, ir tai, matyt, buvo dar viena santūriai džiugios Grenujo nuotaikos priežastis. Šią mėnulio jaunaties naktį niekas jo neblaškė. Pasaulis tebuvo vien tik kvapas ir vos girdima mūša nuo jūros pusės. Tai buvo jo stichija. Paskui sulankstė audeklą lyg apmušalus, suglausdamas riebalais išteptas puses. Skaudu buvo tai daryti, nes gerai žinojo, kad net ir labai atsargiai lankstant suformuotų kontūrų dalys susiploja ir persikreipia. Bet kitos galimybės pernešti audeklą jis neturėjo. Taigi sulankstė jį taip, kad užsimetęs ant rankos galėtų be ypatingo vargo nešti, tuomet susikišo į kišenes mentelę, žirkles, pasiėmė alyvmedžio kuokelę ir išsliūkino laukan.

Dangų buvo aptraukę debesys. Name šviesos nebedegė. Vienintelis žiburėlis šią juodą naktį tvyksčiojo rytuose – tai Šventosios Margaritos forto švyturys, per mylią nuo čia, mažulytis šviesos dygsnis juodoje kaip anglis skraistėje. Nuo įlankos pūtė lengvas žuvimi kvepiantis vėjas. Šunys miegojo.

Grenujis priėjo prie klojimo, kur buvo priremtos kopėčios. Atkėlė jas ir stengdamasis laikyti stačias, tris skersinius pasikišęs po laisvos dešinės rankos pažastimi, o išsikišusią dalį prispaudęs prie dešinio peties, nunešė per kiemą iki palangės. Langas buvo praviras. Lipo kopėčiomis patogiai lyg laiptais ir neatsidžiaugė galėda-

mas nusiraškyti tos mergaitės kvapą čia, La Napulyje. Grase, kur langai grotuoti, o namas griežtai saugomas, tai būtų buvę daug sunkiau. Čia ji net miegojo viena. Net nereikės pašalinti kambarinės.

Stumtelėjęs atidarė lango sąvarą, įsliuogė į kambarį ir padėjo ant grindų sulankstytą paklodę. Tuomet atsisuko į lovą. Jį pasitiko plaukų aromatas, nes mergaitė gulėjo ant pilvo, veidą, aprėmintą sulenktos rankos, įspraudusi į pagalvę, taigi viršugalvis tiesiog idealiai atkištas tarsi laukė smūgio kuoka.

Jis užsimojo, pasigirdo duslus trakštelėjimas. Jis nekentė to garso. Nekentė jau vien dėl to, kad tai buvo garsas šiaip jau begarsiame darbe. Tik sukandęs dantis galėjo pakęsti tą pasibaisėtiną trakšt, o jam nutilus, dar kurį laiką stovėjo sustingęs ir įširdęs, apgniaužęs ranka kuoką, tarsi baimindamasis, kad garsas gali iš kažkur sugrįžti lyg atsikartojantis aidas. Bet jis nesugrįžo, į kambarį sugrįžo tik tyla, dar gūdesnė tyla, nes nebesigirdėjo net ir sriaubaus mergaitės kvėpavimo. Įsitempęs Grenujo kūnas (galbūt turėjęs reikšti pagarbą arba tarytum konvulsišką tylos minutę), bemat atsileido ir elastingai suglebo.

Padėjęs šalin kuoką, jis ėmė uoliai darbuotis. Pirmiausia išlankstė aromatizavimo audinį, laisvai išskleidė jį išorine puse ant stalo ir kėdžių stengdamasis nepaliesti riebalais išteptos pusės. Tuomet nuklojo antklodę. Nuostabusis mergaitės kvapas, staiga toks šiltas ir tirštas siūbtelėjęs aukštyn, jo nesujaudino. Juk pažinojo jį, o mėgausis, iki apkvaitimo mėgausis juo vėliau, kai iš tikrųjų jį turės. Dabar buvo svarbu kuo daugiau jo sugaudyti, kuo mažiau leisti išsklisti, dabar reikėjo susikaupti ir negaišti.

Žirklėmis skubriai prakirpo naktinius marškinius, išrengė mergaitę, pagriebė riebalais išteptą paklodę ir užmetė ant nuogo kūno. Tada pakėlė ją, nukarusius drobulės kraštus pakišo po apačia, suvyniojo lyg kepėjas vyniotinį, užlankstė galus, apvyturiavo visą nuo galvos iki kojų. Tik plaukai dar kyšojo iš po šio mumijos vyturo. Nukirpo juos prie pat odos, sudėjo į naktinius marškinius ir viską surišo į ryšelį. Galiausiai užvertė paliktą laisvą drobulės kraštą ant nukirpto pakaušio, išlygino užverstąjį galą ir švelniai prispaudė pirštais prie kūno. Visą ryšulį patikrino. Niekur nežio-

jėjo joks plyšelis, jokia skylutė, nebuvo atsiknojusi jokia persikreipusi klostelė, pro kur galėtų prasigauti mergaitės kvapas. Supakuota buvo tobulai. Nieko kito neliko, kaip laukti, laukti šešias valandas, kol ims brėkšti.

Jis paėmė krėslelį, ant kurio gulėjo jos drabužiai, prisinešė prie lovos ir atsisėdo. Platūs juodi apdarai dar tebedvelkė švelniu jos aromatu, sumišusiu su anyžinių sausainėlių kvapu, jų buvo įsikišusi į kišenę kelionei. Grenujis užsikėlė kojas ant lovos krašto šalia jos pėdų, užsiklojo jos suknele ir ėmė kramsnoti anyžinius sausainėlius. Buvo pavargęs. Bet miegoti nenorėjo, nes darbo metu nedera miegoti, net jei tas darbas – tik laukimas. Prisiminė naktis, praleistas Baldinio dirbtuvėje distiliuojant: pajuodusį nuo suodžių distiliatorių, blėsčiojančią ugnį, tylų distiliato lašų papsėjimą iš aušinimo vamzdelio į florentietiškąjį butelį. Retkarčiais reikėdavo pakurstyti ugnį, įpilti distiliuoto vandens, pakeisti butelį arba išsikvėpusią distiliavimo medžiagą. Ir vis dėlto jam visada atrodydavo, tarsi budi ne dėl to, kad protarpiais reikia atlikti šiokius tokius darbelius, bet kad pats budėjimas turi prasmę. Net ir čia, šiame kambarėlyje, kur anfleražo procesas vyksta savaime, dar daugiau, kur belaikis kvapiojo ryšulio tikrinimas, vartymas ar bet koks nagų kišimas galėtų tik pakenkti, – net ir čia, kaip Grenujui atrodė, svarbu būti ir budėti. Miegas gali nubaidyti sėkmę.

Beje, budėti ir laukti jam nebuvo sunku, nors ir kaip jautėsi pavargęs. Jam patiko *šitaip* laukti. Ir prie tų dvidešimt keturių mergaičių patiko, nes tai nebuvo nei bukas laiko stūmimas, nei aistringas nekantravimas, o pritariantis, sąmoningas, tam tikra prasme veiklus laukimas. Šitaip belaukiant kai kas vyko. Vyko tai, kas svarbiausia. Jei ir ne jam dalyvaujant, tai visgi jo dėka. Jis padarė viską, ką galėjo. Parodė visą meistriškumą. Nė karto nesuklydo. Tai buvo nepaprastas darbas. Jį vainikuos sėkmė... Tereikia tik keletą valandų palaukti. Šis laukimas jam teikė begalinį pasitenkinimą. Niekada gyvenime nesijautė taip gerai, nebuvo toks ramus, toks santūrus, nejuto tokios vidinės pusiausvyros – net ir anuomet savo kalne – kaip tų darbo pertraukėlių valandomis, kai giliausią naktį sėdėdavo prie savo aukų ir laukdavo nesumerkdamas

akių. Tik tomis vienintelėmis akimirkomis jo rūškanose smegenyse kildavo kone linksmų minčių.

Keista, bet tos mintys nekrypo į ateitį. Jis galvojo ne apie kvapą, kurį turės po kelių valandų, ne apie kvepalus iš dvidešimt penkių mergaičių aurų, ne apie ateities planus, ne apie laimę ir sėkmę. Ne, jis prisiminė praeitį. Atgaivino savo gyvenimo etapus nuo drėgnos, saulės įšildytos malkų rietuvės priešais ponios Gajar namus iki šiandieninės kelionės į žuvimi prakvipusį Napulio kaimelį. Prisiminė odminį Grimalį, Džiuzepę Baldinį, markizą de la Tejad Espinasą. Prisiminė Paryžių, jo galingą, tūkstančius kartų besimainantį prastą tvaiką, prisiminė rusvaplaukę mergaitę iš Marė gatvės, atvirus laukus, švelnų vėjelį, miškus. Prisiminė ir kalną Overnė, – šio atsiminimo jokiu būdu nepraleido, – savo urvą, bežmogį orą. Prisiminė ir savo sapnus. Ir visus tuos dalykus prisiminė su didžiuliu malonumu. Taip atsigręžus į praeitį ėmė net atrodyti, kad laimė jam itin palanki ir kad likimas veda jį tegu ir painiais, bet visgi galų gale teisingais keliais, – kaipgi kitaip jis būtų atsidūręs čia, šiame tamsiame kambarėlyje, prie pat savo troškimų tikslo? Gerai pagalvojus, jis išties buvo palaimintas!

Jį užplūdo graudulys, nuolankumo ir dėkingumo jausmas.

– Dėkoju tau, – tyliai pratarė, – dėkoju tau, Žanai Batistai Grenuji, kad esi toks, koks esi!

Taip nuoširdžiai jis žavėjosi savimi.

Paskui užmerkė akis – ne tam, kad užmigtų, bet kad visiškai atsiduotų šios Šventosios Nakties palaimai. Ramybė užliejo širdį. Bet jam atrodė, kad ji tvyro ir aplink. Jis užuodė ramų kambarinės miegą gretimame kambaryje, be galo patenkintą Antuano Rišiso miegą anapus koridoriaus, užuodė ramų šeimininko ir tarnų, šunų, gyvulių tvarte, viso kaimo ir jūros snūduriavimą. Vėjas nurimo. Visur buvo tylu. Niekas nedrumstė ramybės.

Vieną kartą jis pasuko kojos pėdą ir labai švelniai palietė Loros pėdą. Tikriau, ne jos pėdą, bet ją gaubusią drobulę, iš vidaus plonai suteptą riebalais, į kuriuos gėrėsi jos aromatas, jos nuostabusis aromatas – jo aromatas.

Kai sučiulbo paukščiai, – taigi dar gerokai prieš aušrą, – jis pakilo ir baigė darbą. Atlankstė audeklą ir tarsi pleistrą nutraukė nuo mirusiosios. Riebalai lengvai luposi nuo odos. Tik įdubose buvo šiek tiek prikibę, juos surinko mentele. Nutekėjusius pomados likučius nuvalė Loros baltiniais, su jais galiausiai nutrynė ir visą kūną nuo galvos iki kojų – taip kruopščiai, kad net riebalai iš porų gurinėliais braukėsi nuo odos, o su jais ir paskutiniai aromato brizgeliai. Tik dabar ji buvo jam iš tikrųjų mirusi, nuvytusi, blanki ir suglebusi kaip žiedų atliekos.

Baltinius numetė ant didžiojo, kvapo prisigėrusio audeklo, tik jame ji tebebuvo gyva, padėjo ten naktinius marškinius su plaukais, viską kietai susuko į ryšulį ir pasibruko po pažastimi. Jis nevargino savęs, paliko lavoną ant lovos nepridengtą. Ir nors nakties juoduma jau virto melsvai pilku apyaušriu, o kambaryje ėmė ryškėti daiktų kontūrai, net nežvilgtelėjo į lovą, kad bent kartą gyvenime išvystų ją akimis. Jos išvaizda jo nedomino. Kaip kūnas ji jam neegzistavo, vien tik kaip bekūnis aromatas. O šį laikė po pažastim, šį nešėsi su savimi.

Tyliai užšoko ant lango atbrailos ir nulipo kopėčiomis žemyn. Lauke vėl buvo pakilęs vėjas, dangus išsigiedrijęs ir užliejęs laukus tamsiai melsva šalta šviesa.

Po pusvalandžio tarnaitė susiruošė virtuvėje kurti ugnį. Išėjusi laukan atsinešti malkų, pastebėjo prišlietas kopėčias, bet buvo dar per daug miegūsta, kad sumotų, jog čia kažkas ne taip. Tuoj po šešių patekėjo saulė. Milžiniška, rausvai auksinė kilo iš jūros tarp dviejų Lerenų salų. Danguje nebuvo nė vieno debesėlio. Išaušo spindinti pavasario diena.

Rišisas, kurio kambarys buvo į vakarus, prabudo septintą. Pirmąkart po daugelio mėnesių jis iš tiesų miegojo puikiai ir, priešingai savo papratimui, pagulėjo lovoje dar ketvirtį valandos, rąžydamasis iš pasitenkinimo, dūsaudamas ir klausydamasis iš virtuvės sklindančio malonaus bruzdesio. Galiausiai atsikėlęs ir plačiai atvėręs langą, lauke išvydo gražų rytą, įtraukė gryno gaivaus ryto

oro ir išgirdo jūros bangų mūšą, ir jo gera nuotaika ėmė veržtis per kraštus, atkišęs lūpas jis pradėjo švilpauti smagią melodiją.

Švilpiniavo rengdamasis, vis dar švilpavo eidamas iš kambario ir skersai koridorių energingai žengdamas prie dukters kambario durų. Pabeldė. Durys pabėdė, tyliai tyliai, kad neišgąsdintų. Jokio atsako. Jis nusišypsojo. Nieko nuostabaus, kad ji dar miega.

Atsargiai įkišo į skylutę raktą ir pasuko skląstį, tyliai, visiškai tyliai, atsargiai, kad nepažadintų, geiste geisdamas rasti ją dar miegančią ir prikelti bučiniu – dar vieną, paskutinį kartą prieš atiduodamas kitam.

Durys staiga atsivėrė, jis žengė vidun, saulės šviesa nutvieskė veidą. Kambarys buvo tarsi užlietas žėrinčiu sidabru, viskas spinduliavo, iš skausmo jis akimirkai net užsimerkė.

Kai vėl atmerkė akis, pamatė ant lovos gulinčią Lorą – nuogą, negyvą, plikai nukirpta galva ir akinamai baltą. Visai kaip košmariškame sapne, kurį buvo sapnavęs praeitą naktį Grase ir jau pamiršęs, – dabar jis lyg žaibas perskrodė atmintį. Viskas buvo tiksliai kaip tame sapne, tik daug daug aiškiau.

47

Žinia apie Loros Rišis mirtį Graso apylinkėse pasklido taip greitai, tarsi būtų buvę paskelbta: „Karalius mirė!“ arba „Karas prasidėjo!“, arba „Piratai išlipo į krantą!“, ir sukėlė panašų ar dar didesnį siaubą. Susyk grįžo taip nelengvai pamiršta baimė, plito lyg užkratas kaip ir praėjusį rudenį, o kartu su ja ir panika, pasipiktinimas, įtūžis, isteriški įtarinėjimai, neviltis. Žmonės nėjo naktimis iš namų, rakino savo dukteris, barikadavosi, nebepasitikėjo vienas kitu ir nebemiegojo. Galvojo, kad viskas kartosis kaip anuomet, kas savaitę bus po žmogžudystę. Atrodė, kad laikas atsisuko pusę metų atgal.

Baimė buvo dar slogesnė negu prieš pusmetį, nes netikėtai sugrįžęs pavojus, kurį visi manė esant seniai nugalėtą, kėlė žmonėms bejėgiškumo jausmą. Jei net ir vyskupo prakeikimas nebe-

turi galios! Jei Antuanas Rišisas, didysis Rišisas, turtingiausias miesto pilietis, Antrasis konsulas, įtakingas, protingas žmogus, kurio žinioje buvo visos apsaugos priemonės, negalėjo apsaugoti savo paties vaiko! Jei žudiko ranka nesudrebėjo net dangiško Loros grožio akivaizdoje, – juk iš tiesų visiems ją pažinojusiems ji atrodė tarsi šventoji, o ypač dabar, po visko, kai buvo nebegyva. Ar bebuvo dar kokios vilties išvengti žudiko? Jis buvo žiauresnis ir už marą – nuo maro galėjai pabėgti, o nuo šito žudiko ne, tai įrodė Rišiso pavyzdys. Be jokios abejonės, jis turėjo antgamtinių sugebėjimų. Kuo tikriausiai buvo susidėjęs su šėtonu, jei tik pats nebuvo šėtonas. Taigi daugelis, visų pirma nedidelio proto žmoneliai, nebeišmanė nieko kito, kaip tik eiti į bažnyčią ir melstis, kiekvienas amatininkų luomas savo globėjui: šaltkalviai – šventajam Aloyzui, audėjai – šventajam Krispinijui, sodininkai – šventajam Antanui, parfumeriai – šventajam Juozapui. Pasiimdavo drauge ir žmonas su dukromis, melsdavosi kartu, bažnyčioje valgydavo ir miegodavo, net ir dienomis nebeišeidavo įsitikinę, kad nustojusių vilties bendrystė ir Madonos akivaizda – vienintelė galimybė apsisaugoti nuo to pabaisos, jei išvis dar galima apsisaugoti.

Kiti, sumanesni, jungėsi į okultines grupes, mat bažnyčia jau kartą pasirodė nepajėgi, už didelius pinigus iš Gurdono nusisamdė praktikuojančią raganą, susispietė vienoje iš daugelio kalkakmenio grotų Graso požemiuose ir laikė ten šėtoniškas mišias, kad įgytų piktųjų dvasių palankumą. Dar kiti, visų pirma miestelėnai ir išsimokslinę didikai, dėjo viltis į moderniausius mokslinius metodus: magnetino namus, hipnotizavo dukras, salonuose kūrė slaptus fluidinius būrelius ir mėgino bendrai skleidžiamomis mintimis telepatiškai paveikti žudiko dvasią. Korporacijos surengė atgailos procesiją iš Graso į Napulį ir atgal. Penkių miesto vienuolynų vienuoliai laikė ištisines malonės prašymo mišias su nepaliaujamais psalmių giedojimais, taigi tai viename, tai kitame miesto kampe girdėjosi nenutrūkstamos lamentacijos – dieną ir naktį. Mažai kas bedirbo.

Taip Graso gyventojai nieko neveikdami, beveik nekantraudami karštligiškai laukė kito pasikėsinimo. Niekas neabejojo, kad

tai įvyks. Kiekvienas slapta troško išgirsti siaubingą žinią vildamasis, kad ji bus ne apie jį, o apie kitą.

Tačiau miesto, apylinkių ir provincijos vyresnybė šį kartą neužsikrėtė isterinėmis liaudies nuotaikomis. Pirmąkart nuo mergaičių žudiko pasirodymo prasidėjo planingas ir vaisingas bendradarbiavimas tarp Graso, Draginjano ir Tulono fogtysčių, tarp magistratų, policijos, intendanto, parlamento ir jūrų laivyno.

Šio solidaraus galingųjų elgesio priežastis buvo ir baiminimasis, kad liaudis gali sukilti, ir ta aplinkybė, kad po Loros Rišis mirties atsirado tam tikras pagrindas, leidęs sistemingai persekioti žudiką. Žudiką matė. Tikriausiai tai buvo tas įtartinas odminio pameistrys, lemtingąją naktį apsistojęs Napulio nakvynės namų arklidėje, o kitą rytą dingęs be pėdsakų. Pagal sutampančius šeimininko, arklininko ir Rišiso parodymus, tai buvo neišvaizdus, kresnas vyriškis, apsivilkęs rusvu surdutu ir su storo lino kelionmaišiu. Nors visų trijų liudytojų prisiminimai buvo keistai blankūs, jie, sakysim, negalėjo nupasakoti, koks to vyriškio veidas, plaukų spalva ar kalbėsena, bet šeimininkas visgi dar sugebėjo pasakyti, kad jei neklysta, tai to priklydėlio laikysena ir eisena pasirodžiusi jam kažkokia nerangi, jis šlubčiojęs, lyg būtų sužeista koja ar suluošinta pėda.

Šiais požymiais apsiginklavę jau žmogžudystės dieną, apypiečiu, du raitelių būriai iš Marešosė leidosi ieškoti žudiko Marselio kryptimi – vienas jūros pakrante, kitas keliu per provinciją. Artimiausias Napulio apylinkes šukavo savanoriai. Du Graso žemės teismo įgaliotiniai išvyko į Nicą organizuoti odminio pameistrio paieškų. Frežiu, Kanų ir Antibo uostuose buvo tikrinami visi išplaukiantys laivai, pasienyje užblokuoti visi keliai į Savoją, visi keleiviai turėjo dokumentais patvirtinti savo asmenybę. Nusikaltėlio paieška paskelbta viešai, mokantiems skaityti iškabintas jo aprašymas ant visų Graso, Vanso, Gurdono miestų vartų ir kaimo bažnyčių durų. Triskart per dieną šaukliai garsiai skaitė jį aikštėse. Paminėta galima šleivapėdystė, beje, tik sustiprino įtarimą, kad žudikas – pats šėtonas, ir veikiau kurstė paniką tarp gyventojų nei padėjo gauti vertingų parodymų.

Tik po to, kai Graso teismo pirmininkas, Rišiso pavestas, skyrė ne maženį kaip dviejų šimtų livrų apdovanojimą už žinias, kurios padės sučiupti žudiką, Grase, Opjo ir Gurdone buvo įskųsti ir suimti keli odminių pameistriai, vienas iš jų tikrai buvo toks nelaimėlis, kad šlubavo. Jau buvo rengiamasi jį kankinti, nors jo alibi ir buvo patvirtinę nemažai liudytojų, kai dešimtą dieną po padaryto nusikaltimo vienas iš miesto sargybinių kreipėsi į magistratūrą ir davė teisėjams tokius parodymus: tos dienos apypiečiu jį, Gabrielį Taljaską, sargybos kapitoną, einantį kaip paprastai sargybą prie diu Kuro vartų, užkalbino vienas individas, kuris, kaip dabar jam atrodo, atitinka aprašytąjį paieškos lape, ir primygtinai keletą kartų klausė, kuriuo keliu Antrasis konsulas su savo karavanu ryte išvyko iš miesto. Tam nutikimui jis nei tuomet, nei vėliau neteikęs jokios reikšmės ir apie tą individą tikrai nebūtų prisiminęs, – jis buvęs visai neįsidėmėtinas, – jei vakar atsitiktinai nebūtų vėl jo pamatęs, ir būtent čia, Grase, de la Luvo gatvėje, priešais metro Driuo ir ponios Arnulfi dirbtuvę; tuomet jam kritę į akis, kad žmogus, einantis į dirbtuvę, pastebimai šlubavo.

Po valandos buvo suimtas Grenujis. Nakvynės namų šeimininkas ir arklininkas iš Napulio, pakviesti į Grasą, kad atpažintų kitus įtariamuosius, bemat atpažino jį kaip tą pas juos nakvojusį odminio pameistrį: tai esąs jis ir niekas kitas, jis ir turįs būti tas ieškomas žudikas.

Buvo apžiūrėta dirbtuvė ir lūšnelė alyvų giraitėje už pranciškonų vienuolyno. Viename kampe, beveik atvirai, gulėjo perkirpti Loros Rišis naktiniai marškiniai, baltiniai ir kaštoniniai plaukai. O kai prakasė aslą, vieną po kitos ištraukė ir visų kitų dvidešimt keturių mergaičių sukneles ir plaukus. Aptikta medinė kuoka, kuria užmuštos aukos, ir lininis kelionmaišis. Šie įkalčiai visus sukrėtė. Buvo įsakyta skambinti bažnyčių varpais. Teismo pirmininkas liepė šaukliams paskelbti žodžiu ir iškabinti pranešimus, kad piktavalis mergaičių žudikas po beveik metus trukusių paieškų galiausiai sučiuptas ir griežtai saugomas.

Iš pradžių žmonės šituo pranešimu nepatikėjo. Manė, kad tai gudrybė, kuria valdžia nori pridengti savo nesugebėjimą ir numaldyti pavojingai susierzinusią liaudį. Pernelyg gerai visi atsiminė, kaip buvo paskelbta, kad žudikas išsidangino į Grenoblį. Pernelyg giliai šįkart baimė buvo įsigraužusi į žmonių sielas.

Tik kai kitą dieną bažnyčios aikštėje prieš teismo pastatą buvo viešai išstatyti daiktiniai įrodymai, – vaizdas buvo šiurpus: dvidešimt penki apdarai ir dvidešimt penki plaukų kuokštai kaip kaliausės iškelti ant karčių ir išrikiuoti pačiame aikštės priekyje priešais katedrą, – tuomet žmonės ėmė galvoti kitaip.

Šimtais jie plaukė pro tą makabrišką galeriją. Aukų artimieji, atpažinę drabužius, klykdami susmukdavo ant žemės. Sensacijų ištroškusi minia, norėdama galutinai įsitikinti, pageidavo pamatyti žudiką. Šūksniai, reikalaujantys jo, netrukus taip sustiprėjo, mažoje, žmonių priplūdusioje aikštėje pasidarė taip gėsmingai neramu, kad teismo pirmininkas pasiryžo išvesdinti Grenujį iš kameros ir parodyti žmonėms pro vieną iš teismo pastato antrojo aukšto langų.

Kai Grenujis priėjo prie lango, riksmai nutilo. Staiga pasidarė visiškai tylu, kaip karštą vasaros vidurdienį, kai visi darbuojasi laukuose arba slepiasi namų šešėliuose. Nebuvo girdėti nei trepsėjimo, nei krenkšimo, nei kvėpavimo. Minia keletą minučių stovėjo subedusi akis ir išsižiojusi. Niekas negalėjo suvokti, kad tas nupiepęs, mažas, susigūžęs žmogelis štai ten aukštai prie lango, tas snarglius, tas apgailėtinas padaras, tas niekas įvykdė per du tuzinus žmogžudysčių. Jis paprasčiausiai nepanėšėjo į žudiką. Tiesa, niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kokį iš tikrųjų įsivaizdavo tą žudiką, tą šėtoną, bet visų nuomonė buvo viena: ne tokį! Ir vis dėlto – nors žudikas visiškai neatitiko žmonių susikurto vaizdo ir todėl jo pasirodymas, kaip ir reikėjo tikėtis, negalėjo būti labai įtikinantis, bet paradoksalu, – vien šio žmogaus prie lango realumas ir ta aplinkybė, kad jis, o ne kas nors kitas buvo parodytas kaip žudikas, turėjo didžiulį poveikį. Visi galvojo: negali būti! – bet kartu suprato, kad tai tiesa.

Tik tada, kai sargybiniai tą žmogelį vėl nutempė į kambario gilumą, taigi kai jo nebebuvo ir nebesimatė, o liko, tegu ir trumpam, tik jo prisiminimas, beveik sakytume, tik sąvoka žmonių smegenyse, nelyginant šlykštaus žudiko simbolis, – tik tada apstulbusi minia atitoko ir susivokė: burnos užsičiaupė, tūkstančiai akių vėl atgijo. Ir tuomet nugriaudėjo vientisas įtūžio ir kerštо kupinas riksmas: „Atiduokite jį mums!“ Ir jie puolė teismo pastatą norėdami pasmaugti žudiką savo rankomis, sudraskyti, suplėšyti į gabalus. Sargybiniams teko gerokai pasidarbuoti, kol užbarikadavo vartus ir atrėmė minios puolimą. Grenujį kuo skubiausiai nuvedė į tamsiąją. Lange pasirodė pirmininkas ir pažadėjo, kad teismas įvyks greitai, procesas bus viešas ir griežtas. Vis dėlto praėjo dar daug valandų, kol minia išsiskirstė, ir daug dienų, kol miestas šiek tiek aprimo.

Iš tiesų procesas prieš Grenujį vyko be galo greitai, nes turėti neginčijami įkalčiai, be to, ir pats kaltinamasis per kvotas neišsisukinėdamas prisipažino įvykdęs žmogžudystes, kuriomis buvo kaltinamas.

Tiktai į klausimą dėl motyvų negalėjo nieko aiškaus atsakyti. Vis kartojo, kad jam mergaičių reikėję, todėl jas ir užmušęs. Kam reikėjo ir ką apskritai reiškė „man jų reikėjo“, – į tai neatsakė nieko. Todėl jį pradėjo kankinti: valandų valandas laikė pakabinę už kojų, supylė į gerklę septynias pintas vandens, uždėjo ant kojų pėdų spaustuvus – viskas veltui. Atrodė, kad tas žmogus nejaučia fizinio skausmo, jis neišleido nė garso ir, vėl iš naujo klausinėjamas, nepasakė nieko daugiau, tik kartojo: „Man jų reikėjo“. Teisėjai nutarė, kad jis psichiškai nesveikas. Jie nutraukė kankinimus ir nutarė baigti bylą daugiau nekvosdami.

Vienintelė gaišatis buvo juridinis ginčas su Draginjano magistratu, kurio fogtystei priklausė La Napulis, ir su Ekso parlamentu, nes jie abu norėjo perimti procesą. Bet Graso teisėjai neleido, kad kas nors paglemžtų iš jų šią bylą. Tai jie sučiupo nusikaltėlį, jų jurisdikcijai priklausančioje srityje buvo įvykdyta daugiausia žmogžudysčių, jiems būtų grėsusi susikaupusi liaudies rūstybė, jei būtų perdavę žudiką kitam teismui. Jo kraujas turėjo būti pralietas Grase.

1766 metų balandžio 15-ąją nuosprendis buvo priimtas ir perskaitytas kaltinamajam jo kameroje. „Parfumerio pameistrys Žanas Batistas Grenujis, – skelbė nuosprendis, – per keturiasdešimt aštuonias valandas turi būti nuvestas į aikštę prie diu Kuro vartų ir pririštas prie medinio kryžiaus veidu į dangų, dvylika smūgių geležiniu strypu jam gyvam turi būti sutriuškinti rankų, kojų, klubų ir pečių sąnariai, po to su visu kryžiumi jis turi būti iškeltas ir laikomas iki numirs". Parodyti įprastinę malonę ir nusikaltėlį, sutriuškinus sąnarius, pasmaugti virvele budeliui buvo kategoriškai uždrausta, net jei priešmirtinės kančios truktų keletą dienų. Lavoną įsakyta užkasti naktį kailių lupykloje, o vietos nepažymėti.

Grenujis išklausė nuosprendžio nė nekrustelėdamas. Teismo tarnautojas paklausė, koks jo paskutinis noras. „Neturiu jokio", – pasakė Grenujis; jis turįs viską, ko jam reikia.

Į kamerą atėjo kunigas išklausyti išpažinties, bet po ketvirčio valandos išėjo nieko nepešęs. Kai paminėjęs Dievo vardą, nuteistasis pažvelgęs į jį tokiomis bereikšmėmis akimis, tarsi ką tik būtų pirmąsyk jį išgirdęs, paskui išsitiesęs ant gulto ir tučtuojau nugrimzdęs į gilų miegą. Bet kokie tolimesni pamokymai buvę beprasmiai.

Per kitas dvi dienas atėjo daug žmonių, norinčių pažvelgti į garsųjį žudiką iš arčiau. Sargybiniai leisdavo jiems žvilgterėti pro langelį kameros duryse ir už vieną žvilgterėjimą reikalaudavo šešių solių. Vario raižytojas, norėjęs pasidaryti eskizą, turėjo sumokėti jiems du frankus. Bet motyvu greitai nusivylė. Kalinys, grandinėmis prirakintas už kojų ir rankų sąnarių, visąlaik gulėjo ant gulto ir miegojo. Nusisukęs į sieną, nereaguodamas nei į stuksenimus, nei į šūksnius. Lankytojams buvo kuo griežčiausiai uždrausta įeiti į kamerą, ir sargybiniai nedrįso pažeisti šio draudimo, kad ir kokių viliojančių pasiūlymų gavo. Baimintasi, kad nuteistąjį gali prieš laiką nužudyti kas nors iš aukų artimųjų. Dėl tos pačios priežasties neleista perduoti ir maisto. Jį galėjo nunuodyti. Per visą kalinimo laiką Grenujis gaudavo maistą iš vyskupo rūmų kumetyno virtuvės, ir viską paragaudavo kalėjimo viršininkas. Tiesa, pasku-

tiniąsias dvi dienas kalinys visiškai nieko nevalgė. Gulėjo ir miegojo. Kartais sužvangėdavo jo grandinės, ir sargybinis, atskubėjęs prie langelio duryse, suspėdavo pamatyti, kaip jis gurkšteli vandens iš butelio, vėl krenta ant gulto ir miega toliau. Atrodė, kad šis žmogus taip pavargo nuo savo gyvenimo, kad nei paskutiniųjų valandų nebenori praleisti nemiegodamas.

Tuo tarpu aikštė prie diu Kuro vartų buvo ruošiama egzekucijai. Dailidės sukalė ešafotą – trijų metrų ilgio, trijų metrų pločio ir dviejų metrų aukščio, su turėklais ir tvirtais laiptais, – tokio prašmatnaus Grase dar niekada nebuvo buvę. Be to, medinę tribūną garbingiems asmenims ir tvorą paprastai liaudžiai, kad būtų galima laikyti ją per tam tikrą atstumą. Vietos prie namų langų į kairę ir į dešinę nuo diu Kuro vartų ir sargybos pastatuose jau kada buvo išnuomotos už pašėlusius pinigus. Net truputį įkypai stovinčioje prieglaudoje budelio padėjėjas išsiderėjo kuriam laikui iš ligonių kambarius ir labai pelningai išnuomojo reginių mėgėjams. Limonado pardavėjai pasiruošė puodynes saldymedžio vandens, vario raižytojas atspaudė šimtus egzempliorių kalėjime padaryto ir kūrybiškai padailinto žudiko portreto, keliaujantys prekeiviai dešimtimis plaukė į miestą, kepėjai kepė proginius sausainius.

Budelis, mesjė Paponas, kuriam jau daugelį metų neteko triuškinti nusikaltėliams kaulų, nusikaldino sunkią keturbriaunę geležinę lazdą ir vaikščiojo su ja į skerdyklą, kad pasitreniruotų smūgiuodamas gyvulių dvėseną. Jis turėjo teisę smogti tik dvylika kartų ir tais smūgiais privalėjo patikimai sulaužyti dvylika sąnarių, bet nepažeisti vertingų kūno dalių, tokių kaip krūtinė arba galva, – tai sudėtingas, reikalaujantis didžiausio subtilumo darbas.

Miestiečiai ruošėsi būsimam įvykiui kaip iškilmingai šventei. Buvo savaime suprantama, kad tą dieną niekas nedirbs. Moterys laidė išeiginius drabužius, vyrai purtė dulkes iš surdutų ir iki blizgesio valė pušnis. Tie, kurie turėjo karinį laipsnį ar tarnybą, buvo cechų meistrai, advokatai, notarai, draugijų pirmininkai ar ėjo dar kitokias reikšmingas pareigas, užsivilko uniformas ir oficialią

aprangą su ordinais, juostomis, grandinėmis ir užsidėjo balta kreida išpudruotus perukus. Tikintieji ketino *post festum** susirinkti į pamaldas, satanistai – į pašėlusias liuciferiškas padėkos mišias, išsilavinusi aukštuomenė – į magnetizmo seansus Kabrių, Vilnevų ir Fonmišelių rūmuose. Virtuvėse visur jau kepė ir čirškino, iš rūsių nešė vyną, o iš turgaus – gėlių stalams papuošti, katedroje repetavo vargonininkas ir bažnyčios choras.

Rišiso namai Drua gatvėje skendėjo tyloje. Rišisas uždraudė bet kokius pasiruošimus Išsilaisvinimo dienai, – taip liaudis pavadino žudiko egzekucijos dieną. Jis bjaurėjosi tuo. Bjauri jam buvo staiga žmonėse atgijusi baimė, bjaurus jų karštligiškas išankstinis džiūgavimas. Ir jie patys, visi tie žmonės, jam buvo bjaurūs. Jis nedalyvavo nei aikštėje priešais katedrą, kai buvo demonstruojamas žudikas ir jo aukos, nei procese, nei atgrasioje sensacijų ištroškusių žioplių eisenoje pro nuteistojo kamerą. Kai reikėjo identifikuoti dukters plaukus ir drabužius, pasikvietė teismo atstovus į namus, santūriai davė trumpus parodymus ir paprašė palikti jam tuos daiktus kaip relikvijas, taip ir buvo padaryta. Nunešė juos į Loros kambarį, perkirptus naktinius ir apatinius marškinius padėjo ant lovos, kaštoninius plaukus išskleidė ant pagalvės, atsisėdo priešais ir dieną naktį nebėjo iš kambario, tarsi norėdamas šiuo beprasmiu budėjimu atitaisyti tai, ką praleido tą naktį La Napulyje. Jis buvo apimtas tokio pasibjaurėjimo, pasibjaurėjimo pasaulių ir pačių savimi, kad negalėjo net verkti.

Žudikas jam irgi kėlė pasibjaurėjimą. Jis nebenorėjo regėti jo kaip žmogaus, o tik kaip auką, kuri bus uždaužyta. Norėjo matyti jį tik per egzekuciją, gulintį ant kryžiaus ir kenčiantį tuos dvylika smūgių, tada tai norėjo jį matyti, matyti visiškai iš arti, buvo užsisakęs vietą pačioje priekinėje eilėje. O kai minia po kelių valandų išsiskirstys, tuomet jis užlips prie jo ant kruvino ešafoto, atsisės šalia ir sergės, jeigu reikės sergės ištisas dienas ir naktis, žvelgs savo dukters žudikui į akis, po lašą lašins jam į akis visą savyje

*Po šventės *(lot.)*.

glūdintį pasibjaurėjimą, kaip deginančią rūgštį lies savo pasibjaurėjimą į jo mirties agoniją, kol tasai niekšas nusibaigs...

O paskui? Ką darys paskui? Šito jis nežinojo. Galbūt gyvens įprastą gyvenimą, gal ves, gal augins sūnų, o gal ir nieko nedarys, galbūt mirs. Jam buvo vis tiek. Galvoti apie tai atrodė taip pat beprasmiška kaip ir vaizduotis, ką darys numiręs: aišku, kad nieko. Nieko, apie ką galėtų žinoti jau dabar.

49

Egzekucija buvo paskirta penktą valandą po pietų. Jau nuo pat ryto ėmė rinktis pirmieji vėpsotojai ir užsiiminėti vietas. Jie atsinešė kėdes, suolelius pasilypėti, pagalvėles, užkandos, vyno, atsivedė vaikus. Kai apie vidurdienį būriais iš visų pusių į miestą ėmė plaukti kaimiečiai, aikštėje priešais diu Kuro vartus buvo jau tiek žmonių, kad naujai atvykusiems teko įsitaisyti terasomis kylančiuose soduose, laukuose anapus aikštės ir ant kelio į Grenoblį. Prekiautojai jau varė gerą biznį, visi valgė, gėrė, aplink ūžė ir bruzduliavo tarsi kokioje mugėje. Netrukus susirinko mažne dešimt tūkstančių žmonių, daugiau, negu į Jazminų Karalienės šventę, daugiau negu į didžiausią procesiją, daugiau, negu kada nors išvis buvo susirinkę Grase. Jie stovėjo net aukštai atšlaitėse. Sėdėjo medžiuose, buvo nutūpę mūro sienas ir stogus, dešimtimis, tuzinais grūdosi prie langų angų. Tik diu Kuro aikštės viduryje, atitverta barikadų tvora, tarsi peiliu išpjauta iš žmonių minios kaip iš tešlos, dar liko laisva vieta tribūnai ir ešafotui, kuris staiga pasidarė mažas lyg žaisliukas arba lėlių teatro scena. Į vieną gatvę žmonių taip pat neleido, buvo paliktas siauras takas nuo bausmės vietos iki diu Kuro vartų ir ligi pat Drua gatvės.

Tuoj po trijų pasirodė mesjė Paponas ir jo padėjėjai. Suošė plojimai. Vyrai nunešė iš medžio sijų suleistą Andriejaus kryžių prie ešafoto ir pakėlė į tinkamą darbui aukštį paremdami keturiomis sunkiomis trinkomis. Dailidės pameistrys prikalė jį vinimis. Kiekvieną budelio padėjėjų ir dailidės judesį minia palydė-

davo plojimais. O kai prie ešafoto priartėjo Paponas su geležine lazda, iš visų pusių apėjo kryžių, atskaičiavo žingsnius, įsivaizduodamas mostelėjo smūgį tai iš vienos, tai iš kitos pusės, kilo tikras džiūgavimas.

Apie ketvirtą pradėjo pildytis tribūna. Galėjai gėrėtis daugybe kilmingų žmonių, turtingais ponais, jų liokajais ir geromis manieromis, gražiomis poniomis, didelėmis jų skrybėlėmis, blizgančiais apdarais. Susirinko visa miesto ir kaimo diduomenė. Susitelkę į vieną rikiuotę, vedami abiejų konsulų, į savo vietas nuėjo miesto tarybos nariai. Rišisas vilkėjo juodus drabužius, mūvėjo juodas kojines, dėvėjo juodą skrybėlę. Paskui tarybos narius įžygiavo magistratas, vadovaujamas teismo pirmininko. Paskutinis pasirodė vyskupas atvirame palankine, skaisčiai violetiniu arnotu ir su žalia kepuraite. Kas dar iki šiol buvo pridengęs galvą kepure, dabar ją nusitraukė. Artinosi iškilmingas momentas.

Paskui gal dešimt minučių nevyko nieko. Ponai jau buvo susėdę, paprasti žmonės nekantriai lūkuriavo nejudėdami, niekas nebevalgė, visi laukė. Paponas ir jo pagalbininkai stovėjo ant ešafoto scenos tarsi prikalti. Saulė, didelė ir geltona, kabojo virš Estrelio. Iš Graso slėnio pūtė švelnus vėjelis, atnešdamas aukštyn žydinčių apelsinmedžių aromatą. Buvo labai šilta ir tiesiog neįtikėtinai tylu.

Galiausiai, kai jau atrodė, kad dar akimirka, ir įtampa pratrūks tūkstantinės minios riksmu, sumaištimi, nirtuliu ar panašiu masių bruzdesiu, tyloje pasigirdo arklio kanopų bildesys ir ratų girgždesys.

Drua gatve riedėjo dengta dvikinkė karieta, policijos leitenanto karieta. Ji pravažiavo pro miesto vartus ir visiems dabar gerai matoma įsuko į siaurą skersgatvį, vedantį į egzekucijos aikštę. Policijos leitenantas išsireikalavo, kad nusikaltėlis būtų atvesdintas šitokiu būdu, nes manė, kad kitaip negalės garantuoti jo saugumo. Tas būdas anaiptol nebuvo įprastas. Kalėjimas stovėjo vos už penkių minučių kelio nuo egzekucijos aikštės, ir jei nuteistasis šio trumpo atstumo dėl kokios nors priežasties būtų nebeįstengęs nueiti pėsčiomis, tai jį puikiausiai būtų galėjęs atvežti atviras asilo traukiamas vienratis vežimas. Kad kas nors į savo paties egzekuci-

ją būtų atvykęs karieta su vežiku, tarnais su livrėjomis ir lydimas raitelių, niekam nebuvo tekę matyti.

Vis dėlto minioje nekilo sąmyšis ar pasipiktinimo banga, priešingai. Visi buvo patenkinti, kad išvis kažkas vyksta, ir laikė karietą visai vykusia idėja, panašiai kaip teatre, kur labai vertinamas žinomos pjesės pateikimas netikėtai naujai. Daugeliui netgi atrodė, kad toks atvykimas visai prideramas. Su tokiu ypač šlykščiu nusikaltėliu pritinka elgtis išskirtinai. Negalima juk lyg kokį eilinį kelių plėšiką surakintą grandinėmis atvilkti į aikštę ir nudobti. Tuomet nebūtų nieko sensacingo. O nuo ekipažo minkštasuolių atvesti ant Andriejaus kryžiaus – tai nepalyginti išmoningesnis žiaurumas.

Karieta sustojo tarp ešafoto ir tribūnos. Liokajai nušoko ant žemės, atidarė dureles ir atlenkė laiptelius. Išlipo policijos leitenantas, po jo – sargybos karininkas, o galiausiai – Grenujis. Jis vilkėjo mėlyną surdutą, baltus marškinius, mūvėjo baltas šilkines kojines ir avėjo juodus lakuotus batus su sagtimis. Surakintas nebuvo. Niekas nevedė jo už parankių. Iš karietos išlipo kaip laisvas žmogus.

Ir tada įvyko stebuklas. Arba kažkas panašaus į stebuklą, tai yra kažkas taip nesuvokiama, negirdėta ir neįtikėtina, kad visi liudytojai paskui būtų pavadinę tai stebuklu, jei tik apskritai kada nors būtų ryžęsi apie tai prabilti, bet taip nebuvo, nes vėliau visi lig vieno gėdijosi prisipažinti dalyvavę šioje istorijoje.

O atsitiko taip, kad visi tie dešimt tūkstančių žmonių aikštėje prie diu Kuro vartų ir aplinkiniuose šlaituose akimoju pasijuto besą persmelkti tvirto tikėjimo, kad tas ką tik iš karietos išlipęs žmogelis mėlynu surdutu *jokiu būdu negali būti žudikas.* Ne, jo identiškumu jie neabejojo! Čia stovėjo tas pats žmogus, kurį jie prieš kelias dienas matė bažnyčios aikštėje teismo pastato lange ir kurį tada, jei tik būtų nutvėrę, būtų nulinčiavę su tūžminga neapykanta. Tas pats, kuris prieš dvi dienas buvo nuteistas pagal įstatymus, remiantis neginčijamais įrodymais ir jo paties prisipažinimu. Tas pats, kurį dar prieš minutę godžiai troško matyti budelio užmušamą. Tai buvo jis, be jokių abejonių, jis!

Ir visgi tuo pat metu ne jis – jis nebuvo, jis negalėjo būti žudikas. Žmogus, stovintis egzekucijų aikštėje, buvo įsikūnijusi ne-

kaltybė. Tą akimirką tai žinojo visi – nuo vyskupo iki limonado pardavėjo, nuo markizės iki paprastos skalbėjos, nuo teismo pirmininko iki gatvės berniūkščio.

Paponas irgi tai žinojo. Ir jo kumščiai, gniaužę geležinę lazdą, ėmė drebėti. Jo stiprios rankos ūmai nusilpo, keliai sulinko, širdis suvirpėjo kaip vaiko. Jis neįstengs pakelti šios lazdos, niekada gyvenime jam neužteks jėgų pakelti ją prieš šį nekaltą žmogelį, ak, jis jau bijojo tos akimirkos, kai jį užves aukštyn, jis tirtėjo ir turėjo pasiremti savo žudikiškos lazdos, kad nesusmuktų apimtas silpnumo, tas didysis, stiprusis Paponas!

Ne kitaip jautėsi ir kiti dešimt tūkstančių čia susirinkusių vyrų, moterų, vaikų ir senių. Jie pasidarė silpni kaip mergytės, nesugebančios atsispirti mylimojo žavesiui. Juos užplūdo begalinės simpatijos jausmas, švelnumas, patrakęs vaikiškas įsimylėjimas, net, dievai žino, meilė mažajam žudikui, ir jie negalėjo, nenorėjo tam pasipriešinti. Tai buvo tarsi verksmas, kurio neįmanoma sulaikyti, tarsi ilgai tramdytas verksmas, kylantis iš paširdžių ir be jokio vargo suardantis viską, kas priešinasi, viską ištirpdantis ir išplukdantis į paviršių. Žmonės tarytum sutirpo, jų protas ir siela išsilydė, virto amorfišku skysčiu, jie jautė vien tik širdį, nerimstantį, viduje besiblaškantį gumulėlį, kurį kiekviena, kiekvienas laimėje ir varge norėjo atiduoti į to žmogelio mėlynu surdutu rankas. Jie mylėjo jį.

Grenujis jau turbūt keletą minučių stovėjo prie atvirų karietos durelių ir nejudėjo. Šalia jo ant kelių buvo susmukęs liokajus ir smuko dar toliau, kol prisispaudė prie žemės, kaip Rytuose įprasta sukniubti prieš sultoną ir Alachą. Bet net ir tokioje padėtyje jis dar drebėjo ir siūbavo, ir norėjo lenktis dar žemiau, išsitiesti paslikas ant žemės, lįsti į žemę, po žeme. Kiaurai prasmegti iš begalinio atsidavimo. Sargybos karininkas ir policijos leitenantas, du tiesiog neįveikiami vyrai, turėję užvesti nuteistąjį ant ešafoto ir perduoti budeliui, nebegalėjo atlikti jokio koordinuoto veiksmo. Jie pravirko, nusitraukė nuo galvų skrybėles, vėl jas užsidėjo, paskui metė ant žemės, puolė vienas kitam į glėbį ir vėl paleido vienas kitą, be jokios prasmės mostagavo į visas puses, grąžė rankas, mėšlungiškai trūkčiojo ir išdarinėjo grimasas lyg švento Vito šokio tampomi.

Tolėliau sėdėję garbingieji ponai susijaudinimą reiškė nė kiek ne santūriau. Kiekvienas davė valią savo širdies polėkiams. Buvo damų, kurios, išvydusios Grenujį, spendė kumščius įsčiosna ir dūsavo iš pasitenkinimo; o kitos, pagautos aistringo potraukio nuostabiam jaunuoliui, – nes toks jis joms atrodė, – be žado leipo ir alpo. Buvo ponų, kurie be perstojo strykčiojo iš savo vietų, vėl sėsdavosi, vėl pašokdavo, galingai šniokšdami ir spausdami delnuose špagų rankenas, lyg norėdami jas ištraukti, bet vos pradėję traukti, vėl sustumdavo geležtes atgal, kad net makštys džerškėjo ir braškėjo; kiti tylomis kėlė į dangų akis ir meldėsi nevalingai gniaužydami rankas. O monsinjoras vyskupas palinko visu kūnu į priekį, tarsi jį pykintų, ir tol daužė kakta kelius, kol žalia kepuraitė nusirito nuo galvos. Bet jo širdžiai visai nebuvo bloga, tik jis pirmąkart gyvenime aistringai atsidavė religinei ekstazei, nes visų akyse įvyko stebuklas, pats Viešpats Dievas iš dangaus sulaikė budelio ranką parodydamas, jog angelas yra tas, kurį visas pasaulis laikė žmogžudžiu, – štai tokie dalykai dedasi dar ir aštuonioliktame amžiuje! Kokia Viešpaties didybė! Ir koks mažas ir nepatikimas esi pats, ištaręs prakeiksmą angelui, tegu ir netikėdamas, vien tam, kad nuramintum liaudį. Na ir įžūlumas, na ir įtarumas! Bet štai Viešpats padarė stebuklą! Ak, koks kilnus pažeminimas, koks saldus paniekinimas, kokia malonė vyskupui, kai jį baudžia Dievas.

Liaudis anapus barikadų tuo tarpu vis begėdiškiau nėrė į kraupų jausmų svaigulį, kurį sukėlė Grenujo pasirodymas. Tie, kurie jį išvydę pajuto vien užuojautą ir graudulį, dabar pasidavė grynam geidulingumui, kurie iš pat pradžių žavėjosi ir geidė, dabar puolė į ekstazę. Visi laikė tą vyrą mėlynu surdutu pačia gražiausia, patraukliausia ir tobuliausia būtybe, kokią tik galėjo įsivaizduoti: vienuoliams jis atrodė esąs įsikūnijęs Išganytojas, satanistams – spinduliuojantis Tamsybių valdovas, išsilavinusiems – Aukščiausioji būtybė, jaunoms mergaitėms – pasakų princas, vyrams – idealus jų pačių atvaizdas. Ir visi jautė, kad jis surado ir palietė pačią jautriausią jų vietą – užčiuopė jų erotinį centrą. Atrodė, kad tas žmogus turi dešimt tūkstančių neregimų rankų ir kiekvienam iš tų dešimties tūkstančių jį apsupusių žmonių uždėjo ranką ant inty-

miausios vietos ir glamonėjo ją būtent taip, kaip kiekvienas – vyras ar moteris – labiausiai troško slapčiausiose svajose.

Viskas baigėsi tuo, kad planuota bjauriausio savo laikų nusikaltėlio egzekucija išvirto į didžiausią bakchanaliją, kokią buvo regėjęs pasaulis nuo pat antrojo šimtmečio prieš Kristaus gimimą. Dorovingos moterys prasiplėšė palaidines, isteriškai klykdamos apnuogino krūtis ir su užkeltais sijonais puolė ant žemės. Vyrai paklaikusiais žvilgsniais knapinėjo po gašliai išsikėtriojusių kūnų lauką, drebančiais pirštais traukė iš kelnių nematomų šalnų sustingdytus galus, vaitodami krito nesvarbu kur, jungėsi neįmanomiausiomis padėtimis ir deriniais – seniai su skaisčiom mergelėm, padieniai darbininkai su advokatų žmonomis, jaunučiai pameistriai su vienuolėmis, jėzuitai su masonų ložės narėmis, baisiai susimaišę, kam su kuo pasitaikė. Oras apsunko nuo saldaus geidulių ir prakaito kvapo ir skardėjo nuo dešimties tūkstančių sugyvulėjusių žmonių riksmų, kriuksėjimų ir dejonių. Tarsi tikram pragare.

Grenujis stovėjo ir šypsojosi. Tikriau sakant, jį matantiems žmonėms atrodė, kad jis šypsosi pačia nekalčiausia, pačia maloniausia, labiausiai kerinčia ir kartu labiausiai gundančia visame pasaulyje šypsena. Bet iš tikrųjų tai buvo ne šypsena, o bjaurus, ciniškas vypsnys, iškreipęs jo lūpas ir atspindintis visą jo triumfą ir visą panieką. Jis, Žanas Batistas Grenujis, gimęs be kvapo dvokiausioje pasaulio vietoje, kilęs iš atmatų, purvo ir puvėsių, augęs be meilės, gyvenąs be šiltos žmogiškos sielos, vien iš užsispyrimo, iš savo bjaurumo, mažas, kuprotas, šlubas, atgrasus, visų vengiamas, šlykštus vidumi ir išore, – jis pasiekė, kad pasaulis jį pamėgtų. Ką ten pamėgtų! Pamiltų! Garbintų! Dievintų! Jis atliko prometėjišką žygdarbį. Dieviškąją kibirkštį, kuri kitiems kaip niekur nieko būna įdėta į lopšį ir tik nuo jo vieno vienintelio buvo nuslėpta, jis įsigijo atkaklumu ir begaliniu gudrumu. Dar daugiau! Pats ją įskėlė savyje. Jis buvo dar didesnis negu Prometėjas. Susikūrė aurą, skaistesnę ir įtaigesnę, negu iki jo kas nors buvo turėjęs. Ir niekam už ją nereikėjo dėkoti – jokiam tėvui, jokiai motinai, o visų mažiausia kažkokiam maloningam Dievui, – vien tik *sau pačiam.* Iš tikrųjų jis buvo pats sau Dievas, daug puikesnis už tą smilkalais pra-

smirdusį Dievą, tūnantį bažnyčiose. Prieš jį ant kelių iš pasitenkinimo inkščia gyvas vyskupas. Turtingieji ir galingieji, išdidūs ponai ir ponios geibsta iš susižavėjimo, o plačiu ratu apstojusi liaudis – ir jo aukų tėvai, motinos, broliai, seserys – jo garbei ir jo vardan kelia orgijas. Vienas jo mostas, ir visi atsižadėję savojo Dievo ims garbinti jį, Didįjį Grenujį.

Taip, jis *buvo* Didysis Grenujis! Dabar tai paaiškėjo. Jis buvo toks – kaip kadaise savimyliškose svajonėse, taip dabar jau realybėje. Šią akimirką jis patyrė didžiausią triumfą savo gyvenime. Ir jam pasidarė baisu.

Jam pasidarė baisu, nes nė sekundės negalėjo juo pasimėgauti. Tą akimirką, kai žengė iš karietos į saulėtą aikštę pasišlakstęs kvepalais, kuriais pelnomas žmonių palankumas, kvepalais, kuriems jis paskyrė dvejus metus, kvepalais, kuriuos turėti troško visą gyvenimą... tą akimirką, kai pamatė ir užuodė, kad neįmanoma atsispirti jų poveikiui ir kad žaibiškai sklisdami jie užkeri visus aplinkui, – tą akimirką vėl sukilo pasibjaurėjimas žmonėmis ir taip užnuodijo jo triumfą, kad jis nebejautė ne tik jokio džiaugsmo, bet net ir menkiausio pasitenkinimo. Tai, ko iki šiol visąlaik troško, būtent, kad visi žmonės jį mylėtų, sėkmės akimirką tapo nebepakeliama, nes pats nemylėjo jų, jis jų nekentė. Ir staiga suprato, kad pasitenkinimą patiria ne iš meilės, bet iš neapykantos, nekęsdamas ir būdamas nekenčiamas.

Bet neapykanta, kurią jautė žmonėms, liko be atgarsio. Kuo stipriau šį akimirksnį jis jų nekentė, tuo labiau jie jį dievino, nes nieko daugiau nebejuto, tik jo pasisavintą aurą, jo aromatinę kaukę, jo pasiglemžtus kvepalus, – o šie iš tikrųjų buvo dieviškai geri.

Su didžiausiu malonumu dabar būtų nušlavęs juos nuo žemės paviršiaus, tuos bukagalvius, dvokiančius, geismingus žmogėnus, lygiai taip pat, kaip kadaise savo juodoje tarytum naktis sieloje sunaikino svetimus kvapus. Jis geidė, kad jie pastebėtų, kaip stipriai jis jų nekenčia, kad į šį, šį vienintelį jo kada nors turėtą jausmą irgi atsakytų neapykanta, kad imtų ir sunaikintų jį, kaip iš pradžių ir ketino padaryti. *Vieną* kartą gyvenime norėjo parodyti save. Vieną kartą gyvenime norėjo būti kaip visi žmonės ir išversti išorėn savo vidų: kaip jie apnuogino savo meilę ir kvailą pagarbą,

taip jis norėjo apnuoginti savo neapykantą. Vieną kartą, tik vieną vienintelį kartą norėjo būti pamatytas toks, koks yra iš tikrųjų, ir gauti iš kitų žmonių atsaką į savo vienintelį tikrą jausmą – neapykantą.

Bet nieko iš to neišėjo. Ir negalėjo išeiti. Tuo labiau šiandien. Juk jis buvo užsimaskavęs geriausiais pasaulyje kvepalais, o po šita kauke neturėjo veido, neturėjo visiškai jokio kvapo. Staiga jam pasidarė bloga, nes pajuto, kad vėl ima kilti rūkas.

Kaip anuomet bemiegant urve, – miegant ir sapnuojant, ką vaizduojasi širdis, – netikėtai pakilo rūkas, šiurpi jo paties kvapo migla, kurios jis negalėjo užuosti, nes buvo bekvapis. Kaip ir anuomet, jam pasidarė baugu, ir jis manė, kad tuoj uždus. Bet kitaip negu anuomet, tai nebuvo sapnas, jis nemiegojo, tai buvo gryna tikrovė. Kitaip negu anuomet jis negulėjo urve, o stovėjo aikštėje prieš dešimttūkstantinę minią. Kitaip negu anuomet dabar nebūtų gelbėjęs nei riksmas, tada pažadinęs ir išlaisvinęs, nei bėgimas atgal į gerą, šiltą, išganingą pasaulį. Nės visa tai čia ir dabar *buvo* pasaulis, visa tai čia ir dabar buvo jo išsipildęs sapnas. Jis pats šito norėjo.

Pasibaisėtinai slogi migla vis kilo ir kilo virš jo sielos liūno, o aplinkui aikčiojo orgazminė liaudies orgija. Link Grenujo bėgo kažkoks vyriškis. Jis pašoko iš priekinės garbingųjų žiūrovų tribūnos eilės taip veržliai, kad net juoda skrybelė nukrito jam nuo galvos, ir su plevėsuojančiais juodo surduto skvernais lyg juodas varnas ar kerštaujantis angelas nulėkė per egzekucijos aikštę. Tai buvo Rišisas.

Jis mane užmuš, toptelėjo Grenujui. Jis vienintelis, kurio mano kaukė neapgaus. Jis nesileis apgaunamas. Jo dukters kvapas prilipęs prie manęs, toks išdavikiškai aiškus kaip kraujas. Jis turi atpažinti mane ir nužudyti. Jis turi tai padaryti.

Ir Grenujis išskėtė rankas, kad sugautų atlekiantį angelą. Jau įsivaizdavo juntąs durklo ar špagos kirtį, palaimingai deginantį dūrį į krūtinę, įsivaizdavo ašmenis, smigančius per visus kvapo šarvus, per slogią miglą tiesiai į jo šaltą širdį – pagaliau, pagaliau į kažką jo širdyje, kažką kita negu jis pats! Jis pasijuto jau beveik išgelbėtas.

Bet staiga Rišisas prigludo jam prie krūtinės, ne kerštaujantis

angelas, o sukrėstas, gailiai kūkčiojantis Rišisas, ir apglėbė jį rankomis, tiesiog nagais įsikabino, tarsi nerasdamas kitos atramos šioje palaimos jūroje. Nei išlaisvinančio špagos kirčio, nei dūrio į širdį, nei prakeiksmo ar bent jau neapykantos šūksnio. Tik ašarotas Rišiso skruostas prie jo skruosto ir virpančios, unkščiančios lūpos: „Atleisk man, sūnau, mano mielas sūnau, atleisk man!"

Viduje jam pasidarė balta ir tuščia, o aplinkui aptemo kaip juodžiausia naktis. Susitvenkusi migla pavirto į šėlstantį skystį, kylantį ir putojantį lyg verdantis pienas. Ji užtvindė jį, neatlaikomai ėmė spausti iš vidaus jo kūno kiautą, bet nesurado jokios angelės. Jam norėjosi sprukti, dėl Dievo meilės, sprukti, betgi kur... Norėjosi sutrūkti, norėjosi susprogti, kad tik neuždustų pats nuo savęs. Galiausiai jis prarado sąmonę ir susmuko ant žemės.

50

Kai vėl atsipeikėjo, gulėjo Loros Rišis lovoje. Jos relikvijos – drabužiai ir plaukai – buvo paimtos. Ant naktinio stalelio degė žvakė. Pro pravertą langą girdėjosi tolimas švenčiančio miesto džiūgavimas. Antuanas Rišisas sėdėjo ant žemo suolelio šalia lovos ir budėjo. Grenujo ranką laikė savojoje ir glostė.

Dar prieš pramerkdamas akis Grenujis patikrino aplinką. Viduje buvo ramu. Niekas nebekunkuliavo ir niekur nebespaudė. Jo sieloje vėl tvyrojo įprasta tamsi naktis, kurios jam reikėjo, kad sąmonė būtų bejausmė, aiški ir nukreipta į išorę: ten jis užuodė savo kvepalus. Jie buvo pakitę. Pakraščiai šiek tiek nusilpę, todėl dar labiau išryškėjęs išskirtinis Loros kvapas, jis spinduliavo švelnia, prislopusia, žaižaruojančia liepsna. Grenujis jautėsi tvirtai. Žinojo, kad dar daugelį valandų bus nenugalimas, ir atsimerkė.

Į jį buvo nukreiptas Rišiso žvilgsnis. Kupinas begalinės simpatijos, švelnumo, graudulio ir tuščios, kvailokos mylinčiojo gilumos.

Jis nusišypsojo, stipriau suspaudė Grenujo ranką ir tarė:

– Dabar viskas bus gerai. Magistratas panaikino nuosprendį. Visi liudytojai atsisakė savo parodymų. Tu laisvas. Gali daryti, ką

nori. Bet aš norėčiau, kad liktum pas mane. Praradau dukterį, noriu, kad būtum man už sūnų. Tu panašus į ją. Gražus kaip ir ji, tavo plaukai, tavo lūpos, tavo ranka... Visą laiką laikiau tavo ranką, tavo ranka tokia kaip ir jos. O kai žvelgiu tau į akis, atrodo, kad tai ji žvelgia į mane. Tu – jos brolis, ir aš noriu, kad būtum man sūnus, mano džiaugsmas, mano pasididžiavimas, mano paveldėtojas. Ar tavo tėvai dar gyvi?

Grenujis papurtė galvą, ir Rišiso veidas iš laimės užkaito raudoniu.

– Tai būsi mano sūnum? – pralemeno jis ir pašokęs nuo suolelio atsisėdo ant lovos krašto, suspaudė kitą Grenujo ranką.– Būsi? Ar būsi? Ar nori, kad būčiau tau tėvu? Nieko nesakyk! Nekalbėk! Tu dar per silpnas, kad kalbėtum. Tik linktelėk!

Grenujis linktelėjo. Laimė raudona liepsna nutvilkė visą Rišiso kūną, jis palinko prie Grenujo ir pabučiavo jį į lūpas.

– Dabar miegok, mielasis sūnau! – pasakė vėl išsitiesęs. – Aš pabudėsiu prie tavęs, kol užmigsi. – Kiek laiko žvelgė į jį nebylus ir laimingas, paskui pridūrė: – Kiek laimės tu man suteiki.

Grenujis išlenkė lūpų kampučius, kaip buvo matęs darant žmones, kai jie šypsosi. Tuomet užsimerkė. Minutėlę lukterėjo, paskui ėmė kvėpuoti ramiau ir giliau, kaip daro miegantys. Ant veido juto mylintį Rišiso žvilgsnį. Vieną kartą pajuto, kaip Rišisas vėl palinko prie jo norėdamas pabučiuoti, bet nepabučiavo – bijojo, kad nepažadintų. Pagaliau užpūtė žvakę ir ant pirštų galiukų išslinko iš kambario.

Grenujis gulėjo tol, kol namuose ir mieste nutilo paskutiniai garsai. Kai atsikėlė, jau švito. Apsirengęs nuslinko koridoriumi, paskui laiptais žemyn ir per svetainę išėjo į terasą.

Iš ten matėsi miesto siena, už jos Graso slėnis, o esant giedram orui, gal būtų matęsi net iki jūros. Dabar virš laukų tvyrojo skystas rūkas, greičiau ūkana, ir iš tolo plūstantys kvapai – žolės, prožirnių ir rožių – buvo lyg išplauti, švarūs, tyri, raminančiai paprasti. Grenujis perėjo sodą ir perlipo per mūro sieną.

Viršuje prie diu Kuro vartų dar kartą teko prasibrauti pro žmonių tvaiką, tik tada prasigavo į laisvą erdvę. Visa aikštė ir kalvos

šlaitai priminė milžinišką apleistą karo stovyklą. Čia drybsojo tūkstančiai apsvaigusių, nuo naktinių ištvirkavimų išsekusių kūnų, vieni nuogi, kiti pusiau nusirengę ar pusiau prisidengę drabužiais, palindę po jais lyg po antklodės krašteliu. Dvokė rūgščiu vynu, degtine, prakaitu ir šlapimu, vaikų išmatomis ir pridegusia mėsa. Kur ne kur iš laužaviečių dar kilo dūmai, čia buvo kepta, gerta ir šokta. Šen bei ten pro tūkstantinį knarkimą pasigirsdavo kokia vapalionė ar juokas. Galėjo būti, kad kas nors dar nemiegojo ir svaigino paskutinį smegenyse užsilikusį sąmonės trupinėlį. Bet niekas Grenujo nepastebėjo, jis lipo per išsidraikiusius kūnus, atsargiai, bet kartu ir greitai, žengė lyg per kokį liūną. O kas jį matė – neatpažino. Jis nebekvepėjo. Stebuklas baigėsi.

Pasiekęs aikštės pakraštį, jis pasuko ne į Grenoblį, ne į Kabrį, o patraukė tiesiai per laukus į vakarus, nė karto neatsisukdamas. Kai pakilo saulė, tukli, geltona ir skaudžiai karšta, jo pėdos seniai buvo ataušusios.

Graso gyventojai pabudo baisiai pagiringi. Net ir tų, kurie negėrė, galvos buvo lyg švino pripiltos, jiems raižė skrandį, pykino širdį. Aikštėje, ryškiai šviečiant saulei, garbingi valstiečiai rankiojosi drabužius, kuriuos per orgijos įkarštį buvo nusiplėšę, dorovingos moterys ieškojo savo vyrų ir vaikų, visiškai svetimi žmonės pasibaisėję laisvinosi iš intymiausių glėbių, pažįstami, kaimynai, sutuoktiniai staiga stojo viens prieš kitą begėdiškai viešai apsinuoginę.

Daugeliui šis įvykis atrodė toks šiurpus, toks visiškai nepaaiškinamas ir nesuderinamas su jų pačių moraliniais įsitikinimais, kad jie tiesiog išdildė jį iš atminties dar jam nesibaigus ir dėl to vėliau iš tikrųjų negalėjo nieko prisiminti. Kiti, kurie ne taip laisvai valdė savo jutimus, mėgino nieko nematyti, negirdėti ir negalvoti, – bet tai nebuvo visai paprasta, nes gėda buvo pernelyg akivaizdi ir visuotinė. Kas jau susirankiojo savo mantą ir artimuosius, stengėsi kaip galima greičiau ir nepastebimiau sprukti. Apypiečiu aikštė buvo kaip iššluota.

Miesto žmonės iš namų išėjo, jei išvis išėjo, tik pavakariais ir tai tik dėl būtiniausių pirkinių. Susitikę sveikinosi paskubomis, kalbė-

jo tik apie nereikšmingus dalykus. Apie vakarykštės dienos ir nakties įvykius nepratarė nė žodžio. Kokie nesutramdomi ir guvūs buvo dar vakar, tokie pat drovūs paliko šiandien. Ir visi buvo tokie, nes visi jautėsi kalti. Atrodė, kad niekada Graso piliečiai nesuprato vienas kito geriau kaip dabar. Viskas nutilo ir nurimo.

Tiesą sakant, kai kurie pagal tarnybines pareigas turėjo tiesiogiai užsiimti tuo, kas įvyko. Reikėjo griebtis neatidėliotinų veiksmų, kad nenutrūktų visuomeninis gyvenimas, kad nebūtų pažeista teisė ir tvarka. Jau po pietų į posėdį susirinko miesto taryba. Ponai, tarp jų ir Antrasis konsulas, be žodžių apsikabino, šiuo sąmokslininkišku gestu tarsi iš naujo sudarydami tarybą. Paskui net neužsimenant apie įvykius ir tuo labiau neminint Grenujo vardo *una anima** nutarta „nedelsiant išardyti tribūną ir ešafotą prie diu Kuro vartų, aikštę ir aplinkinius laukus sutvarkyti taip, kaip buvo". Tam paskirta šimtas šešiasdešimt livrų.

Tuo pat metu teismo rūmuose posėdžiavo teismas. Magistratas be jokių svarstymų nutarė laikyti „Bylą G." baigta, ją nutraukti, neužregistruotą atiduoti į archyvą ir pradėti naują procesą prieš dar nežinomą dvidešimt penkių nekaltų mergaičių žudiką Graso apylinkėse. Policijos leitenantui įsakyta nedelsiant imtis tyrimo.

Nusikaltėlį surado jau kitą dieną. Remiantis nedviprasmiškais įtarimais buvo suimtas Dominikas Driuo, de la Luvo gatvės metras parfumeris. Šiaip ar taip, juk jo lūšnelėje rasti visų aukų drabužiai ir plaukai. Teisėjai nesileido klaidinami, kai jis iš pradžių savo kaltę neigė. Po keturiolika valandų trukusių kankinimų Driuo pagaliau viską prisipažino ir net paprašė kuo greičiau įvykdyti nuosprendį, taigi jau kitą dieną jam buvo paskirta egzekucija. Ryto sambrėškoje jis buvo pakartas be didelio triukšmo, be ešafoto ir tribūnų, dalyvaujant tik budeliui, keliems magistrato nariams, gydytojui ir kunigui. Įvykusi mirtis buvo konstatuota ir užprotokoluota, lavonas nedelsiant palaidotas. Taip istorija ir pasibaigė.

O miestas ją ir be to jau buvo pamiršęs, taip visiškai pamiršęs, kad keliauninkai, atvykę čionai po kelių dienų ir tarp kitko pasi-

*Vienbalsiai *(lot.)*.

teiravę apie tą pagarsėjusį Graso mergaičių žudiką, nerado nė vieno protingo žmogaus, galėjusio apie jį ką nors papasakoti. Tik pora kvailių iš prieglaudos, visiems žinomų bepročių, dar pliauškė kažin ką apie didelę šventę diu Kuro aikštėje, dėl kurios jie turėję išsikraustyti iš savo kambarių.

Netrukus gyvenimas vėl sugrįžo į įprastas vėžes. Žmonės stropiai dirbo, gerai miegojo, tvarkė reikalus ir elgėsi padoriai. Vanduo kaip ir seniau tryško iš daugybės šaltinių ir šulinių plukdydamas gatvėmis purvą. Nuskaręs miestas vėl išdidžiai dunksojo ant šlaitų virš derlingojo duburio. Švietė kaitri saulė. Netrukus atėjo gegužis. Metas skinti rožes.

KETVIRTOJI DALIS

Grenujis ėjo naktį. Kaip ir kelionės pradžioje, lenkė miestus, vengė kelių, dienai auštant gulėsi miegoti, vakarop kėlėsi ir ėjo toliau. Rijo, ką rasdavo pakely: žoles, grybus, gėlių žiedus, negyvus paukščius, kirmėles. Perkirto Provansą, pasivogęs valtį persikėlė per Roną piečiau nuo Oranžo ir traukė palei Ardešo tėkmę gilyn į Sevenus, paskui palei Aljė į šiaurę.

Keliaudamas per Overnė, priartėjo prie Plom diu Kantalio. Pamatė jį dūluojant vakaruose, didelį ir mėnesienoje pilkuojantį sidabru, užuodė iš tos pusės pučiantį vėsų vėją. Bet jo ten netraukė. Gyvenimo urve jis nebesiilgėjo. Šitai jau buvo patyręs ir taip gyventi daugiau nebenorėjo. Lygiai taip pat kaip buvo išbandęs gyvenimą tarp žmonių. Ir vienur, ir kitur jį dusino. Jis išvis nebenorėjo gyventi. Norėjo nuvykti į Paryžių ir numirti. Štai ko jis norėjo.

Retkarčiais vis įkišdavo ranką į kišenę ir sugniaužda vo mažą stiklinį flakonėlį su savo kvepalais. Buteliukas buvo dar beveik pilnas. Pasirodymui Grase jis sunaudojo vos vieną lašelį. To, kas liko, būtų užtekę visam pasauliui pakerėti. Jei būtų panorėjęs, Paryžiuje jį būtų ėmę šlovinti ne dešimtys, o šimtai tūkstančių žmonių. Arba būtų galėjęs nueiti į Versalį, – tegu karalius bučiuoja jam kojas. Arba parašyti popiežiui iškvėpintą laišką ir pasiskelbti naujuoju Mesiju. Dievo Motinos katedroje karalių ir imperatorių akivaizdoje patepti save vyriausiuoju imperatoriumi, gal net ir Dievu žemėje, – jei iš viso Dievui reikia patepimo...

Štai ką jis būtų galėjęs padaryti, jei tik būtų panorėjęs. Jis turė-

jo tiek galios. Laikė ją savo rankose. Stipresnę už pinigų arba teroro, arba mirties galią – neįveikiamą galią įkvėpti žmonėms meilę. Tik vieno ši galia nepajėgė: negalėjo padaryti, kad jis pats turėtų kvapą. Nors ir būtų savo kvepalų dėka pasirodęs pasauliui kaip Dievas, bet negalėdamas pats savęs užuosti, niekada nebūtų sužinojęs, kas jis toksai, taigi spjaut jam į viską: į pasaulį, į save ir į tuos kvepalus.

Ranka, neseniai laikiusi flakoną, kvepėjo labai švelniai, ir jei pakeldavo ją prie nosies ir pauostydavo, jį apimdavo liūdesys, kelias sekundes jis pamiršdavo, kad reikia eiti, sustodavo ir uosdavo. Niekas nežino, kokie iš tikrųjų geri šie kvepalai, galvojo jis. Niekas nežino, kaip gerai jie *padaryti.* Visi tik paklūsta jų poveikiui ir net neįtaria, kad tai kvepalai juos taip užburia. Vienintelis, kas sugeba įvertinti jų tikrąjį grožį, esu aš, nes aš pats juos sukūriau. Be to, esu vienintelis, kurio jie negali apžavėti. Esu vienintelis, kuriam jie nereikalingi.

O kitą sykį, – jis jau buvo pasiekęs Burgundiją, – dingtelėjo mintis: kai stovėjau už mūro sienos, žemiau sodo, kur žaidė rusvaplaukė mergaitė, o jos kvapas per sieną plazdeno į mane... arba, tikriau, jos kvapo pažadas, nes jos vėlesnis kvapas juk dar visai neegzistavo, – galbūt anie mano pojūčiai panėšėjo į tai, ką juto žmonės diu Kuro aikštėje, kai užtvindžiau juos savo kvepalais?.. Bet paskui jis tą mintį atmetė: ne, tai buvo kažkas kita. Aš juk žinojau, kad geidžiu kvapo, o ne mergaitės. Bet žmonėms atrodė, kad geidžia *manęs,* o ko iš tikrųjų geidė, liko jiems paslaptis.

Paskui jis apie nieką nebegalvojo, nes nebuvo didelis mąstytojas; tuo tarpu pasiekė Orleaną.

Prie Siuli persikėlė per Luarą. Po dienos jo nosis jau pagavo Paryžiaus kvapą. Ankstyvą 1767 metų birželio 25-osios rytą, apie šešias, Sen Žako gatve jis įžengė į miestą.

Diena pasitaikė karšta, tokios karštos tais metais dar nebuvo buvę. Tūkstančiai visokiausių kvapų ir smarvių veržėsi lyg iš tūkstančio pratrūkusių pūlinių. Nešiureno nė mažiausias vėjelis. Dar-

žovės ant turgaus prekystalių nugeibo dar prieš vidurdienį. Mėsa ir žuvis pašvinko. Skersgatviuose strigo užterštas oras. Atrodė, kad net ir upė nebeteka, o tik stovi ir dvokia. Viskas buvo kaip Grenujo gimimo dieną.

Naujuoju tiltu jis perėjo į dešinįjį krantą, paskui pasuko prie halių ir Nekaltųjų kapinių. Kapinių arkadose išilgai Ofero gatvę atsisėdo ant žemės. Kapinės dryksojo priešais jį lyg išsprogdintas mūšio laukas, išraustas, sujauktas, išvagotas griovių, nusėtas kaukolėmis ir griaučiais, be jokio medelio, krūmelio ar žolės stiebelio, tikras mirties sąvartynas.

Aplink nebuvo nė gyvos dvasios. Lavonų smarvė buvo tokia slegianti, kad neatlaikė nė duobkasiai. Jie grįžo tik saulei nusileidus ir pasišviesdami deglais iki vėlios nakties kasė duobes kitos dienos numirėliams.

Tik po vidurnakčio – duobkasiai jau buvo išėję – čia sujudo rinktis visokiausi padugnės: vagys, žudikai, peštukai, kekšės, dezertyrai, mažamečiai nusikaltėliai. Susikūrė lauželį – kad ko nors išsivirtų ir nustelbtų smarvę.

Kai Grenujis išėjo iš arkadų ir įsimaišė tarp šitų žmonių, iš pradžių jie jo net nepastebėjo. Niekieno netrukdomas jis galėjo prieiti prie laužo, tarsi būtų buvęs vienas iš jų. Vėliau jie dėl to tik dar labiau įtikėjo, kad tai, matyt, buvusi kokia dvasia ar angelas, ar šiaip kas antgamtiška. Mat paprastai pastebėję artinantis pašaliečius jie reaguodavo itin jautriai.

O šitas žmogelis mėlynu surdutu netikėtai atsirado tiesiog tarp jų, lyg iš po žemių išdygo laikydamas rankoje mažą buteliuką, iš kurio ištraukė kamštuką. Tai buvo pirmas dalykas, kurį visi prisiminė: jis stovėjo čia ir atkimšo buteliuką. O paskui skysčiu iš to buteliuko apsišlakstė nuo galvos iki kojų ir ūmai nušvito grožiu lyg spindinti ugnis.

Pirmą akimirksnį iš pagarbos ir didžiulės nuostabos jie šastelėjo atgal. Bet tuo pat metu pajuto, kad atsitraukė greičiau norėdami įsibėgėti, kad pagarba virto geismu, o nuostaba – susižavėjimu. Jie jautė, kad juos traukia prie to angeliško žmogaus. Nuo jo

sklido įnirtinga trauka, srauni atoslūgio srovė, prieš kurią negalėjo atsilaikyti nė vienas žmogus, tuo labiau kad nė vienas žmogus ir nenorėjo jai priešintis, nes ši srovė paplovė valią ir nusinešė su savimi – nusinešė prie jo.

Jie apsupo jį ratu, dvidešimt, trisdešimt žmonių, ratas vis siaurėjo ir siaurėjo. Greitai visi nebetilpo tame rate, ėmė spaustis, stumdytis ir grūstis, visi norėjo būti kuo arčiau centro.

Bet paskui staiga subyrėjo paskutinis juos stabdęs kliuvinys, ir ratas suiro. Jie puolė prie angelo, užvirto ant jo, parbloškė ant žemės. Kiekvienas norėjo paliesti, kiekvienas norėjo turėti jo dalelę, plunksnelę, sparnelį, jo nuostabios ugnies kibirkštėlę. Jie nudraskė nuo jo drabužius, plaukus, odą nuo kūno, nupešiojo jį, suleido nagus ir dantis į mėsą, užpuolė jį kaip hienos.

Bet žmogaus kūnas yra tvirtas, ne taip lengva jį sudraskyti, net arkliams būtų didelis vargas. Todėl netrukus sužvilgo peiliai, susmigo į raumenis ir juos supjaustė, sušvilpė kirviai ir kirstukai, nukirto sąnarius, traškindami sukapojo kaulus. Per trumpiausią laiką angelas buvo padalintas į trisdešimt dalių, kiekvienas gaujos narys pasičiupo po gabalėlį ir nuslinkęs į pašalį, apimtas geidulingo godulio, jį surijo. Po pusvalandžio paskutinė Žano Batisto Grenujo skaidulėlė buvo pradingusi nuo žemės paviršiaus.

Kai pasisotinę kanibalai vėl susirinko prie laužo, nė vienas neištarė nė žodžio. Tai vienas, tai kitas atsirūgdavo, išspjaudavo kokį kaulelį, tyliai pliaukšteldavo liežuviu, koja stumteldavo į ugnį kokią užsilikusią mėlyno surduto draiskaną. Visi buvo truputį sutrikę ir nedrįso vienas į kitą pažvelgti. Kiekvienas iš jų, ar vyras, ar moteris, jau buvo ką nors nužudęs arba padaręs kokį kitą niekingą nusikaltimą. Bet suėsti žmogų? Tokios baisybės, manė jie, kaip gyvi nebūtų įstengę padaryti. Ir stebėjosi, kad taip lengvai pasisekė, ir, kad ir kaip buvo nesmagu, nejuto nė menkiausio sąžinės priekaišto. Priešingai! Nors skrandis ir buvo kiek apsunkęs, bet širdyje buvo lengva. Tamsiose jų sielose staiga kažkas maloniai suspurdėjo. O veidus nutvieskė mergaitiškas, švelnus laimės spin-

desys. Matyt, todėl ir varžėsi pakelti žvilgsnį ir pažiūrėti vienas kitam į akis.

O kai pagaliau išdrįso, iš pradžių slapčiomis, o paskui visai atvirai, tai negalėjo sulaikyti šypsenos. Jie buvo be galo išdidūs. Pirmąkart padarė kažką iš meilės.

Süskind, Patrick

Su 87 Kvepalai / Patrick Süskind; iš vokiečių kalbos vertė Vilija Gerulaitienė. –Vilnius: Alma littera, 2005. – 213 p. (XX a. Aukso fondas)

ISBN 9986–02–105–7

Rašytojas pasakoja apie Žaną Batistą Grenujį, genialųjį parfumerį. Tai pasakojimas apie neapykantą, meilės priešybę, – kupinas fantazijos ir sąmojo, parašytas su šiurpą keliančiu įkvėpimu.

UDK 830–3

PATRICK SÜSKIND
KVEPALAI
Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
VILIJA GERULAITIENĖ
Viršelio dailininkė RAIMONDA BATEIKAITĖ
Techninė redaktorė BIRUTĖ TOLVAIŠIENĖ
Korektorė ONA MALINAUSKIENĖ
Maketavo ZITA PIKTURNIENĖ

Tiražas 2000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Puslapis internete: http://www.almalittera.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 44318 Kaunas
Puslapis internete: http://www.spindulys.lt

1985 metais į vokiečių literatūrą įžengė išgama žudikas Žanas Batistas Grenujis, neregėtas Patricko Süskindo romano „Kvepalai" herojus. Rašytojas pasakoja genialaus parfumerio istoriją, įvykusią XVIII a. Prancūzijoje, negailėdamas spalvų, kvapų ir detalių vaizduoja ano meto tikrovę ir reto, įdomaus amato subtilybes. Tačiau tai ne istorinis romanas. Tai netikėtas, pasakiškas, be galo įtaigus ir todėl juo labiau bauginantis pasakojimas apie neapykantą, meilės priešybę, - kupinas fantazijos ir sąmojo, parašytas su tiesiog šiurpą keliančiu įkvėpimu. Ne veltui ši knyga daugelį metų be pertraukos buvo viena iš labiausiai skaitomų pasaulyje, išversta į dešimtis kalbų. Ji iš tiesų kitokia negu viskas, kas skaityta iki šiol.

ISBN 9986-02-105-7
9 789986 021056

Tapkite „Alma littera" knygų klubo nariu!
- Nemokamas knygų katalogas kiekvieną ketvirtį
- Naujausios ir populiariausios knygos
- Ypatingi pasiūlymai
- Knygų pristatymas į namus, darbovietę ar pašto skyrių

Informacijos teiraukitės nemokamu tel. 8 800 200 22
www.knyguklubas.lt